

IOAN SLAVICI

O P E R E
*Sub îngrijirea
unui Coleg tiv*

VI

SCRITORII ROMÂNI

i; DITURA MINERVA

Bucouresli, .197 2

TEXT STABILIT ȘI NOTE
LA VOL. VI:
ION DOBU BĂLAN

FATA DE BIRĂU

COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

Toate drepturile rezervate
EDITURII MINERVA

P E R S O A N E L E

- BADEA HĂRLEA, birău în Ciohotești**
NAICA FLOAREA, nevasta lui
ANIȚA, fata lui
- 5 CIMBRU, învățător sătesc**
TĂNASE-A-POPII, teolog
MITRU FLORII-CUCULUI, om din sat
POPIC, dobaș în Ciohotești
MORGO LOȚI, rotar ungar
- 10 Scena se petrece în părțile de cătră**
Mureșul de Sus și Crișuri, în comuna
Ciohotești.

ACTUL I

Peisagiu. O fântână. În dreapta și în stângă, pomi.

SCENA I

ANIȚA, mai târziu CIMBRU

ANIȚA

(leagă o funie de un oluț)

Vezi așa! *(Privește-n dreapta.)* Nu se vede, nu s-aude. Oare unde să poată fi? *(Șede-ndemânatec pe doaga fântinei și începe a cînta, după ce a lăsat olul pe funie-n jos.)* Doamne, Doamne! oare unde șede astăzi așa de mult?... S-ar cădea să vină acuma, că tot pe aici vine de la vînat... *(Privește-n soare.)* Apoi acuși e prînzul cel mare... *(Cîntă, plecîndu-se cu funia și privînd în dreapta.)* Au! îmi pare c-aud o cîntare! *(Sare iute de la fîntînă și scapă funia.)* Iaca! acuma scăpai olul cu funie cu tot în fîntînă! *(Rîde.)* Mă uitasem cu totul cum că-s cu olu-n mîină... Ce să fac acuma? *(Ridică cellalt ol.)* Acuma să umplu pe acesta... dar cum?

(*Cimbru s-aude cîntînd afară.*)

ANITA

5 Acela-i el!... Doamne, de ar şti cum că eu aştept după el... m-aş băga-n pămînt de ruşine... Iacătă-1!
(*Fuge de la fîntînă în stingă.*)

CIMBRU
(*d-afară*)

Anită! Anită!

10 (*Aniţa stă locului şi priveşte de jumătate şi ruşinoasă la el.*)

CIMBRU
(*vine din dreapta c-o puşcă de-a umăr*)

Aniţă! De ce fugi totdeauna de mine?

15 ANIȚA
(*turburată*)

Da', că eu nu fug... da' mi se-ncălzeşte apa.

CIMBRU

Ți se-ncălzeşte apa? Ia să mai umplem olurile o dată, de s-a încălzit. Ian dă-mi să beau o dată.

20 ANIȚA
(*încurcată*)

Iaca! (*Se face că varsă mai nainte jos şi după aceea îi dă olul.*)

25 CIMBRU
(*observă, surizînd, că nu-i apă în el, bate-n el*)

Aniţă, d-apoi că n-ai apă. Cum se mîncă ea cu mine!

ANITA
Ba eu nu mă mînc!

CIMBRU
(*tandru*)

Cum să nu te mînci, cînd ai zis că ți se-ncălzeşte apa, şi tu-mi dai olul gol?

5 ANIȚA

Vezi că m-am uitat, c-am scăpat olu-n fîntînă.

CIMBRU

10 Ha-ha-ha!... Scăpat în fîntînă? Apoi cum l-ai scăpat?... Vino să-l scoatem. (*Merge la fîntînă şi se uită în ea.*) Iaca! D-apoi că şi funia e la ol. Aşteaptă, că pe acesta-l scoatem deloc. (*Merge la tufar şi rupe o creangă.*) Vezi cu asta!... Numai vino de-mi ajută.

ANIȚA

Cum să-ți ajut eu?

15 CIMBRU

Stăi numai ici lîngă mine şi mă scoate de-oi căde-n fîntînă.

ANIȚA

Ha-ha-ha! Cum te-oi scoate eu... că ești greu?!

20 CIMBRU

Acuma aceea o vom vedea noi că cum să fie. Ştii... cînd zic eu c-am căzut în fîntînă, tu mă-ntrebi că de cîți stînjini, şi de cîți oi zice eu, atîtea sărutări să-mi dai tu mie.

25 ANIȚA
(*se dă-ndărăt*)

Baio, zeu!

CIMBRU
(*vesel*)

30 D-apoi că acuma o vom vedea noi. Vezi mă! Ba doară să-ți dau olul de pomană. (*Lasă creanga şi*

privește-n fund, ca și când ar căuta ceva.) Funia e încă deasupra apei, și mă tem că se cufundă; apoi trecu baba cu colacul de-a mai putea scoate olul. *(Pauză.)* Aniță!

ANIȚA

Aud. *(Pauză.)*

CIMBRU

La toamnă se stoarce vinul.

ANIȚA

10 Stoarce.

CIMBRU

Se și acrește.

ANIȚA
(preocupată)

15 Și.

CIMBRU

Oare ce fac feciorii și fetele atunci?

ANIȚA

Nu știu.

20

CIMBRU

Nu stii? Oare nu se-nsoară feciorii?

ANIȚA

Ba însoară.

CIMBRU

25 Și ce fac fetele?

ANIȚA

Nu știu.

14

CIMBRU

Iar nu știi. Oare nu se mărită fetele?

ANIȚA
(tot preocupată)

Ba mărită.

CIMBRU

Și tu... mărita-te-vei, Aniță?

ANIȚA
(ca sus)

1« Mărita.

CIMBRU
(tresare și se scoală de la fântină)

Mărita?... tu... te vei mărita? Și... după cine?

15

ANIȚA
(tresare)

Nu știu.

CIMBRU

Cum să nu știi, când zici că te măriți?

ANIȚA

20 Ba nu mă mărit.

CIMBRU

D-apoi ce-ai zis, că te măriți.

ANIȚA

Ba n-am zis.

25

CIMBRU

N-ai zis? Mie-mi pare c-ai zis. Vezi, Aniță, eu mă supăr, tare mă supăr dacă te măriți tu... Eu sar în fântină.

15

ANIȚA

Ba nu sări, că nu mă mărit.

CIMBRU

Cum mă poți dară speria așa?! (*Privește-n fîntînă.*) Iaca, acum a s-a cufundat funia sub apă. Hm! Cine poate să o scoată asta acum?... Așadară că tu nu te vei mărita, Aniță?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

(*privește iar în fîntînă și dă din umeri*)

Trebuie să mergem fără apă. Așa-ți trebe... de ce te mînci cu mine?... Nu știu cum pot fi și eu așa? Să mă uit de totului de creangă, de funie și de ol?... De toate m-am uitat... Și... spune drept... nu te măriți tu, hai?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

Să mergem dar acasă, c-aici nu mai avem ce face.

ANIȚA

Nu-mi pasă.

CIMBRU

Ce-ți voi face eu? Tu ești de vină. (*Anița merge-n stingă, el o urmează și-și uită pușca răzămata de doagele fîntinei.*) Iac-așa... acu mergem fără apă. (*Ies.*)

SCENA II

**MITRU FLORII-CUCULUI vine din dreapta
c-un topor de-a umăr; singur; observă pușca.**

Iaca!... oare cine și-a uitat sculele la fîntînă? Acela trebuie să fie dăscălașul, că el umblă pe-aici la vînat.

(*Ia pușca-n mină și privește la ea.*) Așa e!... Asta-i pușca dăscălașului. Ce necaz l-a făcut însă de-a lăsat-o la fîntînă? (*Privește-n toate părțile.*) Apoi că iacătă-l! Oare cu cine merge?... Acea pari-mi-se că-i Anița Hărleanului... Oare? Va fi zău aceea? Fata e netedă și fecioru-i sprinten!... Caută tu mîi la el... de acolo-ți sare iepurile, de unde nici nu te visezi... Numai se lovesc bine laolaltă... Hop!... Dăscălașule!... Dăscălașule!... M-auzi?! (*Face semne cu pușca către el.*)

10

Ian vină, și nu-ți uita armele pe la fîntînă.

SCENA III

CIMBRU, MITRU FLORII-CUCULUI

CIMBRU

(*din stînga*)

15

Bat-o ploaia pușcă!... eram s-o uit la fîntînă.

MITRU

(*zîmbind*)

20

Ba nu erai, nepoate, s-o uiți, ci ai și uitat-o cum-secade. (*Arată-n stingă, către Anița.*) Mie-mi foarte pare că ți-a fost mintea pe colo. Așa-s feciorii și fetele... bată-mă cucul, de nu se uită și duminica de liturghie. Eu mă mir că nu ne-ai cîntat una de „cele” în loc de stihoavne.

CIMBRU

25

Ia lasă și dumneata, nu te mai mînca cu mine. (*Ia pușca.*) Și mulțam! (*Vrea să meargă.*)

MITRU

30

Ia... ia mai stăi oleacă... (*il privește și, c-un gest viclean.*) Da'... place-ți de ea, hai?... Frumoasă, hai... ce zici?

CIMBRU

O, Doamne, și dumneata!

MITRU

Du-te, du-te; că văd că-ți ard călcăile.

CIMBRU

Sănătate bună. Și mulțumesc, bade Mitrale.. (*Iese.*)

MITRU

(*privind după Cîmburu*)

10 Ce ți-i tinereța!... (*După o pauză.*) Numai s-o capete de la birăul. De ce nu?... Ba, nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît dăscălașul. Om de treabă, cumsecade. Cu toate că tare-mi pare c-a fi-n zădar... Birău-i om cam șod! Ce?... o vorbă bună, și lucru-i gata. Să fie numai ceva, apoi aici sunt eu. Bine că știu de treaba lucrului: eu nu-l las pe dăscălașul, zău nu-l las! Apoi cu birăul iese omul ușor la capăt, 15 numai să-i cunoască doaga lui... și eu i-o cunosc; eu știu vorbi cu el. (*Iese în stîngă.*)

SCENA IV

TĂNASE-A-POPII

TĂNASE-A-POPII

20 (*vine din dreapta și privește după cei dispăruți*)
(*Singur*)

25 Iar îi cu ea. De-o săptămîină de zile îl văd în toată ziua cu Anița la fîntînă. Hm! nu merge! asta nu poate merge-așa. Oare de ce să conversez eu de doi ani nentrupt cu judeasa?... Asta nu poate fi-n zadar! Abia așteptam să crească Anița mare, și acuma, uite-te tu, mă, la el? S-o ieie dinaintea ochilor mei. Oho! nu așa să cîștigă fetele frumoase și cu bani... Așa e... cu bani? De frumusețe?... calea-vale... ce-mi pasă 30 mie?... fie ca mama-pădurilor, numai mii să aibă... și Hărleanu are... și Anița-i fiica lui unică. Așa să fie! Anița-i trecută de șesespzece ani: acuma tre-

buie să-și împlinească judeasa promisiunea... că mi-a promis. Și-apoi să văd eu, că fi-voi eu popă-n Cioho-tești sau ba... O sută la prota, cîteva la... D-apoi că acuma știu eu cum se cîștigă parohiele pe la noi!... Ce teologie?... Nu-i destul că am pierdut un an și jumătate vara pe la ea?... Ce să fie însă cu dăscălașul? Cu el trebuie să împart eu turtele... (*Meditînd.*) La judele acum deloc... deloc mă duc. Ce va da tîrgul și norocul! (*Iese-n stîngă.*)

10

SCHIMBARE

Odaie țărănească la badea Hărlea. In mijloc o masă, pe lingă ea un pat de cele țărănești, înalt și cu perini de părete. Lingă masă, de-a dreapta și stînga, cîte o laiță cu pupi.

15

SCENA V

BADEA HĂRLEA, singur

BADEA HĂRLEA

20

(*intră in odaie, își pune pălăria pe botă într-un colț, se șterge după aceea cu mineca cămeșei de sudori pe față*)

25

Haa! De cîndu-s birău n-a mai fost așa căldură ca astăzi! (*Merge la un credenți de sticlă și caută pîntre niște șipuri goale.*) Oare să nu fie pe iceda ceva de băut?... Nu-i... Nici aici... Numai să nu dau de albelele babei... Nu-i... (*Tușește.*) Mi-e plin gîtul de pulbere. (*Merge spre ușă.*) Babă-ă!... N-aude. (*Deschide ușa.*) Tu, Floare!

NAICA FLOAREA

(*de afară*)

30

Ho-op!

BADEA HĂRLEA

En vin-oleacă-n casă. (*Merge către masă.*)

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA

(*intră cam repede, așa ca femeile de pe sate*)

Da' ce-i, moșule?

BADEA HĂRLEA

Ha-ha-ha! nimica, babă, nimica. (*Ia o butelcă goală ș-o întoarce cu fundu-n sus.*) Zău nimic! Uită-te numai!

NAICA FLOAREA

(*ia butelca de la el*)

Să te ții, moșule! (*Merge la ușă.*) Măi Popicule!

O VOCE DE AFARĂ

Ho-op!

NAICA FLOAREA

(*dă butelca pe ușă*)

Iaca... împle-o cu vinars. (*Se pune Ungă badea Hârlea.*) Da' voi pe unde-ați umblat astăzi... de v-ați obosit așa?

BADEA HĂRLEA

(*sufli*)

Pfuuu!... Lasă-mă, nu mă mai întreba... Am bătut satul de la un capăt pin' la altul, de-am adunat bucate la stăvari.

NAICA FLOAREA

Așa-ți trebe! De ce nu rămîi tu om la casa ta, ca tot omul bun și strînguitor? Să fi făcut cum am zis eu. Spune-mi, ce ajungi cu birăitul tău?

BADEA HĂRLEA

(*se scoală, categoric*)

5 Femeie, taci... Ți-am spus-o cum că pe notarul nu-l putem scoate din sat, numai dacă voi fi eu birău... (*Răsuțește musteata.*) Altul nu-i om de asta!

NAICA FLOAREA

Așa!... că tu numai cu procesurile tale îți bați capul... pînă ce nu-i ajunge la sapă de lemn, cum a ajuns Mitru Cuculeștilor.

10

BADEA HĂRLEA

Femeie, taci! nu te mînca cu mine.

NAICA FLOAREA

15 Că eu tac... că eu nu mă mînc... mi-i jele numai de tine cînd văd că alergi ca dorobanții prin sat, cînd ai putea șede în pace la moșia ta. Ce treabă ai tu cu lucrurile satului?... Tu ai ce-ți trebe... ce mai cei dară?... Ce să îngrași tu pe cîți perde-vară, pe toți.

BADEA HĂRLEA

(*mulcomind-o*)

20

Vezi, babă, vezi!... se vede că ești femeie... Trebe să știi că și la sat trebuie oameni: oare ce ar fi din sat dacă n-ai avea diregători?... ce ar fi din sat fără birău?

NAICA FLOAREA

25

D-apoi fie birău care îi place: ce treabă ai tu de-acolo?

BADEA HĂRLEA

Ce treabă am? Acea treab-o am, că-mi place mie să fiu eu birău.

NAICA FLOAREA

30

O, Doamne!... da' și mult bine mai ai din birăitul tău!

BADEA HĂRLEA

Așa el nu am, nici nu m-am băgat de birău, ca să
mă fac gras de avut; că am, mulțam Domnului, cât
șapte și zece din alții, și asta-mi va fi mie destul cu
5 casa mea; cât puțin, destul. Știi tu, însă, babă, că
cine are mai mult trebuie să și deie mai mult. Cea care
n-are nimic trebe să meargă la sapă, ca să cîștige
de mîncat la copiii. Eu n-am nici un lucru... lucru dar
pentru sat.

10

NAICA FLOAREA

Mai lucre și alții... nu mai sunt alți oameni avuți
în Ciohotești?

BADEA HĂRLEA

15

Se vede că ești femeie. Nu-i tot omul de diregătorie
asta... aici trebuie om de omenie. Unul voiește și nu
poate, altu-ar putea și nu voiește... *(Se bate-n piept.)*
Eu voiesc și pot, știi tu, babă... eu pot.

NAICA FLOAREA

(glumind)

20

Laudă-te gură, că iaca pumnul!

BADEA HĂRLEA

Acuma batjocorește-te tu cât voiești; eu știu că
nu-i om de birău în sat ca mine, și de aceea m-am băgat
eu... Sau n-a fost Florea Părcăneștilor zece ani birău
25 în Ciohotești?... și ce a rămas de el? nimic! Școala
nevăruiță, casa satului descoperită, mormintele neîn-
grădite. Măi, să lese el fînul pe Valea-Păpușenilor
șapte ani nearendat!... Vezi bine c-a dus fînul la
curtea lui!

30

NAICA FLOAREA

Ducă-1; ce treabă ai tu de acolo?

BADEA HĂRLEA

35

Ce treabă am? Cum să n-am eu treabă de ceea ce-i
a satului?... Acea nu-i nici a lui Petru, nici a lui
Pavel: aceea-i a nostru, a satului întreg.

NAICA FLOAREA

Acuma lasă, că o vei face tu mai bine.

BADEA HĂRLEA

Face... zău face, că am și făcut. Eu-s de doi ani
5 birău: am acoperit școala, am văruiț-o, am îngrădit
mormintele, am pus pomi pe marginea paghinei
sătești... Acuma mai am să acopăr casa satului, să fac
grajdi vitelor satului, să țîp pe notariul și să aduc
unul bun în loc; apoi după aceea fie birău cui i-o
10 plăcea în Ciohotești.

NAICA FLOAREA

Apoi că așa vei fi tu gata-n zece ani.

BADEA HĂRLEA

Să fii în douăzeci. Fac, cât trăiesc, ce pot; după
15 aceea mai facă și alții.

NAICA FLOAREA

Așa vezi! Lasă tu trebile tale pentru a nimănu.
Nu vezi tu că la toată lumea merg lucrurile cum se
cade, numai tu rămîi năpoi în toate de cînd esti
20 birău?

BADEA HĂRLEA

Ce? Cine? Ce lucruri rămîn năpoi?

NAICA FLOAREA

Ce lucruri?... Ale tale... Ian caută de vezi, că mai
25 găsi-vei vie nesăpată pe tot dealul afară de-a ta?...
A ta-i plină de știr.

BADEA HĂRLEA

A cui vie? A mea?

NAICA FLOAREA

A cui pară, dacă nu a ta? Ian lasă, că toată lumea se râde de tine și zice că ți-ai pierdut mintea acuma la bătrînețe.

5

BADEA HĂRLEA

Cine zice-aceea? Cine cutează să zică? Via mea nu-i săpată pentru că... pentru că... n-am săpat-o. Așa e... eu-s om cu minte; viile nu sînt încă de săpat! *(Pleacă către ușă.)* Și acuma să-ți arăt că eu-s birău în Ciohotești! *(Deschide ușa și se lovește în Popic, care vine cu vinarsul.)*

10

SCENA VII

POPIC ; cei de mai sus
(Popic pune vinarsul pe masă.)

15

BADEA HĂRLEA

(merge la masă și ia vinarsu-n mînă)

Măi Popice! *(Bea.)* Via mea nu-i săpată. *(Bea.)*

POPIC

Nu, jupîne birău.

20

BADEA HĂRLEA

Tu să te duci p-a seară pîn sat să-mi cerci săpători! înțeles-ai? *(Bea.)* Pînă mîne sara să-mi fie via săpată; că de nu, apoi tu nu mai bați doba-n Ciohotești! Ai înțeles-o? *(Bea.)*

25

POPIC

înțeles, jupîne birău.

BADEA HĂRLEA

Spune către oameni: „Măi oameni, Hărlea, birăul nostru, vă poștește la o clacă". Așa să zici!... *(Cătră naica Floarea.)* Și tu, babă, tu să fii gata cu scover-

30

zile pe cînd vin lucrătorii. *(Cătră Popic.)* Ți-am spus-o acuma: așa să zici, cum am zis eu; așa să faci, cum eu ți-am spus-o!... M-ai înțeles?... Și acuma poți merge.

POPIC

5 Acuma grija mea! *(Aparte.)* Se vede cum că n-a băut azi încă nimic, că e cam spulberat.

BADEA HĂRLEA
(cătră nevastă)

Văzuși-o?... așa fac birăii.

10

NAICA FLOAREA
(măgulindu-l)

O, Doamne! Dacă n-am zis eu nimica. Așa-mi place mie de tine; acuma ești tu om cu minte... Da'... ți s-a gătat vinarsul, i-a adu-mi sticla, să-ți mai aduc. *(Iese cu sticla.)*

15

BADEA HĂRLEA

Zică cine ce-a zice, baba-i bună la casă. Numai de n-ar mîna-o strechea cîteodată! E! ce știi femeile!... Care nu-i bun, dă-l în proces... pînă la vlădica... pînă la ministeri... *(Face din cap.)* Ba... încă pînă și la-mpăratul mă duc de se mîncă cu mine. Cu mine nu-i bine-a te mîncea... Ce-i drept nu-i păcat: care-și ia gugiba-n grumazi poarte-o cum se cade, ca om de omenie, să nu înșele însă nime lumea, c-atunci-s eu aici.

25

SCENA VIII

BADEA HĂRLEA, ANIȚA

ANIȚA

(intră și pune vinarsul pe masă)

30

Tată, iaca vinarsul. *(Voiește a merge.)*

BADEA HĂRLEA

Stăi, nu fugi. Ian vină-ncoaci la tata. *(O prinde de mini.)* Vezi așa!... Acuma uite-te la mine-n ochi... Da' nu fi așa de brumată.

ANTȚA

Da', că nu-s, tată.

BADEA HĂRLEA

Dar nu ești, cioarelor! __iar-ai spart atare oală Ia foc... Lăs-o necazului, nu te supăra tu pentru aceea... cumpărăm noi alta... Știi tu că mă-ta e cam spulberată; n-asculta tu de ea. (*O dezrniardă.*)

ANIȚA

Doamne, că șod ești tu, tată!... D-apoi că nu am spart nici o oală, și mama nu...

BADEA HARLEA
(o intrerupe)

Lasă, lasă, nu te mai scoate. Știu eu pe unde umblă gîndul la fetele mari. He-he-he!... alesu-ți-ai?... așteaptă numai pînă după fiertul vinului!... Să facem ospăț ca la o fată de domn; să meargă vorba-n șapte țări... (*O dezrniardă.*) Și... ia spune-mi tu... ce voiești să fii... hai? Preoteasă?...

ANIȚA

(*turburată, își desface mînile dintr-a tătine-său*)

O, Doamne, și tu; ce te tot mînci cu mine?

SCENA IX

NAICA FLOAREA; cei de mai sus
(*Naica Floarea intră repede.*)

BADEA HĂRLEA

Tu, babă, ce ai făcut tu cu Anița?

NAICA FLOAREA

Eu? Cu Anița? (*Merge la Anița.*) Cu Anița mamei, eu? (*O sărută.*) Mîncu-ți ochii tăi!... Du-te, du-te, puiule, mai vezi de cuină... Știi tu cum sunt oamenii.
(*Anița iese.*)

NAICA FLOAREA

Uită-te tu la ea... mai este așa fată-n sat?

BADEA HĂRLEA

Bine, bine... numai tu iară te-ai spulberat pe ea.
5 (*Aspru.*) Femeie, eu ți-o spun, fii cuminte... Știi tu că eu-s om rău.

NAICA FLOAREA

Oare ce-ți vine-n minte?... Eu să mă spulber pe Anița?

10

BADEA HĂRLEA

Tu, dară, tu; știu că nu altă lume. Dar am văzut-o eu cum că-i supărată de-un timp încoace.

NAICA FLOAREA

(*se pune lingă badea Hărlea*)

15 Ei, omule, omule, să vede că n-ai ochi numai pentru procese. Nu știi tu cînd izbesc fetele la uși?
(*In taină.*) Anița s-ar mărita.

BADEA HĂRLEA

(*surprins*)

20 Oare?

NAICA FLOAREA

N-ai ce te mira; eu o știu cu de-a bună seamă.

BADEA HĂRLEA

25 Hm! măi! Nici nu te-ai visa. Apoi de unde-o știi tu?

NAICA FLOAREA

De unde-o știi?... Apoi o știu, c-o știu, și lucru gata!

BADEA HĂRLEA

30 Iaca strolea!... Femeie, mîncat-ai tu ceapa-cioarei? O știi c-o știi... asta nu-i încă destul.

NAICA FLOAREA
(s-așază mai aproape de badea Hârlea; confidențial)

Apoi și vecinii-mi spun cum că-i foarte place & șede la răcoare cu dăscălașul. (Așteaptă efectul descoperirii ei.)

BADEA HÂRLEA

Cu dăscălașul? (își sucește mustața.) Ce zice?, cu dăscălașul?... Și-apoi?

10

NAICA FLOAREA

Ș-apoi?... Ce ș-apoi? ș-apoi nimic! Sau doară nu-i destul asta?... Ce? Venitura acela să cuteze a se uita la fata mea? Ba, ba, ba, nu, pînă...

BADEA HÂRLEA

15 Nu te înfierbînta așa tare! De unde știi tu că Aniței îi place de dăscălașul și dăscălașului de Anița?

NAICA FLOAREA

Apoi o știu, c-o știu!

[BADEA HÂRLEA]

20 Femeie, vorbește cum se vorbește dacă voiești a vorbi.

NAICA FLOAREA

25 Că așa vorbesc, cum se vorbește! (Se scoală.) Eu odată cu capul nu voi lăsa să dai tu pe Anița după dăscălașul!

BADEA HÂRLEA

Cioarelor! că înferbîntată ești. Apoi zis-am eu cum că voi da-o? Însă... (dă din umeri) dacă-i place fetei de ficior și ficiorului de fată... apoi de ce nu?

30

NAICA FLOAREA

Vezi? Iacătă-1; am zis-o?... Cîntă minte are el, ar fi în stare să asculte de fată. Ba nu, pînă ce voi fi

eu vie, nu! Anița e a mea, știi tu? A mea. Eu i-am căutat ei bărbat mai de Doamne, și n-o voi lăsa să meargă după altul, nu... pînă cu capul!

BADEA HÂRLEA

5 Și cine-ar fi omul acela mai de Doamne?

NAICA FLOAREA

Vezi, orbule? Nici atîta nu știi! Tănase-a-Popii. După ce umblă el la noi?... Acela-i om; vorbește tot după carte.

10

BADEA HÂRLEA

Tănase-a-Popii!... fie dar Tănase-a-Popii!... Ce-mi pasă mie? Aceste-s lucruri femeiești; gătați-le voi. Anița se va mărita după acela după care-i va fi dat să se mărite.

15

NAICA FLOAREA
(lingușindu-l)

Vezi, acuma vorbești tu ca oamenii cei cu minte. Așa-mi place mie de tine. (Aparte, după o pauză.) Acuma s-a mai muier bătrînul... acuma pot doară... (Tare.) Moșule!...

20

BADEA HÂRLEA

Ce-i acuma iară?

NAICA FLOAREA

O vorbă bună, moșule, o vorbă bună.

25

BADEA HÂRLEA

Femeie, tu iar voiești să-mi cei bani.

NAICA FLOAREA

Numai de-o rochie Aniței.

BADEA HĂRLEA

5 Știe-vă cioarele, că voi nu mai gătați cu rochiile... tot rochii peste rochii!... Femeie, ce cugeti tu?... Stau la mine galbenii pe gard? sau cresc băncuțele ca sușoar-cile?

NAICA FLOAREA

Bine; c-așa vorbești tu... și lași să se rîdă lumea de tine.

BADEA HĂRLEA

10 De mine?... Cine cutează să se rîdă de mine?... Ian spune-mi, să-ți arăt eu, că...

NAICA FLOAREA
(*ii taie vorba*)

15 Să-mi arăți?... Ia lasă-te, nu mai arăta, că tu tot arăți, și nu se mai vede nimic din arătatul tău, ci lași să zică Marta Cucșorului cum că Floarea ei e mai netedă decît Anița ta.

BADEA HĂRLEA

20 Cine-a zis-o aceea? Marta Cucșorului?... Cîți bani îți trebuie?

NAICA FLOAREA

Vezi... acuma-mi place de tine... așa vorbesc oame-nii cei cu minte... Douăzeci *buni*.

BADEA HĂRLEA

25 Douăzeci buni?... Femeie, căpăta-i tu? Nu-ți dau nici un petac!

NAICA FLOAREA

30 Ce-mi pasă mie? Nu-mi da. Lasă să îmbie Anița cu rochie de dulin și Floarea cea slută cu una de matasă; știi că nu mă va huli lumea pe mine, ci va zice că tu ești scump și zgîrcit. (*Vra să iasă.*)

BADEA HĂRLEA

Tu, babă!

NAICA FLOAREA
(*stă*)

5 Ce-i?

BADEA HĂRLEA

Văzut-ai tu rochia cea de matasă la Floarea?

NAICA FLOAREA

Că doară *am* ochi!

BADEA HĂRLEA
(*cufundat in cugete*)

15 Așteaptă tu oleacă!... N-am bani la mine. Nu face nimic: tu capeți de la mine douăzeci de zloți, bani buni... numai atunci să nu-mi mai ceri mai mult pînă la primăvară.

NAICA FLOAREA
(*suride*)

20 Moșule!... numai încă pe-o păreche de papuci de aceea cu roze și cipci.

BADEA HĂRLEA

25 Iară ceri? Nici un petac mai mult! Ai noroc c-am zis că-ți dau; că acuma nu ți-aș da nimic. Știi tu însă că ce zic eu, aceea-i zis: fie bine sau rău, e zis dac-am zis o dată. Tu capeți banii tăi; apoi nu te mînca mai mult cu mine; știi tu că eu-s om rău și iute la sînge! (*Iese.*)

S C E N A , X

NAICA FLOAREA
(*singură*)

30 Om rău și iute la sînge! Apoi nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît el... Pe papuci nu voiesc

să-mi dea bani... și Anița trebuie să aibă papuci. Doamne!... Da' ce vei face? Fac cum pot. Iacă... voi mai vinde v-o două măsuri de fărină. Ce vei face dară? (*Deschide ușa.*) Mă Popicule!

5

SCENA XI

POPIC, NAICA FLOAREA

POPIC
(*venind, aparte*)

10 Tot poruncă peste poruncă! (*Tare.*) îmi pare că mă strigași, naică Floare?

NAICA FLOAREA

Strigat, da^ Da' nu vei bea tu oleacă de vinars?

POPIC
(*glumind*)

15 Ce zice oare, nu voi bea? (*Ia vinarsul și bea.*) Haa!... se vede că-i vinars birăiesc. (*întoarce sticla cu fundu-n sus.*) Puie-mi-se naiba-n năravul lui de sticlar, că zău și aproape i-a mai făcut fundul.

NAICA FLOAREA

20 Precum văz, tu ai mai bea, Popicule.

POPIC

Că zău, șoadă ești, naico Floareo; dară când am mai zis eu că n-as mai bea?

NAICA FLOAREA
(*ia sticla*)

25

Ia las' să-ți mai aduc o înghițitură. (*Vrea să iasă.*)

POPIC

Ba nu, nu osteni dumneata pentru mine... Las', că mă duc eu.

32

NAICA FLOAREA

Ian dă-mi pace! (*Merge.*)

SCENA XII

POPIC
(*singur*)

5

Iaca!... mai vadă lumea acuma și ce n-a mai văzut! Acuma-s eu domn și ea... ea-i sluga mea. (*Se lovește cu palma peste gură.*) Doamne iartă-mă! Ce am zis?! Ba că nu-i slugă... ci așa ceva... nu știu ce:
10 destul că eu-s domn. (*S-așază-n pozițiune arogantă pe un scaun.*) Ce? Doară n-aș ști eu fi domn dac-aș fi?... Maică! ce birău ar mai fi din mine!... Cum aș face eu atunci?... Oare ști-o-aș și eu da la porunci?... (*Tușește.*) Hi-hi-hi!... Șod trebuie să fie a fi domn...
15 Hi-hi-hi! (*Simullnd.*) Măi!... Deloc să te duci! hi-hi-hi... ian uită-te tu măi la el!... Nu-ți îmbie picioarele, că... Oare cum aș zice eu de-aș fi birău?

SCENA XIII

POPIC, TĂNASE-A-POPII; Tănase-a-Popii

20

intră repede

POPIC
(*surprins*)

Iaca! Da' pe dumneata ce vîntoase te-aduc așa de-a hățul? Sau doară te goniră cîinii de dinapoi?

25

TĂNASE-A-POPII
(*cu despret*)

Nu-ți îmbie lefetița! Acasă-i judele?

POPIC
(*aparte*)

30

Să mă mînc oleacă cu el. (*Tare.*) Ian mai zi o dată: cum ai botezat pe birăul?... Nu-i acasă.

33

TĂNASE-A-POPII

Și buna lui soție?

POPIC

5 Acea voiești a fi naica Floarea? Nici ea nu-i
acasă. Nime nu-i acasă... numai eu cu Flocea și cu
cățeeii cei mai mănunței, care te goniră pe dumneata
pîn' la ușa cuinei.

TĂNASE-A-POPII
(*vrea să iasă*)

10 Vină, apără-mă de cîni. (*Ies amîndoi, se-ntorc
Însă după naica Floarea.*)

SCENA XIV

NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII, POPIC

NAICA FLOAREA

15 (*cu vinarsul în mină; îl pune pe masă*)

Nici n-ai venit bine, și iar voiești a merge?

TĂNASE-A-POPII
(*încurcat*)

20 Scusamentu! Doară v-am călcat pe picioare? Ser-
vitore umilissimu! Cum vă este sănătatea, jupîneasă
naică Floare?

POPIC
(*ia sticla cu vinars, strînge capul între umeri și
rîde-n pumni*)

25 Să fiu turc, de știu ce zice acuma... apoi nici naica
Floarea nu-i mai cu minte decît mine.

NAICA FLOAREA

Ia lasă, nu mai zice către mine „jupîneasă”;
bătrînu-i jupîn, el e birău.

34

TĂNASE-A-POPII

5 Mă rog! Îmi permitez a observui cum că fiind
jupînul badea Hărlea jude, dumneavoastră sunteți
judesă... și prin consecuență... Intr-alt chip, sunteți
sănătoasă?

NAICA FLOAREA

Iaca, mă mai amărăsc și eu pe-aici pe lîngă casă
ca femeile de doaga mea... Da' șezi dac-ai venit la
noi... Ce bine te-a adus? Ce nou ni-i mai ști spune?

10 TĂNASE-A-POPII

Mai nimic... Mai venii să mai conversăm cu dom-
nul badea Hărlea și-mi pare foarte rău că nu l-am
aflat acasă.

NAICA FLOAREA

15 Cum să nu-l fi aflat?... Numai oleacă se duse
pe-afară să vadă de lucrători... dar trebe să vină
deloc.

TĂNASE-A-POPII
(*privind aspru la Popic*)

20 Măturătura asta a plebei s-a mîncat cu mine, a
zis cum că nu-i nime acasă.

NAICA FLOAREA
(*cu muștrare*)

Popicule!

25 POPIC
(*îl scapă rîsul tocmai cînd bea*)

Auzi cum zice cătră mine?... Cătră birău zice
județu... cătră dumneata, naică Floare... nu știu
cum șod... șod! Apoi cătră mine zice „mătură-pleavă”?
30 Ha-ha-ha! El nu știe că eu fug de treierat ca calul
de streche!

35

3*

TĂNASE-A-POPII

Ce impertinență bigolistică!

NAICA FLOAREA
(*lui Popic*)

5 Ce știi tu? Tu ești un prost! Domnișorul vorbește după carte. (*Lui Tănase-a-Popii.*) Știi dumneata că așa e Popic: glumeț. (*Face lui Popic semn să meargă.*)

POPIC
(*mai bea o dată*)

10 Ei, sora mea cea bună! (*Strânge sticla la pept, apoi o pune pe masă cu fundu-n sus și vrea să iasă.*)

NAICA FLOAREA

15 Ian stăi oleacă! (*Secret, către Popic.*) Pe seară să duci doi saci de larină la Moisa-ospătarul. Știi... apo să taci! (*Se-ntoarce spre Tănase-a-Popii.*)

POPIC
(*aparte*)

20 Aha! Acuma știi eu de ce-a fost naica Floarea așa de dulce la vorbă. Așa-i trebe birăului, de ce nu-i dă bani, că are destui. (*Iese.*)

NAICA FLOAREA

25 Da' mult șede bătrînul! (*Merge la ușă.*) Bătrînule-e! Vină, că ai oaspeți, oameni buni la casa ta. (*Închide ușa și se pune Ungă Tănase-a-Popii.*) Știi că are omul lucru cu oamenii aceștia!...

TĂNASE-A-POPII

O, mă rog, luptele vieții umane sunt insuferibili.

NAICA FLOAREA

Zău așa! o femeie ca mine suferă mult.

SCENA XV

BADEA HĂRLEA, NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HARLEA

5 (*vine cu o bacală-ntr-o mină, cu o sticlă în cealtă*)

io Te văzui venind și cugetai cum că vom șede mai bine de vorbă lângă un păhărel decît numai așa în vînt. Vezi așa! (*Pune pe masă.*) Aice e vin, aici vinars: cum voiești... Apoi ce mai zic novelele?

TĂNASE-A-POPII

15 Mai nimic, domnule jude, mai nimic! Cursul evenimentelor jurnalistice stă într-o cadență nimic zicătoare: din Pesta vine foarte puțin nou, și din Viena mai nimic de insemnabilitate.

NAICA FLOAREA

20 Auzi tu?... Din Pesta nimic nou, și din unde... unde și [sic] ziseși?... îmi ieși numele din cap... Cum se cheamă satul de unde nu vine nimic... Nu știu cum ziseși.

(*Badea Hârlea face din cap.*)

TĂNASE-A-POPII

25 Nu sat, mă rog, nu sat, ci urbe mare, miezul foculariu al imperiului austriac: Viena... (*Lugubru și în taină.*) Faime foarte periculoase de război.

NAICA FLOAREA

Ce zice: peri culeși din război? Apoi, te rog, ce război e acela? Cine lucră cu el? împărăteasa, cu de-a bună seamă.

TĂNASE-A-POPII

(*surîde*)

Mă rog, nu război cu care se țese pînza, ci război sau belu între doi populi sau staturi, țesute în relațiuni inimizabile.

BADEA HĂRLEA

Ce știți voi, femeilor? Lucrul stă așa: acolo se *nimicesc* unii pe alții; ai înțeles acuma?

NAICA FLOAREA

Vezi bine, vezi bine...

TÂNASE-A-POPII

Intr-alt chip sunt foile de ieri, și azi, pline de lamentăciuni.

NAICA FLOAREA

Ce zice de tăciuni?... acele din Pesta.

TÂNASE-A-POPII

Așa e! Știți, eu primesc în toată ziua foile novelistice din Pesta și Viena pe poștă.

NAICA FLOAREA

Auzi tu! din Pesta și... cum și ziseși? Pe poștă.

BADEA HĂRLEA

Vezi dară! D-apoi că așa vin toate novelele, pe poștă. Cum să vină într-alt chip?

TÂNASE-A-POPII

Mă rog, pentru mine vin separate; eu am amici și cunoscuți.

NAICA FLOAREA

Vezi? Ce știi tu?... El are mici cunoscuți.

BADEA HĂRLEA

D-apoi că acuma dumnealui trebuie s-o știe mai bine. Ce stăm noi încă în zadar aici? (*închină.*) Să deie Dumnezeu roadă și ospăț la toamnă!

TÂNASE-A-POPII
(*la paharul, surizînd*)

5 Nu știu zău eu ce să fie de ospăț! (*închină.*) Să doneze zeul celestic fructe abundante -pe grîne și pe munți și fericire în viața domestică! (*Bea.*) Bun vin!... Precum ni enarează istoriile, nici străbunii noștri romani nu au băut mai bun vin decît acesta.

BADEA HĂRLEA
(*umple*)

10 Așa-mi pare și mie. Dar pe unde ai mai umblat astăzi?

TÂNASE-A-POPII

Mai fusei astăzi dimineată la vînat.

BADEA HĂRLEA

15 Barăm adus-ai ceva?

TÂNASE-A-POPII

(*aparte*)

20 întrebarea fu bine pusă: acu e momentul de atac! (*Către badea Hărlea.*) La mine se întîmplă aceasta foarte rar... (*cu intențiune*) și mai cu seamă de cînd sunt unii oameni în sat cari gonesc toate vitele sălbătăcitoare. Și astăzi a mers dăscălașul înaintea mea. Barăm să fi adus el ceva; el însă? el nu știe numai învrăjba.

25

NAICA FLOAREA

Dacă și el ar face bine să șadă la școala lui decît să umble lela printre țarine. De ce-i plătește satul?

TÂNASE-A-POPII

30 O, mă rog, aveți tot dreptul: el nu capătă salariul în zadar, deci de la aceea nu-l pot eu opri.

BADEA HĂRLEA

Așa e! Fratele Tănăsie are drept; dăscălașul e om de treabă, și nime nu-l poate opri de la petrecerile sale dacă-și face el numai treaba cumsecade.

TĂNASE-A-POPII

Dacă și-o face numai cum se cade. Cugetați însă: pînă ce umblă el la vînat... eu tac însă, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun.

NAICA FLOAREA
(cu zel)

10

Așa e! pînă ce umblă el la vînat, ce fac copiii în școală?

BADEA HĂRLEA

15 Ce fac? Nimic nu fac; se joacă pe-acasă. Despre dăscălașul nu poate nime să zică o vorbă rea.

TĂNASE-A-POPII

20 Cu tot dreptul!... Îmi pică însă foarte greu să fiu sincer; mă siliți însă... și-mi pare foarte rău, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun. Tocmai înainte de asta cu cîteva zile am vorbit eu cu popa Colțan din Butucești... și... eu tac însă, căci nu mi se cade...

BADEA HĂRLEA

Ba nu tăcea; să văd ce a mai zis gură-largă acela.

NAICA FLOAREA

25 Ce-a mai zis? Las', c-o știu eu, fără să mi-o mai spuie; și-a bătut joc de-a bună seamă de tine, că lași să te poarte un *nimene* ca dăscălașul de nas.

TĂNASE-A-POPII

Eu acuma nu mai trebuie să zic nimic.

BADEA HĂRLEA

Ce? De mine? Popa Colțan... de mine?... Cutează numai!... Cu mine nu-i bine a te mânca, că eu-s om rău și iute la sînge!

TĂNASE-A-POPII

io Și eu m-am mirat de impertinența lui și m-am întors cu indignațiune de către un om așa de neonest. Nu e minune însă! Trebuie să fiu sincer... deși mă doare din adîncul inimei mele... de a fi silit a vorbi contra celui mai bun amic al meu; dreptatea e însă cea întîi naintea mea; trebuie să o știi, cum că toate satele dimprejur vorbesc despre...

NAICA FLOAREA

Auzi tu? toate satele dimprejur... și tu taci?

BADEA HĂRLEA

Femeie, dă-mi pace!

TĂNASE-A-POPII

20 Apoi mă rog! După dreptul străbunilor noștri romani, nici nu e concesă docenților venațiațiunea-

NAICA FLOAREA

Auzi tu? După dreptul bunilor români.

BADEA HĂRLEA

Ian lasă! Dacă românul nici nu are drept.

TĂNASE-A-POPII

25 Mă rog! Oare este ceva mai sublim decît dreptul scris pe douăsprezece cărți de împăratul Romulus și Remus?

BADEA HĂRLEA

ito D-apoi că-mi pare cum că dumneata ai zis odată cum că strămoșii noștri [sic] au fost păgîni.

TĂNASE-A-POPII

Așa e... împăratul Romulus și frate-său Remus au fost păgâni; fiul lui Romulus însă, Augustus Cezarus, s-au făcut creștin; și Ulpianus Traianus, nepotul lui
5 Romulus, se numește „bunu”, fiindcă a ridicat multe mănăstiri și a fost foarte misericordian. O, Doamne! unde sunt timpurile acele mari!

NAICA FLOAREA

Auzi tu acuma, că au fost creștini?

10

BADEA HĂRLEA

D-apoi că acuma d-nialui trebe s-o știe mai bine decît mine.

TĂNASE-A-POPII

Așa-i, mă rog! Și... (*cugetă*) dacă nu mă înșel, în
15 cartea a patra, paragraful 28, stă scris cu litere de aur că trebuie să știi, cărțile aceste fură tipărite în Roma cu litere de aur.

NAICA FLOAREA

Ce zice, cu litere de aur!

20

TANASE-A-POPII

Da, da! cu litere de aur. Stă dară că: „Daschelis venantibus posti sui luantur”, ce însemnează în româneasca de astăzi cum că: De la dascălii ce vînează să se ia posturile.

25

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce stă în cartea cea mare?

BADEA HĂRLEA

Ce zice, tocmai așa să fie acolo scris?

TĂNASE-A-POPII

D-apoi că doară n-am învățat eu științele teologice în zădar; eu ți-o pot arăta negru pe alb.

BADEA HĂRLEA

(*pe cugete*)

Că de-ar fi așa... apoi... (*Face din cap.*) Cu mine nu-i bine a te mânca... zău nu-i bine; eu-s om iute
5 la sînge și iubesc legea lui Dumnezeu.

NAICA FLOAREA

Dacă tot așa vorbești tu? Ce ești tu? birău? Nimic nu ești!... Eu să fiu bărbat, eu să fiu birău: aş vedea eu cine și-ar bate joc de mine!...

10

BADEA HĂRLEA

Femeie! femeie! taci, nu te mânca cu mine... Știi tu că eu-s iute... Apoi ce să fac dară cu el?

NAICA FLOAREA

Ce să faci? încă întrebi ce să faci?... De ce ești
15 tu dară birău?... Hei, să fiu eu în locul tău; aş vedea eu că cu cine ar moșteni dascălașul în Ciohotești. Ba, cu mine nu!

TĂNASE-A-POPII

(*aparte*)

20

Toate merg bine, acuși-s la scop! (*Cătră badea Hărlea.*) Eu nu pot decît da de drept la naica Floare: ce e just, nu e păcat. Eu sunt cel mai bun amic a lui Cimbru; iubesc însă justeța. Un proces cît de colea!

25

BADEA HĂRLEA

Bine zici, un proces.

TĂNASE-A-POPII

Și eu te asigur cum că tot omul va zice: acesta e birău!

30

NAICA FLOAREA

Vezi! asa va zice lumea.

TĂNASE-A-POPII

Apoi ce se atinge de instanție (suplică)... aici sunt eu: să o fac șiș după paragrafuri!... Știți: mie-mi pare foarte rău... căci Cimbru...

BADEA HARLEA

Nimic mai mult... Dumneata ești aici, numai să o faci!... că acum știi dumneata.

TĂNASE-A-POPII

Dar dă-mi pace, că doar am mai făcut eu de acestea. S-o fac... știi pe nalt! să se știe că vine de la un jude... Te rog, însă, să rămîie treaba între noi... Cimbru mi-i amic, și nu aș voi...

BADEA HĂRLEA

Acuma lasă, că știi eu. La cine să dăm însă instanția?

TĂNASE-A-POPII

La a... *(Pune degetul pe buze.)* Apelațiunea cea dîntîi e scaunul localnic... La domnul localnic... și după aceea la episcopul.

BADEA HARLEA

Așa, așa! la episcopul!... Ba încă și pînă la arhimandritul mă duc. Fă! scrie!

TĂNASE-A-POPII

(scoate plumb și hirtie)

O fac acum numai așa, apoi o scriu eu acasă.

NAICA FLOAREA

D-apoi că acum dumneata știi cum va fi mai bine. *(Cătră badea Hărlea.)* Vezi, așa-mi place mie de tine; acum ești tu om cu minte; învață pe care sunt de învățat. Acum faceți, că eu mă duc să mai văd de cuină. *(Iese.)*

SCENA XVI

BADEA HĂRLEA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HARLEA

Să mai bem o dată. Să fii sănătos!

TĂNASE-A-POPII

Pentru succesul strălucit! *(Bea, după aceea se pune și scrie.)*

BADEA HĂRLEA

10 Eu-s prea bun; dacă mă mîniu însă: ferească Dumnezeu toată lumea de mine! Și notarului trebuie să-i, țîp un proces în grumaz!... Nu-mi place... nu știu de co nu-mi place, destul însă că nu-mi place!... Apoi cu popa Cioranu trebe să împart colacii. Vezi măi! De 15 cîte ori trece cu cădelnița pe lîngă mine, totdeauna dă în alte lături cu fumul... Hm! cu mine să nu se mînce nime, că eu nu las treaba trecută... Să curățesc satul de gunoi, apoi nu-mi pasă să mor, barem știu că am făcut ce am putut.

TĂNASE-A-POPII

(mormăind)

20

Rătăcit în labirintul... mm... Ba nu va fi bine așa. *(Șterge.)* In labirintul... mmm! așa vezi!

BADEA HĂRLEA

Ce ziseși?

--S

TĂNASE-A-POPII

Nimic, d-le jude, numai cuget adînc. *(Scrie.)*

BADEA HĂRLEA

Cugetă adînc! Acuma cred că va fi bună instanția.

TĂNASE-A-POPII

(se scoală cu hirlia în mină)

00

Vezi așa! Acuma-i gata. Știi, nu rămîne așa... mai coreg eu acasă.

BADEA HĂRLEA

Ian zi... să văd.

TĂNASE-A-POPII
(*își ia o pozițiune superbă*)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendis-
sime domnule!”

(*Badea Hărlea aprobă cu capul.*)

TĂNASE-A-POPII

Să chemăm însă și pe naica Floare.

BADEA HĂRLEA

Drept ai! (*Din prag.*) Tu, Floare! Ian vină!

SCENA XVII

Cei de sus; NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(*intrând*)

Sunteți gata? (*Se pune pe scaun și ascultă cu pietate.*)

BADEA HĂRLEA
(*se pune pe scaun*)

Zi acuma.

TĂNASE-A-POPII
(*cește stînd*)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendis-
sime domnule!”

(*Naica Floarea și Badea Hărlea fac amîndoi din cap.*)

TĂNASE-A-POPII
(*urmînd*)

„Cînd e mulțimea pericolelor incumulată peste
turma pascătoarie e datorința păstorelui de a striga
în lumea largă și a cere ajutorul celor mai mari
și mai potențioși.” (*Se oprește ca să vadă efectul.*)

BADEA HĂRLEA

Asa vezi!

NAICA FLOAREA

Mîncu-i gura lui; da' frumos le mai știe înșira!

TĂNASE-A-POPII

„Fiind dară docențele nostru Ioane Cimbru”,
(*explicînd*) așa se zice în limba înaltă către dascăl.
(*Naica Floarea și Badea Hărlea fac din cap.*)

TĂNASE-A-POPII
(*urmează*)

„Docențele nostru Ioane Cimbru pe catedra din
Ciohotesti, într-un egal cerc al circumstanțelor peri-
culoase, o află judeasca mea datorință de a o refera
asta cu humilissima și mai aplecată humilenție plină
de devotament căci rătăcind prin labirintul venațiunii
cu cutreerea deșertelor silvestre și a munților înfier-
bîntați de caloarea estivă — ornamentul...”

BADEA HĂRLEA
(*intrerupîndu-l*)

20 Ian așteaptă numai; ce-i aceea... cum și ziseși...
lăbirișu, or cum?

NAICA FLOAREA

Așa, așa! ce-i aceea?

TĂNASE-A-POPII

25 Labirint, me rogu, labirint. Aceea era o grădină
a împăratului Traianus. Cine intra într-această gră-
dină nu mai putea ieși de acolo, căci erau în ea tot
căi crucișe și curmezișe, încît tot omul rătăcea. Numai
unul a fost care a putut ieși: acesta a fost Hercules
30 ficioru împăratului. Nici acesta n-ar fi putut însă de
nu i-ar fi arătat Hadrianes, o călugăriță, care locuia
acolo în grădină, calea pe care să meargă.

BADEA HĂRLEA

(*face din cap*)

Mare trebuie să fi fost grădina aceea.

TĂNASE-A-POPII

Așteaptă numai!... Să nu mint... așa-i... de două sute de mile de pământ.

NAICA FLOAREA

10 Mîncu-i inima lui; da' cum le știe înșira toate! Nu-i minune; a umblat la școalele cele mari! Ce ți-i omul care știe carte...

TĂNASE-A-POPII

(*cetește*)

15 Hmmm! Aha! „Ornamentul — copiilor și copilelor, fiilor și fiicelor lucitoare de luciul inocenței virginante a cetățenilor cu florile mirositoare de mirosu mult adorantu împletite în mult ornanta cunună a științelor și cunoștințelor divine și pline de dumnezeescu spirit — nu se poate efeptui — precum s-ar cuveni după salarul stors din sudorile poporului locuitor în Ciohotești pre care în acest chip cu tot dreptul îl merită, iar într-alt chip nicidecum nu.”

BADEA HĂRLEA

Asa vezi!

NAICA FLOAREA

25 Mîncu-i sufletul lui!... Așa vorbește, cit nici o vorbă nu pot înțelege! Vezi bine... el'vorbește după carte: ce știm noi, femeile proaste!

TĂNASE-A-POPII

(*vorbind*)

30 .Așteaptă numai, că acum vine partea cea mai bună. (*Cetește.*) „Deci din consecuența datorințelor mele de judece comunale al comunei Ciohotești mi-o țin de datorință ca cap conducătoriu al acestei comune

de a mă îngriji despre educarea băieților supuși ai mei și a cere cu humilissimă homilenție ca să nu se lase înlocuindu-se prin altul — binemeritat fiind amintitul învățător al nostru — nedemn pe catedra învățătorescă din Ciohotești — aceasta într-un pericol așa de mare!...”

BADEA HĂRLEA

Bine, foarte bine; să vadă el cu cine are de lucru !

TĂNASE-A-POPII

10 Și acum vine fine sau capătul, încheierea. (*Cetește.*) „Deci adresîndu-vă rogațiunea aceasta plină de cel mai humilissim devot, rămîn în Ciohotești...” și celelalte. (*Vorbește.*) Știi, aici mai vine numele d-tale, apoi.

15

NAICA FLOAREA

Să crape dăscălașul de minie!

TANASE-A-POPII

(*pune hirtia pe masă*)

20 Acuma voi merge acasă și o voi scrie frumos, cum se cade. încă azi o ai.

BADEA HĂRLEA

Să nu pierdem dar timpu... Grăbește!

TĂNASE-A-POPII

(*își ia pălăria; aparte*)

25 Sunt în scop. Intriga e deesa puterii. (*Cătră badea Hărlea.*) Mi-a părut bine!... încă azi ne vedem.

NAICA FLOAREA

Sănătate bună! (*încet, cătră badea Hărlea.*) Vezi, acesta-i om de ginere!

30

(*Cortina cade.*)

¹ K de însemnat că Tănase-a-Popii citește suplica foarte confuz hi cu o interpunclare cu totul arbitrară, contrarie chiar puținului sens ce-l are suplica lui. Pauzele însemnă punctele unde el se oprește iau din oboseală, sau din capriciu (n.a.).

ACTUL II

Odaie la birăul.

SCENA I

ANIȚA, singură

ANIȚA

(singură, șede supărată la fereastă)

Eu nu știu de ce să fiu supărată... Ce-mi pasă mie!... meargă, nu meargă. (Se scoală și începe a grijii prin casă. Ia perinele de pe pat și le pune pe masă, ia după aceea niște bocale de pe o poliță și le curățește de pulbere; în loc de a pune însă bocalele înapoi, pune perinele în locul lor; cu un cuvânt, face toate pe dos, îngînînd cu jumătate glas rin cîntec.) De ce am eoteptat eu două săptămîni la fîntîna Cuculeștilor?! (Cu glasul plîns de lacrimi, se șterge pe ochi.) Am eu minte?! Lui nici că-i pasă de mine. (Plînge.) Vezi bine! că de i-ar fi păsat, ar fi venit el la fîntîna... Ba!... nu voi plînge... nici mie nu-mi pasă de el... nici nu mi-a pasat!... S-a mîniat tata pe el? Apoi ce treabă are el cu tata?... sau nu-i el fecior?

50

SCENA II

POPIC, ANIȚA

POPIC

(intră pe de-a pîtușul; pentru sine)

5 Tot supărată-i, sufletul meu, de un timp încoace... Nici nu mă mir. Suflet de om ca dăscălașul... Apoi nici la el nu-s toate caprele acasă... așa vorbea cu mine azi, cum vorbesc fetele cele mari înainte de credință. (Observă confuzia făcută de Anița.) Vadă
10 acuma lumea și nu rîdă: cine știe pe unde umblă min-tea ei acuma!... pe la dăscălașul!... (Tare.) Aniță!

ANIȚA

(tresare)

O, zgîrie-te mițele, că cum mă speriași!

15

POPIC

Apoi ce faci tu? Strici sau tocmești?

ANIȚA

Ai tu ochi?... Nu vezi tu doară cum că grijesc în casă?

20

POPIC

Ierte-mă Dumnezeu, da' eu nu știu, tu nu faci bine sau eu nu vād bine? Așa se grijește pe la voi? Pe aici pui perinele, pe acolo bocalele, pe acolo... Tu grijești, Aniță, grijești, hai?

25

ANIȚA

(se crucește)

Facu-mi sfînta cruce! (Ride.) Zău că tu nu ești cu toată apa, Popicule!

POPIC

30

Zău, eu nu știu că care nu e cu toată! Mie îmi pare că...

51

4*

ANITA

Mai taci acuma și tu; barem tu să nu te mînci cu mine. (*Face ordine.*)

POPIC

Apoi, că eu nu mă mînc dară. Aniță!... n-ai vorbi tu cu dăscălasul?

ANIȚA

Ce-ți plesnește ție în minte!... Ce treaba am eu cu dăscălasul?

POPIC

Și dacă ai avea, Aniță?

ANIȚA

Ian lasă-te, să nu mă mîniu pe tine.

POPIC

Nu-mi pasă... mînie-te, numai vorbește cu dăscălasul.

ANIȚA

(*se întoarce spre el*)

Ai tu minte?... da' unde-i dăscălasul acuma?... Apoi nici nu am eu ce vorbi cu el. Ce treabă am eu cu el?

POPIC

Aniță! N-ai nici o treabă?... Apoi n-ai: mă duc să i-o spun. (*Face gest de mers.*)

ANIȚA

Popicule!... ian stăi... Ce vorbești tu de dăscălasul? Unde-i dăscălasul?

(*Popic arată misterios la fereastră.*)

ANIȚA

(*surprinsă*)

Aici?

52

POPIC

Eu l-am lăsat prin fundul grădinii. Nu o știe nime. Zice că are de vorbit cu tine.

ANIȚA

(*încurcată*)

Cu mine? Ce are dăscălasul de vorbit cu mine?... Eu n-am nici o treabă cu el.

POPIC

10 Ce are?... D-apoi că acuma asta voi trebuies-o știți mai bine. Să-i fac semn să vină la fereastră? (*Face gestul.*)

ANIȚA

Ba nu! Ba nu! Doamne ferește!... Să-l prindă tata! Vai, Doamne, ce ar fi de mine!

15

POPIC

De-aceea nu te teme: birăul s-a dus cu naica Floare la vie și nu vin pînă la prînzul cel mare.

ANIȚA

(*luplîndu-se cu sine*)

20

Nu, nu, nu !... Zi cătră dăscălasul să meargă de aici.

POPIC

Aniță!... Ai tu greuruși în cap? Eu nu știu ce voiește dăscălasul: destul că m-a rugat tare.

ANIȚA

25

Nu-mi pasă!

POPIC

Nu-ți pasă?... Bine dară: nu-ți pasă, așa ziseși?... Mă duc să... (*Gest de mers.*)

ANIȚA

30

Popicule!... Popicule!

53

POPIC

Dar nu mă purta lela! Ian caută tu mă la ea, că, zău, mult mă ține și mult mă trimete! Să zic cătră el să vină?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Să zic să se ducă?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Apoi ce să zic dară?

ANIȚA

Nimic.

POPIC

Vezi bine! Să-l las să-și caște gura pe pari, pe acolo pintre cucute, pînă ce nu l-a lua Flocea de-a hățul!

ANIȚA

Ba, Doamne ferește!

POPIC

Că acuma știu eu că va feri Dumnezeu, fiindcă barem *eu* am mai multă minte decît tine.

ANIȚA

Știi ce, Popicule?... zi cătră el să vină... numa nu spune că eu am zis să zici.

POPIC

(se uită ciudat la ea)

Iaca! Eu nici n-am știut că ai tu atîta minte... Zău așa! Zi cătră pețitori să vină, numai spune-le că nu-i fâta acasă.

ANIȚA

O, Doamne, dacă aici nu-i vorba de pețitori, ci de dăscălaşul.

POPIC

5 Taci, și nu mai turbura apa!... Ce-ntreb eu de tine... fac eu cum știu. *(Merge la fereastă și bate în palme.)* Vezi așa! Acuma pot merge pe unde am venit. *(Iese.)*

ANIȚA

10 Ba, ba, ba!... Bată-te pastele, Popicule! Eu fug afară. *(Vrea să iasă, se oprește însă în ușă, nerezolvată.)*

SCENA III

CIMBRU, ANIȚA

1B

CIMBRU

(apare la fereastă)

Aniță!

(Anița stă în ușa jumătate deschisă și se joacă cu ștergătoarea.)

20

CIMBRU

Aniță!... Sufletul meu, Anița mea!

ANIȚA

(ademenită; nu se întoarce)

Ce e?

26

CIMBRU

De ce nu voiești a vorbi cu mine?

ANIȚA

Da' că eu voiesc.

CIMBRU
Apoi de ce nu vii dară la fereastă?

ANIȚA
Că eu merg. *(Nu merge însă.)*

5 CIMBRU
Aniță, vino l

ANIȚA
(merge pînă-n mijlocul odăiei)
Iacă-mă!

10 CIMBRU
Numai pînă acolo?

ANIȚA
(îmрге pînă la fereastă)
Ce e?

15 CIMBRU
Aniță l

ANIȚA
Aud.

20 CIMBRU
De ce n-ai venit de două săptămîni după apă la fîntîna Cuculeștilor? *(Uimit.)* Așa e... de ce n-ai venit?

ANIȚA
25 Că eu am fost în toată ziua de te-am așteptat. Dumneata nu ai venit.

CIMBRU
O, Doamne! nici nu știu ce vorbesc! Drept ai Aniță, eu nu am fost. Vezi... dar eu nu sunt de vină.

Și tu... *(o prinde de mină)* tu, îngerule! Tu m-ai așteptat pe mine?

ANIȚA
(încurcată)
5 Ba nu te-am așteptat.

CIMBRU
(supărat)
Nu m-ai așteptat. Mie-mi pare că ziseși că m-ai așteptat.

10 ANIȚA
(șoptește)
Că te-am așteptat.

CIMBRU
(prinde cu pasiune o mină a ei în amîndouă minile sale)
15 M-ai așteptat! Totuși m-ai așteptat dară? îngere!... Și eu... eu, nebunul de mine... am fugit de fîntîna ca de păcat. *(Serios.)* Aniță!... vorbește cu mine din inimă: spune-mi, de ce m-ai așteptat?

20 ANIȚA
(pncplesă)
Am așteptat... am așteptat ca să vii.

CIMBRU
Bine, bine, sufletul meu, dar ce ai voit să-mi spui?

25 ANIȚA
Nimica.

CIMBRU
(supărat)
Nimic?!... Așadară, tu nu ai să-mi spui mie nimica.

30 ANIȚA
Nu.

CIMBRU

Nu, Aniță, nu? nimic?... nimic? nici un cuvânt?
(*li lasă mâinile.*)

ANIȚA

Ba am.

CIMBRU
(*repede*)

Ai... dară, totuși ai. Vezi!... De ce zici dară că...
Spune-mi, sufletul meu, ceea ce voiești să-mi spui.

ANIȚA

Nimic.

CIMBRU

Aniță! (*Privește lung la ea.*) De ce te joci' așa fără
de milă cu mine? M-ai lăsat să fiu fericit printr-un
cuvânt al tău, numai ca să pot fi mai nefericit prin
altul. Spune-mi dar acuma, care-i adevărul din două:
m-ai așteptat tu, ori nu m-ai așteptat? Ai să-mi spui
ceva, ori ba? (*O prinde de mâni.*) Aniță! îngerul meu,
inima mea! Spune-mi! ai tu ceva să-mi spui, ori ba?

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU

Nu știi! dar cine s-o știe de n-o știi tu? Ziseși că
m-ai așteptat la fântână... de ce m-ai așteptat dară
dacă n-ai avut a-mi spune nimic?

ANIȚA

Că am avut; dar nu știu nici eu singură că ce.

CIMBRU
(*cupasiune*)

Ai avut? și nici tu singură nu știi că ce? O! ce
fericit sunt!... Așadară, că ceea ce tu ai voit să-mi

spui nu se poate spune prin cuvinte?... Vezi, Aniță,
și eu aș voi să-ți spun ceva, și nici eu nu știu că ce...
O, ce fericit sunt eu! Aniță! (*li sărută mina cu pa-
siune.*)

5 (*Anița își smulge mina repede și se întoarce de la el.*)

CIMBRU

Aniță, de ce te-ai mîniet?

ANIȚA

Că eu nu m-am mîniet.

1°

CIMBRU

De ce smuncești dară mâna și de ce-ți întorci fața
de cătră mine?

ANIȚA

(*își întoarce fața spre el*)

15

Că n-o întorc.

CIMBRU

Și mâna, Aniță?

ANIȚA

Că n-am smuncit-o.

..

CIMBRU

Cum să n-o fi smuncit când...

ANIȚA

Vezi că nici dumneata nu trebuie să-mi săruți mâna

CIMBRU

25

De ce, Aniță?

ANIȚA

Numai de-aceea.

CIMBRU

Dar îți pare rău?

CIMBRU
Așadară, nu mi-o dai, Aniță?

ANIȚA
(*încet*)

Ba dau.

CIMBRU
Ad-o dară.

ANITA
Ia-o.

CIMBRU
(*se întinde după mină*)
Că n-ajunge la ea.

ANIȚA
(*ridică mîna, dar numai într-atît că Cimbru n-o poate ajunge*)

Iacată-o.

CIMBRU
(*cu imputare*)

Aniță!... eu văd că tu mă urăști pe mine.

AN IȚA

5 Ba nu te urăsc.

CIMBRU

De ce ești dară așa de rece cu mine? Tu nu mă iubești pe mine. (*Pauză.*)

(*Anița tace.*)

10

CIMBRU

Tu taci, Aniță. (*Cu patimă.*) Spune-mi, spune-mi acuma mi-o spune o dată: iubești-mă, ori ba?
(*Anița tace.*)

CIMBRU
(*supărat*)

15

Tu taci.

ANIȚA
(*ademenită*)

Ba nu tac.

20

CIMBRU

Cum să nu taci cînd nu zici nimica. Sufletul meu* Anița mea, zi: iubești-mă, ori ba?

ANITA

Nu stiu.

25

CIMBRU

Nu știi. Nu știi, că n-o voiești s-o știi!... Ei, Aniță! Să știi tu cît m-am supărat în aceste două săptămîni, apoi n-ai fi așa fără milă cu mine.

ANIȚA

30

Nu știu.

CIMBRU
(supărat)

Iară nu știi. Eu nici nu știu de ce am venit eu aici... Tu și așa nu voiești a vorbi cu mine, mai bine așa face de așa merge acasă. (*Facegest de mers.*) Aniță! (*li întinde mina.*) Sănătate bună, Aniță!

ANIȚA
(li întinde mina; lin)

Sănătate bună.

CIMBRU
(ținându-i mina)

Să rămîi fericită. (*Dispare.*)
(*Anița rămîne uimită și nemișcată, cu mina cum a lăsat-o Cimbru.*)

CIMBRU
(apare din nou)

Mă Iași dară să merg?! Așa? Mă duc dară. (*Pauză.*) Mă duc. Sănătate bună, Aniță!... Sufletul meu, Anița mea, să fii fericită. (*Mai privește o dată la ea și zice cu desperare.*) Ei, Aniță, Aniță! M-a bătut pe mine Precesta cînd te-am văzut pe tine de întîia oară. (*Se duce repede.*)

ANIȚA
(stă cîteva momente nemișcată, apoi desperată)

Se duce! (*Se apleacă pe fereastă.*) Chiar se duce!... Și eu l-am lăsat să se ducă!... Doamne, Doamne!... Oare cum să strig pe el, [sic] ca să vină înapoi? Dăscă... ba nu așa!... Cimbru... Ba, ba, ba! (*Fuge la ușă.*) Popicule! Popicule! Nu-i aici. Cesă făc? (*Fuge la fereastă și privește afară.*) Stă pe loc?... Doară iar s-a întoarce înapoi... Iaca, iar se duce!... (*Cu imputare.*) Apoi te duci! Așal Chiar te duci!... Nu mă aude. (*Mai tare.*) Te duci!... chiar te duci! bine că știu!... Te duci!... (*Repede.*) Mă auzi? Iaca vine! (*Se retrage de la fereastă.*)

CIMBRU
(apare la fereastă; pauză)

Nu știu ce ai zis, Aniță.

ANIȚA
(cu imputare)

Ai voit să mergi acasă... chiar ai voit?

CIMBRU

Sufletul meu! da' cum să nu voiesc, cînd ai zis să merg?!

10

ANIȚA

Ba eu n-am zis.

CIMBRU

N-ai zis dară să rămîn.

ANIȚA

15

Ba zis.

CIMBRU

Dară, zis-ai?!... ba tu n-ai zis. (*Hotărît.*) Vezi, Aniță, de ce nu vorbești tu cu mine din inimă? Acuși vine badea Hărlea acasă, și eu atunci trebuie să merg de aici. Tu nu știi, sufletul meu, cum că eu m-am certat cu tată-tău, și el a zis că mă trimete în fiere din Ciohotești.

20

(Anița tresare.)

CIMBRU

Nu te speria, îngerul meu, căci asta nu se va întîmpla. Nebunul de mine!... El e om bun și eu l-am întărîtat. Nu știu cine l-a întărîtat împotriva mea și el m-a dat în pîră, ca să mă scoată din Ciohotești. Eu, simțindu-mă fără de vină, am mers la el să i-o spun asta. O, de ce n-am putut șede acasă?! numai

25

30

ce l-am întăritat mai tare. Și știi tu cum e tată-tău; ce zice el o dată, aceea-i zis. Apoi și i-am zis vorbe prea rele. Am fost nebun... cum le-am putut face eu acestea?

ANIȚA
(îngrijită)

Voi vorbi eu cu tata și...

CIMBRU

10 Ba nu! Doamne ferește! A zis că de mă va mai vedea pe lângă casa lui, mă amuță cu cîinii sau mă prinde cu dorobanții; și-mi scoate ochii de voi mai cuteza să privesc la tine; îmi taie limba de mai cutez a vorbi un cuvînt cătră tine. Eu știu că nu le face el acestea; însă eu totuși trebuie să merg acuma din Cio-

15 hoțești, ca să nu-1 întărit mai tare. (*Supărat.*) Aniță... atunci nu știu cînd ne mai vedem.

ANIȚA
(plînge)

Nu te ducel (*Plînge.*) Nu te duce, că eu...

CIMBRU

25 Tu plîngi!... Aniță, tu plîngi pentru că mă duc eu!... O, Doamne!... și eu trebuie să merg, trebuie! (*Hotărît.*) Aniță, eu mă duc; vin însă iară. Spune-mi drept, din inima ta, din sufletul tău; drept să-mi spui, Aniță: cînd te măriți tu?

ANIȚA
(își șterge ochii de lacrimi; încurcată)

Eu... eu... eu nu mă mărit pînă-i lumea.

CIMBRU

30 N-o zice asta, că asta nu-i adevărat. Spune-mi mărita-te-vei după mine? Sufletul meu, spune-mi mărita?

ANIȚA
(rușinoasă)

Nu știu.

CIMBRU

10 Nu știi. Pentru numele lui Dumnezeu, nu fi așa! Timpul e scurt; să vorbim ce avem de vorbit. Eu am un unchi, preot în Bătătura; mă duc acasă la el, mă rog de el să vină ca să împace pe badea Hărlea și să te pețească pe tine, Aniță, sufletul meu. Anița mea, ce vei zice tu? (*li sărută mina.*)

(Anița tace)

CIMBRU

15 Ce vei zice, Aniță?. că eu nu pot trăi fără de tine.

ANIȚA

Nici eu.

CIMBRU

Ce vei zice dară?

ANIȚA

20 Nimic.

CIMBRU
(desperat)

25 Nimic? Nu vei zice nimic!... Nimic, Aniță? Nici un cuvînt?

ANIȚA

Ba zice.

CIMBRU

Ce dară?

ANIȚA

30 Nu știu.

65

SCENA IV

Cei de sus; POPIC

POPIC
(vine repede)

Sări cuc de pe nuci Dăscălașule!... tulește-o, că-i birăul în colț.

CIMBRU
(repede)

Sănătate bună, Aniță!... O, și eu trebuie să mă duc fără a ști nimic de sigur. (Dispare.)

ANIȚA
(stă un timp la fereastră)

Sănătate bună! (Iute, către Popic.) Popicule!... fugi după el și zi-i să meargă.

POPIC
(privește ciudat la ea, făcându-se că nu înțelege)

După cine să fug?

ANIȚA

După dăscălașul.

POPIC
(făcându-se că pricepe)

Aha!... după dăscălașul... Apoi să spun către el să meargă. Puiul meu, și cine să meargă? Unde să meargă?

ANIȚA
(cu ciudă)

Cine? da' el!

POPIC
(ca sus)

Care el, necazului?

ANIȚA
(ca sus)

Care? dăscălașul.

POPIC

5 Doamne, mulțumescu-ți c-o scoase o dată! (O privește iar.) Apoi... puiculița mea, unde să meargă?

ANIȚA
(ca sus)

O, Doamne!... la popa.

10

POPIC

Ce popă?

ANIȚA

La popa din Bătătura. Du-te acuma!

POPIC
(recapitulnd)

15

Așteaptă numai oleacă. Adecă: să fug eu, eu, Popicul, dobașul din Ciohotesti, după dăscălașul, acela dăscălaș care fugi mai înainte de aici, și să-i spun ca să fugă el, va să zică dînsul, dăscălașul, la popa din Bătătura. Asta-i tot?

20

ANIȚA
(cu ciudă)

Asta dară, gură-cascată! (il împinge de spate.) Numai te du acuma!

25

POPIC
(privește lung la ea)

Foarte te grăbești tu, hai?

ANIȚA

O, Doamne, cum să nu mă grăbesc? Fugi!

POPIC

Bine, bine, că eu fug. Vezi însă, eu nici acum nu știu ce se cade: după ce să meargă el la popa?

ANIȚA

5 Să spună cătră el să vină.

POPIC

Adecă popa să vină?

ANIȚA

(*il împinge de spate*)

10 Da, da! popa. Du-te acum!

POPIC

Ian caută tu mă la ea, da' zău, tare va să mă mai grăbească!... Apoi după ce să vină popa?

(*Anița îl îmbutușă.*)

16

POPIC

(*în ușă*)

Ferească-mă Dumnezeu de apă, de foc, de vîntoasă, de gura babei bătrîne, de cinstea avutului și de mintea fetei îndrăgite!

20

SCENA V

ANIȚA, mai tîrziu BADEA HĂRLEA

ANIȚA

(*singură*)

25 O, Doamne! omul acesta n-are minte. Numai să-l poată ajunge pe cale... Oare cînd să vină popa? (*Tristă.*) Doară nici nu vine pînă în cîșlegi!... Doară... doară... (*Plînge încet.*) doară nici nu vine.

BADEA HĂRLEA

(*afară*)

30 Aici la mine, înaintea mea, să vină deloc! (*Intră.*) Sau nu-s eu birău în sat? Nici la o venitură ca acesta

să nu pot porunci eu cumsecade? Caută tu măi!... să steie căruța mea două săptămîni de zile la el... și mîne trebuie, trebuie să merg la oraș, măcar să cadă foc din cer!

ANIȚA

Pe cine te-ai mai supărat, tată?

BADEA HĂRLEA

(*privește lung la ea*)

10 Cine te întrebă? Ce treabă ai tu de acolo? Vezi măi! în toate și-ar băganasul... Aide, du-te!... Acolo-i locul tău, în cuine!

ANIȚA

(*supărată*)

15 Doamne, și tu, taică, că iute ești! Da' că eu... (*Iese.*)

BADEA HĂRLEA

(*privește după ea; îmblinzită*)

Tu, Aniță!... fată! Auzi tu? Prințul tatei! (*lesă după ea.*) Da' nu te supăra, auzi tu?!

20

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, MORGO LOȚI

BADEA HĂRLEA

(*intră întăritat*)

25 Aicea vină-naintea mea, să vorbesc eu cu capul, tău cel tătărăsc! (*Se pune pe un scaun.*) Aici stăi!... și nu te mișca.

MORGO LOȚI

(*vine umilit, cu pălăria-n mină*)

30 Che io nu șchem jupunie biro bace, che dumnevoșt așa mare munios pa minie. (*Vorbește cu accent ungu- resc și pronunță „nye, tye” etc.*)

BADEA HĂRLEA
(li taie vorba categoric)

Cînd ți-am dat eu căruța cea vopsită ca să mi-o dregi? Spune-mi, cînd ți-am dat-o?

5 MORGO LOȚI

După doi septemune fi marțe chind dat voi la minie jupunie biro baci. Io facem, facem bucuros, chind este la minie pochie face; chiar este la minie nu pochie face, nu pochie face; are lucru mult; apoi calfele nu eschie... tote mers făcut la honvezile ghie la haza.

BADEA HĂRLEA

Ce zice nu poți face? Ai lucru mult? *(Se scoală.)* Care lucru-i mai nainte decît al meu?... Sau nu-s eu
15 birău în sat?

MORGO LOȚI

Ba dumnevest jupunie biro baci.

BADEA HĂRLEA

Apoi de ce nu mi-ai făcut dar căruța?

20 MORGO LOȚI

Che io facem; mergem case, apoi nu lucrăm alchiele lucrurile chit la dumnevest cociurile.

BADEA HĂRLEA

Așa să fie, că de nu, te scot cu ruda din sat, tu, cap de tatar!... Pînă pe sară să fie căruța gata, că
25 mîne trebe să merg la oraș.

MORGO LOȚI
(rugînd)

Jupunie biro baci, nu fu munios așa mult! Ia sare
30 nu pochiam face. Trebui pus rochiele la popa Cioranu.

BADEA HĂRLEA

Ce? La popa Cioranu?... Apoi e mai nainte popa Cioranu decît mine?

MORGO LOȚI

5 Jupunie biro baci, nu fii mult...

BADEA HĂRLEA

Taci!... Vezi așa! Popa Cioranu! Pentru popa Cioranu s-aștept eu după lucrul meu! Atîta se mîncă omul acela cu mine, pînă ce nu mai pot răbda!...
10 Apoi, eu-s om iute la sînge, zău iute! *(Cătră Morgo Loți.)* Loți, auzi tu, Loțil... tu să nu faci roatele popei... să faci căruța mea, înțelesu-m-ai?

MORGO LOȚI

(incurcat)

15 Țe... țeles. Da' nu pochiam face chind popa se da la minie rochiele ghiela chimpurile mai lung. Apoi mare poruncit la mine, che gata fi la sare, che vra marge munie la varoș.

BADEA HĂRLEA

20 Ce? Și popa voiește să meargă mîne la oraș? Loți, nu te mîncă cu mine; știi tu că eu-s om rău dacă mă ațîță cineva. Tu nu faci roatele la popa.

MORGO LOȚI

Jupunie biro baci!... Nu pochem. Chind dat io vorbele, io beciuleteș-ember che facem, apoi trebe
25 facem.

BADEA HĂRLEA

Vorba ta!... Ce-mi pasă mie de vorba ta, numai căruța mea să fie gata! Așa e... căruța mea să fie gata; să fie... și roatele popei să nu fie gata! Să steie-n creștet. Să știe el că se mîncă cu birăul. *(Către Morgo Loți.)* Cît capeți de la popă pentru roate?
30

MORGO LOȚI
(*aparte*)

5 A kutya biro teremteset! Aici pochiem face tîrgurile bun. (*Cătră badea Hârlea.*) Dat la mine doi polovica faina și patru polovica gro; *doi dat, dache nu facem la voi carușile, numa la el rochiele.*

BADEA HÂRLEA

10 Ce zice?... așa?... Bine!... voi vedea eu că cine are mai mult de-a da pentru altul... Loți! Eu îți dau cu două jumătăți de grîu mai mult decît popa.

MORGO LOȚI

Che chind dați jupunie biro bani, apoi am facem. A teremteset neki!... io nu facem. Jupunie biro baci ominiele bun.

15

BADEA HÂRLEA

Apoi acum te du acasă și lucră! Să fie căruța gata pînă seară.

MORGO LOȚI

Che fi, fi, biro baci, fi. (*Face gest de mers.*)

20

BADEA HÂRLEA

Stai oleacă. Dacă-ntreabă popa că de ce nu i-ai făcut roata, spune că eu ți-am poruncit să faci căruța mea. Înțelesu-m-ai?

MORGO LOȚI

25 Lăsați numai, jupunie biro baci, che magyerember schi tochie minți. La noi eschie minchie: tine vorbele chind eschie de la ele hozno; chind nu, apo șchim noi minți.

BADEA HÂRLEA

30 Ș-așa-i bine!... Să știe el că cu cine are de lucru! Să meargă casa, să meargă masa, ba chiar capul să meargă; eu nu mă las din jos.

SCENA VII

MITRU FLORII-CUCULUI; cei de mai nainte

MITRU FLORII-CUCULUI
(*intră lin și-și pune pălăria pe botă într-un colț*)

Bună vorba! Da' cu cine te mai amărăști, frate birăule?

BADEA HÂRLEA

Bun venitul!... Lasă-mă, nu mă mai întreba!... Da' șezi, Mitrule, dac-ai venit la noi. (*li dă un scaun.*)

10

MITRU FLORII-CUCULUI

Bată-1 focul năcaz! Da' că zău, de acela avem toți destul... Cine te-a mai necăjit?

BADEA HÂRLEA

Da' cu popa am dat de rău.

15

MITRU FLORII-CUCULUI

Cu ce popă?

BADEA HÂRLEA

Cu popa Cioranu.

20

MITRU FLORII-CUCULUI
(*aparte*)

Oo-ble! Taci, că-i bine, căci curge apa pe moara mea. Oare ce are cu popa? (*Tare.*) Cu popa Cioranu?... Ce ai cu el?

BADEA HÂRLEA

25

Cugetă tu! Am dat o căruță la rotarul... (*Privește la Morgo Loți.*) Da' tu ce stai aici? Du-te și lucră!

MORGO LOȚI

Sinetachie bun! (*Iese.*)

BADEA HĂRLEA
(*urmlnd şirul vorbeii*)

5 Şi el dă cu două măsuri de grâu mai mult la rota" rul, numai să nu facă căruţa mea, ci nişte roate de ale lui.

MITRU FLORII-CUCULUI

D-apoi că acesta-i lucru urât! Zău, destul de rău şi de la el: s-ar cădea să fie şi el om mai cu minte, că-i bătrîn şi-i popă.

10 BADEA HĂRLEA

Vezi bine!... El însă... el! Lasă, că-l voi învăţa eu pre el a se mânca cu mine!

MITRU FLORII-CUCULUI
(*aparte*)

15 Da' că pe acesta nici nu trebuie să-l mai aţîţ, că-i aţîţat gata. (*Tare.*) Bine faci! Fă pînă ce poţi face... Ştii pentru ce am venit la tine?

BADEA HĂRLEA

Ba eu nu ştiu, da' voi şti dacă mi-o vei spune.

20 MITRU FLORII-CUCULUI

Aş voi să merg mîne la oraş şi am auzit că mergi şi tu.

BADEA HĂRLEA

Aşa e. Poţi veni cu mine. Mergem de vorbă.

25 MITRU FLORII-CUCULUI

30 Doamne, mulţumescu-ţi! Ştiu c-am bătut satul de la un capăt pîn-în altul! Am fost, omul meu cel bun, la popa; crezi c-a voit să mă ducă? Popa-ţi va face bine?... Popa nu are numai pungă. Zice că are să-şi ducă nepoatele. Ştii tu cum vorbeşte omul care nu voieşte a-ţi face bine. Apoi eu trebe să mă duc... ştii... pentru procesul cela cu Iota lui Busuioc.

BADEA HĂRLEA

Aşa, zău! Da' cum stai cu procesul acela?

MITRU FLORII-CUCULUI

5 Dă-mi pace, nu mă mai amărî! Corb la corb nu scoate ochii! Popa are oamenii lui la vlădica, şi noi, sărmanii de noi, trebuie să ne pitulăm cu dreptu-n mîină. Cer martori de la mine, şi eu nu am numai unul, pe Iota. Ce vrei face, dacă nu ai numai o mărturie?

1° BADEA HĂRLEA

Zău, aici n-ai ce face.

MITRU FLORII-CUCULUI

Şi popa trebuie să meargă din sat!... Nu vezi tu cîtă batjocură face el din noi?!

15 BADEA HĂRLEA

Aşa e! Popa trebe să meargă din sat.

MITRU FLORII-CUCULUI

20 Apoi dacă merge popa Cioranu... dacă merge; să vă aduc eu un popă-n sat!... Am un nepot, acela-i fecior! Ştii, sună ferestrele bisericii cînd cîntă *Van-ghelia*. Apoi om!... Ştie carte cumsecade.

BADEA HĂRLEA

Zău, pe acesta ar fi bine să-l aducem.

MITRU FLORII-CUCULUI

25 Bine, bine, dar trebe să ne curăţim mai întii de Cioranu.

BADEA HĂRLEA

Aşa e! Trebe să ne curăţim mai nainte de Cioranu!

MITRU FLORII-CUCULUI
(după o pauză)

Știi tu ce? Eu îți voi spune una, și asta va să fie bună. Să mai aruncăm un proces la popa-n cap; atunci nu-l scot nici șeptezeci și șapte de cară de fișcă-lăși.

BADEA HĂRLEA

Zău, asta ar fi bine?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu-l dai în proces de-o parte și eu de alta.

BADEA HĂRLEA

Eu?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu, dară!

BADEA HĂRLEA
(se scoală, opărit)

Mitre, dă-mi pace! Știi tu că mie nu-mi plac procesurile.

MITRU FLORII-CUCULUI

Nu-ți plac? (Dă din umeri.) Lasă dară să moștească popa Cioranu în Ciohotești; lasă, bată-și joc de voi!

BADEA HĂRLEA

De cine să-și bată joc? Ian cuteze numai!

MITRU FLORII-CUCULUI

De cine? De tine, de mine și de toți!... Nu vezi tu cum că căruța ta trebe s-aștepte pînă ce nu vor fi roatele lui gata?

BADEA HĂRLEA
(cufundat)

Așa, așa! Vezi bine!... Apoi chiar crezi tu cum că și-a bătut el joc de mine?

MITRU FLORII-CUCULUI

C-acuma asta numa orbul n-o vede.

BADEA HĂRLEA
(se primbla prin casă)

5 Ba! Asta n-o pot răbda!... Atîta se mîncă omul cela cu mine... atîta pînă... Da' ce să fac cu el?... Dă-mi pace!

MITRU FLORII-CUCULUI

Așteaptă să-ți spun eu una.

10

SCENA VIII

NAICA FLOAREA; cei de mai nainte

NAICA FLOAREA

Bună dimineața!

MITRU FLORII-CUCULUI

15 Bun prînzul, soră Floare! (Glumeț.) Bag sama, tu nu voiești a mai îmbătrîni.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu mă la el!... Doară nu-s eu babă.

MITRU FLORII-CUCULUI

20 Ai fată mare, femeie!

NAICA FLOAREA
(mindrindu-sc)

Am. Așa-mi pare, că am; mă pot făli cu ea.

MITRU FLORII-CUCULUI

25 Numai de june să ne-ngrijim.

NAICA FLOAREA

Acuma dă-mi pace, că aci suntem noi... Ce zici tu, moșule?

BADEA HARLEA

Ce zic? Nimic nu zic. Eu am alt lucru... Şezi, taci şi ascultă. (*Cătră Mitru Florii-Cucului.*) Ian zi dară ce erai să zici.

NAICA FLOAREA
(*sede pe scaun; aparte*)

Cu de-a bună samă ei îşi sparg capetele cu atare proces.

MITRU FLORII-CUCULUI
(*culeglindu-se*)

Am fost azi la popa.

BADEA HARLEA

Ştiu, mi-ai spus-o.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă numai, că nu ți-am spus nimic... A fost şi dascălaşul acolo: tu l-ai dat în pîră.

BADEA HARLEA

Cum să nu-l dau cînd... cînd... *Pentru ce l-am şi dat, babă?*

NAICA FLOAREA

Ian uită-te tu la el! Ai şi uitat-o. Omule, omule!... Eu nu ştiu unde-ţi stă capul tău. D-apoi cine a zis cătră tine ca să-ţi fie ruşine a te lăsa să te poarte alţii de nas?!

BADEA HARLEA

Drept ai. Auzi tu acuma? Cum nu-l vei da în proces

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi! Mie-mi pare că el ți-a zis-o asta după ce l-ai dat în proces.

BADEA HARLEA

(*cugetă*)

Acuma eu nu ştiu cînd a zis-o; destul c-a zis-o... *Cind a şi zis-o, babă?*

NAICA FLOAREA

Ce rău ții tu minte! Ştii tu că l-ai dat în proces pentru că-şi perde vara cu vînătura, în loc de a fi la şcoală.

BADEA HARLEA

10 Drept ai... Auzi tu acuma?... Cum nu-l vei da dară în proces?... Apoi încă cutează să vină după aceea la casa oraşului să se certe cu mine... Ce? Şi un ținău ca şi acela să se mînce cu mine?... învețe mai nainte cum se cîştigă pînea. Lasă numai, că va şti el de cine s-a acăţat...

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi măi frate birăule, eu să-ți spun ție una. Eu nu ştiu cine te-a mai sucit pe tine de cap: destul că tu n-ai avut drept să dai pe dascălaşu-n proces.

BADEA HARLEA

Eu să nu fi avut? Cine să fi avut dar de nu eu?... Ori nu-s eu birău în sat?

MITRU FLORII-CUCULUI

25 Bine, bine! Tu ai fi avut drept de ar fi îmblat dascălaşul la vînat cînd nu se cade; el n-a îmblat însă.

BADEA HARLEA

Oare să nu fi îmblat?... Zău, atunci nu aş fi avut drept... Tu, babă, ce zici tu? Oare îmblat-a?

30

NAICA FLOAREA

îmblat-a?... Cum să nu fi îmblat?... Eu o ştiu că de-o bună samă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Si de unde o stii tu asa bine?

NAICA FLOAREA

O ştiu, c-o ştiu, şi lucru gata.

BADEA HĂRLEA

O ştii, c-o ştii. Iară vorbeşti așa?

MITRU FLORII-CUCULUI

Văzutu-l-ai?

NAICA FLOAREA

10 Ba eu nu l-am văzut, da' mi-a spus-o oameni buni
şi cu credinţă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ian spune-mi, că cine sunt oamenii aceia buni

NAICA FLOAREA

15 Tănase-a-Popii... dacă voieşti să o ştii.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aha!... Acuma-ncep a mirosi treaba!... Birăule!
Pe tine chiar te purtară de nas.

BADEA HARLEA

20 Pe mine?... Asta nu-i adevărat!... Voi vedea eu
cine va cuteza asta, că... că...

MITRU FLORII-CUCULUI

(*aparte*)

25 Dară, nu te-au purtat!... Şi acuma să te port eu!
(*Tare.*) Acuma e treaba trecută; n-ai ce face. Să mer-
gem mai departe... Am fost dară la popa. Să fi auzit
ce predicăţie au ținut popa dăscălaşului!... Ştii ce a
fost capătul? L-a îmbiat cu nepoată-sa. (*Priveşte la
Hărlea, aşteptând efectul.*)

NAICA FLOAREA

Doamne fereşte! Ce ți-e popa!... Ce ți-e popa!

MITRU FLORII-CUCULUI

Auzi tu? L-a îmbiet cu nepoată-sa.

5

BADEA HĂRLEA

Ce-mi pasă mie!... Fie fericit cu ea.

NAICA FLOAREA

Cu ciurma ceea!... Dar spune-mi: cu care?

MITRU FLORII-CUCULUI

10 Să aleagă după plac dintre două. (*Lui Hărlea.*)
Bine, bine, măi!... Trebe să o ştii că pentru ce l-a
îmbiet. Numai ca să se mînce cu tine. „Fătul meu —
zice cătră dăscălaşul — ie tu pe nepoata mea; apoi
15 voi vedea eu că care birău te va scoate pre tine din
Ciohoteşti.”

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce-a zis?

BADEA HĂRLEA

20 Da' că bine-a zis. Eu nici nu ştiu, ce treabă am
avut eu cu dăscălaşul?! M-am lăsat să-mi împleti
voi capul.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu acuma la el!... Venitura acela, acela să
zică cătră tine vorba... Doamne fereşte şi apără!

25

BADEA HĂRLEA

D-apoi acuma dă-mi tu mie pace, că pentru acele-l
voi învăţa eu pe el.

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi că nu-i așa, frate birăule!... Ştii tu pentru ce

voiește popa a ține pe dascălașu-n sat? Numai pentru că nu voiești tu... Voiește să se mînce cu tine.

NAICA FLOAREA

Auzi tu? Voiește să se mînce cu tine.

5

BADEA HĂRLEA

Ba cu mine nu voiește. Și nici să nu se-ncerce nime, că... că... Că cu mine să nu se mănînce nime.

NAICA FLOAREA

Da' că tot așa zici tu... Nu vezi tu că se mîncă?

10

BADEA HĂRLEA

Dă-mi pace.

MITRU FLORII-CUCULUI

15

Așteaptă numai, că nu am gătat... Apoi zice popa, adică popa Cioranu, cătră dascălașul, naintea mea: „Fătul meu!... ce voiești tu cu fata birăului? Aceea nu-i de tine; e fată proastă, necrescută, sălbatică”...

NAICA FLOAREA

20

Ce?... Ce? Anița proastă? Anița necrescută? Anița sălbatică? (*Prinde pe badea Hărlea de mină.*) Auzi tu? omule... auzi tu ce a zis?

BADEA HĂRLEA

(*stoic*)

Ce zice, oare tocmai așa să fi zis?

MITRU FLORII-CUCULUI

25

Cînd îți spun eu... Eu am fost doară de față... Nu am gătat însă. „Apoi — zice mai departe — nici nu-i frumoasă fata ceea; e o buhă.”

NAICA FLOAREA

30

Anița buhă? (*Înfiorată, cătră Hărlea.*) Omule!... Vezi-mă aici? Sau cu mine, sau cu popa-n sat. Cătră-nitura asta n-o mai pot răbda!

{

BADEA HARLEA

(*cu deplină stăpinire de sine*)

Acuma dă-mi pace. (*Cătră Mitru Florii-Cucului.*) Ian zi mai departe.

5

MITRU FLORII-CUCULUI

Știi tu că popa-i talpa-iadului: m-a făcut încă și pe mine să mint. Zice cătră dascălașul: „Cugeti că are fata bani?... Te înșeli. Birăul e peleag plin de datorii. Iaca!... Spune-ți, badea Mitru!”

10

NAICA FLOAREA

Vai! vai! tune...

BADEA HĂRLEA

(*nevastei*)

Taci! (*Lui Mitru.*) Și ce-ai zis tu?

15

MITRU FLORII-CUCULUI

Ce am zis? Apoi că doară nu voi face pe popa de minciună; trebe să mint și eu cu el.

BADEA HĂRLEA

(*st primbla prin odaie*)

20

Că dacă stă lucru așa... apoi... Lasă, că-ți voi arăta eu care are mai frumoasă și mai netedă fată, cine mai multe datorii... Să-mi mine toată averea, popa nu rămîne mai mult în Ciohotești... Nu, pînă ce stă capul meu la loc!

25

NAICA FLOAREA

Vezi!... Acuma-mij place de tine. Așa vorbesc oamenii cei cu minte.

BADEA HĂRLEA

(*lot primblîndu-se*)

30

Acuma deloc, încă-nainte de prînz, trebe să fie instanția făcută. (*Cătră naica Floarea.*) Du-te și trimite pe Popicu după Tanase-a-Popii: el să facă instanția, așa pe nalt cum se cade.

I

6*

'i

NAICA FLOAREA

Așa vezi. (*Iese repede.*)

MITRU FLORII-CUCULUI
(*aparte*)

Bine că se duse acuma și asta; acuma să-mi încep treaba (*Tare.*) Bine faci! De ce să te lași tu la el?... Sau nu ești tu moștean de viță și străviță din sat? Știi tu ce? Mai fă una, scoate instanția de la popa, pîra cea-mprotiva dascălașului.

10

BADEA HĂRLEA

Ba nu!... Ce-am făcut eu o dată, aceea-i făcut; fie bine, fie rău, e făcut de-i făcut.

MITRU FLORII-CUCULUI

15 Apoi știi ce dară?... Voiești tu să faci pe popa să crape de necaz?... El zice cum că fata ta nu-i de dascălașul...

BADEA HĂRLEA

A mea nu-i?... Să-i pun de-o lătore fata, de alta tot galbeni și taleri, apoi cumpănească dacă-i place.

20

MITRU FLORII-CUCULUI

Acuma asta o știm noi toți; tocmai pentru aceea zic eu să faci una care să fie făcută. Fetei tale-i place de dascălașul, dascălașului de fată: voiești tu să faci una?

25

BADEA HĂRLEA

Care?

MITRU FLORII-CUCULUI

Să crape popa de necaz?

BADEA HĂRLEA

30

Cum s-o fac?

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă fata ta după dascălașul.

BADEA HĂRLEA
(*după o pauză*)

Oa-re?

MITRU FLORII-CUCULUI

O, Doamne!... Acuma dă-mi tu mie pace!

BADEA HĂRLEA

io Și cugeti tu că chiar ar fi popa necăjit de aș da eu fata după dascălașul?

MITRU FLORII-CUCULUI

Cum să nu fie, mă, cînd el voiește să-i țipe pe nepoata sa-n grumazi!

BADEA HĂRLEA

15 Așa e! Drept ai! (*Vioi.*) îmi pare că văd pre popa!... Eu nu știu cum nu mi-o venit asta-n minte!... Ce? feciorului îi place de fată și fetei de fecior? (*Stă-n loc, serios.*) Frate, asta nu o pot face. Nu știi tu că eu m-am certat cu dascălașul?

20

MITRU FLORII-CUCULUI

Iacătă-l acuma: că doară știi tu cum e omul cînd e întăritat. Știi tu că dascălașul n-a fost de vină.

BADEA HĂRLEA

25 Precum zici tu, nu a fost de vină; dar totuși, totuși...

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi, de asta trebuie să te lași dacă voiești să începi ceva cu popa.

BADEA HARLEA
(în cugete)

Vezi bine! Vezi bine!... Dacă nu mă-mpac cu dascălul... apoi... Ce cugeti tu: vrea chiar să ieie dascălașul pe Anița?

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Că oare lua-o-ar! Săracul de ell Ba ar veni desculț șapte otare pentru ea. (Tare.) D-apoi dacă vom îmbla cu buna pe lîngă el... nu te teme nimic... Aci-s eu!... Lasă treaba pe mine.

BADEA HARLEA

Fie dară!... Numai tu să fii la locul tău de vine dascălașul. (Merge la ușă.) Măi oameni!

O VOCE AFARA

Aud, jupîne birăule!

BADEA HARLEA

Duceți-vă careva la dascălașul și ziceți cătră el să vină-ncoace. (îchide ușa și iar o deschide.) Numai îmbla iute. Să vină deloc. Spune că-l poftesc eu la o vorbă, două. (îchide.) Așa vezi! Acuma eu mă las pe tine.

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă-mi pace!... ți-am spus o dată să-mi dai pace. Cu popa împărțim noi acuma colacii. Vezi măi!... El cugetă că pentru că el e cuminte pîn-în pămînt, pentru aceea e el mai mare și mai de frunte. Tu faci acuma instanția și dascălul trebe să-ți fie mărturie cum că la-îmbiet popa cu nepoata. Știi, trebe să-i spui că numai așa-i dai fata.

BADEA HARLEA

Vezi bine.

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

5 Barem de-ar ști dascălașul că cum stă treaba; numai un cuvînt de i-aș putea spune. Barem atîta să știe, că eu am venit aici ca să vorbesc pentru el, dar nici atîta nu știu. Iacată-1!

SCENA IX

Cei dinainte, CIMBRU

CIMBRU
(încurcat)

10

Trecui pe-aici, jupîne birău, și mă chemă un om în casă, zice că m-ați pofti d-voastră. (Aparte.) Cu de a bună samă a auzit că am fost aci, fie ce-a fi.

BADEA HARLEA
(prietenos)

15

Așa-i dragul meu, nepoate, eu te-am rugat să vii la mine pe-o vorbă bună. (îi dă scaun.) Șezi!

MITRU FLORII-CUCULUI
(îi face semn; aparte)

20

Nu mă-nțelege.

CIMBRU
(surprins; aparte)

E amicabil? Ce-nsemnează? (Șede.)

BADEA HARLEA

25

Apoi știi după ce te-am chemat?

CIMBRU

Ba eu nu știu, jupîne birău; cred însă că-i ceva bun.

BADEA HĂRLEA

Și mie-mi pare-așa. Să ți-o spun dară. D-apoi...
(Nu știe ce să zică.) Vorbește tu, mă Mitre!

MITRU FLORII-CUCULUI

5 Ba nu! Treaba-i a ta; vorbește numai tu.

BADEA HĂRLEA
(*incurcat*)

Știi, mie nu-mi place să vorbesc multe. Fătul meu,
nepoate! Ai de gând să te-nsori?

10

CIMBRU
(*turburat*)

Cum îți vine întrebarea asta-n minte?

BADEA HĂRLEA

Asta-i treaba mea. Place-ți de fata mea?

15

MITRU FLORII-CUCULUI
(*îi face semn să zică „Da”; aparte*)

Nu se uită la mine?

(*Cimbru tace.*)

BADEA HĂRLEA

20 Ian spune-mi: place-ți?

CIMBRU
(*se scoală cam hotărît*)

De ce mă-ntrebi, bade Hărle?

BADEA HĂRLEA

25 Ian uită-te tu, măi, la el! Voiesc s-o știu. Da' nu
fi ca o fată mare!... Place-ți?

MITRU FLORII-CUCULUI
(*aparte, îngrijat*)

30 Pentru numele lui Dumnezeu, omul ista cu nehotă-
rîrea lui îmi încurcă toate chibzuiiele! (*îi face semn
lui Cimbru să zică „Da”.*)

CIMBRU

(*observă semnul; aparte*)

5 Nu-mi pasă... întîmple-se ce s-a întîmpla. (*Cătră
badea Hărlea.*) Bade Hărle!... Fie ce-a fi, eu îți spun
lucrul cum stă. Eu-s om sărac, însă o știe toată lumea
că-s de treabă. Eu iubesc pe Anița și...

BADEA HĂRLEA

Vezi așa!... Numai atîta voi să știu din gura ta...
Tu trebuie să iei pe Anița de femeie.

10

CIMBRU
(*surprins*)

Eu?... Bade Hărle!... Eu, pre Anița? Dumneata-ți
bați joc de mine.

BADEA HĂRLEA

15 Dară, batu-mi!... Zici că-ți place de fată, nu mai
vorbi nici o vorbă: eu voiesc, și lucru gata!

CIMBRU
(*uimit*)

20 Apoi că și eu voiesc!... O, Doamne, da' cum să nu
voiesc eu?... Cine voiește de nu voiesc eu? (*își pune
mina pe frunte.*) Nici nu știu unde-mi stă capul!...
Doară nici nu-i aieva aceea ce-mi pare mie-acuma...
doară numai visez...

BADEA HĂRLEA

25 Dar, visezi, cioarelor!

CIMBRU

Apoi acuma nu mai trebuie să merg de aici? Unde-i
Anița? (*Voiește a merge.*)

BADEA HĂRLEA
(*îl prinde de mină*)

30

Stăi numai oleacă, că merg eu după ea. (*Deschide
ușa.*) Aniță! Ian vin-oleacă-n casă! Auzi tu? Da'

vină! Deloc să vii!... Caută tu măi la ea. (*Merge afară și vine cu Anița de mină.*)

SCENA X

5 Cei de mai nainte, ANIȚA
(*Anița stă rușinoasă în mijlocul odăii și se joacă cu legătura catrinței.*)
(*Cimbru stă și privește mut la ea.*)

10 BADEA HĂRLEA
(*o prinde pe Anița de mină și-o duce-naintea lui Cimbru*)

Cunoști pe omul acesta?
(*Anița se joacă și nu zice nimic.*)

BADEA HĂRLEA
Auzi tu: cunoști-l?

16 ANIȚA
(*cu ochii-n pământ*)

Cunosc.

BADEA HĂRLEA
Da' place-ți de el?
'20 (*Anița tace.*)

BADEA HĂRLEA
Aniță! Da' vorbește! Ian caută tu măi la ea!...
Nu vezi tu că nu-i nimene-aicea decît bade-tău Mitru?
Zi: place-ți?

25 (*Anița mișcă din buze, privește o dată la Cimbru, apoi iar în pământ.*)

BADEA HĂRLEA
(*își pleacă urechea*)

Zi mai tare.

MITRU FLORII-CUCULUI

Da' nu fi rușinoasă, nepoată, că doar ești fată mare.

6 BADEA HĂRLEA
(*cu oarecare asprime*)

Vorbește mai tare, că o dată mă mîniu! Zi: place-ți?

ANIȚA
(*pune degetul cel mic de la mina stîngă pe buze*)

10 Nu știu.

BADEA HĂRLEA
Dară, nu știi, cioarelor! O știi tu, numa nu voiești să ni-o spui... Mărita-te-vei după el?
(*Cimbru o roagă cu gestul și privirea.*)
15 (*Anița voiește să fugă în cuină.*)

BADEA HĂRLEA
(*o reține*)
Iaca!... Da' unde vrei să fugi?... Cioarelor, că zău, sălbatică ești!... Spune-mi, mărita-te-vei după el?
20 (*Anița tace.*)

BADEA HĂRLEA
Vorbește, că dacă nu, mă mîniu! Știi tu că eu-s iute la sînge.

ANIȚA
25 Că eu vorbesc.

BADEA HĂRLEA
Vorbește dară... Privește la el: mărita-te-vei după el?

30 CIMBRU
(*rugînd-o*)

Aniță!
(*Anița tresare și mișcă din buze.*)

BADEA HÄRLEA

Mai tare.

(Anița, ca sus.)

BADEA HÄRLEA

Vorbește mai tare, că te arunc afară! Ian caută tu mă la ea!

ANIȚA
(*repede*)

Nu stiu.

10 BADEA HÄRLEA

Iară nu știi. (*Dezmierdln-d-o.*) Da' fii cuminte, că tu ești fata tatei... Nu vezi tu cum privește el la tine?... Te-a petit... Apoi dacă tu zici că nu știi, nu te dau după el...

15 ANIȚA
(*repede*)

Că eu nu zic, că nu știu.

BADEA HARLEA
(*ride*)

20 Dară nu zici, cioarelor! Spune-mi: mărita-te-vei după el?... Spune-mi, că dacă nu, îl trimit acasă; n-are ce face aici.

(*Anița, rușinoasă, dă din umeri și zimbește.*)

25 CIMBRU
(*cu patimă*)

Anița mea, sufletul meu, de ce nu vorbești?

ANIȚA
(*cu degetul pe buze*)

Că eu vorbesc...

30 BADEA HARLEA

Apoi spune dară: să te dau după el?
(*Anița privește la Cimbru și mișcă din buze.*)

BADEA HARLEA

Mai tare.

(Anița, ca sus.)

BADEA HÄRLEA
(*către Cimbru, serios*)

Om bun și cu suflet creștinesc: poți merge acasă, că văd că fata mea...

CIMBRU

Eu... Aniță...

10 ANIȚA
(*încurcată*)

Că eu, tată... eu...

BADEA HARLEA

Să te dau dară?

15 ANIȚA

Nu-mi pasă!

BADEA HÄRLEA

Nu-ți pasă? Apoi dacă nu-ți pasă, să fie târgul gata... Caută tu mă la ea, cât să mi se mai roage omul pînă să scoată o vorbă bună din ea... Acuma privește cel puțin la el. (*O dă lui Cimbru.*) Iaca! de-aici încolo e mireasa ta. (*Stă-naintea lor și privește cu mulțămire la ei.*)

25 MITRU FLORII-CUCULUI
(*pe la spate, încet, cătră badea Härlea*)

Zi cătră el să fie mărturie.

BADEA HÄRLEA

Ce-mi pasă mie de procesele voastre! Nu vezi tu cum se lovesc de bine laolaltă?

CIMBRU
(prinde mina Aniței și-i privește în ochi)

Aniță!... De ce nu privești tu la mine? Tu na mă iubești pe mine?

ANIȚA
(confuză)

Nu.

CIMBRU

Nu mă iubești, Aniță?!... Nu?

1°

ANIȚA
(repede)

Ba iubesc.

CIMBRU
(vrea s-o îmbrățișeze)

15 Vezi, de ce mă înspăimînți dară?
(Anița se trage în lături.)

CIMBRU

Aniță, de ce fugi de mine?

ANIȚA

20 Că eu nu fug. *(Se razimă de brațul lui, dar cu capul întors de la el.)*

CIMBRU
(o-mbrățișază ș-o sărută)

îngerul meu!

25

(Anița stă uimită.)

BADEA HARLEA
(pierdut în privirea lor)

Nu vezi tu, măi?!

MITRU FLORII-CUCULUI
(privește mulțămît grupa)

Apoi să nu-ți pierzi mintea?!...

SCENA XI

Cei de mai nainte, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(surprinsă)

Iaca!... Ce-i asta?

BADEA HARLEA

10 Ce-i! Ce-i!... Vezi tu ce-i: Anița mireasa dascălului.

NAICA FLOAREA
(stă un timp nehotărită)

15 Bag sama, așa i-a fost dată!... Da'că mie mi-a plăcut totdeauna dascălașul. Am zis eu că nu dau pe Anița mea după altul decît după el. *(Sărută pe Anița cu dragoste.)* Ochii tăi mierii, albaștrii...

SCENA XII

Cei dinainte, POPIC, TĂNASE-A-POPII

POPIC
(stă uimit la ușă)

20

Iaca! Iaca!... îmi pare c-a venit acasă mintea birăului.

TANASE-A-POPII
(din ușă)

25

Ce-i asta? Cimbru? Anița?... Aici nu mai am ce căuta. *(Voiește a merge.)*

POPIC
(il prinde de haină și-l trage de spate-n casă)

Așteaptă, așteaptă, domnișorule, c-a poruncit birăul să te aduc... Iacătă-I, jupîne birău!... L-am adus întreg, din călcii pînă-n creștet... A voit să fugă.

TĂNASE-A-POPII
(smuncîndu-se)

Om impertininte! (Face complimente.) Umilissimu servitore...

BADEA HARLEA

Ian lasă, nu-mi mai face comedii de-ale dumitale, că m-am săturat de ele! Dacă voiești a vorbi cu mine, apoi vorbește cum să vorbește, ca să te-nțeleagă omul, iar nu ca nealtă lume.

NAICA FLOAREA
(aparte)

Așa e! Ce vorbește el tălănește! Vorbească creștinește, ca toți oamenii.

MITRU FLORII-CUCULUI
(lui Hârlea, pe la spate)

Dar de proces ce va fi?

BADEA HARLEA

Nimic nu va fi. Doară nu mă voi lăsa să mă tot purtați de nas!

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Doamne, mulțămescu-ți, că putui face binele fără a face rău.

POPIC
(în mijloc)

Și cu aceștia împărți birăul turtele.

(Cortina cade.)

CONVORBIRI LITEBAKE.

... * * * * *
to i s i t * M i l l i d a V <<

FATA BI BIEAU.

9 * m * * * * * * * *

m * m * * * * * * * * p e ^ 4

. U t f e t . a i

A r e t * * * * * . i 4 * * * * *
* (l « < « ' « \) « « * * « «

I k v M « « v . * > » m . 4 » « « « < « «
N E * K . J a t e j t t e o t o « (t W m v * < u i » t e f i l * t ^ 4 t ^ a * .

i * s * j g * * * * * * < * *

CONVORBIRI LITERARE.

Apar » ta 1 » S « d i r e l i a ș i ,

Afuz... M-fe anaii S* S*.K» (w***)# I« aui r* Tifji* &i Kikâ* S. & s*****)» ia 3*

T O A N E

VORBA DE CLACA.

4«m**tie l» *r*f mir-

mtstm&mBLM;

Hirte, tei

#ew*t, HfjM IS t f i C o S -
& ** u « c o s i i » i > d i s i s i)
. H i j m f i ^ O r -
L'«b»w h r e , * e s a t e i i t i * m % <

««tot Ste*#-1**» »& lar

IwIM tie««d|4.

ta % * r S m (f i p)

ACTUL t

*iMmm, Mm» V i *

< « * + i d » K i t t u K M B j l i + S H » 6 « r W W H U

*iw*t&^»i AHT*» a **pim** «nttfw* l»

^ S p i . v

tinu M-^Im *jiirt*!»" o A i i t e ^ - r i . i

rMit-oL :N' mifa . in» «& vi^p»«*rA ti
Aurita ie I'^^u *zfu ib'iu!«mi

\ i . j . i c i . n , m i W r â t * i n 8 B # * i * c r .
t u i . i . . i v j j M a i U c

S « e u a L

↳*», t i m e * » a ^ i i n t .) 3 * t n ^ \ f r e e o * * < « * »

«trnjit? «i' i-ats jâc'el:î-i / prin w ts'aHî

t<st,tinde; îi m-rm Si ci s* »«Am r^putid^

' 'a. U #i&Mv&rc& &mw wrmm. imi wn~

imn», câad! vi», f&'ttElrști «wt famim, in tj*r-

""inia, iiai * î>chid« 8 | » i f t w t e i c i a u i t U

^* toate aegateV!

" i H * » t i f m t e i T « r o g r t o t e r f i

«< v i p * « u « n H u n u l c a r n e t , u & c i a l t f e l o K S

m«'urei, rla » ai ie faea»^.

»/;»» K i ! b u i - s i â m ^ M » m m t â m t e , t a h t

i" U, (im »et>limbut 4« deUc>te|4 renunț de

âstâ V*!"#jî-âmi (l' t «e-» A t i n - l i

d« e©j>iî^rit*, o im ssm^U uuuluu, «i l * ^ ^ f * 4

Mim. M@. nm iatnAm *uimv, tmim c« ti-nm

#pm y4afele, stî v.'can, SUIM pr* a iM'iîdra,

n r j i i k n n r h u d i ^ u a « | 4 t r t i e , f o r ^ - u m u m b l i u

IUAfitulor. Tu u ^ m i p r w i j j i t j f * t t u , (v l u t l â t i

pare la i a fieairri luni.

CONVORBIRI LITERARE

Ifct București, 1 A priite 1888. ; Jettf XXtt.

GASPAR GRAHAM
3?OMÎSrXJX, M O L D O V E I

TfunEioi-: rs fisei ,lbn

PERSOANELE:

' G««j»r Dițițiani, fntutnif »*{><!. .. >

B»Ă.oh, 'si IM ii Sjrtrl, *

Stthifn.il Aeiimeii I, *

Leforêiul Dragau. J

Po.țelfcui G0IH. !

Fi rtanj, | ' :"

• B'i..* / *S?<shif-J * i' «?!*.

Bjt'ijii, tra^<>i,iimt .<>>0)<!

« ^imjaîs». iM«fe»«i.*U «tai**.

» il««S»ibiiiiil Veii..»i.'i.

iVino, '«ii tr>ai!t,t iâ Im Uminim-

Un tefgoveț.

Un ee>itS:

*M«tV'târării, ta-dareti, mtimi «i faS'fi,

< r., xxu. i. ?,-(-),

,

TOANE SAU VORBA DE CLACĂ

COMEDIE IN TREI ACTE

Gaspar Grutiani (Convorbiri literare, nr. 1 din 1 aprilie 1888)

P E R S O A N E L E

- LUNCAN
MARIA, soția lui
DOAMNA PLUTESCU
5 SITILĂ
FRECĂȚEL, servitor la Luncan
MARANDA, fată în casă la Luncan
MIRZAC, portar
CASANDRA, soția lui Mirzac
10 IFTIMIE EGOROVICI, birjar
CESAR GAETAN STANTE-PEDE, chelar
PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLIȚĂ, popa satului
AVERCHIE BUCHILAT, dascăl
DOAMNA CLEVETITĂ
15 UN SERGENT DE POLIȚIE

A C T U L I

Salon mobilat cu eleganță, la domnul Luncan.

S C E N A I

LUNCAN, MĂRIA și doamna PLUTESCU

5

LUNCAN

(este gătit a ieși)

Dacă-ți face o plăcere atît de mare, nu-mi pasă:
să fie precum tu dorești. Eu doream să petrec astă
vară la moșie.

10

MĂRIA

Costică! Iarăși la moșie?

LUNCAN

15 Ferească Dumnezeu! Zic numai că aș fi dorit, dar
acuma doresc dorința ta. Vom petrece vara în Alpii
Svițerei.

DOAMNA PLUTESCU

*(aparte, intrerumpindu-și lucrarea și privind
îngrijită la tineri)*

Iarăși? Nu-mi place. El este prea bun, rău de bun!

MARIA

Vezi așa! Acuma te cunosc. Tu ești tu. (*il sărută.*)
În Alpi! O, ce plăcere va fi aceea! Gîndu] numai
îmi umple sufletul de imagini grandioase. Am cetit
multe despre Alpi. Vei vedea însuși. Munți troieniți,
a căror vîrfuri se perd între nouri, stînci pleșuve,
verdeață bogată, pîraie nebunatece, rîpe sălbatece,
prăpăstii adînci, adinei... și apoi valea cu covorul
primăverii... (*II sărută.*)

LUNCAN

Dar vezi, toate aceste le afli și mai aproape. Tu nu
cunoști Carpații, Ceahlău], Retezata, Valea Bistri-
ței...

MĂRIA

Destul, destul! N-ai simț pentru podoabele naturii!
Ceahlău!... nu știu, chiar nici numele nu-mi place.

LUNCAN

Ești prevenită, dragă. Carpații sunt mai frumoși
decît Alpii, mai bogați, mai variați și mai plini de
poezie. În Alpi nu este doină, în Alpi nu auzi buciu-
mul păstorului căutînd un ecou însutit prin văi. Este
o frumuseță fără de suflet. Alpii sunt nemțești; Car-
pații sunt românești.

MĂRIA

Nu te pricep. Nemțesc — românesc? Frumos este
frumos; mai frumos este mai frumos, dacă este nem-
țesc, ori românesc. Nu este vorba de frumuseță gîndită
de om, ci de armoniile întîmplătoare cu care natura
se împodobește pe sine însăși.

LUNCAN

Și oare omul nu este și el natură? Fiecare țară
este oglinda și firea poporului care locuiește în ea.
Tăcuți, ca și oamenii ce locuiesc într-înșii, sunt Alpii,
și plini de duioasă veselie, Carpații. Nu, dragă Măriei

Mie nu-mi place tabloul fără de suflet, nici acela în
care văd pe neamț muncind ca un dobitoc; îmi place
tabloul în mijlocul căruia românul paște oi, cîntînd
o doină trăgănată, știi tu, ca doina pe care o cîntă
5 Maranda. (*Privește la orologiu.*) Dar eu trebuie să ies!
Rămîne la vorba noastră.

MĂRIA
(*il sărută*)

Mamă! în sfîrșit, la Alpi!

10 DOAMNA PLUTESCU
(*prefăcîndu-se indiferentă*)

Știu.

MĂRIA
(*dezmiardă pe Luncan*)

15 Costică este un suflet de om.

DOAMNA PLUTESCU

Numai să nu fie numai suflet.

LUNCAN

Numai suflet? Nu pricep.

10 DOAMNA PLUTESCU

Gîndește și vei pricepe.

LUNCAN

Chiar nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

25 Pare-mi-se, ziceai că te grăbești. Nu-ți perde vremea.

LUNCAN

Am încă vreme.

(*Doamna Plutescu dă din umeri, apoi lucrează mai
departe.*)

LUNCAN
(printrăblinău-se necăjit)

Aluziuni în fiecare zi și numai aluziuni. Mamă, astă lipsă de încredere mă supără.

5 DOAMNA PLUTESCU

Ești prea supărăcios cind nu ar trebui să fii, iară cînd ar trebui...

LUNCAN

10 Astă aluziune o pricep. Da! ziceam că voi petrece vara la moșie, pentru că, în sfîrșit, să-mi văd moșia, dar, vezi, ea dorește să petreacă vara în Alpi.

DOAMNA PLUTESCU

Și, firește, cînd ea dorește, toate motivele de a te hotărî altfel încetează la moment.

15 LUNCAN

Mamă! Eu nu te pricep, dorești ca...

DOAMNA PLUTESCU

Nu doresc nimic; fac numai o observație.

20 MĂRIA
(după o pauză)

Costică este up soț bun. Vezi! noi de trei ani trăim împreună fără ca vreodată să ne fi certat.

DOAMNA PLUTESCU

25 Poate tocmai asta mă supără și mă face îngrijită. Cearta tîrzie este cea mai rea. Este poate mai bine multe mici decît una mare.

LUNCAN

Cum? iarăși nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Apoi da! Cine multă vreme nu face socoteală are să facă socoteală mare.

LUNCAN

5 Dar noi nu avem nici o socoteală.

DOAMNA PLUTESCU

Nu? Bine ar fi. Eu mă tem însă...

MĂRIA

io O! Te înșeli. Noi niciodată nu ne vom certa. între noi cine ar putea să dea ocazie la o ceartă?

DOAMNA PLUTESCU

Nu știu. Dar unul dintre voi...

LUNCAN

(privește la orologiu)

15 Vremea trece. Desigur tu. Pa!

MĂRIA

Mă rog, desigur eu?

LUNCAN

20 Da! Tu, tu, vezi tu! *(Voiește să o sărute.)*
(Măria se întoarce supărată.)

LUNCAN

Mărio! Eu glumesc.

MĂRIA

Nu-mi plac asemenea glume.

25 LUNCAN

Mărio! Nu fi nebună. Auzi! De-o singură vorbă.

MARIA

Da, de una singură, care nu-ți șede bine. Asemenea glume!

LUNCAN
(*necăjit*)

Ei bine! Dacă nu-ți place gluma, vorbesc serios.

DOAMNA PLUTESCU
(*aparte*)

Bravo!

MARIA
(*se întoarce spre el*)

Știi că mata nu ești cel mai delicat soț?

LUNCAN

Întocmai precum mata nu ești cea mai amabilă soție!

MĂRIA

Ei bine! Dar ce voiești dumneata? Voiești să arăți că te poți certa?

LUNCAN

De fel! Voiesc numai să susțin și eu o dată că ceea ce este, este.

MĂRIA

Și, mi-ar plăcea să știu, ce e aceea ce este?

LUNCAN
(*primblîndu-se*)

Astăzi, mîne, poimîne, în fiecare ceas, în fiecare moment, o altă poftă, o altă dorință, o altă poruncă! Azi cravata albă nu-mi șede bine, mîni mănușile vișinii nu se potrivesc, poimîne pantalonii deschiși ori pălăria înaltă seamănă a burtă-verde, un tablou nu

stă la locul său, o fereastră este prea mică, tapetele sunt fără de gust, casa este rău situată, un cal nu se potrivește cu celălalt, mergem, nu mergem și iarăși mergem la teatru, ba mergem la soiree, ba stăm acasă.
5 Azi la Alpi, mîne în Italia, poimîne în Brazilia, China ori chiar Sibiria!

MĂRIA

Și ce însemnează această listă de păcate?

LUNCAN

10 Nimic! Sunt hotărît a mă lepăda de ele.

MĂRIA

Hotărît? Ce minune! Domnul Luncan este hotărît!

LUNCAN

(*așază mănușile și pălăria pe masă*)

15 Îți voi arăta că nu sunt ce-ți par a fi.

MĂRIA
(*iritată*)

Dumneata nu vei arăta nimic, că nu ești în stare să arăți.

20

LUNCAN

Că nu sunt în stare? Destul! Acuma, mă rog, să-ți păstrezi cumpătul. Poimîne plecăm la moșie; caută ca să faci pregătirile. (*la pălăria și mănușile.*)

MĂRIA

25 Iară eu zic că nu vom pleca.

LUNCAN

Eu poruncesc ca să plecăm. Ai înțeles?

MĂRIA

Mă rog să nu-mi vorbești cu acest ton.

LUNCAN

Cu o soție care nu-și cunoaște datoriile nu se poate vorbi cu alt ton.

MĂRIA

5 Asta e îndrăzneala mișeilor, domnul meu!

LUNCAN

Te rog să cumpenești cuvintele.

MĂRIA

(înădușindu-și plinsul)

10 Domnul meu! Asta e obrăznicie! *(Trăgînd pe doamna Plutescu cu sine.)* Mamă, vino!

DOAMNA PLUTESCU

Dă-mi pace!

MĂRIA

15 Și tu? *(Merge.)*

LUNCAN

Mărio! Mărio! Un moment! Să vezi, am fost pripit. Te rog, mă iartă.

MĂRIA

(stă, apoi privește peste umăr)

20 Nu ți-i rușine! *(Iese în stingă.)*

DOAMNA PLUTESCU

(aparte)

Bravo! Asta a fost bună. *(Iese în dreapta.)*

25

SCENA II

LUNCAN

Da! Să-mi fie rușine. Rușine să-mi fie, rușine! O! dacă o iubesc însă atît de nebunește. Prin ce mă

108

stăpînește această femeie atîta? Nu mai sunt cine am fost. De cînd o cunosc, o iubesc, și de cînd o iubesc, a intrat firea cînelui în mine: credincios ca și cinele și supus ca și cinele. Ea nu mă iubește, nu mă poate iubi. Ar trebui să fie ca mine. Mă iubește cum iubim cîinii, caii cum îi iubim, rochiile cum se iubesc, nici așa nu mă iubește, cum se iubește oglinda. Dar vina este a mea. Nu sunt vrednic a fi iubit altfel. Trebuia să știu că am a face cu o femeie pe care trebuie să ți-o supui, să o stăpînești pentru ca să te iubească... Și cîtă simțire, cîtă patimă în astă femeie! A fi iubit de dînsa... și dacă este cineva iubit? Cineva... cineva, oricine! Poate un suflet ca al ei să existe fără de amor? Ea nu mă iubește pe mine, pentru aceea trebuie să iubească pe altul. Pe altul, pe oricine, dar pe cineva, altfel nu ar fi precum este... Sunt un nebun! De unde scot eu... Și dacă totuși... totuși... sunt un nebun!

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU și LUNCAN

20

DOAMNA PLUTESCU

(apare în ușă)

Ziceai că ai să ieși...

LUNCAN

Apoi da.

25

DOAMNA PLUTESCU

Atunci caută-ți de treabă.

LUNCAN

Nu voi ieși... Nu sunt dispus.

DOAMNA PLUTESCU

30

Bine. *(Voiește să iasă.)*

109

LUNCAN

Unde e Măria?

DOAMNA PLUTESCU

5 Măria? Pentru numele lui Dumnezeu, fii și bărbat
o dată! (*Iese.*)

LUNCAN

Mamă! Mamă! (*Iese în urma ei.*)

SCENA IV

MĂRIA

10 Mama nu e aici... O! Cît de nenorocită sunt. M-am
lăsat orbită de bogăția, de vorbele dulci ale acestui om
și de sfaturile mumei mele. Tîrzie este, tîrzie, deștep-
tarea mea. Ah! Să petrec o viață întreagă legată de
15 boită cu colori, ce samănă a bărbăție. Mă iubește. Ce
farmec are pentru mine, ce satisfacere îmi este însă
iubirea acestui om?... O viață perdută, pierdute
visuri, pierdute idealuri, la care nu mai pot gîndi.
20 Mîndru, puternic, aspru în hotărîrile sale... astfel
este.

SCENA V

FRECĂȚEL ȘI MĂRIA

FRECĂȚEL

25 Mă rog, sărut mînile. Birjarul este aici, așteaptă
la poartă...

MARIA

Spune stăpînului tău, dacă-ți place. (*Iese.*)

no

FRECĂȚEL

(*privește uimit în urma ei*)

„Spune stăpînului tău dacă-ți place.” Zău așa! Mare
vorbă! Ca și cînd ea nu ar fi stăpîna mea și ca și cînd
5 stăpînul meu nu ar fi al nostru. Hm! cum se ducea,
parc-ar fi pișcat-o un țînțar, și amarnică era, parc-ar
fi mîncat mere pădurețe. Din trandafir răsar flori
de cucută; mierla fură puii de găină: pesemne cuco-
nașul iarăși a luat ciubotele cele păcătoase. Tot pe
10 plac îi face, iară cînd nu-i face pe plac... Așa n-am
văzut-o încă... Foc și ardei! Nu, să nu pui credință
în nevasta tînără. Te sucește pe lîngă deget, îți face
capul toacă și moară de vînt. Văd eu cu Maranda.
Hei! hei! omul trebuie să fie pățit. Din multe neca-
15 zuri, multă învățătură: iaca, eu, unul, nu mă dau
după vorbele nevestelor. Marando!

SCENA VI

MARANDA ȘI FRECĂȚEL

(*Maranda vine grabnic din stîngă, apoi să oprește
în fața lui Frecățel.*)

20

FRECĂȚEL

Știi tu că stăpîna ta este o ciupercă veninoasă?

MARANDA

Știi tu că stăpînul tău este un burete usturoi?

25

FRECĂȚEL

Stăpînă-ta este o ciocîrlie cucuiată, o cloșcă zbur-
lită, o buhă rotită-rotogoală, cu capul iaca așa, iaca
așa! (*Arată.*)

MARANDA

30 Stăpînul tău este un curcan, o veveriță, un măgar
cu iasca aprinsă în ureche, iaca așa, iaca așa! (*Arată.*)

in

FRECATEL

Nu-ți bale joc de stăpînul meu, că te-nvăț cinste și omenie! Auzi?

MARANDA

5 Nici tu nu-ți bate joc de stăpîna mea. Nu m-oi lăsa!

FRECATEL

10 Toate sunteți făcute pe-o măsură. Și tu ești ca ea. Muierea rămîne muiere. Știi tu? Toate femeile puse într-un car desfundat nu plătesc, cu car cu tot, un fir de neghină.

MARANDA

(*supărată*)

Bine! Bine că știi. (*Voiește să meargă.*)

FRECATEL

15 Marando! Auzi tu, Marandută! Mărăndulică! Suflețel. Dar fii cuminte. Nu vezi tu că de tine nu e vorba? Zău, mi se rupe sufletul cînd văd că te amărăști. Tu ești fată bună... Zău că ești, pe sufletul meu, auzi tu? Zău, de tine n-am zis!

20

MARANDA

(*muiată*)

Apoi ce zici dară?

FRECATEL

25 Vezi! Am zis numai așa. Mă mînca limba și mă frecam! Tu nu ești ca stăpîna ta.

MARANDA

Nici de ea să nu zici de rău, că mă supăr.

FRECATEL

30 Dar dacă cuconașul este un suflet de om! Să mă crezi... Nu te supăra... Nu mai zic nimic. Ia, vezi, tac... (*Aparte.*) Vai, maică! Dar tare ține la ea.

112

S C E N A VII

MIRZAC și cei de mai sus

MIRZAC

(*întră cu o mătură în mină*)

Birjarul așteaptă la poartă. Iese cuconul, ori nu iese?

FRECATEL

Măi! Dacă intri aici, vorbește cu cinste!

MIRZAC

10 Dar cine ești, măria-ta, jupîne-șterge-ciubote?

MARANDA

Auzi tu, aici nu face sfadă, că te scot cu periușca asta ca pe un pui de curcan de-aici.

MIRZAC

15 Cată măi! Că, zău, mare cucoană s-a făcut vîntură-colbărița asta!

FRECATEL

20 Dedînsanu teacăța, că ai cu mine de lucru. Auzi! Locul tău este la poartă. Să grijești ca nime să nu-mprop-tească gardurile, ca să nu intre cîinii în ogradă, asta e slujba ta.

S C E N A VIII

CASANDRA și cei de mai sus

CASANDRA

25 Iaca! Vezi așa! N-am zis eu? Am știut că pupăza asta vă ține pe toți ca pe niște matahale. Auzi tu! Iți spun că bărbatului meu să-i dai pace, că-ți scot ochii din cap!

113

MIRZAC

Muiere! Aici nu face larmă, că te dau de-a dura pe scări!

MARANDA

Te du la cotețul cu găște dacă vrei să-ți afli lucru de sama ta.

CASANDRA

Eh! Vă-nțelegeți cu toții. (*Cătră Mirzac.*) Așteaptă tu numai, că-i veni tu acasă! (*Cătră Maranda.*) Iar pe tine te-oî prinde eu în ogradă!

FRECAȚEL

Hui! Vai! Cum ziseși? Că prinzi în ogradă? Cine? Cum? Pe cine? Iți tai ghearele, îți pilesc colții, îți pun pedecă pe limbă... Auzi tu? De ea să nu te acați! (*Cătră Mirzac.*) Să-ți pui pază la nevastă, că ne facem cuc și claie, eu deasupra, voi dedesubt.

SCENA IX

BIRJARUL și cei de mai sus

BIRJARUL

(*întră cu biciul în mână*)

Eu sunt Iftimie Egorovici, mă rog la d-voastre, (*scoate o tarifă*) birjar de strada, domnilor d-voastre.

MIRZAC

Apoi dacă ești birjar?

FRECAȚEL

De ce nu stai la birjă?

BIRJARUL

Am stat vreme multă, mă rog d-voastre.

114

CASANDRA

Te întreb, cum cutezi să intri în ogradă fără a fi dat... mie să-mi fie dat de știre?

MARANDA

5 Și apoi intră ca și când cine știe cine ar fi el.

FRECAȚEL

Și ce vrei? Dacă ești birjar, stăi, așteaptă. Auzi?

BIRJARUL

(*retrăgindu-se*)

10 Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjarul, și stau de multă vreme la uliță, eu și caii, trei inși, mă rog.

SCENA X

UN SERGENT DE POLIȚIE și cei de mai sus

15

SERAGENTUL

Ce larmă este asta? Pare că stai într-un cort de țigani. Tu, măi, ce nu stai la birjă?

FRECAȚEL

Măi! Cine te-a chemat aici?

20

MIRZAC

Locul tău este pe uliță.

CASANDRA

Tu, dulău de colțuri! Crezi că aici ești în birt?

MARANDA

25 Vai, Doamne, s-adună aici, încît ne fac de bat-jocură!

BIRJARUL

Mă rog, Iftimie Egorovici, birjar.

115

FRECĂȚEL

Bine, frate! Am auzit acuma că ești birjar. *(Cătră sergent.)* Ie-] măi și du-l de-aici!

SERVENTUL

Că dracul n-are de lucru! V-aș duce pe voi pe toți, așa buluc, precum sunteți, să vă anin de un gard și să câștig parale cu voi.

FRECĂȚEL

Ieși afară! Toarne naiba apă rece peste capetele voastre! Haide, una după alta să vă curățiți de-aici. Birjă, dulău, dulaiță, cioară, capăuași...

SCENA XI

DOAMNA PLUTESCU și cei de mai sus

DOAMNA PLUTESCU

Dumnezeule! Scandalul acesta! Ce vreți voi aici? Chematu-va cineva?

FRECĂȚEL

Ei! S-au adunat, cum se adună vrăbiile la... vream să zic ca vrăbiile la păsatul puilor. Haide! Măi! N-auziți că puteți merge?

SCENA XII

DOAMNA CLEVETITĂ și cei de mai sus

(Doamna Clevetită intră afectată, apoi stă.)

DOAMNA PLUTESCU

Ah! Madame! *(Aparte.)* Numai asta a mai lipsit!

DOAMNA CLEVETITĂ

Bonjour, ma chère! *(Aparte.)* Oare ce vor să zică aceștia? *(Tare.)* Dar Maria este bine?

DOAMNA PLUTESCU

Puteți merge! *(Cătră doamna Clevetită.)* Este... ah! tocmai vine.

I

SCENA XIII

5

MARIA și cei de mai sus

MARIA

(in sine)

10 Dumnezeule! Ce vreau acești oameni? Și doamna Clevetită. Numai asta a mai lipsit. Mîne știe orașul întreg. *(Cătră Clevetită.)* Ma chère, mă iartă...

DOAMNA CLEVETITĂ

(privind împrejur)

Te supăr poate...

SCENA XIV

15

LUNCAN și cei de mai sus

LUNCAN

(intră, apoi stă confuz)

20 Ce vreți voi aici? Scandal public! *(Merge la Maria și-i zice încet.)* Ca să evitezi un scandal, ca să nu ne faci de rîs, fă față bună și mă sărută.

MARIA

(după o pauză)

Domnule, dă-mi pace cu aste apucături! Ai dorit scandal, și-l ai!

25

DOAMNA PLUTESCU

Mario!

DOAMNA CLEVETITĂ

Aha! Șarmant!

CASANDRA

I-o zise cum se cade!

LUNCAN

Mulțamesc, doamna mea! într-adevăr, vă mulțamesc. Frecățel! Mergi la „Otel Burlac” și-mi ia două sau trei odăi.

MĂRIA

Este de prisos. Voi merge eu. Marando!

MARANDA

(aparte)

Ei! Apoi Frecățel?

FRECĂȚEL

(aparte)

Vezi bine! Așa! Iaca, și Maranda merge.

DOAMNA CLEVETITĂ

Romantic!

DOAMNA PLUTESCU

(aparte)

Acuma nu știu cum are să fie.

BIRJARUL

(întinde tarifa lui Luncan)

Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjar de stradă.

(Cortina cade.)

ACTUL II

în „Otel Burlac”

SCENA I

LUNCAN și FRECĂȚEL

LUNCAN

(șede pe canapea; el este îmbrăcat, dar cămeșa îi este dezbutată și cravata desfăcută)

Nu e nici un bumb!

FRECĂȚEL

10 *(intră, aducând în mână un degetar, un ac mare, în care este tras un fir de ață groasă)*

Ac, ață și degetar.

LUNCAN

15 Acesta e ac? Acesta e par, măi! Și asta e funie. Așa crezi tu că-mi vei coase bumbul?

FRECĂȚEL

Lăsați numai în grija mea. *(Scoate un bumb mare.)*
Iaca și bumbul! *(Se face a coase.)*

LUNCAN

Măi! Tu nu ești cu toată apa. Acesta nu-i bumb, ci roțiță de plug.

FRECĂȚEL

Lăsați, mă rog, lăsați numai în grija mea. Așa ține în veci! *(Cată locul unde se coase bumbul.)* Aici! Așa! Na! Iaca! Nu e cu bine!

LUNCAN

Ce e?

10

FRECĂȚEL

Este bumb. Ați luat cămeșa pe dos. Nu e cu bine. O s-aveți vorbe cu cineva.

LUNCAN

(pipăiește cămeșa)

15

Chiar este pe dos.

FRECĂȚEL

Spun eu că fără muieri nu se face lumea. Maranda s-ar pricepe mai bine la lucruri de acestea.

LUNCAN

Chiar am luat cămeșa pe dos. Măi, tu ești un prost.

FRECĂȚEL

Așa, tocmai așa! Nu e cu bine.

SCENA II

SITILĂ și cei de mai sus

25

SITILĂ

(intră, apoi stă în mijloc)

Domnul A. este căsătorit și trăiește zile fericite, într-una din aceste zile fericite, domnul A. se pune

120

la masă, o muscă se pune pe nasul lui, el dă după muscă, o ucide, iară musca ucisă cade în supa amabilei sale soții: scenă de familie, supărare și dispărtenie.

FRECĂȚEL

(se mișcă succesiv spre ușă; aparte)

Îi umbla gura ca clopoțelul pe peatra de moară.
(Luncan se scoală confuz și-și îmbumbă surtucul.)

SITILĂ

(continuând)

10

Domnul B. este căsătorit și trăiește zile fericite, într-una din aceste zile fericite, domnul B. află scris cu degetul pe fereastra asudată un B. și întreabă cine a scris pe acest B. Amabila sa soție răspunde că nu știe. Scenă, supărare și dispărtenie.

15

LUNCAN

Ei, dar...

SITILĂ

20

Domnul G. este căsătorit și trăiește zile fericite. Dar amabila sa soție are un cățeluș minunat. Într-una din acele zile domnul C. calcă pe coada cățelușului; cățelușul scheună: scenă, supărare și dispărtenie.

LUNCAN

Ce vra...

SITILĂ

25

Domnul D. este căsătorit și trăiește zile fericite, într-una din zilele fericite o cioară zboară peste casă. Domnul D. zice că n-a fost cioară: scenă, supărare și dispărtenie.

FRECĂȚEL

(ajuns la ușă)

30

Nu se mai oprește. Ferească-ne Dumnezeu de cămeșile întoarse pe dos.

121

SITILA

Domnul E. trăiește zile fericite. Într-una din fericite zile băietul din casă sărută pe fata din casă. Scandal public, scenă, supărare și dispărtenie.

5

FRECĂTEL
(*aparte*)

A! Vezi măi! Acuma are să se acațe de mine. Te ține de cei întorși pe dos. (*Iese.*)

LUNCAN

10 Eu te țineam om cu minte.

SITILA

Și eu pe tine. F.G.H.I. Domnul Luncan este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite se ivește întrebarea cine ar fi vinovat dacă s-ar întâmpla ca cineva să fie vreodată vinovat. Chestiunea e vitală. Ba tu, ba tu, ba el, ba ea: scenă, supărare și dispărtenie, dispărtenie pînă la omega.

15

LUNCAN

Ai sîrșit? Sîrșești?

20

SITILA

Încă nu! Apoi A. ia pe soția lui B., B. pe a lui C., acesta pe care o avuse D., iară eu, sau un alt burlac ca mine, pe a ta, dacă ai avea bunăvoința ca să te lepezi de dînsa.

25

LUNCAN

Cum? Ce? În ce chip crezi? Că...

SITILA

Că dacă tu te-ai lepăda de soția ta, eu, ca amic al tău, sunt hotărît... Este cea mai amabilă femeie.

30

LUNCAN

Dar', este amabilă, foarte amabilă. Dar... tu într-adevăr ai dori să...

SITILA

Da! De vreme ce tu ești hotărît să...

LUNCAN

De unde? Cine-ți spune ție că sunt hotărît? Să nu facem glumă. Chestiunea este cu mult mai serioasă decît ca să fie permis a o lua în glumă. Firește, întîmplarea este ridicolă; dar află că are un fond serios, între noi supărarea era ascunsă; sufletele ne erau agitate; numai momentul zburcării lipsea, și acesta a venit de la sine. Știi...

10

SITILA
(*se așează*)

Ascult... Actul al doilea! Cortina se ridică; eroul intră în scenă; iară noi ne luăm batistele și le ținem la îndemînă, căci tristă este întîmplarea și înfricoșat era să fie deznodămîntul.

15

LUNCAN

În sîrșit, tu poți glumi.

SITILA

Ferească-mă Dumnezeu! Dar nu mă vezi în cea mai tragică dispoziție? Ea te-a supărat greu, te-a vătămat. Demnitatea ta, poziția, însemnătatea socială... știu, pricep!

20

LUNCAN

Dacă tu ai fi în locul meu, eu nu aș vorbi astfel cu tine? Amice! Eu sunt un om nenorocit! Am răsfățat prin slăbiciunea mea o femeie pe care o iubeam atît de mult și care era atît de minunată. Dacă astăzi ea este cea mai tonică femeie, vina o simțesc, este a mea.

25

30

SITILA
(*aparte*)

Omul are drept. (*Tare.*) Îmi mărturisesc păcatele și mă pocăiesc. Tu, Doamne, cunoști vinovăția păcătoasei tale slugi, îndură-te de mine și iartă fărădelegea mea!

35

LUNCAN

5 Mă superi. Ea m-a vătămat și totuși nu m-a vătămat, căci mi-a spus numai adevărul. Tocmai aceea apasă asupra sufletului meu, căci din vina mea ea nu mai este precum a fost. Amice, caracterele noastre se potriveau odinioară: astăzi nu se potrivesc. Și acolo fericirea, ba chiar numai împreună viețuirea este peste puțință unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

10 SITILĂ

Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

LUNCAN

Tu nu mă pricepi, ori nu voiești să mă pricepi.

SITILĂ

15 De ce nu? Ce este mai clar? Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire... Și apoi ce ai de gând? Ce ești hotărît a face?

LUNCAN

20 Hotărît? Dar este într-o stare ca a mea o hotărîre cu puțință?! Ea nu mă iubește mai mult, pentru că nu mă poate respecta, iară temelia iubirii femeiești este respectul cătră bărbat. Trebuie s-o fac să simtă că sunt bărbat.

SITILA

25 Aha! Acum ni se înfățișează eroul în deplina sa deosebire dramatică... Fleacuri nemțești, dragă, născocituri făcute de dragul vremii, în care ni se urăște.

LUNCAN

30 Sunt adevăruri reale, care alcătuiesc temelia împreună-viețuirii conjugale!

SITILA
(cu seriozitate afectată)

Apoi da! în sfârșit, luînd toate consecințele în urmarea lor casuală, nu se poate pune la îndoială că,

5 privită din punctul de vedere aprioristic al abstracției absolute în raport cu adevărul luat din instituțiuni aposterioare, care nu este decît o formă de manifestare a acestui absolut permanent în indivizibilitatea sa individuală, ai cu desăvîrșire drept. Căci, precum este constatat prin normele empirice ale percepției intelectuale, din punct de vedere obiectiv, privită în subiectivitatea sa transcendentă, fără vreo atîrnare de la corelațiunile întîmplătoare ale într-însului său real, viața nu este decît abstractul momentan, așa să zic fixat, al oglindirii armoniilor universului în sufletul nostru, luat ca formă individuală a extinderii metafizice, fără nici o corosivitate transcendentă cătră vreo antinomie a temeiului antic al nostru... Judecînd astfel...

15

LUNCAN

Nu-ți bate joc de mine!

SITILA

20 Ei! Să fim dară serioși. Nu simți tu că te faci de rîs?

LUNCAN

Da, în aparență.

SITILA

25 Cine pare, este. Ridiculul este numai aparență. Să vezi! Am fost astăzi la Măria. Ea este tocmai ca tine: tocmai atît de vinovată, tocmai atît de pocăită. În ochii ei tu ești tocmai atît de nevinovat ca și ea într-ai tăi. Și apoi, curios lucru! Tu fugi de-acasă; ea fuge de-acasă; tu la oțel, ea la oțel. Două firi care nu se potrivesc.

30

LUNCAN

Ce-a zis ea? A vorbit de mine? Ți-a spus ceva?

SITILA

35 Poftim omul care nu-și iubește soția și stă despărțit de ea!

LUNCAN

Am zis eu că n-o iubesc?! Te rog, ce-a zis?

SITELA

Nimic! A zis numai c-ar veni să te roage de iertare, dar se teme că vei primi-o cum te-a primit ea pe tine.

LUNCAN

Cum zici? Se teme? Ea se teme? Altfel ar veni?

SITILA

Da, da! ea a zis așa, cu gura ei plăcută.

LUNCAN

Apoi așa vorbește! Atunci trebuie să merg numai-decît. Cum de-mi spui tu asta abie acuma? Nu te pricep!

SITILA

Stăi puțin. Mai încet! Oare nu ar fi mai bine să vină ea la tine? Eu cred că...

LUNCAN

Scrupuli zadarnice! Ori nu este destul că a voit să vină? Politeța... și apoi, într-adevăr, eu sunt vinovat.

SITILA

Fă cum îți place! Dar eu cred că ar fi mai bine să o pregătești.

LUNCAN

Cum așa?

SITILĂ

Ei! Ii poți trimite servitorul ca să-i spună că vii. (Se scoală.) Dar eu mă grăbesc să merg la tribunal.

LUNCAN

Să trimit? Ei, frate! Dar trece o mulțime de vreme.

SITILA

5 Și, se-nțelege în răstimpul acesta pot să se întâmple multe.

LUNCAN

Să se întâmple? Cum? Ce crezi tu?

SITILA

Lucruri mari! Poate cineva să-i încurce mințile.

10

LUNCAN

Cum pricepi tu asta? Cum o pricepi? Ce vrei să zici? Amice! Fii sincer, tu știi vreun secret?

SITILA

15 Păcatele mele! Chiar ai nebunit! Dar fii om cu minte: îți trimite servitorul și apoi fă celelalte... (*întinde mina.*) Noroc! (*Merge.*)

LUNCAN

Adio!

20

SITILA
(*aparte*)

Iară eu am să-ți netezesc calea. (*Iese.*)

LUNCAN

25 Ce vrea el să zică? Să-i încurce mințile? Cum? Cine? în ce chip? Sunt opt zile de cînd n-am văzut-o!... Omul poate avea dreptate. (*Deschide ușa și strigă.*) Frecățul! Nu, voi merge însumi. Zice că o va lua el dacă mă lepăd de dînsa? Trebuie să merg... Ba! Frecățul!

SCENA III

FRECĂȚEL și LUNCAN

FRECATEL
(*intră, apoi stă*)

Am venit, mă rog.

LUNCAN

Să mergi la otel „Martha”.

FRECATEL

Unde este Maranda. Știu, mă rog. (*Voiește să meargă.*)

LUNCAN

Ce vrei?

FRECATEL

Să spun să vină să vă întoarcă cămeșa. (*Merge.*)

LUNCAN

Stăi! Să spui soției mele că voi veni azi la ea.

FRECATEL

Așa, am știut. Fără muieri nu se face treabă. Să-i spun. (*Merge.*)

LUNCAN

Stăi, măi!... S-a dus.

SCENA IV

La otel „Martha”

MARANDA și CHELARUL

MARANDA
(*face rinduială prin casă*)

Așa sunt bărbații. O săptămână de zile, și nici unul nu vine. Și stăpîna mea tot tristă este; nu știu ce are să iasă din toată treaba.

(*Chelarul intră incet.*)

MARANDA

Ce vrei?

CHELARUL

5 Apoi vreau eu ceva. (*Aparte.*) Frumușică! (*Tare.*)
Așa-i că tu ești fată de omenie?

MARANDA

Ce treabă ai dumneata?

CHELARUL

Știi, ți-aș spune un lucru care nu se dă mai departe.

10

MARANDA

Nu trebuie să-mi spui nimic.

CHELARUL

N-are doamna ta pe nime?

MARANDA

15

Ce să aibă? Pe cine să aibă?

CHELARUL

Știi, așa cum nu se poate spune.

MARANDA

20 Obraznicule, să te curăți de aici, că-ți rad o palmă
de-i vedea stelele jucînd hora pe cer și-ți vor țiu urechile
trei zile și trei nopți!

CHELARUL

(*voiește s-o îmbrățișeze*)

Nu fii așa, așa de dîrză.

25

(*Maranda îi dă o palmă.*)

CHELARUL

Asa! Asta fuse una.

MARANDA

Și dacă nu te cotorosești de aici, îți dau și pe sora-sa cea mai mare.

CHELARUL
(scoate o scrisoare)

5 Am aici o scrisoare pentru mata.

MARANDA

Dac-o ai, ad-o înapoi!

CHELARUL

10 Aho! Asta nu se dă numai iacă așa... *(Arată scrisoarea.)* Ei, vezi?! Hîrtie frumoasă, scris frumos și miroasă a dragoste.

MARANDA

Obraznicule!

CHELARUL

15 Pst! Cine mi-a dat-o a spus ca să nu spun nimănui.

MARANDA
(ia scrisoarea, apoi privește la ea)

20 Asta-i? *(Aparte.)* Să fie oare cucoana? Nu poate fi! *(Cătră chelar.)* Să nu spui nimănui!

CHELARUL
(o cuprinde cu brațul)

Și ce-mi dai să tac?

MARANDA
(se desface; aparte)

25 Oh! Cît e de obraznic! *(Ascunde scrisoarea.)*

CHELARUL

Să văd unde ai pus-o.

MARANDA

Cară-te!

CHELARUL

Auzi, drăguță, stați multă vreme aici?

MARANDA

De dragul matală, nici cît cîntă cucul!
(S-aude un clopoțel.)

CHELARUL

Acela sună de dragul meu!

MARANDA

10 Tot să sune cît vei fi aici.

SCENA V

FRECĂȚEL și cei de mai sus
(Frecățel apare în ușă.)

CHELARUL

15 Dar să te sărut înainte de-a mă duce. *(O sărută.)*

FRECĂȚEL

Hm! Măi!

CHELARUL
(dă înapoi spre ușă)

20 Eu sunt Cesar Găetan Stante-Pede, chelar aici în casă. *(Se furișează pe Ungă Frecățel și iese.)*

MARANDA

Vai, Doamne, Frecățel!

FRECĂȚEL
(merge spre Maranda)

25 Așa! Așa, Marando! Ce s-a făcut aici? Ce-a fost? Auzi, ce ai făcut?

MARANDA
Zău, să mă crezi, obraznicul acela...

FRECAȚEL
Taci! Am văzut. Sară-mi ochii din cap, c-am văzut!
5 Auzi tu? Auzi tu, Marando? Așa lucru! Heu! Săracul de mine! Ce să fac eu cu tine acuma? Ce să fac, Marando?

MARANDA
Auzi, Frecățel, nu te amărî, că rău n-a fost nimic. Nimic n-a fost.

10 FRECAȚEL
Nimic? Dar ce caută el aici? Ce caută?

MARANDA
A fost numai să aducă...

FRECAȚEL
15 Ce s-aducă?

MARANDA
Nu-ți pot spune, Frecățel.

FRECAȚEL
Așa? Nu poți spune?

20 MARANDA
Zău, nu pot!

FRECAȚEL
Acela nu e lucru cinstit ce nu se poate spune.

MARANDA
25 Frecățel! Să nu spui nimănu! O scrisoare.

FRECAȚEL
Scrisoare? Ce scrisoare? Unde? Care? Cui? La ce?

MARANDA
El mi-a dat-o ca s-o dau la cucoană.

FRECĂȚEL
S-o văd.

5 MARANDA
Frecățel, auzi! Nu cere scrisoarea, că nu ți-o pot da.

FRECĂȚEL
Scrisoarea să mi-o arăți!

MARANDA
10 O, Doamne! Dar să nu spui nimănu! *(Scoate scrisoarea.)*

FRECĂȚEL
Adă scrisoarea!

MARANDA
15 *fii întinde scrisoarea)*

Nimica toată,

FRECĂȚEL
(ia scrisoarea și privește la ea din toate părțile)

Asta e?

20 MARANDA
Da! Nimic, precum vezi.

FRECĂȚEL
Ce stă în scrisoarea asta?

MARANDA
25 Nu știu.

FRECĂȚEL
De la cine e scrisoarea?

MARANDA

Nu știu. Chelarul a zis că i-a dat-o... dar să nu crezi nimic.

FRECĂȚEL

Cine i-a dat-o?

MARANDA

Un cuconaș care a zis că nu spuie nimic, auzi? nimic!

FRECĂȚEL

Așa? Să nu spuie nimic? Pentru ce să nu spuie?

MARANDA

Vezi, poate că... dar să nu crezi, cucoana e cinstită.

FRECĂȚEL

Cinstită ca și fata sa, care se sărută cu chelarii.

MARANDA

Frecățel, nu mă ocări, că mă omor de amar.

FRECĂȚEL

Taci! Taci tu, tu, cum să-ți zic? Scrisoarea asta o duc la stăpînul meu.

MARANDA

(sare să ieie scrisoarea)

Să-mi dai scrisoarea. Auzi? Scrisoarea. Dă-mi scrisoarea.

FRECĂȚEL

Du-te de-aici! O duc, să văză cine e soția sa, cum am văzut eu cine ești tu.

MARANDA

Frecățel! *(Plînge.)* Scrisoarea!

134

FRECĂȚEL

(se luptă cu sine)

5 Nu plînge, auzi, nu plînge! Să nu fiu cine sunt dacă nu rup scrisoarea asta în bucăți! *(Zvîrle scrisoarea la pămînt.)* Iată-ți-o! Acuma nu plînge... Marando! Ce să fac eu acuma? Să porți tu scrisori de acestea. *(O ia de umeri.)* Marando! Știi tu ce ești? Nu vreau să-ți spun, mi-e rușine, auzi, mi-e rușine!

MARANDA

10 Frecățel! Dragă Frecățel! Nu crede, vezi...

FRECĂȚEL

Tu te săruți cu chelarii, și stăpîna ta primește scrisori de dragoste.

MARANDA

15 Nu i-o dau, chiar n-o dau.

FRECĂȚEL

20 Nu te cred. Te-am prins în păcat. Eu nu pot dormi de dragul tău, și tu... Ah! dacă te-aș putea ucide, sfărma ca pe un pui de pasere, nu mi-ar fi milă de tine și nu mi-ar părea rău. Să-ți scot ochii, să-ți ard obrazii, să te slujesc. Du-te, du-te! *(O împinge de la sine și merge repede spre ușă.)*

MARANDA

(se acață de el)

25 Stăi! Rămii! Frecățel! Măucid, Frecățel! *(S-a dus.)* S-a dus! Să crează el de mine. *(Plînge.)* Scrisoarea asta! *(Ridică scrisoarea.)*

SCENA VI

MĂRIA, MARANDA și DOAMNA PLUTESCU

30

MĂRIA

(întră prin fund)

Pe scări am întâlnit pe Frecățel. A fost el aici?

135

MARANDA
Da, a fost aici.

MĂRIA
Ce voiește?

MARANDA
(turburată)
A venit... mă rog... fiindcă... a fost... pentru că...

MĂRIA
Aha! El a fost la tine...

DOAMNA PLUTESCU
(intră în urma Măriei; aparte)
Mă tem că iarăși nu-i bine. Ce caută Frecățel aici?

MĂRIA
Mamă! Pare-mi-se că azi vom avea o vizită.

DOAMNA PLUTESCU
N-ar fi însă mai bine ca noi să facem o vizită?

MĂRIA
Nu. Va veni el: el trebuie să vie.

DOAMNA PLUTESCU
Și dacă nu vine?

MĂRIA
Vine. Eu știu că vine. Sunt opt zile de când rezistă; pt zile sunt mult, prea mult.

DOAMNA PLUTESCU
Să nu te amăgești.

MĂRIA
Cunosc bărbații. El nu credeam că este atât de tare; dar în sfârșit tot este. Marandă! Vino și-mi ajută.
(Iese.)

5
(Maranda iese în urma ei.)

DOAMNA PLUTESCU
Nu mai rămîne îndoială cum că el va veni, și toate toanele au să înceapă din nou. Nu mai pricep bărbații de astăzi. Înțeleg ca să-și iubească soțiile, dar asta este prea mult. Noi ne creștem fetele, ei le alintă, și apoi tot ei se plîng. *(Iese.)*

10

SCENA VII
CHELARUL și mai tîrziu MARANDA

CHELARUL
(intră încet)

15
Mi-ar plăcea să dau de cucoană, să-i spun că eu am adus scrisoarea. Pentru asemenea scrisori se dau bacșișuri grase. Și apoi frumușica cea dîrză... Numai să nu mă prindă iarăși matahalele. Vai! Că urît căta la mine. Să mă ie în dinți. Brr!

20

MARANDA
Ce cauți aici?

CHELARUL
Pe tine te caut, drăguță. *(Voiește s-o cuprindă eu brațul.)*

25

MARANDA
Să nu fiu fată de nu-ți scot ochii!

S C E N A VIII

LUNCAN și cei de mai sus

LUNCAN
(*intrînd*)

5 întocmai precum a zis Frecățel.

MARANDA
(*aparte*)

Vai, Doamne! cuconașul!

LUNCAN

10 Acasă-ți este stăpîna?

MARANDA

E acasă.

LUNCAN

Spune-i că aş dori să-i vorbesc.

*5

(*Maranda iese.*)

(*Chelarul voiește să iasă.*)

LUNCAN

Stăi puțin. Ai dat doamnei scrisoarea?

CHELARUL

20 Ce scrisoare?

LUNCAN

Scrisoarea ce ți-am dat. Uită-te bine la mine.

CHELARUL

25 Mă **rog**, nu dumneata, altul mi-a dat, adică... mă **rog**... nu știu de scrisoare.

LUNCAN
(*îl împinge afară*)

Ticălosule!

S C E N A IX

MARIA și LUNCAN

(*Luncan se înclină rece, dar politicos.*):

(*Măria intră cu mindrie, apoi stă turburată în fața
cu Luncan.*)

5

LUNCAN

Venirea mea este poate inoportună.

MĂRIA

O, de fel! Puteam să fiu pregătită. O așteptam»

10

LUNCAN

Cu atît mai bine! (*îi face semn să se așeze.*) Vă
puteți gîndi că această convorbire aş dori să fie cît,
se poate de scurtă. (*Se așază.*)

MĂRIA

15

(*aparte*)

Nu pricep tonul acesta. (*Tare.*) Vorbiți. (*Șede.*)

LUNCAN

20

Veți fi poate surprinsă dacă vă mărturisesc că **pri-**
vesc întreaga viață ca o farsă care mă dizgustă: nu-mi
plac dar scenele dramatice; doresc să fiu scurt.

MĂRIA

(*aparte, neliniștită*)

Ce vrea să zică? (*Tare.*) Suntem în aceeași dispo-
ziție.

25

LUNCAN

Poate da, poate ba, totuna. Să rămînem la treaba*
ce ne ocupă.

MARIA

(*necăjită*)

30

Și eu vă rog.

LUNGAN

De prisos. Cred că niciodată nu v-ați îndoit și nici
acuma nu vă îndoiiți despre iubirea mea pentru dum-
neavoastră.

5

MĂRIA

Este neapărat ca să vorbim de aceasta?

LUNGAN

10

Dar', căci tocmai iubirea mă îndeamnă ca să vă
fac o propunere pe care trebuie s-o și așteptați de la
mine.

MĂRIA

Nu știu... da, tocmai...

LUNGAN

15

Este de prisos. Ne înțelegem și fără vorbe astă dată.
Fiind însă vorba de interes, suntem nevoiți a ne înțe-
lege pînă la amănunțimi. Sunt hotărît... datoriile ce
am către dumneavoastră ca fosta mea soție...

MĂRIA
(se scoală)

20.

Ce vrea să zică asta?

LUNGAN

Tocmai aceea ce doriți. Vă pot ruga să fiți liniștită?

MĂRIA
(se așează)

25

Nici nu am fost neliniștită... Cu drept! Și eu doresc.

LUNGAN

Cu atît mai bine! Precum știți, dumneavoastră
erați o fată săracă, și acuma eu...

30

Domnul meu!

140

LUNGAN

Voiesc numai să-mi stabilesc datoriile ce am către
dumneavoastră. Vă rog însă puțină răbdare.

MARIA

Nu sunt mai puțin răbdătoare decît dumneavoaș-
tră.

LUNGAN

10

Cu atît mai bine. N-am avut însă norocirea ca să-mi
cîștig simpatiile dumneavoastră. Poate nu am fost
vrednic.

MARIA

Precum ziceți.

LUNGAN

15

Cu atît mai bine. Recunosc însă că în timpul scurtei
noastre căsătorii ați avut destulă amabilitate cătră
mine.

MARIA

Sunteți generos!

LUNGAN

20

Deși ochii, inima și gîndul dumneavoastră cu înce-
tul se depărtau de la mine, îndreptîndu-se spre altul,
care era poate destul de vrednic, ori cel puțin mai
vrednic decît mine.

MĂRIA
(se ridică)

25

Cum să înțeleg aceste vorbe?

LUNGAN

Ele au un singur înțeles, foarte limpede.

MĂRIA

30

Vă rog, mai departe nu putem merge. (Se întoarce,
aparte.) Ce vrea omul acesta?

141

LTJNCAN

(*se ridică, apoi după o pauză*)

5 Să mărturisiți înșivă. Mă rușinez, sunt nenorocit,
dar este incontestat că ați aflat că cu altul ați putea
fi mai fericită.

MĂRIA

Cine v-a spus?... Așa este precum ziceți.

LTJNCAN

(*scoate un act și-l dă Măriei*)

10 Binevoiți a iscăli această hîrtie.

MĂRIA

Ce hîrtie? (*Ia și citește.*)

LUNCAN

(*aparte*)

45 Adică totuși... totuși.

MĂRIA

(*dă hîrtia*)

Nu iscălesc!

LUNCAN

20 Și pentru ce nu?

MĂRIA

(*agitată*)

Pentru că această propunere este obraznică.

LUNCAN

25 Nu doriți dar să vă despărțiți?

MĂRIA

Nu doresc de la dumneata nimic, și cu atît mai
J)uțin cele 10.000 de galbeni ce te îndatorești a-mi da.

142

LUNCAN

5 Doamna mea! (*Aparte.*) Cum îi arde fața! (*Tare.*)
Mărio! (*O ia de mină.*) Nu voiești tu să-mi lași nici
o mulțămire în astă viață? Renunț la tine, dacă astfel
poți să fii mai fericită; dar lasă-mi o mulțămire: să
fiu prietenul tău, să fiu fratele tău, să fiu tată] tău-

MĂRIA

(*se desface*)

10 Dă-mi pace! Voiesc să fiu singură. (*Iese plîngîni
in stingă.*)

LUNCAN

Dorești să fii singură? Ce să fac eu acum?

SCENA X

DOAMNA PLUTESCU și LUNCAN

15 DOAMNA PLUTESCU

(*intră din stingă*)

N-o să se mai sfîrșească aceste scene? N-ar fi fost
mai bine să fi așteptat încă cîteva zile pînă ce ar fi
venit ea la tine?

20 LUNCAN

Este mai bine așa.

DOAMNA PLUTESCU

(*ridică hîrtia de pe masă*)

25 Ce hîrtie este asta? (*Cetește.*) Iarăși ceva nouș
Ce vrea să zică asta?

LUNCAN

Acea ce zice.

DOAMNA PLUTESCU

Tu dorești a te despărți de Măria?

143

LUNCAN

Ea dorește.

DOAMNA PLUTESCU

Ea? De când ți-a intrat asta în cap?

LUNCAN

Ea însăși mi-a mărturisit.

DOAMNA PLUTESCU

Măria ți-a mărturisit?

LUNCAN

Scrisori de amor, relațiuni tănuite.

DOAMNA PLUTESCU

Mă rog! Nu trece peste marginile cuviincioase.

LUNCAN

Adevăr[ul] este adevăr!

DOAMNA PLUTESCU

Nu mai pricep!... Dar cu hîrtia asta ce are să fie?

LUNCAN

Ea nu voiește să o iscălească!

DOAMNA PLUTESCU

Adică tot ea este mai cuminte decît cel ce-a scris-o.

LUNCAN

Mă rog! Asemenea observări...

DOAMNA PLUTESCU

Sunt la locul lor... Dacă dorești, ea va iscăli.
Așteaptă încă cîteva zile.

LUNCAN

Mîne plec la moșie.

DOAMNA PLUTESCU

5 Nu cred că vei pleca. Dar, în sfîrșit, dacă te gră-
bești atît de tare, lasă hirtia aici.

LUNCAN

Aș dori să vorbesc cu avocatul meu înainte de
plecare.

DOAMNA PLUTESCU

10 Mare grabă! Vom însărcina noi pe al nostru. Dar
înainte de toate, să chem pe Măria, să văd încă o dată.

LUNCAN

(*ia pălăria*)

Ferească Dumnezeu! Eu? Cu ea? Nu!...

15

SCENA XI

SITILĂ, MĂRIA și cei de mai sus

SITILA

(*intră prin fund*)

-20

A! Să fie de bine! Adecă eroul nostru n-a avut
destulă răbdare.

MARFA

(*intră prin fund, apoi stă nehotărîtă*)

Costică!

DOAMNA PLUTESCU

25

Poftim dispărtenie!

LUNCAN

Mă scuzați! Nu voiesc să vă supăr. (*Merge și zice
în treacăt către Sitilă.*) Domnul meu! Precum ați
dorit, eu m-am lepădat. (*Iese.*)

SITILĂ

Căzut-am din cer? Ce vrea să zică omul acesta?

MĂRIA

Costică! Auzi, Costică! Domnule Sitilă! Te rogi mergi și-i spune...

SITILĂ

Ba zău, eu n-oi mai merge! M-am săturat a fi cal de poștă!

DOAMNA PLUTESCU

Acuma nici eu nu mai pricep!

MĂRIA

(agitată, către Sitilă)

Pentru că dumneata ești vinovat de toate; dumneata ai băgat vrajba între noi.

SITILĂ

Iaca! Ba prost e cine intră în vrajba căsătoriților»

(Cortina cade.)

Salon Ia Luncani, moșia lui Luncan.

SCENA I

PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLITĂ, DASCĂLUL
AVERCHIE BUCHILAT și FRECĂTEL

(Părintele și Dascălul șed unul în dreapta, altul în stîngă intrării din fund.)

FRECAȚEL

(intră frecîndu-se cu mina stîngă la palma dreaptă)

10 Mă mînîncă palma. *(O mușcă cu dinții.)* Tot mă frec și mă frec, tot mă mușc și mă mușc, și tot mă mînîncă, mă mînîncă.

PĂRINTELE

15 Este semn bun. Ai să prinzi astăzi lucru dorit cu aceea mînă, bani sau alt lucru pe care-l aștepți.

DASCĂLUL

Se zice că-i noroc dacă te mînîncă palma.

FRECAȚEL
(*aparte*)

Am să visez de Maranda la noapte. De câte ori mă mînîncă palma, o visez pe dînsa. (*Tare.*) Auziți, părinte, nu puteți vorbi acuma cu boierul. Acuma stă la icoane.

PĂRINTELE

Este păcat a supăra pe om în rugăciunile sale.

DASCĂLUL

10 Dumnezeu să-i primească și să-i asculte rugăciunile.

FRECAȚEL

Da' că nu e așa. Este o carte mare, se zice *album*, în care sunt tot icoană lîngă icoană, una de-o parte, 15 alta de alta, mai ales cucoana este făcută în tot chipul, cînd așa, cînd altfel, și apoi cînd să pune boierul la icoanele cucoanei, nime nu mai vorbește cu el. S-a dus, s-a prăpădit! Sărmanul boier! Zău! Să mă credeți, nu e cu bine! Se amărește prea mult. Noaptea vor- 20 bește cu umbra de pe părete; ziua se acață pe stînci, sare gropi și se ascunde cîteodată de nici vîntul nu-l ajunge.

DASCĂLUL

Ceva de vrajă, sau alt lucru neștiut.

25

PĂRINTELE

Dar ne-a zis boierul că pleacă de la moșie și te lasă pe dumneata vechil.

FRECAȚEL

30 Ferească Dumnezeu! Dacă se duce el, mă duc și eu. Singur nu-l las. Ei, vedeți, acuma merge să facă o primblare călare și pe mine nu mă ia. Dacă a mîntuit icoanele, se duce, dar nu stă mult cînd pleacă singur.

Nu-i priește fără de mine. Stați puțin, mă duc să văd. (*Iese.*)

PĂRINTELE
(*se ridică*)

5 Cam încurcat suflet, dar bun-bun! (*Privește pe fereastră.*) Intră o trăsură plină de cucoane. Cine să fie oare?

DASCĂLUL
(*privește*)

10 Va fi cuconița, de bună seamă.

PĂRINTELE

Ce-ți trece prin cap? (*Se așează amîndoi precum au fost mai înainte.*)

SCENA II

15 DOAMNA PLUTESCU, MĂRIA, FRECAȚEL și
cei de mai sus

FRECAȚEL
(*intrînd în urma doamnei Plutescu*)

20 Fiindcă Maranda... cucoana... boierul s-a dus tocmai... călare... s-a dus la primblare...

DOAMNA PLUTESCU

Boierul nu e acasă?

FRECAȚEL

25 Așa, mă rog, sărut minele, este acasă, dar s-a dus de acasă.

MARIA

Adică este aici?

FRECAȚEL

întocmai așa, nu e aici.

DOAMNA PLUTESCU

Este acasă boierul?

FRECĂTEL

Ba, este la moșie și s-a dus calare...

5

DOAMNA PLUTESCU

Cu omul acesta nu putem vorbi. Du-te jos și ajută Marandei să descarce.

FRECĂTEL

Să descarc pe Maranda... s-o ajut să-i... *(Iese.)*

10

(Dascălul și Părintele s-au sculat la intrarea damelor, iară acuma voiesc să iasă.)

(Doamna Plutescu se îndreaptă spre ei.)

PĂRINTELE

(se închină)

15

Eu sunt părintele Chiriac Chisăliță, popa satului.

DASCĂLUL

Eu, mă rog, sărut mîinile, Averchie Buchilat, boier... dascăl în sat, boierul satului... dascăl să fie zis.

DOAMNA PLUTESCU

20

Bine, bine!

DASCĂLUL

Am venit cu o mică rugăminte la boierul nostru.

PĂRINTELE

25 Să țină Dumnezeu sănătos pe boierul nostru. De cînd a venit el la moșie, toate trebile merg bine. Om harnic și îngrijitor, ca unul dintre noi.

DASCĂLUL

Se vede că este om de vită bună.

150

PĂRINTELE

Așa e, fătul meu. Alții adună sudoarea țaranului muncitor, apoi se duc și o prăpădesc prin țările străine, țări păgînești și fără de lege.

5

MĂRIA

(aparte)

Ei, dar...

DASCĂLUL

10

Dar nici asta nu ar fi nimic. Ne trimite pe la moșii fel de fel de lifte, greci, armeni și judani, care ne storc ca și-ntr-un teasc¹.

PĂRINTELE

Așa e, fură în două lături: și de la muncitor, și de la stăpîn.

15

DASCĂLUL

Pentru ce nu sunt acuma vrajbele cu țaranii?

PĂRINTELE

20

Pentru că boierul știe a se înțelege cu dînșii: este aspru în poruncă cătră cei slabi de înger și blînd cătră cei înțelepți.

DASCĂLUL

De fel nu este ca alți boieri. Vorbește cu noi cu toți, parcă nici n-ar fi boier.

PĂRINTELE

25

Nu, fătul meu. Tocmai arată că este boier. Hei! boierii sunt fruntea țării!... Dar, păcat, este cam trist boierul, cam mîhnit...

¹ Ioan Slavici, în această scenă, dezvăluie servilismul burgheziei sătești (popă, dascăl), față de boierime, căreia-i face elogiul și care chipurile ar fi exploatat mai blînd pe „țaranul muncitor” decît arendașii, (n. ed.).

151

MĂRIA

Cum ziceți?

DASCĂLUL

Se zice că de când cu cucoana sa...

PĂRINTELE

Care se zice că ar fi fost cam... cam...

DOAMNA PLUTESCU

(*aparte*)

Încep a fi neplăcuți. (*Tare.*) Vom spune boierului că ați fost aici! (*Le face semn că pot ieși.*)

(*Părintele se închină și iese.*)

DASCĂLUL

Sărut mîinile. (*lese.*)

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU și MĂRIA

MĂRIA

Ai auzit?

DOAMNA PLUTESCU

Îmi pare bine că ai auzit și tu. Costică totdeauna a fost om serios. El are un singur păcat.

MĂRIA

Era poate mai bine să nu venim aici. Eu mă tem.

DOAMNA PLUTESCU

Eu te-am chemat? Nu tu însuși ai grăbit venirea noastră? Acum, după cele petrecute, trebuia să așteptăm, ca el să-și mărturisească greșala. Dar tu...

MĂRIA

Gîndeam că el are să fie mai blînd.

DOAMNA PLUTESCU

Și de unde știi tu că el nu are să fie blînd?

MĂRIA

5 Știi; îmi închipuiesc. Ori nu l-ai văzut cît a fost de aspru atunci? Ori n-ai auzit ce zic oamenii de el? Este aspru cătră cei slabi de înger. Nu, mamă, eu mă tem. El mă va privi cu răceală, cu mîndria sa obicinuită, îmi va vorbi cu asprime și poate mă va respinge... Mamă! Era mai bine să nu venim.

10

DOAMNA PLUTESCU

Fii cuminte, Costică este un om serios: dacă va vedea că a greșit, va căuta să-și îndrepte greșala. Fii răbdătoare și lasă să pun eu totul la cale. Stați voi numai jos pînă ce eu îl voi fi pregătit.

15

MĂRIA

(*pleacă, apoi stă pe gînduri*)

20

Nu! eu rămîn aici. Voiesc să-l surprind, să-i vorbesc, să văd expresia ochilor săi, să mă arunc la picioarele lui. Între noi să nu mai intre nime ca mijlocitor. El mă va ierta, mă va iubi, sau mor la picioarele lui.

DOAMNA PLUTESCU

Draga mami! (*Osărută.*) Fii cuminte! (*O cuprinde cu brațul.*) Vino cu mine. Poate se vor îndrepta lucrurile. (*Iese.*) Nici eu nu știu ce să mai fac.

2b

SCENA IV

FRECĂȚEL

(*intră cu o perie în mînă și-și face de lucru*)

30

Nici o vorbă n-am grăit cu ea. Și am descărcat toate lăzile. Nici ea n-a vorbit cu mine. N-am vorbit laolaltă nici o vorbă, nici eu, nici ea. Nici nu se cade. Eu sunt foarte, foarte supărat pe ea... Maranda e fată bună. Și acuma e tot cum a fost. Numai afurisita cea

de scrisoare! Ce-a trebuit să poarte scrisori? Asta nu se cade, nu, de fel... A privit la mine; și eu am privit la dînsa: mi se rupea inima, dar n-am zis nimic. (*Zvlrle peria la pămînt.*) Răvașul acela! Ce poartă ea răvașuri? (*Ridică peria.*) Nu sunt mînios. (*Începe iar a face rînduială.*)

SCENA V

MARANDA și FRECĂȚEL

(*Maranda intră cu sfială, stă la ușă și-și mușcă unghiile. Frecățel își face de lucru, se oprește și iarăși lucrează.*)

MARANDA
(*încet*)

Frecățel!... Frecățel! Auzi?

FRECĂȚEL
(*se întoarce pe jumătate spre ea*)

Ce vrei mata?

MARANDA
(*după o pauză*)

Nimic.

FRECĂȚEL

Nimic?

MARANDA
(*muțată*)

Numai... iac-asa.

FRECĂȚEL
(*se scarpină în cap*)

A fost vreme bună? Nu v-a plouat pe drum?

MARANDA

Nu. A fost vreme frumoasă. Și cucoana tot zicea că e frumos pe-aici.

FRECĂȚEL

Frumos pe-aici pe la noi... Și munți, și copaci, și piraie.

MARANDA

5 Și frumoase găini am văzut pe aici prin curte. Mie-mi place gospodăria, și găinele îmi plac.

FRECĂȚEL

Hm! Care a fost găina cea frumoasă? Acea trebuie să fie a ta!

MARANDA

(*viu, apropiindu-se*)

10

Că ți-o arăt. Ți-o arăt, Frecățel! Nu ești tu mînios pe mine?

FRECĂȚEL

15 Mînios? Apoi da! Vezi bine! (*Se întoarce.*)

MARANDA

N-auzi, Frecățel?

FRECĂȚEL

20 Nu privi așa la mine. Zău, trîntesc peria asta de pămînt! Să nu fiu eu dacă nu-mi spintec cămeșa de pe mine! (*Zvlrle peria la pămînt.*) Bat-o Dumnezeu perie! Dar de ce trebuie să porți tu ravașuri?

MARANDA

Da' că n-am dat răvașul la cucoana.

15

FRECĂȚEL

Fiindcă... așa? Cum zici? Că nu l-ai dat?

MARANDA

(*scoate scrisoarea*)

Vezi, că și acuma e la mine?

FRECĂȚEL

(*ia scrisoarea și o privește din toate părțile*)

Asta e. Asta e. Iaca și pecetea. Asta e. D-apoi celelalte?

MARANDA

Care? N-au mai fost altele!

FRECĂȚEL

Vezi așa! Iaca scrisoarea. Și n-a dat-o. Și cine știe dacă nici n-a fi nimic într-însa. Pentru ce n-ai dat tu scrisoarea?

MARANDA

Cine știe, poate este și lucru de nimic. Cucoana plînge foarte mult; nici eu nu plîng mai puțin.

FRECĂȚEL

Tu plîngi? De ce plîngi? Cum plîngi?

MARANDA

Numai iac-așa.

FRECĂȚEL

Marando! Mie să nu-mi plîngi, că, vezi tu, scrisoarea asta? O rup, o arunc în foc.

MARANDA

S-o cetim și pe urmă s-o aruncăm în foc. Dar să taci.

FRECĂȚEL

Cum să cetesc scrisorile altora? (*Deschide.*) Fie ce va fi!

MARANDA

Să vezi că nu-i nimic.

FRECĂȚEL

(*cețește cu greu*)

„Doamna mea!” Asta e bine! „Voiam să vorbesc cu dumneavoastră, dar îmi spune chelarul că ați ieșit.
5 Am fost la Costică. Era foarte supărat și cu drept. In sfârșit, a hotărît ca chiar astăzi să vă facă o vizită. Așteptați-l. Noroc bun! Situlă.”

MARANDA

Vezi că nu e nimic?

10

FRECĂȚEL

Nimic. Chiar nimic! (*Se scarpină în cap.*)

MARANDA

Ce-ți este?

FRECĂȚEL

15 Mi-aș trage o palmă ca să-mi asurzească urechile; mi-aș scoate ochii; mi-aș smulge părul din cap; cu cleștele mi-aș scoate limba din gură; m-aș trînti de pământ, încît să crape pământul sub mine! Nimic, și eu am făcut atîta treabă! Marando! (*Sare la Maranda și o sărută pe gură, pe ochi, pe frunte și pe obraz.*)
20 Acuma dă-mi o palmă. Dă-mi o palmă. (*O îmbrățișează.*) Marandă! Ce să fac eu cu mine? îmi vine să sparg oglinda asta.

MARANDA

25 Așa e că de acuma și eu rămîn aici?

FRECĂȚEL

Aici! Așa! Așa facem. Auzi tu: mă fac vechil la moșie, mă mărit cu tine, apoi săcerăm, arăm, samănăm, vom avea găini și copii, Marando!

..

MARANDA

Și-o fetiță, Frecățel.

FRECĂȚEL

Da, și o fetiță, cum vrei tu; de toate vom avea!

SCENA VI

LUNCAN și cei de mai sus
(*Luncan se arată In ușă.*)

MARANDA

Și grădină, Frecățel, ceapă și castraveți.

FRECĂȚEL

Și grădină, și grădină, și poiată cu pui, de toate!

MARANDA

Dar și cucoana rămîne cu noi. Zice că-i place mult aici.

LUNCAN
(*aparte*)

Ce vrea să zică?

FRECĂȚEL

Ei, și ea să rămînă; dar și cuconul rămîne.

MARANDA

Știi ce? Să le zicem ca să se împace.

FRECĂȚEL

Și apoi tu trebuie să fii nevasta mea.

MARANDA
(*rușinată*)

Frecățel..

FRECĂȚEL

Auzi tu, nu face nebunii. Tu trebuie să fii. (*Voiește să o îmbrățișeze.*)

MARANDA

Nu vorbi de acestea. Dă-mi pace! Hm! Nu! Frecățel! (*Se întoarce spre Luncan.*)

FRECĂȚEL

5 Marandă! (*Se află față cu Luncan.*)
(*Maranda și Frecățel stau uimiți.*)

LUNCAN

Haid, haid! Nainte, să vedem mai departe!

FRECĂȚEL

10 Fiindcă, precum este, Maranda nu vrea să fie nevasta mea.

LUNCAN

Apoi nu va fi dacă nu vrea.

MARANDA

15 N-am zis nimic.

FRECĂȚEL

Ca să spun drept, așa, să nu te amesteci în treaba noastră.

LUNCAN

20 (*Marandei*)

Dar cum ai ajuns tu pe aici?

MARANDA

Și cucoana.

FRECĂȚEL

25 Și cucoana cealaltă.

MARANDA

Și cuconul Sitală.

FRECĂȚEL

Și Maranda.

LUNCAN

Ce? Cine? Unde?

FRECĂȚEL

Aici jos! Eu am descărcat pe Maranda.

MARANDA

Cu trăsura, noi toți.

FRECĂȚEL

Veniți să vă arăt. Îndată puteți vedea.

LUNCAN

Stăi, prostule! Cine a venit: soția mea, soacra mea și domnul Sitală?

MARANDA

Precum am zis.

FRECĂȚEL

Toți, și Maranda. Vedeți, Maranda!

LUNCAN

(primblindu-se, aparte)

Ea a venit. Ea este aici, în casa mea, aproape de mine. Un fior îmi trece, îmi furnică prin vine. *(Răsuflă greu.)* Minte, minte să n-aibă omul, suflet să n-aibă, gândire, simțire, dorință să n-aibă. Pentru ce ea trebuie să se ivească vecinie în sufletul meu? Pentru ce să-mi aduc aminte de dezmierdările ochilor mei, de plăcerea ce sufletul mi-a gustat, s-o văd, s-o aud, s-o simțesc, când este departe de mine, s-o doresc, când mintea rece

mă gonește de la dînsa... Ochi învăpăiați, obraji aprinși, buze pline de dragoste, brațe... brațele ei!... Piară lumea! Măria trebuie să fie a mea!

MARANDA

(ghiontește pe Frecățel)

5 Spune-i. Nu vezi cum se frămîntă? *(Aparte.)* Așa face și ea.

FRECĂȚEL

Dar nu vezi că-i spun? *(Înaintează.)*

10 LUNCAN

Nu pot! Ce nu poate omul, nu poate. O dobîndesc cu orice preț. Păcate au toți oamenii. *(Se întoarce către Frecățel.)* Frecățel, să mergi...

FRECĂȚEL

15 *(turburat)*

Căci... fiindcă... mă rog... Spune, Marando.

MARANDA

Precum zice Frecățel.

FRECĂȚEL

20 Așa, eu sunt un dobitoc, dobitoc, mă rog.

LUNCAN

Ce vrei să zici?

FRECĂȚEL

25 Maranda este o fată bună! *(O ghiontește.)* Spune dară.

MARANDA

Să vedeți, chiar scrisoarea. Arată!

FRECĂȚEL
(*dă scrisoarea*)

Aici, să vedeți, stă tocmai scris. Eu sunt un dobitoc.
(*Către Mar[anda].*) Aici să citească!

LUNGAN
(*iascrisoarea*)

Ce scrisoare e asta?

FRECĂȚEL

Stiti, aceea. Stiti!

LUNGAN
(*cetește sfârșitul; pune scrisoarea pe masă*)

Asta este scrisoarea pe care a adus-o chelarul?

FRECĂȚEL

Tocmai asta. Maranda n-a dat-o.

LUNGAN

Nu minți tu?

FRECĂȚEL
(*hotărît*)

Eu nu mint niciodată. Asta se știe.

LUNGAN
(*aparte*)

Atunci păcatul este neiertat în amîndouă părțile,
îmi pierd cumpătul. Sitală, aici? (*Cătră Frecățel.*)
Du-te la cucoană și-i spune că doresc să vin la ea. Ba
du-te tu, Marando, el este cam prost acuma.

FRECĂȚEL

Eu merg!

MARANDA

Ba eu! (*Se ceartă.*)

162

SCENA VII

MĂRIA, cei de mai sus, și mai târziu, DOAMNA
PLUTESCU și SITILĂ

MĂRIA

•-'
(*intră cu sfială și se oprește în mijloc*)

Costică!

LUNGAN
(*aparte*)

10
Îmi pierd mintea! (*Merge la Măria și-i sărută mina,
apoi o duce în fața scenei. Stau în tăcere.*)

MĂRIA
(*plinge*)

Costică! (*își ascunde fața la pieptul lui Luncan.*)
(*Luncan o îmbrățișează.*)

FRECĂȚEL

Auzi, Marando! Eu plîng, zău plîng!

MARANDA

Și eu! (*Se îmbrățișează.*)

DOAMNA PLUTESCU
(*se arată la intrare*)

20

S-a isprăvit.

SITILĂ
(*se arată lingă doamna Plutescu*)

Vezi că e mai bine fără de noi!

2h

LUNGAN
(*privește în fața Măriei*)

îngerul meu! paza vieții mele! (*O sărută.*) Mărio!
(*O sărută.*)

163

MĂRIA

Rămînem aici, ascunși în acești munți frumoși...

LUNCAN

Da! Rămînem, rămînem, dragă! (*Ia sama la cei de la intrare și merge spre ei.*) Mamă! Sitală! Mă poți tu ierta?

SITALA

(*întinde mîna*)

Eh! Dă-mi pace! E vorba să nu se amestece nime în certele căsătoriților!

FRECAȚEL

(*îinind pe Maranda de mînă*)

Ei, vezi așa; d-apoi de noi ce are să fie?

(*Sfîrșit. Cortina cade.*)

POLIPUL UNCHIULUI

SCENE COMICE

P E R S O A N E

VESPIANU, un bătrîn pensionar

IULIAN, nepotul lui

CIOCĂNEL, avocat, amicul lui Iulian

VERIGĂ, servitor al lui Vespianu

SCENA I

Odaie. Mai multe scaune împregiurul unei mese.

IULIAN și CIOCĂNEL

IULIAN

(*în tră agitat*)

5

Bine, frate! Ce are cu mine? Ce i-am făcut? Ce i-am dres? Ce i-am stricat? Cu ce l-am păgubit? Prin ce m-am făcut vrednic de mînia lui? Îi scriu, și nu-mi răspunde; îi scriu și ei, și nu-mi răspunde nici ea. O io scrisoare, două scrisori, trei scrisori, zece scrisori, — nici un răspuns! Iar acum, cînd vin, în sfîrșit, eu însumi, în persoană, îmi închide ușa înaintea nasului. Ce vor să zică toate aceste?!

CIOCĂNEL

15

Stimabilele domnule și amice, iubite concetățene și frate! Te rog să fii răbdător și să-ți păstrezi bunul cumpăt, căci altfel o să te încurci, rău o să te încurci..

IULIAN

Ei, lasă-mă în pace cu mofturile tale!

CIOCĂNEL
(se așează pe un scaun)

5 Te las, eu te las; din sentiment de delicatețe renunț de a mai turbura cerul senin al deserații tale prin veselia mea. (începe să cânte încet.)

IULIAN
(supărat)

Bine, frate! Tu mă iei în bătaie de joc.

10 CIOCĂNEL
Pentru că ești ridicol, m-ai înțeles? ridicol. (Se ridică.) Îmi spui că verișoară-ta Aurelia te iubește. Ești sigur de iubirea ei?

15 IULIAN
Da! pe cât sunt de sigur că mine dimineață are să răsară soarele.

20 CIOCĂNEL
Frumos termin de comparație! Dar, în sfârșit, să lăsăm stilistica la o parte. După toate teoriile amorului, o femeie care iubește pe un bărbat e în stare să-și părăsească părinții și frații, chiar scumpele tovarășe de copilărie, și să urmeze pe iubitul ei, iar ursuzul ăsta de Vespianu nu îi este Aureliei nici tată, nici mamă, nici frate, nici soră, nici tovarăș de copilărie, ci un simplu unchi, adică un fel de soacră. Te întreb
25 acum...

IULIAN
Nu mai întreba nimic, pentru că ți-am spus o dată că nu vreau. Sunt prea mândru pentru ca să pot compromite pe viitoarea mea soție.

.. CIOCĂNEL
Bine zis! dar tot un nebun rămâi. Compromite-o, dac-o poți, tocmai pentru ca să umble unchiul tău după tine, precum umbli tu acum după el.

IULIAN

Te rog, mă insultă cu asemenea presupuneri.

5 CIOCĂNEL
Secături!... Parcă am trăi în lumea romanțelor. Tu o compromiți, tot tu o reabilitezi, și sănătate bună!

IULIAN
Pare-mi-se că tu trăiești în lumea romanțelor. Aurelia e de-abia optsprezece ani și nu se poate mărita fără de voia unchiului.

.. CIOCĂNEL
Nici eu nu zic alta, decât să-l silești să-și deie învoirea.

15 IULIAN
Și dacă nu și-o dă? Nu-l vezi cât e de încăpăținat? Apoi Aurelia e moștenitoarea lui.

CIOCĂNEL
Aha! care va să zică, de asta e vorba?

20 IULIAN
(serios)
Da, fără îndoială, și de aceasta. Ar fi o ușurință, mai mult, o răutate ar fi din partea mea dacă aș abuza de iubirea ei pentru ca s-o scot din starea în care a crescut și să-i răpesc moștenirea, care îi este sigură. Nu de mine e vorba, ci de dînsa, care niciodată n-ar putea să se mulțumească cu situațiunea pe care i-o pot crea eu prin munca mea.

25 CIOCĂNEL
Ești incurabil, dar fiindcă nu sunt doctor, ci avocat, nu te voi declara perdut, ci renunț numai de a susține cauza ta, care e perdută. Să vedem. Verigă, atotputernicul și atotștiutorul servitor și om de încredere, are să se întoarcă și să ne aducă răspuns la solia

cu care l-am însărcinat. Vom vedea și vom înainta după cum vor cere împrejurările, dar tot la vorba mea o să ajungi.

IULIAN

Niciodată! Mai bine renunț. Și astăzi trebuie să se hotărască lucrul într-un fel ori într-altul. Nu mai voiesc să suport tortura aceasta.

SCENA 11

VERIGĂ și cei de mai sus

VERIGĂ

Zice că e bolnav, ca totdeauna, zace în pat și nu vrea să se scoale, nici că se scoală pînă ce nu-l apucă foamea ori nu i se urăște de zăcut.

IULIAN

(*ingrijat*)

Bolnav! Ce are? Sufere de friguri? N-are poftă de mîncare? Nu poate dormi? Îl dor șelele, îl doare capul ori vreo măsea? Are junghiuri?

CIOCĂNEL

(*exagerînd*)

Nu cumva are oftică? Sufere poate de amețeli? I se îneacă răsufierea?

VERIGĂ

Nu. (*Arătînd spre frunte.*) Aici pare-mi-se că i-a crăpat vreo doagă. Mănîncă bine, bea bine, doarme bine, ba (*uitîndu-se spre Iulian și apăsînd vorbele*) umblă chiar cu gînduri de însurătoare.

IULIAN

Cine? Unchiu-meu?!

CIOCĂNEL

Adecă de ce nu?! Om de patruzeci și opt de ani! Cea mai frumoasă vîrstă pentru ca să-și dorească un moștenitor legitim.

IULIAN

Prostii!

VERIGĂ

Vă spun că (*arătînd spre frunte*) aici nu sunt toate la locul lor. Sunt acum cîteva luni, mai pe primăvară, căzuse bolnav mai știu și eu de ce. Zicea că-l dor șelele, avea fierbințeli, nu putea dormi, îi perise pofta de mîncare. Au umblat vreo zece doctori pe aici, dar nici unul nu-i era destul de bun. I-o fi zis vreunul dintre dînșii că de! e rău, dacă omul stă așa, neînsurat, singur-singurel, fără de copii, fără de nevestă, fără de nici o bucurie la casă. El zice că toți i-au zis așa. A mai venit apoi și căpitanul Stroilă pe aici, și știți cum e căpitanul, să-i cauți pereche de sfătos! într-o zi mă pomenesc că-mi zice: „Măi, știu tu ce am eu?” „Nu știu”, zic eu. „Se înțelege că nu știu, răspunde el. De unde să știi dacă și doctorii dau din umeri cînd le spun? Am un polip, măi, în stomac, ai înțeles?” De unde să-nțeleg eu, cînd vorbă ca asta n-am auzit în viața mea? Zice că e ca paingenu și ca racul și-i stă acolo în pîntece și-i soarbe singele și-i roade oasele. Dacă mănîncă cu poftă, zice că nu pentru el mănîncă, ci pentru jigania aceea; dacă doarme bine, zice că tot pentru ea doarme, și zice că nu poate scăpa de ea decît dacă și ia o nevestă tineră, ca să-și prenoiască singele.

CIOCĂNEL

Ți-e unchi, Iuliene! Mă jur că și-a pus de gînd să ieie pe verișoară-ta Aurelia, ca să se-nsoare, fără ca s-o lipsească de moștenire.

VERIGĂ

Nu altfel. Dar și asta tot căpitanul i-a vîrît-o în cap.

IULIAN

Eh, prostii! Parcă Aurelia...

CIOCĂNEL

E nepoata lui și verișoara ta. Mai vrei ceva?

VERIGA

Acum zace. Preste jumătate de ceas ori preste un ceas are să vină domnișoara să-l întrebe de sănătate. El are să fie foarte bolnav. Ea îl mîngăie, se așează pe marginea patului și îi pune mîna pe frunte, ca să vadă dacă e înferbîntată. El zice că se simte mai bine și se plînge că e nenorocit, că n-a avut nici frate, nici soră, nici nevastă, nici copii. Ea îi spune c-o are pe ea, îi sărută mîna, îl sărută pe frunte. Apoi o sărută și el, zice că se simte mai bine, de tot bine, se scoală, se îmbracă, iese la plimbare și...

IULIAN

Ei! (*întorcîndu-se spre Ciocănel.*) Ai auzit acum?!

CIOCĂNEL

Eu te întreb pe tine dacă ai auzit tu.

IULIAN

Am înțeles tot. Mi-e destul! (*Ia pălăria și vrea să plece.*) Astfel sunt femeile!

CIOCĂNEL

Generoase! gingașe! nobile! Dar te rog să fii domol, prietino și concetățene! Te rog să fii răbdător. (*II oprește, apoi se întoarce spre Verigă.*) I-ai spus că dumnialui e aici?

VERIGĂ

Doamne ferește! M-ar fi gonit din casă. I-am spus că cineva, un domn, pe care nu-l cunosc, are să-i spună o vorbă în o treabă mare.

CIOCĂNEL

Prea bine! Aș putea eu să vorbesc cu domnișoara?

VERIGĂ

5 Cum îi spun că vrei s-o vezi, îndată se duce să-l întrebe pe el dacă poate ori nu să te vadă.

CIOCĂNEL

(*întorcîndu-se spre Iulian*)

Stimabile domnule și amice! Tot mai ești convins despre iubirea viitoare tale consoarte?

IULIAN

(*îndărătnic*)

Tot! Ceea ce face, nu face decît din sentiment de delicateță.

CIOCĂNEL

5 Ești incurabil! (*Deschide o ușă de la dreapta, îl împinge pe Iulian în odaia de alături.*) Să stai aici și să taci, ori îmi strici tot planul! (*încuie ușa.*)

IULIAN

Ce vrei să faci?

CIOCĂNEL

Am un plan! o inspirațiune divină! Taci, și atît! (*Intorcîndu-se spre Verigă.*) Aveți la casă clește mari?

VERIGĂ

Avem. De ce?

CIOCĂNEL

O frigare de fer aveți?

VERIGA

Avem. Dar de ce?

CIOCĂNEL
(*grăbii*)

Acum taci, că vine cineva.

SCENA III

CIOCĂNEL și VESPIANU
(*Vespianu intră spărios și se închină mereu. E iu halat și cu fes în cap.*)

CIOCĂNEL

Ah, stimabile, mult prea stimabile domnule Honoring Mistres, n-ar fi trebuit să vă sculați din pat. (*ii dă un scaun.*) Vă rog să ședeți liniștit, cu totul liniștit, în cea mai desăvârșită liniște. Eu sunt doctorul Blasmonc din America, am onoare să mă prezint.

VESPIANU

Doctorul Mamort, pare-mi-se.

CIOCĂNEL
(*la o parte*)

Ei comedia dracului! Mi-am uitat numele! (*Tare.*) Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmonc, doctor din Baltimore în Statele Unite.

VESPIANU

Ion Gems William Wangworth Blasmonc, îmi pare bine, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(*pentru dinsul*)

Strașnică memorie! Eu îmi uit numele, și el o să-l știe și preste zece ani pe de rost. (*Tare.*) Nu mai puțin.

VESPIANU

Care va să zică, ați aflat și dumneavoastră, pe acolo, prin America.

CIOCĂNEL

Noi avem ziare foarte bune, domnul meu; aflăm din ele chiar și cele mai depărtate lucruri, dar im lucru atit de celebru, un caz atît de rar în Europa?

VESPIANU

Care va să zică, e celebră boala mea? E un caz rar?

CIOCĂNEL

io Foarte celebră, un caz foarte rar aici, în Europa. La noi, în America, polipul e un lucru obicinuit; îi are tot al șeptelea om.

VESPIANU

Tot al șeptelea om!

CIOCĂNEL

E chestiune de apă, de climă, de temperatură, de alimente; e chestiune de rasă, Mistres; americanii șuier foarte mult de polipi; e o boală moștenită de la vechii mexicani.

VESPIANU

De la mexicani!

CIOCĂNEL

După cele mai nouă constatări ale doctorului Bringsam, de la vechii mexicani.

VESPIANU

Adecă doctorul Bringsam!

CIOCĂNEL

30 Da, doctorul Bringsam, care și-a câștigat mari merite pentru neamul omenesc. Precum a dovedit el, polipii sunt de cinci feluri: cel mai nevinovat soi sunt așa-numiții *rîmaculi*, niște bestii întocmai ca rîma, care se încuibă în spinarea omului și-i mistuie măduva din șira spinării.

VESPIANU
(*atins*)

Care va să zică, întocmai ca rîma!

CIOCĂNEL

Da, domnule. Al doilea soi sunt așa-numiții *sfredelnici*, care au forma unui sfredeluș și străbat în inima omului, de-i seacă singele.

VESPIANU

Care va să zică, întocmai ca sfredelușul!

•10

CIOCĂNEL

Da, domnule, nu altfel. Al treilea soi sunt așa-mimiți *răcăcuii*, care seamănă cu racul...

VESPIANU
(*spăriat*)

15 Cu racul?

CIOCĂNEL

Da, domnule, cu racul, și se încuiba în intestinele pacientului.

VESPIANU

20 în intestine !

CIOCĂNEL

Da, domnule, însă cel mai primejdios e așa-numitu) *paingenrăcăcin*, un monstru [sic!], care se încuiba în stomac și seamănă atît cu racul, cît și cu paingenul.

VESPIANU
(*desperat*)

25 Acesta e al meu, domnule doctor!

CIOCĂNEL

Vom vedea. îți voi face diagnoza și mă voi încredința. De acesta sufer numai oamenii ajunși la o vîrstă mai înaintată fără ca să se fi căsătorit; e boala celibatarilor.

5

VESPIANU

întocmai ca mine, domnule doctor.

CIOCĂNEL

Vom vedea. Sper însă că nu este așa. Căci e grozavă boala aceasta!

10

VESPIANU

Grozavă?!

CIOCĂNEL

Cea mai grozava. La început, cînd se ivește polipul, în vreme ce el se încuiba, pacientul nu are poftă de mîncare, suferă de fierbințeli, nu poate dormi.

15

VESPIANU

întocmai ca mine!

CIOCĂNEL

20 în urmă, după ce polipul s-a încuibat, pacientul se simte ca de obicei, mănincă bine, bea bine, doarme bine, pentru ca să-și hrănească polipul...

VESPIANU

întocmai ca mine.

CIOCĂNEL

El se simte cu deosebire bine în apropiere, cînd se află aproape cu totul de vreo persoană femeiască mai tineră, și fără de veste i se ivesc în cap gînduri de însurătoare.

CIOCĂNEL,

Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmont Lengwont.

VESPIANU

Care va să zică, și Lengwont. Dar cum de vorbești așa de bine românește dacă ești doctor din America?

CIOCĂNEL
(pentru dinsul)

Ești un mizerabil! *(Tare.)* A, domnule! Nimic mai firesc ca aceasta! La noi în America se vorbesc toate limbile, trăiesc toate neamurile unul lângă altul... Cîte și mai cîte colonii românești sunt în America! Mai ales ovrei emigrați din România... Dar, astfel, domnul meu, mă iertați dacă vă cer voie să plec. Am dorit numai să vă anunț că sunt aici. Cînd veți avea trebuință, vă stau la dispozițiune. Am să petrec vreo 8 zile în acest oraș. Sunt la hotelul „Broasca de aur”. *(își ia pălăria și vrea să plece.)*

VESPIANU
(slînd la îndoială)

Domnule doctor, crezi dumneata în adevăr că eu am vreun polip?

CIOCĂNEL

Nu cred. Nu semeni deloc a om cu polip în stomac. Dar se poate. Cînd vei simți, te rog să mă chemi, și îți voi face diagnoza, ca să mă încredințez. *(Se închină.)*

VESPIANU

Domnule doctor, nu s-ar putea acum?

CIOCĂNEL

Cum acum? Așa, din senin?

VESPIANU

Uite! parcă mi-e frig la picioare.

CIOCĂNEL

Nu se poate! Vă închipuiți numai.

VESPIANU

5 Nu, domnule doctor; parcă mi-e frig și la mîni.
(îi întinde mina.)

CIOCĂNEL
(îi ia mina)

Nimic. Închipuire! Sunt convins că nici nu ai polip în stomac.

VESPIANU

(aprin)

10 Domnule! eu nu sunt nebun! Ai înțeles? Am avut fierbințeli, n-am putut dormi, în urmă am început să mănînc și să dorm bine, mă simt bine în apropierea nepoatei mele, mi-au venit gînduri de însurătoare, care va să zică am în stomacul meu un polip în formă de paingen și rac. *(Răstit.)* Este ori nu adevărat că o să-mi cază nasul și urechile? Să-mi spui hotărît! *(Se pune în fața ușii.)* Mai nainte nu ieși de aici!

20

CIOCĂNEL

Pardon, domnule! Nu știu! De unde să pot ști mai nainte de a-ți fi făcut diagnoza?

VESPIANU

Fă-mi-o!

25

CIOCĂNEL

Ah! domnule, ăsta-i lucru mare. Diagnoza aceasta n-o suportă decît un om care e convins că are polipul în stomac și cunoaște consecuențele grozave ale acestei boale.

30

VESPIANU

Sunt convins!

CIOCĂNEL
(aspru)
Te rog șezi pe scaun.

VESPIANU
Șed, domnule doctor. *(Se așează.)*

CIOCĂNEL
(se suflecă)
Dar să nu te miști, să nu strigi.

10 VESPIANU
Da, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(ii pipăie stomacul și pieptul, apoi începe să-l ghiontească giur împregiur)
15 Da! fără îndoială! aha! Te-am prins! Te rog să stai liniștit.

VESPIANU
(se strimbă mereu, dar rabdă)
Ce-i, domnule doctor? E ceva?
(Ciocănel dă din umeri.)

20 VESPIANU
Caută mai bine!
(Ciocănel începe să-i pipăie mâinile, apoi să-i tragă degetele, urechile și nasul.)

VESPIANU
25 Nu trage, domnule doctor, nu trage prea tare, că rupi.
(Ciocănel se plimbă adâncit prin casă.)

VESPIANU
(II urmărește cu ochii)
30 Ce-i, domnule doctor?

CIOCĂNEL
Nimic! Domnule, dumneata nu ai polip. Eu nu găsesc nimic.

VESPIANU
5 Fiindcă nu te pricepi, domnule! Nu-l simt eu în mine?!

CIOCĂNEL
închipuire!

VESPIANU
10 Domnule, mă insulti!

CIOCĂNEL
Prea bine: să facem proba de foc!

VESPIANU
Ce fel de probă?

15 CIOCĂNEL
(se suflecă, își potrivește ochelarii, pune un jeț în mijlocul scenei, apoi îl ia pe Vespianu și-l așează în jeț)
Așa, domnule. Te rog să stai liniștit, de tot liniștit,
20 în cea mai desăvârșită liniște.

VESPIANU
Stau, domnule; dar ce vrei să-mi faci?

CIOCĂNEL
25 Proba de foc, cea mai sigură. *(Se duce la ușa din fund, deschide și bate-n palme, apoi se întoarce.)* În timp de cincisprezece minute te vei convinge, domnule, dacă ai ori nu polipul în stomac, și dacă-l ai, răspund eu că până mâine ți-l pun în palmă.

VESPIANU
30 Cum, domnule?!

CIOCĂNEL

O să vezi numaidecît. Cel mai nou metod.

SCENA IV

Cei de mai sus și VERIGĂ

VERIGĂ

După porunca dumatăle. *(Pune sculele jos.)*

CIOCĂNEL

(făcîndu-și de lucru)

Să-mi mai aduci și o funie.

(Verigă iese și se întoarce preste puțin cu o funie.)

CIOCĂNEL

(ia funia și o învîrte mereu)

Așa, foarte bine.

VESPIANU

(se uită spăriat la ei)

1°

De ce toate acestea?

CIOCĂNEL

O să vezi!

VESPIANU

20

Ce vrei să-mi faci, domnule?

CIOCĂNEL

Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște.

VESPIANU

25

Stau domnule.

CIOCĂNEL

(ia funia de la Verigă)

îmi dai voie să te leg?

VESPIANU

De ce, domnule? de ce să mă legi?

CIOCĂNEL

5 Pardon! Dacă nu-mi dați voie, *(li dă lui Verigă funia)* eu nu stărui. Sunt convins că nu aveți polip, dar cereți să vă fac diagnoza. Dacă nu-mi dați voie să vă leg, cu atît mai bine. *(Cătră Verigă.)* Ia lucrurile aceste *(arată spre jăratîc și celelalte)* și le du.

VESPIANU

10 Nu pune mîna pe ele! *(Cătră Ciocănel.)* Leagă-mă, domnule doctor!

CIOCĂNEL

Eu te leg, dar să știi că am să te strîng.

VESPIANU

15 Strînge-mă, dar nu prea tare, că sunt plăpînd.

CIOCĂNEL

Cum cere metodul. *(Ia funia și începe să-l lege preste brațe dc jeț.)* Dar îndată ce strigi, voi înceta.

VESPIANU

20 Nu strig. *(Se strîmbă mereu în vreme, ce Ciocănel stringe.)*

VERIGĂ

(ride la o parte)

25 I-l scoate, zeu că i-l scoate! *(Tare.)* Domnule doctor, să nu-ți ajut și eu?

CIOCĂNEL

(li dă un capăt de funie)

Iată, și trage cît poți!

VESPIANU

30 Numai nu trage prea tare!

VERIGĂ
(pentru dinsul)

Grija mea!

VESPIANU

5 Si ce mai vrei să-mi faci, domnule doctor?

CIOCĂNEL

Toate după metod.

VESPIANU

Cu cleștele ce ai de gând?

10 O să vezi!

VESPIANU

Dar cu frigarea?

CIOCĂNEL

15 O să vezi.

VESPIANU

Dar cu foile?

CIOCĂNEL

20 O să vezi. *(Leagă funia.)* Așa, acum suntem în regulă.

VESPIANU
(se zvircole)

Domnule doctor, nu s-ar putea să măi slobozi puțin-tel?

25 style="text-align: center;">CIOCĂNEL
(către Verigă)

Dezleagă funia!

VESPIANU

Nu pune mâna! *(Resignat.)* Fă ce vrei, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(se duce iar la scule și-și face de lucru cu ele)

Așa, frigarea, trei sute optzeci și cinci de grade; mai avem optsprezece, ca să fie după cum cere metotul.

VESPIANU
(se uită cu spaimă la el)

Domnule doctor, crezi dumneata că eu am în adevăr polipul în stomac?

CIOCĂNEL
(preocupat)

15 Iți spui: eu cred că nu-l ai.

VESPIANU
(disperat)

Caută, domnule, caută!

VERIGĂ
(pentru dinsul)

20 I-l scoate! Păcatele mele, dar cum i-l scoate?!
(Ciocănel se apropie cu cleștele de Vespionu.)

VESPIANU
(se dă îndărăt)

25 Ce vrei cu cleștele, domnule?

CIOCĂNEL

Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvârșită liniște. Îți spun, eu cred că n-ai polip.

VESPIANU

30 Caută, domnule! Fă ce vrei cu mine!

CIOCĂNEL
(*încearcă cleștele*)

De cleștele aceste deocamdată nu am trebuință.
Mai târziu, ceva mai târziu. Te rog să deschizi gura.

5 VESPIANU

Ce vrei să-mi faci?
(*Ciocănel se întoarce să lapede cleștele.*)

VESPIANU
Deschid, domnule doctor! (*Deschide.*)

10 CIOCĂNEL

Mai tare.
(*Vespianu deschide mai tare.*)

CIOCĂNEL
15 Și mai tare.
(*Vespianu deschide și mai tare.*)

CIOCĂNEL
Așa! acum e bine, după metod. (*Se apropie cu
cleștele.*)

20 VESPIANU
(*închide gura*)

Ce vrei să-mi faci?

CIOCĂNEL
Ei, apoi... (*Se întoarce să arunce cleștele.*)

VESPIANU
25 Deschid, domnule doctor, iute deschid! (*Stă cu
gura deschisă.*)

VERIGĂ
(*pentru dinsul*)
Se pricepe, mare minune cum se pricepe!

CIOCĂNEL
(*apropie cleștele de gură*)

Voiesc numai să văd dacă se potrivesc cleștele. Așa!
prea bine! (*Se întoarce iar la jărată și suflă cu foile.*)
5 Poți închide gura.

VESPIANU
Apoi, dacă se potrivesc, ce ai să-mi faci?

CIOCĂNEL
(*preocupat*)
10 O să vezi. (*Apucă frigarea în clește, o ridică, scuipe
pe ea, o învîrte mereu.*)

VESPIANU
(*se zvîrcole și-l urmărește mereu cu ochii*)
15 Domnule doctor, și dacă totuși n-ar fi adevărat că
am polip?

CIOCĂNEL
Și eu cred că n-ai. Vei fi răcit, îți vei fi stricat sto-
macul, nu te-ai căutat la timp... Ar fi trebuit poate
să mergi la băi, ca să te cauți și să te distragi, și nu
20 te-ai dus, ci ai stat aici singur, ursuz, preocupat mereu
de boala dumitale, iar acum îți închipuiești că ai vreun
polip.

VESPIANU
Se poate așa ceva, domnule doctor?

25 CIOCĂNEL

Mai ales!

VESPIANU
Și dacă totuși așa avea polip?

CIOCĂNEL
30 Și asta se poate. O să ne convingem prin proba
de foc.

VESPIANU

Și cum se face proba aceasta?

CIOCĂNEL

(eu aer magistral, ia elenele și frigarea)

5 Vedeți frigarea aceasta?

VESPIANU

O vād.

CIOCĂNEL

Am să-ți vîr frigarea aceasta pe gît pînă în stomac.

10 VESPIANU
(îngrozit)

Ba să mă ferească Dumnezeu. Dezleagă-mă!

CIOCĂNEL
(continuă.)

15 Nici o frică să nu ai! Iar apoi o să-ți scot polipul cu cleștele aceste, dacă-i fi avînd polip.

VESPIANU

Nu te apropia de mine! Da știi dumneata că eu am polip?!

20 CIOCĂNEL

Stimabile domnule! Nu umbla cu marafeturi, nu te opinti, nu-ți pierde puterile degeaba, căci ești legat și am să-ți fac ce vreau.

2> VESPIANU
(desperat)

M-a omorît, m-a nimicit!

CIOCĂNEL

Un om căruia îi place să steie în pat, să aibă aproape de el o persoană femeiască mai tinără, un om căruia

la vîrsta dumitale îi vin gînduri de însurătoare, un asemenea om are polip în stomac.

VESPIANU

Prostii! *(Călră Verigă.)* Dezleagă-mă!

5

VERIC-A

Nu cutez. *(La o parte.)* l-l scoate!

CIOCĂNEL
(îndrăznet)

io Eu, domnule, te-am legat pentru că voiam să te am legat. M-ai înțeles? Sunt eu doctor american? Așa sunt doctorii americani, ca mine?

VESPIANU
(strigă)

Hoți, tâlhari, ucigași! Săriți, săriți, că mă omoară!

15

CIOCĂNEL

Nu striga, domnule, că degeaba strigi. Te-am legat, domnule, pentru ca în vreme ce dumneata stai legat aici, amicul meu Iulian să fugă cu verișoară-sa. Stăi pe pace, că nu-ți fac nimic, dar te țin legat pînă ce nu se vor fi depărtat.

20

VESPIANU

Ticăloși, netrebnici, șarlatani!

VERIGĂ
(aprins)

25 Cum, domnule, așa a fost vorba?!
(Ciocănel îi face semn să tacă.)

VESPIANU

Il trag în judecată, îl dezmoștenesc, îi dezmoștenesc pe amîndoi. Onoarea mea familială!

CIOCĂNEL

5 Te rog, domnule, liniștește-te, că nu-ți folosesc nimic toate opintirile. Amicul meu Iulian iubește pe verișoară-sa, nepoata dumitale, și n-ai avut odată nimic contra amorului lor, ci erai gata să le binecuvân-tezi unirea. Acum ți-ai schimbat gândul: voiești chiar dumneata să o iei de nevastă. Nu i-a rămas dar decît să o răpească. Era mai bine să-ți răpească nevasta?

VESPIAN u

10 E un ticălos! Un netrebnic!

CIOCĂNEL

15 Vorba e că nimeni afară de noi nu știe că el a răpit-o. Dă-ți învoirea pentru căsătoria lor, și eu îmi dau cuvîntul de onoare că nici nu are să afle nimeni că s-a petrecut scandalul acesta în familia dumitale.

VESPIANU

(se uită lung cînd la Ciocănel, cînd la Verigă)

20 Domnule, nu știi cine ești, nu te cunosc îmi spui că ești un prieten al lui Iulian. Ți-a dat el voie să pui pe mine batjocura aceasta?

CIOCĂNEL

Nu, domnule! Eu i-am făgăduit numai că am să te țin de vorbă pînă ce se depărtează el cu verișoară-sa.

VESPIANU

(ușurat)

25 Care va să zică, el nu știe, nu ți-a dat învoirea. Re-cunoști că m-ai batjocurit?

CIOCĂNEL

30 Nu, domnule, am profitat numai de o slăbiciune a dumitale ca să servesc pe amicul meu.

VESPIANU

Dar eu tot batjocurit rămîn.

VERIGĂ
(la o parte)

Ba încă al dracului batjocurit!

CIOCĂNEL

5 ^ îți dau, domnule, cuvîntul meu de onoare că nimeni în lumea aceasta n-o să afle despre cele ce s-au pe-trecut aici, dacă — se înțelege — și dumneata îți vei da învoirea.

VESPIANU

io Mi-o dau!

(Ciocănel îl dezleagă.)

VESPIANU

(se întinde)

15 Rău m-ai batjocurit. (Cătră Verigă.) Iară tu, măi, cu tine am să-mi fac socoteala: te pun în testamentul meu cu o mie de floreni, ai înțeles? Dar numai dacă taci.

VERIGĂ

Tac, tac ca peștele.

VESPIAN u

(cătră Ciocănel)

\ Și pe ei îi dezraoștenesc dacă mă dau de gol.

CIOCĂNEL

Aveți puterea în mîină. (Se duce și descuie ușa.)

25

SCENA V

IULIAN și cei de mai sus

IULIAN

(ieșind, s. duce să îmbrățișeze pe Vespianu)

Iubite unchiule!

\

VESPIANU

(ii face semn să stea departe; mirai, eătră Ciocănel)

Ce va să zică aceasta?

CIOCĂNEL

5 Va să zică, domnule, că amicul meu Iulian n-a răpit pe verișoară-sa. Putea numai s-o făcă, dar n-a făcut-o, fiindcă ține prea mult la onoarea familială, ține prea mult să nu vă rnîhnească.

VESPIANU

10 *(îl îmbrățișează pe Iulian; rnindru)*

Tot nepotul meu! Haide să te duc la ea, bucuria asta trebuie s-o am. *(Cătră Ciocănel.)* Domnule, m-ai batjocurit, dar mi-ai făcut un mare bine.

CIOCĂNEL

15 Dar cu polipul cum rămîne?

VESPIANU

Lasă-mă în pace ! Asta e treaba căpitanului Stroilă.

VERIGĂ

(pentru dînsul)

20 Nu e doctor, dar îl scoate și pe dracul.

(Cortina cade.)

**GASPAR GRAȚIANI,
DOMNUL MOLDOVEI**

TRAGEDIE IN CINCI ACTE

P E R S O A N E L E

- GASPAR GRAȚIANI, domnul Moldovei
SARA, o evreică, favorita sultanei
BARUCH, unchiul Sarei
5 MAPEIKER, sultana favorită
SULTANUL AHMED I
VORNICUL BUCIŢC
LOGOFĂTUL DRĂGAN
10 HATMANUL SEPTILICI boieri moldoveni
POSTELNICUL GOIA
VISTIERNICUL VASILE LUPU
BOBOANI } "CAPITANI DE LEFEGH"
BORISI, dragomanul venețian
15 ELVIRA, fiica acestuia
LOCADELO, un pretendent
VAN OLEN, ambasadorul olandez
NANI, bailul Veneției
NINO, om de credință al lui Gratiani
20 UN TÎRGOVET
UN OȘTEAN
UN CEAUȘ
OMER-AGA, un eunuc
AIȘA, o sclavă
25 OȘTENI, ȚĂRANI, TÎRGOVEȚI, BOIERI ȘI LEFEGH

Intâmplarea se petrece pe la 1620, parte la Constantinopol, parte în Moldova.

AGTUL I

Constantinopol. Casa dragomanului Borisi. Trei
intrări.

SCENA I

b

EOCADELO și VAN OLEN

LOCADELO

10 îl cunosc de-aproape; îl știu încă de pe cînd a venit aici: Gaspar Grațiani, ce se mai zicea și nobil de Gratișad, un ceasornicar, un biet muritor ce bătea pe la toate ușile ca să-și vîndă marfa.

VAN OLEN

15 Nu-l căuta ce-a fost odinioară, ci-l vezi ce este acum: duce de Păros și Naxos, ambasador al sultanului Ahmed I, om de încredere al marelui vizir Chalil-pașa, persoană grată atît împăratului roman, cît și regelui din Polonia, om norocos și dibaci, care știe să se folosească de împrejurări. Ai un rival primejdios, foarte primejdios rival!

LOCADELO

20 Mai puțin primejdios ca pîn-acum!

VAN OLEN

Vrei să zici fiindcă Sara, ovreica, nu-l mai ajută. Da, ovreica are multă trecere în serai; multe poate
 5 cind voiește; astăzi însă, cînd marele vizir, ambasadorul imperial Molard, solul polonez Sobieski și
 bailul venețian Nani deopotrivă îl sprijinesc, el poate să se urce și fără de ajutorul ei în scaunul Moldovii. Apoi mai știi? Pe femeie mult temei să nu punem:
 10 ovreica a avut odinioară multă slăbiciune pentru dînsul...

LOCADELO

Acum nu mai are. (*Tainic.*) Nu știe, ce-i drept, că Gaspar Grațiani rîvnește și el la scaunul Moldovii; de cînd a aflat însă că e vorba ca el să ia în căsătorie
 15 pe fiica dragomanului, ovreica e tăcută și întunecată. N-are să-l ajute.

SCENA II

DRĂGAN, ȘEPTILICI, GOIA și cei de sus
 (*Drăgan, Șeptilici și Goia intră din fund, se opresc și stau oarecum surprinși.*)
 <0 (*Van Olen se întoarce, apoi înaintează spre boieri.*)

DRĂGAN

Iertați. Domnia-sa dragomanul Borisi ne-a poftit... Dacă cumva...

VAN OLEN

L-am lăsat la Poartă pe dragomanul. Are să se întoarcă în curînd cu ovreica.

LOCADELO
 (*înaintînd spre boieri*)

30 Vrajmaș de vrajmaș se apropie cînd cere nevoia.

DRĂGAN
 (*se închină*)

Nu, măria-ta! Noi, slugile, ne apropiem de stăpînul nostru. Noi, prigoșiții, prigoșiți din țara noastră,
 5 nu putem decît să binecuvîntăm pe aceia, care unesc puterea lor cea mare cu slabele noastre puteri, ca să surpe pe prigonitorul nostru.

ȘEPTILICI

Și să scape țara de asupritorul ei.

10

GOIA

întocmai!

VAN OLEN

Dușmani vom fi abia după ce-l vom fi răsturnat.

DRĂGAN

15 Mai vîrtos nu, căci atunci măria-sa va fi mai tare, iară noi încă mai slabi ne vom socoti. Cînd de o parte se ridică Alexandru, fiu al lui Iliăș-vodă, iubit de mulți dintre mai-marii de la Poartă și ajutat de cel mai cu trecere om din Stambul (*arată la Van Olen*),
 20 de alta se ivește Gaspar Grațiani, ca un luceafăr luminos, iar de-a treia stă măria-sa, mai ajutat ca Alexandru și mai strălucit ca Grațiani, Ștefan Tomșa, cerut numai de noi, trebuie să se retragă.

ȘEPTILICI

25 Unul singur poate fi domn în Moldova.

DRĂGAN

Cel mai vrednic dintre toți.

GOIA

întocmai!

30

DRĂGAN

Noi nu voim decît să avem un domn care ne ia sub ocrotirea sa și își aduce în toate timpurile aminte de noi.

LOCADELO

Țoale la timpul lor, boierilor. Deocamdată să-l vedem răsturnat pe Radu.

VAN OLFEN

Cu Sara cum stați?

DRAGAN

Cu ovreica? Bine, destul de bine.

LOCADELO

Brățara ați cumpărat-o?

DRAGAN

Nu tocmai, dar a rămas vorba ca dragomanul să o plătească și să-i rămînem datornici. Dragomanul are trecere!

VAN OLEN

15 Rău ati chibzuit! Nu știți, precum se vede...

S C E N A III

SARA, BARUCH și cei de mai sus

SARA

(*intră răpește*)

20 Nu vreau; am zis că nu vreau, și cînd Sara zice că nu voiește, ea nu voiește!

BARUCH

(*intră agitat în urma ei*)

Ce te privește, Saro, ce te privește?

25

SARA

Nu vreau!

206

LOCADELO

Ce este, Saro? Ce s-a întîmplat?

BARUCH

Saro, o mie două sute de țechini!

SARA

>

, Am zis că nu vreau!

BARUCH

io Ce te privește! Am cerut o mie două sute de țechini, și mi s-au dat o mie două sute de țechini. Nu mi s-au dat? Mi s-au dat. Saro, ce cauți mai departe? Ce vrei? Ce dorești? Ce-ți pasă cine cumpără, de ce cumpără și ce vrea să facă cu brățara?! Eu am marfă și o vînd!

SARA

15

Nu vreau.

VAN OLEN

Ce este, Saro, de ce te-ai supărat?

SARA

(*se uită împrejur, apoi domol și răspicat*)

20

Locadelo, stăpîne, Baruch! Nu sunt supărată, dar nu voiesc. Baruch! Locadelo îmi zice: „Saro, să te duci în serai și să afli dac-ar fi cu puțință ca boierii să-l răstoarne pe Radu și să pună pe Tomșa în locul lui". Primesc, iau giuvaericalele, mă duc în serai, îi vorbesc sultanei, ea își alege brățara, viu și vă spun, boierii cumpără brățara și mă duc acum să i-o dau sultanei drept dar din partea lor. Mîine iar mă duc să văd ce-a făcut sultana, și sultana îmi zice: „Saro, am vorbit cu padișahul; spune-le boierilor să-l cîştige pe marele vizir în partea lor și să-mi trimită mie atîte și atîte pungi, ca să înduplec pe alți viziri din divan". Mă întorc și zic: „Locadelo, iacă ce-a zis sultana". Și ier mă duc și iar vin. Am mai pus eu lucruri de aceste

25

30

207

la cale. Bine! primesc, fiindcă nu-1 cunosc nici pe Radu, nici pe Tomşa, şi puţin îmi pasă care dintre doi necunoscuţi cade şi care se ridică. Acum însă mi se cere cu totul altăceva: să lucrez pentru unul nehotărît.

5 Asta n-o primesc, Baruch.

BARUCH

Ce te priveşte, Saro, ce te priveşte?

SARA

10 Baruch! vine cineva şi-ţi zice: „Baruch, ai o brăţară; voiesc s-o cumpăr pentru cineva pe care nu ți-1 numesc; care ți-e preţul?”

BARUCH

O mie două sute de țechini.

SARA

15 Şi dacă vei afla mîne că fratele tău e cumpărătorul?

BARUCH

Tu n-ai nici un frate.

SARA

20 Dar pot să am vreun prieten ori vreun duşman. Baruch, eu lucrez şi voiesc să ştiu pentru cine lucrez. Tu auzi că acum nu mai e vorba numai de Tomşa şi de Radu: voieşte şi Locadelo să fie domn în Moldova, şi Alexandru cel de la Rodos şi Graţiani, — Baruch, îl ştii pe Graţiani, pentru care am lucrat atît de mult.

25 Cel ce vrea să-1 ajut, să vie la mine şi să-mi zică: „Saro, tu poţi multe; iacă ce te rog...” Nu-i așa, Baruch?

BARUCH
(căt-re ceilalți)

30 Ea are dreptate. (Căt-re Sara.) Saro, tu ești cuminte, iară eu sunt prost.

SARA

Nu ești, Baruch, dar te pripești cînd vezi bani.

DRAGAN
(căt-re Sara)

5 Dacă se poate, aş vrea să înţeleg. Noi am cumpărat brăţara cu o mie de țechini: nu mai stă tîrgul?

SARA

Nu ştiu; să vedem!

BARUCH

10 Dragomanul dă o mie două sute.

ŞEPTILICI

Dăm şi noi tot atît.

BARUCH

15 Bani d-voastre nu sunt mai buni ca ai dragomanului. (Căt-re Locadelo.) Nu-i așa? bani şi bani, totuna fac. (Căt-re boieri.) Se găsesc poate alții care dau mai mult. (Căt-re Sara.) Nu-i așa, Saro?

SARA

Nu ştiu; să vedem!

20

BARUCH

Graţiani dă, eu ştiu cît dă.

SARA
(cu amărăciune)

25 Graţiani e acum mare şi puternic, Baruch. Graţiani ia în căsătorie pe signora Elvira, fiica dragomanului, şi e încă mai mare şi mai puternic. Acum el nu mai are trebuinţă de Sara.

BARUCH

Ce te priveşte, Saro, ce te priveşte?

SARA

Mă privește, Baruch!

DRAGAN

Ia pe fiica dragomanului!

ȘEPTILICI

De aceea ne-a adunat dragomanul pe toți la casa
lui

GOIA

întocmai!

10

SCENA IV

[BORISI și cei de mai sus]

BORISI

(*intră grăbit*)

15

Iertați! O împrejurare de mare însemnătate m-a
făcut să zăbovesc peste așteptarea mea. În clipa aceasta
va sosi și Grațiani, care s-a oprit numai pe o clipă,
ca să-i dea fiicei mele știrea că Radu-vodă se află pe
drum și va sosi poimîne aici.

(*Mișcare în scenă.*)

20

DRĂGAN, ȘEPTILICI și GOIA

Mazilit!

BORISI

Radu-vodă, fiul lui Mihnea, domnul Moldovii, e
mazilit.

2h

LOCADELO

Mazilit? și eu stau aici? (*Pleacă.*)

VAN OLEN

Se află pe drum, și eu nu știu nimic? (*Pleacă.*)

210

ȘEPTILICI

(*grăbit*)

Vino să-ti numărăm banii.

BARUCH

O mie cinci sute de țechini!

GOIA

(*îndărătnic*)

întocmai! (*Pleacă cu Baruch și Șeptilici.*)

DRĂGAN

(*către Borisi*)

10

Suntem slugile măriei-sale! (*Pleacă*)

SCENA V

BORISI și SARA

BORISI

(*privind în urma celor ieșiți; tu ironic*)

15

Alergați, dar eu să rămîi de rușine dacă nu e prea
tîrziu.

SARA

20

Dragomane, ai văzut că Baruch a plecat cu boierii,
ca să primească banii pentru brățară?

BORISI

(*speriat*)

Brățara? (*Pleacă spre ieșire.*)

SARA

25

Ce vrei? Fără de mine brățara nu prețuiește nimic,
iar eu sunt aici.

BORISI

: (*stăruitor*)

Grățiani te roagă să nu-i duci sultanei brățara.

211

14''

SARA

Pe mine mă roagă Grațiani? Cine e Grațiani? Eu nu-l cunosc. Mă cunoaște el pe mine?

BORISI

Îl cunoști, Saro.

SARA

Nu-l cunosc, nu l-am văzut niciodată, nu știu cine este, nu-mi aduc aminte de el.

BORISI
(*tainic*)

Are să vie acum aici. Am pus eu lucrurile la cale ca să vă întâlniți după ce vor fi plecat ceilalți.

SARA

Nu vreau să-l văd. (*Iese răpede.*)

BORISI
(*grăbind în urma ei*)

Saro! Femeia aceasta ne răstoarnă toate planurile. (*Iese.*)

SCENA VI

GRAȚIANI și ELVIRA intră din dreapta

GRAȚIANI
(*intrind, merge spre fund și privește prin fereastră*)

Aleargă cu toții ca să primească știrea ce le vine prea târziu. (*întorcându-se spre fața scenei.*) Astfel atîrnă soarta omenească de la clipele ce vin și trec pe neașteptate.

ELVIRA

Prea mică și neînsemnată mă simt alături de tine: te-am pierdut parcă de cînd le-am aflat aceste.

GRAȚIANI

Acum abia ne apropiem, scumpa mea Elviră, unul de altul. Un singur gînd m-a povățuit în căile mele; o singură dorință m-a mînat mereu înainte; un singur vis îmi umple tot sufletul: să mă fac — din ceea ce am fost odinioară — un om vrednic de tine, să mă înalț pînă la tine. Mărirea n-o caut decît spre a-mi încununa mireasa, o caut ca să te pot încinta cu farmecele ei. Nu eu m-am înălțat, Elviro, ci tu m-ai ridicat la tine!

ELVIRA

Atît de sus mă pui, încît mă cuprinde amețeala.

GRAȚIANI

Nu mai presus decît te am în gîndul meu.

15

ELVIRA

Și tot eu mă voi căi dacă te voi vedea în fața priemejdiilor de care e înconjurată mărirea.

SCENA VII

UN CEAUȘ și cei de mai sus

20

CEAUȘUL
(*intră din fund*)

Alah să te ție la mulți ani și să-ți aștearnă calea cu florile mării! Din porunca stăpînului meu Mehemet Ali-aga, capul ienicerilor, te caut de un ceas acum și am îndrăznit pînă în această mult ocrotită casă.

25

GRAȚIANI

Și care este dorința iubitului meu prieten, preavrednicul Mehemet Ali-aga?

CEAUȘUL

3"

(*se uită împrejur, apoi în taină*)

Înălțimea-sa, marele vizir, e pus pe gînduri. Alexandru-vodă a trimis la Poartă oameni cu patruzeci

de pungii și cu făgăduința de-a spori haraciul. Locadelo a intrat la învoială cu el; boierii sunt gata de a-l părăsi pe Tomșa, iar ovreica e tăcută și îndărătnică. Mulți dintre vizirii din divan stăruie să fie primite
5 propunerile lui Alexandru, iar Mehemet Ali-aga îți ține gata douăzeci de pungii pentru serai.

SCENA VIII

NINO și cei de mai sus

NINO

10 *(intră răpede, tot prin fund)*

Stăpîne, căpitanul Furlani te caută ca un smintit; ce să fac cu el?

GRAȚIANI

15 Să mi-1 aduci aici! *(întorcindu-se spre ceauș, îi dă o pungă cu bani.)* Spune stăpinului tău că nu voi întârzia.

(JVino se închină și iese.)

CEAUȘUL

Alah să te ție, stăpîne! *(Iese.)*

GRAȚIANI

20 *(întorcindu-se spre Elvira)*

E darnic om agaoa! Douăzeci de pungii, nu mai puțin, pentru ca să-i întorc treizeci. Ei, nu vreau! Nu voi jefui țara chiar mai nainte de a-i fi domn!

ELVIRA

25 Dar ovreica? Cine e ovreica? Ce fel de ovreică?

GRAȚIANI

(supărat)

30 Ei, o femeie care vinde giuvaericele, o favorită a sultanei Mapeiker.

ELVIRA

Și cum vine ea să se amestece în trebile aceste?

SCENA IX

BORISI și cei de mai sus

BORISI

(intră gîfind)

In sfîrșit, am înduplecat-o: acum poți vorbi cu ea. Te așteaptă.

GRAȚIANI

10 Te-am rugat să mă scapi de ea!

ELVIRA

De cine? De ovreică? Ce vrea dînsa?

BORISI

15 Trebuie! Boierii au cumpărat brățara, dară sunt gata să ți-o dea drept dar. Locadelo intră la învoială. Van Olen mai ține încă la preț, dar îl vom îndupleca; numai cu ovreica nu e chip să ne înțelegem.

GRAȚIANI

20 Nu vreau să mă leg față cu nimeni! Nu sporesc haraciul, nu dau pocloane, nu cumpăr scaunul, nu vreau să intru înglodat în țară; ori sunt domn de capul meu, ori nu-mi trebuie domnia.

BORISI

Ovreica te scapă de toți ceilalți.

ELVIRA

25 Ei bine! E ovreica aceea atît de puternică?

GRAȚIANI

(se plimbă cilva timp agitat, apoi ia brațul Elvirei, gata de a se depărta; câtră. Borisi)

30 Să vie, dacă nu se poate altfel!

BORISI

Așa te înțeleg! (*Iese.*)

GRAȚIANI
(*către Elvira*)

Da, e foarte puternică ovreica, fiindcă e puternic sultanul; pe sultan îl stăpânește sultana, iar pe sultana o stăpânește cel ce știe s-o stăpânească pe Sara.

ELVIRA

Și pe Sara cum poate cineva s-o stăpânească?

10

GRAȚIANI

Nu poate nimeni!

ELVIRA

Nici s-o cumpere?

(*Ies prin stîngă*)

15

SCENA X

FURLANI și NINO

FURLANI
(*intră din fund*)

20

Nici în sacul dracului nu scapă de mine, Nino! îl urmăresc și-l iau la goană și nu-i las timp de răsufare, zi cu zi, oră cu oră, pas cu pas, mă țin după el! Eu sunt oștean din ceata lui Baba Novac. Ai auzit tu de Mihai-vodă?

NINO

25

Auzi vorbă? Barba-mi era mare când turcii fugeau la Ragusa de frica lui.

FURLANI

Acel Mihai-vodă, când voia să știe mai bine ca marele vizir cele ce se petrec în tabăra turcească, îmi

216

trăgea mie cu ochiul. Eu sunt oștean, Nino, și când urmăresc pe cineva, îl urmăresc!

NINO

Și dacă lui Grațiani nu-i trebuiesc lefegii?

FURLANI

Îi trebuiesc. Fără de noi, nu poate. Eu și Bobo suntem două brațe tari și sigure. Cunosc Moldova; fără de noi, n-are ce să caute în ea. Eu sunt de felul meu veronez, și veronezii sunt oameni, Nino!

10

NINO

O știu aceasta.

FURLANI

15

Bobo e, ce-i drept, pisan, numai pisan, dar un băiat ieșit din creierii Diavolului: bea pentru șapte și se bate pentru zece. Îl cunoști pe căpitanul Bobo?

NINO

Căpitane, mă superi. Cine nu cunoaște pe Bobo?

FURLANI

Eram la Genova când i-am făcut cunoștința. De acolo am plecat împreună la Ferrara, de la Ferrara la Florența, de acolo la Veneția, apoi la Neapoli, la Madrid, la Maiența, opt ani de-a rîndul. Nino, tot împreună am băut, împreună ne-am bătut, împreună ne-am făcut aventurile galante, și nu ne-am despărțit decît la Cracovia, în Polonia. Iar acum, după douăzeci și trei de ani, iar ne întîlnim. Înțelegi, Nino, că trebuie să ne ia pe amîndoi!

SCENA XI

GRAȚIANI și cei de mai sus
(*Grațiani intră de la stîngă.*)

30

FURLANI
(*la pozițiune*)

Să trăiești, măria-ta! Căpitanul Furlani!

217

GRAȚIANI

Căpitanul Bobo?

FURLANI

Dac-am venit eu, este și el aici.

GRAȚIANI
(*către JVino*)

Să te duci la Mehemet Ali-aga și să-i spui că primesc pungile și voi veni peste puțin să le iau.

NINO

La poruncă! (*Iese.*)

GRAȚIANI
(*către Furlar.i*)

Căpitane, se găsesc oameni la Stambul? Italieni, numai italieni.

FURLANI

E timp de pace: haimanale destule!

GRAȚIANI

Acum, în ceasul acesta, poți să aduni pînă la o sută de oameni?

FURLANI

Eu cu Bobo îi adunăm!

GRAȚIANI

Știi să fii obraznic? Știi că bagi spaima-n lume?

FURLANI

Asta mi-e meseria: sunt oștean din ceata lui Baba Novac!

GRAȚIANI

Îndată ce ieși de aici, dă veste că te-am însărcinat

să-mi aduni lefegii; fii îndrăzneț, fă ca toți să simtă că sunt tare, mai ales Locadelo și Van Olen.

IURLANI

Las' pe mine, stăpîne!

GRAȚIANI

Nu sunt încă domn; dacă însă vreun altul ar primi semnele domniei, vă plătesc lefurile îndoite și vă dau drumul.

FURLANI

Am înțeles, stăpîne! (*Salută și iese.*)

SCENA XII

GRAȚIANI și în urmă SARA

GRAȚIANI
(*se plimba*)

- 15 Ua, nu sunt încă domn! Și cine știe dacă îmi este dat să fiu vreodată! Îmi iau abia avînt, ca să mă urc în scaun, și mă apucă scîrba în fața mijloacelor de care trebuie să mă folosesc ca să răzlesc pînă la el.
- 20 Ce are să fie mai tîrziu? Da! Ovreica mă scapă de toți ceilalți! De ovreică însă cine mă scapă? Mi-e oarecum frică de dînsa. Și totuși femeia aceasta mă poate ajuta să cîștig pe cealaltă.

SARA
(*intră și se oprește*)

- 25 Sunt aici.

GRAȚIANI
(*după ce o duce în fața scenei*)

De ce ai dorit să mă întîlnești?

SARA

5 De ce am dorit? (*Dă din umeri.*) Nu știu, cum nu
știe riul de ce curge la vale. Tu însă n-ai dorit. Ți-ai
zis: „Sara mă iubește și n-are să facă nimic ce-ar putea
să fie rău pentru mine”.

GRAȚIANI

Da, Saro, așa am crezut.

SARA

10 Aveai toată dreptatea! Grațiani, maică-mea îmi
zicea adeseori: „Saro, fii cuminte și nu te pripi!” Am
stat deci închisă la mine acasă, eu singură, și m-am
întrebat: „Ce trebuie să faci tu, Saro?” Tu ai dreptate,
15 Grațiani: eu nu pot să nu fac ceea ce dorești tu. Baruch
m-a trimis cu giuvaericele în serai. M-am dus azi,
m-am dus mine, de multe ori m-am dus, și-mi părea
bine când vedeam că Baruch ia preț bun pentru marfă.
Când întâia oară m-am dus pentru tine, Grațiani, nu
mi-a mai părut bine de bucuria lui Baruch, ci mă
simțeam fericită că pot să-ți fac ție o mulțumire. O,
20 Grațiani! tu nu știi cât de fericită mă faci când îmi
zici: „Saro, iacă ce doresc; tu poți, fă dar!”

GRAȚIANI

Doresc să nu faci nimic!

SARA

25 Știu că aceasta o dorești, Grațiani! Sultana Mapei-
ker, care mă iubește, îmi spunea adeseori că am obraji
rumeni, ochi plini de văpaie, trup mlădios, brațe ro-
tunde și umeri frumoși; nu înțelegeam ce zice. Odată
însă tu te-ai uitat la mine — nu știu cum — încît m-a
trecut un fior de spaimă, și de atunci o înțeleg pe sultana
și mă uit mereu în oglindă. Tu ai dreptate, Grațiani:
eu fac tot ceea ce dorești tu, nu pentru că vreau, ci
30 pentru că nu pot să nu voiesc. Dacă zice să-l părăsesc
pe Baruch, eu n-aș putea să nu-l părăsesc; dacă zice
să rămîn la tine, eu n-aș mai putea să plec; dacă zice
35 să mă fac creștină, eu aș săruta crucea!

220

GRAȚIANI

Nu le doresc aceste.

SARA

5 Știu că nu le dorești. Dorești numai să te faci domn
în Moldova.

GRAȚIANI

Și te rog să nu mi te pui în cale.

SARA

De ce vrei să te faci domn? Grațiani, de ce vrei?

10

GRAȚIANI

Cine oare n-ar voi dacă i se deschide calea?

SARA

15 Grațiani, eu sunt femeie și știu pentru ce vrei.
Grațiani! Grațiani! Dacă ai fi un cerșitor plin de răni,
eu te-aș iubi și m-aș simți fericită că mă lași să te
caut și hrănesc, iară tu vrei să te faci domn pentru ca
să fii băgat în seamă de dînsa?

GRAȚIANI

20 Ah! Căci mi te-ai pus de-a curmezișu-n cale și nu
pot să trec înainte! Saro! Voiești tu să împaci o luptă
care de veacuri se urmează și alte veacuri se va mai
urma? Nu s-a împlinit încă anul de cînd căile vieții
noastre s-au întîlnit: ai crezut tu vreodată că ele nu
se vor mai despărți?

25

SARA

30 N-am crezut, dar nici că puteam să știu ce are să
fie cînd ele s-ar despărți. Abia acum simt că nu pot.
Uite, nu pot! Mi-am pierdut parcă mințile. Știu, Gra-
țiani, că de mult o iubești; am iubit-o adeseori și eu,
fiindcă îți era ție iubită; dar acum e altfel. De cînd
te ferești de mine, ca să nu se supere ea, Grațiani, de

221

atunci e altfel, cu totul altfel! Eu nu vreau să fii domn!

GRAȚIANI

Vrei deci să te faci unealtă celor ce mine vor rîde de mine?

SARA

Nu, Grațiani, fiindcă nu pot. (*Privește drept în fata Ini, apoi cu hotărîre.*) Grațiani, fă-te domn, dar ia-mă și pe mine cu tine!

Saro, fii femeie, nu demon!

SARA

15 Nu pot, Grațiani, nu pot, nu pot! Uite, nu pot! Mi s-a înfipt în mine gândul că trebuie să fiu aproape de tine, și o singură simțire mă stăpînește: „Ce mai ești tu dacă nu mai e Grațiani! Ce-ți folosește mintea ta dacă nu mai poți să-l slujești pe el cu ea? Ce-ți folosește inima ta dacă nu poți să-l înveselești pe el prin simțirile ei? Ce-ți folosește trupul tău, brațele aceste, 20 gîtul acesta, sînul acesta ce-mi folosește mie dacă tu nu te mai uiți la ele, dacă ele nu te mai încîntă pe tine?” O, Grațiani! De ce te-ai uitat dacă nu mai vrei să te uiți? Demon îmi zici? Nu eu sunt demon: demonul este în mine; e blăstemul din facere care m-a 25 ajuns, și prin tine m-a ajuns, Grațiani, sub farmecul ochilor tăi!

GRAȚIANI

30 Saro, tu mă vezi că tremur înaintea ta. Vrei tu să strici toată viața mea? Vrei să blăstem ceasul în care ochii mei te-au zărit și pentru întîia oară sufletul meu s-a încîntat de tine?

SARA

Nu vreau nimic ; știu numai că dacă ea nu mă suferă pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe dînsa!

GRAȚIANI

Femeie, nu mă ispiti!

SARA
(*se dă înapoi*)

Ți-e silă de mine fiindcă sunt ovreică?

GRAȚIANI

Mi-e silă de tine! (*O cuprinde în brațe.*)

SARA
(*se desface din brațele lui*)

10 Grațiani, n-ai să fii domn ca toți domnii, ci domn scutit, în fața căruia tremură toți vizirii. Căci Sara poate, și vrea tot ceea ce poate! (*Se depărtează.*)

GRAȚIANI
(*privind în urma ei*)

15 Am plecat; ar putea oare cineva să-mi spună unde am să ajung?

(*Perdeaua cade.*)

A C T U L II

Constăritinopol. Conacul domnesc. Mese, scaune.
La dreapta, fereastră. Afară se aud urări și strigăte. Muzica cîntă un marș.

SCENA I

NINO și FURLANI intră cu cîte două săculețe pline

FURLANI

Nici draci în iad cîți oameni flămînzi la Stambul! Nino, spune că n-ai mai văzut atîta lume, mărturisește că nu ți s-a mai pomenit așa îmbulzeală!

NINO

Niciodată, căpitane! *(Pune săculețele pe o meșcioară din apropierea ferestrei și începe a le, dezlega.)*

FURLANI
(făcînd ca Nino)

Aici e argint, tot taleri. Se pricepe Gaspar-vodă, Nino! E pui de diavol, asta n-o poți tăgădui. Are apucături de domn! încă atunci cînd cu Locadelo, mi-am zis: acesta e om si are să facă treabă!

NINO

Are să facă.

224

FURLANI

I-a băgat în draci pe toți. „Căpitane — mi-a zis el — mîne am să mă întorc cu semnele domniei de la Poartă la Patriarhie, iar de acolo la conac. Voiesc să
5 fie lume în calea mea. Uplete toate ulițele, spune că am să arunc banii cu pumnul.” Am adunat, Nino? Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac! Mărturisește c-am adunat!

NINO

10 Ești, căpitane, ai adunat, căpitane, dar și alaiul a fost frumos, iar pe acela eu l-am chibzuit.

FURLANI

Era frumos, Nino, asta n-o pot tăgădui; dar lumea tot lume rămîne. Mai ales cînd ne întorceam de la
15 Patriarhie, furtună, viscol, vîrtej, nu alta. Cînd mă vedeau că bag mîna în săculețul cu bani, se uitau cu toții de-a ținta ca haita de cîni flămînzi la bucata de carne, și apoi să fi văzut, Nino, cum se îngrămădeau unii peste alții cînd vedeau că zboară talerii prin aer
20 și cad jos pe caldarîmul de la picioarele lor și cum îi căutau pîntre pietrele rotogoale și cum se tîrau pe jos ca niște șopîrle deșălate, — o clipă, zic, mai mult nu ținea, și erau suflați ca din palmă.

NINO

25 Iar Grațiani rîdea în el.

FURLANI

Are apucături de domn, Nino.

SCENA II

SARA și cei de mai sus

30

SARA
(intră din dreapta)

Ah! Nino, căpitane! L-ați văzut pe Grațiani călare? L-ați văzut cît era de mîndru și frumos?! Ați văzut mulțimea cum strigă și se îmbulzește?

225

FURLANI

Cuvenită supunere! Toate le-am văzut cu ochii noștri, cu mâinile noastre le-am pipăit.

NINO

Nici acum nu mă mai pot dezmetici.

SARA

Și v-ați bucurat? Nu-i așa că v-ați bucurat și voi? Dar Baruch? Le-a văzut oare și el? Nu l-ați văzut pe Baruch? Pe ovreiu! Pe unchiul meu, Baruch?

FURLANI

Cuvenită supunere! Eram călare și, călare fiind, puteam să privesc peste capetele oamenilor și să văd pe toți cei ce se aflau împrejurul meu: pe Baruch nu l-am văzut.

SCENA III

Cei de mai sus, mai mulți cîhodari, apoi GRAȚIANI
(Cîhodarii intră cu semnele domniei, le așează, apoi se opresc în fund.)

GRAȚIANI

(intră, se oprește în fata lui Nino)

Sunt mulțumit! Dacă lumea vine să mă vadă, spune-i să aștepte o clipă, două, căci vodă e ostenit. Dragomanul Borisi, viind cu fiică-sa, are pasul întii. (Cătră Furlani.) Sunt mulțumit, căpitane! (Le face semn să se depărteze.)

FURLANI

Să trăiești, măria-ta! (Iese.)

NINO

La mulți ani, măria-ta! (Iese.)

(Cîhodarii ies.)

(Afară muzica încetează, dar urările se aud mai tare.)
(Sara stă tot timpul la o parte, apoi își ridică ochii spre Grațiani.)

GRAȚIANI

(o duce în fața scenei)

5 Auzi cum strigă mulțimea? Ea-mi urează viață fericită și domnie îndelungată. Îmi trebuie amîndouă, pentru ca să pot muri în pace. Auzi? Și acesta nu e popor; sunt oameni adunați de pe toate ulițele. Vîno să le aruncăm bani. Vreau să mergă vestea în Țara Moldovei cum s-a urcat Gaspar Grațiani în scaun. Vreau să știe toată lumea că Gaspar-vodă e setos de binecuvîntare și adună un an întreg cu o mîna, ca să poată împărți într-o singură zi cu amîndouă. Vîno, aruncă și tu! (începe să arunce bani pe fereastră.)
10 Bani lui Mehemet Ali-aga, de unde au venit, acolo să se ducă, acolo să se întoarcă, acolo să rămîie!

15

SARA

(aruncă banii cu amîndouă mâinile; cu patimă)

20 Bani! bani! bani! (Zgomotul crește, Grațiani aruncă la urmă săculețele aproape deșerte, apoi zgomotul scade și încetează.) S-au mîntuit banii, și acum tac, Grațiani, și nu mai strigă.

GRAȚIANI

Tac, Saro, dar nu uită. (Se duce la masă, scoate cutia cu brățara, dezvește lanțul, apoi se așează pe divan.) Vîno-ncoa, Saro!

25

SARA

(se lasă pe covor, la picioarele lui)

30 Stăpînu] meu cel mîndru și iubit! Aș vrea să tai în pieptul meu, să tai adînc, o lungă rană, ca să vezi și tu cît de mare îmi este fericirea. Atît e, Grațiani, de nemărginită și de întregă, încît nu o mai simt și mi-e sete de-o durere ca să văd unde încape fericirea mea.

GRAȚIANI

(ii pune inelul și brățara legată cu lanț de inel)

35 Iată brățara pe care n-a primit-o sultana! Poart-o zi și noapte, ca să-ți aduci mereu aminte de ziua de azi.

SARA

Nu, Grațiani, zi și noapte nu, căci aș uita în curînd de ce o port: numai în zilele de sărbătoare... Sunt acum mai frumoasă.

5

GRAȚIANI

Brățara e mai frumoasă.

SARA

De ce? înțeleg. Pune-mi brățara, pentru că cei ce se uită la ea să-mi vază brațul, și brațul e frumos.
10 (Se ridică.) Grațiani! Baruch a fost și el acolo? L-ai văzut? A strigat și el?

GRAȚIANI

Iar Baruch? Saro, gonește acest nour de pe cerul senin al zilei de astăzi.

15

SARA

Dar n-am ști că e frumos ceru] dacă n-ar fi și nori pe el.

GRAȚIANI

Acum du-te, dragă, căci lumea mă așteaptă. (O cuprinde cu brațul.) Apoi iar rămînem singuri.
20

SARA

Da, mă duc! (Pe gînduri.) Uite, mi-e oarecum frică.

GRAȚIANI

Ești o copilă nebunatică. Haide, dragă! (O scoate la stingă.)
25

SARA

Apoi iar rămînem singuri. (Iese.)

228

SCENA IV

GRAȚIANI apoi NINO

GRAȚIANI

Baruch! Mereu Baruch! Cînd sufletul îi este mai înveselit, se ivește în el amintirea lui Baruch, ca să i-l turbure. Nu se poate să scap eu de acest ovreu?
5

NINO

Stăpîne! Boierii, Mehemet Ali-aga, Locadelo, Mineti, cumnatul lui Radu-vodă, bailul Nani, solul Sobieski...
10

GRAȚIANI

Dragomanul Borisi?

NINO

N-a sosit încă.

15

GRAȚIANI

Ceilalți să mai aștepte.

NINO

(strimtorat)

Măria-ta, ovreul!

20

GRAȚIANI

Baruch? Acum?!

NINO

I-am spus să plece, dar nu vrea. Să-l dăm afară?

GRAȚIANI

25 Depărtați-1!

(Nino pleacă.)

229

GRAȚIANI

Stăi! Să intre ovreul, dar pe aici. (*La dreapta.*) Și vezi, să intre nebăgat în seamă. (*Rămîne în mijlocul casei.*) Anume acum a venit!

(*Nino iese.*)

SCENA V

GRAȚIANI și BARTJCH

(*Baruch se apropie umilii în fața lui Grațiani.*)

GRAȚIANI

Ce e, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAȚIANI

Ce e rău, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAȚIANI

Răul și-l fac oamenii singuri.

BARUCH

Eu? Ce-am făcut eu? Nimic n-am făcut. Eu sunt un ovreu neputincios. Măria-ta ești un domn puternic. Ce vrei cu mine? Sara e nepoata mea, fiica surorii mele Rachila, și eu sunt unchiul ei; e ovreică, întocmai precum eu sunt ovreu, iar măria-ta ești creștin. Ce vrei cu dînsa? Vrei s-o ții cu puterea? Se poate, fiindcă ești puternic, dar nu se poate.

GRAȚIANI

Tu vezi că se poate: ea voiește și se simte fericită.

BARTJCH

E foarte rău, măria-ta! Ea se simte fericită, iară eu, Baruch, unchiul ei, ovreul neputincios, eu umblu zăpăcit și nu-mi mai găsesc loc de repaos, mă culc și nu pot să dorm, mi-e foame și nu pot mânca. Ea se simte fericită, iară eu mă ascund să nu mă văză cei ce mă cunosc. Nu-i adevărat, măria-ta: ea nu se simte fericită. Sara nu poate să-l uite pe Baruch, și dacă știe că el nu poate dormi, nu doarme nici ea.

5

GRAȚIANI

Așa este, Baruch.

BARUCH

Știu eu că așa este!

GRAȚIANI

15

Dacă știi, adu-ți aminte că ți-e nepoată și nu-i turbura fericirea. Nu știi tu cât poate copila aceasta să fie de fericită, dar când fericirea îi este mai deplină, ea se întreabă cu inima încleștată: se bucură oare și Baruch?

-0

BARUCH

Știu eu că așa este.

GRAȚIANI

25

Ei, dac-o știi, atunci fii om, iar nu fiară sălbatică: fie-ți milă de copila aceasta; bucură-te de bucuriile ei, căci numai asta îi mai lipsește pentru ca o zi să-i prețuiască mai mult decît o viață întreagă.

BARUCH

Eu nu mă bucur: de ce să mă bucur?

GRAȚIANI

30

Crezi tu că mă voi împiedeca de tine? Vrei, nu vrei: o voiesc eu!

BARUCH

Dar eu sunt un ovreu neputincios, și Sara are să te întrebe: „N-ai văzut pe Baruch? Ce-a zis Baruch?” Vrei, dar nu se poate.

5 GRAȚIANI

Cere-mi un preț. Te despăgubesc pentru că nu-ți mai vinde giuvaericelele.

BARUCH

Nu cer nimic: nu-i marfă, nu se vinde.

10 URATIAN I

Uiți tu că sunt acum opt zile de când se află în casa mea?

BARUCH

15 Sunt numai șapte și jumătate! Vreau s-o văd, și dacă vrea să rămâie, nu-mi pasă, dar știu că nu vrea.

GRAȚIANI

(se duce la intrarea din stîngă)

Saro! Baruch e aici!

SCENA VI

20 SARA, GRAȚIANI și BARUCH

SARA
(intră și înaintază hotărîă)

Ce vrei, Baruch?

BARUCH

25 Saro, îți aduci tu aminte de soră-mea Rachila?

SARA

Îmi aduc aminte: era muma mea.

BARUCH

Nu-ți aduci aminte. Dacă ți-ai aduce, n-ai fi aici.

SARA

5 Nu-i adevărat, Baruch. Mumă-mea m-a iubit, și cînd iubim pe cineva și-l vedem fericit, ne mulțumim de a ști că se simte fericit. Și tu mă iubești, Baruch, dar nu te mulțumești cu fericirea mea, fiindcă-l crezi fericit și pe Grațiani, iară pe el nu-l iubești. Tu voiești mai bucuros ca eu să fiu nefericită decît ca un creștin-
10 să fie fericit. Asta nu e bine, Baruch, fiindcă toți suntem carne de om, sînge de om, toți avem suflet de om— și de aceea am zis: „Saro, tu nu trebuie să ascuți pe Baruch, pentru că Baruch e orb și nu vede cu ochii; lui, e amețit și nu simte cu inima lui, nici judecă cu;
15 mintea lui”.

BARUCH

Și ție nu-ți pasă de mine?

SARA

20 Îmi pasă, Baruch, dar mi-am zis: „Saro, dacă-f alegi pe Baruch, are să te doară pentru Grațiani, iar dacă-l alegi pe Grațiani, are să te doară pentru Baruch. Cînd are să-ți fie durerea mai mare și mai îndelungată?” L-am ales pe Grațiani, fiindcă alegîndu-te pe tine, durerea mi-ar fi fost așa de mare, încît mi-ai fii
25 plîns chiar și tu de milă.

GRAȚIANI

Baruch, tu auzi acest glas înțelept: pleacă-te și-I' ascultă.

SARA

30 El nu poate: nu-l iartă legea lui.

GRAȚIANI

Legea mai presus de toate e legea firii omenești; s-o asculte pe aceasta!

BARUCH

Eu nu cunosc legea aceasta. Unde este scrisă? Cine mă pedepsește dacă n-o împlinesc? Saro, tu vrei dar să rămîi?

SARA

Vreau, Baruch.

BARUCH

Și dacă te blăstem eu și te blăstemă frații tăi și te "blăstemă tot neamul tău, poți tu să fii fericită?

SARA

Nu pot, și de aceea fac rău cei ce mă blăstemă.

GRAȚIANI

Ce-ți pasă ție, Saro, de blăstemurile lor? Lasă-i cu păcatele lor! Baruch, destul acum!

85

SARA

Îmi pasă, Grațiani, și nu trebuie să zic că nu-mi pasă dacă știu că-mi pasă.

BARUCH

20

Știu eu că-i pasă! Saro, dacă rămîi între frații tăi, cînd cineva se uită rău la tine, toți se uită rău la el cînd te doare ceva, toți aleargă să-ți caute leacul cînd ești tristă, toți umblă să te înveselească; ești între oameni, Saro. Iar dacă ieși din mijlocul lor, acolo unde te vei fi dus, toți zic: „Aceasta e ovreica, ovreica cea urîță, care a spînzurat pe Christos! Depărtați-vă de ea, feriți-vă de dînsa, alungați-o din mijlocul vostru!”

25

SARA

Nu-i adevărat, Baruch! Grațiani, spune și tu că nu-i adevărat! Nu-i așa că voi nu sunteți ca noi?

234

GRAȚIANI

Ce-ți pasă de răutatea oamenilor?

SARA

Îmi pasă, Grațiani.

BARUCH

Iară frații tăi se adună și-și acoper capetele cu cenușă și toți într-un glas blăstemă bucata pe care o duci la gură, apa pe care o bei; blăstemă somnul tău, munca minilor tale, blăstemă copilul din pîntecele tău și scui-pă cînd te văd, și fug de tine ca de ciumă.

10

(Sara își acopere fața cu mîinile.)

GRAȚIANI

Încetează, fiară sălbatică!

BARUCH

15

Saro, nu-ți batjocori neamul, nu-ți spurca sîngele! Iacă, încetez, am încetat, nu mai zic nimic.

SARA

(se încleștează de Grațiani)

20

Nu asculta de el; nu te lua după vorbele lui; fii tu-cum ești tu! Alungă-l de aici, căci vorbele lui îți strică mintea, privirea lui îți amorțește inima, răsuflarea lui otrăvește aerul.

GRAȚIANI

(o cuprinde cu brațul)

25

Fii liniștită! *(Cătră Baruch.)* Pleacă de aici, Satano!

BARUCH

(retrăgîndu-se)

Eu plec. Iaca, plec. De ce să nu plec? *(Iese.)*

235

S C E N A VII

GRAȚIANI, SARA, apoi NINO

SARA

-5 Vezi, acum nu-mi mai pasă de Baruch, de ovreul acela nesuferit. Nu-mi mai pasă de el, și mi-e nesuferit gândul că și eu sunt ovreică.

GRAȚIANI

Tu nu ești ovreică; ai minte de om și inimă de femeie.

.10

NINO
(anunță)

Dragomanul Borisi cu fiică-sa, signora Elvira, urcă scările.

GRAȚIANI
(atins)

'15

Să intre! (*Strîmtorat, către Sara.*) Haide, dragă, apoi iar rămînem singuri.

(*Nino iese.*)

.20

SARA
(*mihnită*)

Apoi iar rămînem singuri. De ce noi numai singuri? Vrei neapărat să mă depărtez?

GRAȚIANI

Te rog.

.25

SARA

30 O, Grațiani! Baruch are dreptate, dar eu nu pot. (*Pleacă, apoi se oprește și se întoarce spre el.*) Grațiani, Sara nu știe și nu vrea să mintă, nici să fie fățarnică. Tu ești domn, dar Elvira n-are să fie doamnă! Eu pot să ridic și să răstorn domni, viziri pot să pun și să răstorn; ambasadorii toți și bailul Veneției, bailul, Grațiani, tremură cînd îmi încrețesc eu sprîncenele. Și

dacă pot pentru alții, mai virtos pot cînd e vorba de mine însămi, de fericirea mea. Ovreica e stăpînită de-olăbiciune, dar nu e slabă ovreica, nu e slabă! (*Iese.*)

GRAȚIANI

5 Saro! (*Face un pas spre ea, apoi se oprește între cele două intrări.*) Asta e prima zi a domniei mele! Cum vor fi celelalte?

S C E N A VIII

GRAȚIANI, ELVIRA și BORISI

10 (*Ușile din fund se deschid. Bobo și Furlani intră cu lefegii, care rătmn ir. fundul scenei.*)

GRAȚIANI

(*întimpină la intrare pe Elvira*)

15 Abia în clipa aceasta mi se revarsă zorile zilei de astăzi, și zărind cu ochii de mult doritul soare al vieții mele, abia acum simt ce frumoasă îmi este ziua.

BORISI

20 Prea mare este pentru fiică-mea și mine onoarea de a fi cei dintîi care-ți urăm stăpînire îndelungată și glorioasă!

ELVIRA

25 Și o viață mai puțin zgomotoasă ca-n ziua de astăzi. Am văzut atîta lume, atîta îmbulzeală, atîte frămîntări, atîte strigăte! Mă cuprinsese parcă un fel de amețeală și îmi închipuiam cît de greu trebuie să fie a te-ști privit de atîta mulțime de oameni. (*Privindu-l mai c.u dinadins.*) Dar vorbeai de revărsatul zorilor; soarele s-a ivit el pe cer senin? Mie îmi pare înourat.

GRAȚIANI

30 Da! Nu e încă de tot senin. Un gând, o temere, un nour îl mai întunecă. Sunt în Moldova două scaune: unul pentru domnul, altul pentru doamna. Pentru că cerul să-mi fie de tot senin, ar trebui să știu că pot,

să le spun celor ce vin să mă ureze că scaunele aceste amîndouă sunt date. Dragomane!

(Borisi se închină și arată spre fică-sa.)

GRAȚIANI

5 Elviro! Un cuvînt, un semn, o privire!

ELVIRA

Nimeni nu-și cunoaște soarta; mi-e frică să zic da, iar aș grăi neadevărat dacă aș zice nu. Să fie ceea ce ne e scris!

10

GRAȚIANI

(îi sărută mina, apoi le face semn lefegiilor)

Să intre!

SCENA IX

15 Cei de mai sus, LOCADELO, VAN OLEN, DRĂGAN, ȘEPTILICI, GOIA, NANI și alți demnitari turcești și europeni

GRAȚIANI

(dîndu-le mina celor intrați)

20 Sunt fericit, sunt mîndru, prea mult mă simt ridicat. Ambasadorul majestății-sale împăratului roman, puternicul meu protector, și al majestății-sale regelui Poloniei, vecinul binevoitor, și al strălucitei republice de Veneția, căruia atît de mult îi datoresc, și cei mai aleși dintre mai-marii puternicei împărății, căreia îi
25 sunt slugă credincioasă. *(Cătră boieri.)* Mă simt mîngăiat că o parte din Moldova se află aici, ca să văză și să ducă vestea în țară. Nu mie mi se face onoarea aceasta, ci țării, în fruntea căreia mă aflu.

DRĂGAN

30 Nouă ni se cuvine, măria-ta, să fericism cei dintîi pe Moldova că te are domn, să-ți urăm din partea ei domnie fericită și îndelungată și să te încredințăm despre iubirea moldovenilor.

GRAȚIANI

5 Iubirea moldovenilor am să mi-o cîștig lucrînd pentru binele lor. Mult a fost Moldova încercată. Ani și ani de-a rîndul, întregi vieți de om cîmpiile ei au stat deșerte, satele ei au fost pustiite și lanurile ei călcate de năvălitori. Astăzi grînele ei grele ca aurul mucezesc prin gropi, cirezile de boi îmbătrînesc neînjugate, caii cei mai frumoși zburdă neînșeuși prin? livezile ei, lîna turmelor de oi rămîne risipită prin)
10 mărăcini, mierea adunată picătură cu picătură se acrește, cel mai nobil vin se varsă pe jos, căci n-are' țara buți să-l încapă; popoare întregi s-ar putea hrăni din bogățiile ce se risipesc în Moldova. Și totuși țara e săracă. Voi pune-o în legătură cu lumea, îi voi cîștiga
15 prieteni și ocrotitori, ca să o fac scutită și bogată, și nu cer, nu aștept altă răsplată decît ca inimile moldovenilor toate să tresalte *(prezintă pe Elvira)* cînd se va ivi ea, mireasa mea, doamna țării, în mijlocul lor.

20

(Mișcare în scenă. Grațiații, Borisi și Elvira sunt felicități.)

VAN OLEN

(la o parte, către Locadelo)

25 Iată un lucru care nu se poate întîmpla. Prea mare-ar fi puterea Veneției dacă prin această căsătorie și-ar cîștiga un braț sigur la hotarele Poloniei și un mijlocitor dibaci la Poartă.

LOCADELO

(lot la o parte, către Van Olen)

30

Tocmai de aceea s-a urzit această căsătorie.

VAN OLEN

Vom găsi mijloace ca să o zădărniciim.

LOCADELO

35 Singură ovreica ar putea... dar ovreica... *(Vorbesc încet mai departe.)*

NANI
(*adresându-se la Grațiani, Borisi și Elvira*)

5 Serenitatea sa dogele și strălucitul Senat al republicii vor primi cu mulțumire vestea despre această însoțire, și nu mă îndoiesc că în curînd voi putea să vă aduc aprobarea serenității-sale.

GRAȚIANI

E neapărată trebuința de această aprobare?

NANI

10 Un vechi obicei al republicii, păstrat și astăzi cu multă sfințenie.

BORISI

Altfel ar trebui să ne lepădăm de protecțiunea republicii.

15

GRAȚIANI

Aceasta nu se poate. (*Oaspeții încep să iasă. Grațiani, către Elvira, ducînd-o spre ieșire.*) Nu pot cuprinde gîndul că voi pleca singur în Moldova.

ELVIRA

:20 Încredințările ce ni se dau mă fac să sper că nu mult va trebui să aștepți pentru ca să nu pleci singur.

VAN OLEN
(*către Locadelo*)

:25 Da! Nu mai rămîne nici o îndoială; dacă s-ar pune ovreica la mijloc, bailul n-ar îndrăzni să ceară aprobarea!

(**Perdeaua cade.**)

A C T U L III

Doi ani în urmă. Sală în curtea domnească din Iași.
Trei intrări.

SCENA I

0 FURLANI și NINO

FURLANI
(*privind pe fereastră*)

10 Iată-i! Intră, precum am zis, în curte. Îmi vine să-mi iau lumea în cap! Nino, suntem între noi, păcat de un om ca dînsul! Tînăr, cuminte, vrednic — e vrednic, Nino, și cuminte, asta nu o poți tăgădui. Acum i-ar fi timpul să facă ceva, să urnească din loc, să se simtă că e un domn în fruntea țării. Nu are nici o apucătură de domn!

15

NINO

Nici una, căpitane! Asta mi-o zic în toate zilele.

FURLANI

Păcatele mele, știu eu ce zic! Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac. Dac-aș avea zece mîni, tot nu

aș putea să număr pe degete curțile prin care am trecut, zic, nu are nici o apucătură de domn!

NINO

Nici una, căpitane!

FURLANI

10 Radu-vodă se întoarce în scaunul Munteniei; Alexandru-vodă stă de pîndă; Bethlen din Ardeal urzește mereu planuri; boierii îl sapă prin ascuns; iar el șade frumos în curtea lui, își petrece timpul împăcînd certurile dintre mojici și boieri, ba mai trimete și solie la dogele Veneției, ca să-i dea nevastă.

NINO

15 Asta e, mai ales asta! N-a mai trimes o dată? Nu știe că dogele nu-i dă dragomanului voie să-și mărite fata cu el dacă bailul îl sfătuiește să nu-i dea? Iar acesta se teme de ovreica!

FURLANI

20 Gorpo di Bacco! S-o alunge de la curtea lui și să taie numai cîteva capete de boier; apoi o să vezi cum merg toate.

NINO

El ar vrea poate să taie, dar nu-l lasă ovreica.

FURLANI

30 Nino! Eu vorbesc lămurit. S-o alunge mai nainte de toate pe ea, dacă e om. (*Se apropie. Tainic.*) Dar nu e om, Nino, se vede că a fost neșitor. (*Mai tare.*) Adecă ce-i? Am venit noi la curtea lui Gaspar-vodă ca să ne călugărim? Dacă faci un chef și bagi puținică spaimă în oameni, merge vestea la ovreică, și vodă își încrețește sprincenele. Bobo a dat o raită printr-un sat și i-a răpit aprodului Călin o fată. Parcă nu se răpesc fete în toate zilele...

242

NINO

Așa zic și eu, căpitane.

FURLANI

5 Pentru atîta treabă să se facă o gălăgie, parcă s-a răsturnat toată țara! L-au pus pe aprodul Călin în temniță. Să le fie de bine! Dar cu Bobo ce voiește?

(*Afară se aude zgomot.*)

NINO

10 (*ascultînd zgomotul care crește*)
Auzi? se apropie, vin aici!

FURLANI

15 Vin, se înțelege. Și adecă de ce să nu vie? Cine-i oprește? Nino, îmi vine să turb cînd mă gîndesc că eu trebuie să stau drept, cu arma la picior. Dar nu se poate, Nino! De cîte ori mă gîndesc că e vorba de Bobo, îmi zic că nu se poate.

NINO

N-are nici o apucătură de domn. (*Iese la stingă.*)

FURLANI

20 (*ieșind*)

Eu să-l dau pe Bobo? Ferească Dumnezeu!

SCENA II

DRĂGAN, VISTIERNICUL VASILE, țărani și
tîrgoveți

(*Poporul intră și se așează la dreapta scenei.*)

DRĂGAN

30 Intrați, intrați fără de frică, fără de sfială, cu capul ridicat. Porțile curții domnești sunt deschise pentru toți. Nu mai e Radu al lui Mihnea, Radu cel îngîmfat în scaun.

243

VASILE

Curtea e a țării, și noi suntem țara, care vine să-și ceară dreptatea și să și-o facă, dacă nu i se va da. '

URAGAN

O veți vedea cu ochii voștri! E străin vodă, ce-i drept, nu cunoaște legea țării (*mişcare in popor*), mănâncă carne în zilele de post (*mişcare*), dar este drept și îngăduitor, priveghează asupra binelui tuturor și al fiecăruia îndeosebi. (*Aprobare in popor.*) EI nu suferă ca satele voastre să fie prădate, nu va suferi ca fetele voastre să fie răpite.

I-A VOCE DIN POPOR

Dar nu vrem să ne spurce!

VASILE

Așa este! (*îmbărbătează pe popor.*)

A II-A VOCE

Și lefegiii mănâncă carne de pisică!

A III-A VOCE

Și nu cunosc sărbătorile, nu le cinstesc!

VOCI

Să le dea drumul, să iasă din țară.

DRAGAN

Nu vă pripiti, prea de tot nu vă avîntați: Măria-sa vodă e domn în țara aceasta și nu vi se cuvine vouă să-i croiți legi și obiceiuri.

UN TÎRGOVEȚ

Eu mai ales socotesc că după cum din bătrîni se obicinuiește, cinstea posturilor și a sărbătorilor și supunerea la legea cea adevărată cu deosebire trebuie să se ceară de la un domn, fiindcă cuvîntarea lui

Dumnezeu se leagă de ele și urgia lui Dumnezeu trebuie să ajungă mai curînd ori mai tîrziu țara ce suferă în fruntea ei un domn nelegiuit. (*Aprobări.*) Și fiindcă vodă, măria-sa, pomenindu-se în țara nelegiuită, nu știe cum, și în ce fel, din sfatul boierilor ar trebui să i se spună pe înțeles că nu se poate ca într-o țară creștină curtea să se spurce în zilele sfinte, și pe ovreica să n-o suferă vodă la curte, că mare nenorocire o să-1 ajungă.

VOCI

Ovreica! Ovreica să iasă din curte! S-o alunge pe ovreica!

DRAGAN

(*ridică mina*)

15 Domoli! Domoli! Toate înțelepțește le-a chibzuit și le va chibzui măria-sa. Nu știți voi cine îl ține în fruntea țării? Nu știți cine-1 îndeamnă la fapte bune? Nu știți cine îl imblînzește cînd inima i se umple de mînie?

TÎRGOVEȚUL

Tot ovreică rămîne! Și mai vîrtos ne va ajunge urgia lui Dumnezeu dacă primim binele de la cei ce l-au răstignit.

VOCI

25 Așa este! Nu ne trebuie! S-o alunge!

SCENA ni

Cei de mai sus, VORNICUL BUCIOC, SEPTILICI, GOIA și alți boieri

BUCIOC

(*intră din fund și se oprește în fața lui Drăgan*)

De rea treabă te-ai apucat, vere! (*întorcîndu-se spre Vasile.*) Vistiernice! Era poate mai bine să-ți cauți de socoteli, că sunt, pare-mi-se, cam încurcate.

ȘEPTILICI

Rău încurcate, vistiernice.

GOIA

întocmai!

VASILE

Dac-ar fi să fie în adevăr încurcate, tot eu o să le descurc.

DRĂGAN

Curtea lui Gaspar-vodă e deschisă pentru toți, și treaba credincioșilor lui e să-i țină și inima deschisă.

BUCIOC

O să descurcăm noi aceasta! *(Se întoarce spre popor.)* Știu ce vreți, știu de ce vă plîngeți, știu chiar ceea ce voi nu știți. De ce ați venit aici? Ia puneți mîna pe inimă: puteți jura pe sfînta cruce că vă aduceți aminte să vă fi mers vreodată mai bine ca în zilele lui Gaspar-vodă? *(Mișcare de aprobare.)*

TIRGOVEȚUL

Îl iubim pe vodă, dar tocmai de aceea cerem să nu spurce curtea domnească, să fie creștin, ca noi!

VOCI

Așa este. Să nu spurce curtea! Pe ovreica s-o alunge.

(Bucioc se retrage tăcut, apoi, întorcîndu-se spre boierii veniți cu el, dă din umeri.)

ȘEPTILICI

Aici încetează toate.

GOIA

întocmai!

SCENA IV

Cei de mai sus: FURLANI și BOBO intră cu lefegii

FURLANI

faranjind lefegiii în fundul scenei; pentru dînsul)

5 Adunătură! Corpo di Dio! Nu se poate! Mai bine mă călugăresc! Mai bine fac jurămînt să nu mai beau în viața mea!

(Boi-mi vorbise agitați între dir.șii.)

FURLANI

10 *(uitîndu-se spre Bobo)*

Ei, nu se poate!

SCENA V

GRAȚIANI și cei de mai sus

GRAȚIANI

15 *(intră de la stingă și priveș:e întunecat împrejurul său)*

Logofătul Drăgan și vistiernicul Vasile au — mi se spune — o plîngere.

DRĂGAN

-0 Poporul se plînge, măria-ta, și noi l-am adus aici, ca să-ți vază dreptatea cu ochii. *(Mișcare în popor.)*

VASILE

Și mai virtos să te preamărească.

GRAȚIANI

25 Dreptate dar, dreptate voiți, numai dreptate? Dreptate pentru toți deopotrivă? *(întorcîndu-se spre popor.)* O să v-o fac! *(Înaintează spre boieri.)* Sunt doi ani de cînd mă aflu în scaunul Moldovii, doi ani abia, și totuși lungă vreme. Vă întreb: de doi ani de cînd
30 mă aflu eu în scaun, călcat-a picior de turc, călcat-a

5 picior de tătar, călcat-a picior de cazac pământul țării? Holdele voastre fost-au vreodată bîntuite de copitele cailor? Satele voastre fost-au vreodată prădate? Femeile voastre fost-au vreodată răpite de pagini? V-am scutit ori nu de relele de care atît de mult sufereați mai nainte?

DRĂGAN

Ne-ai scutit, măria-ta!

ORAȚIANI

10 (fixindu-l pe Dragau)

Și totuși sunt în țara aceasta oameni, boieri, sfinici de ai mei care uneltesc împotriva mea.

GOIA

întocmai, măria-ta, întocmai!

16

GRAȚIANI

(inlorcindu-se spre Goia)

îi știm, postelnice, căci altfel n-am fi vrednici să stăm în fruntea țării. Ceri dreptate, vornice, o vei avea!

20

DRAGAN

(se dă un pas inapei)

Măria-ta!

GRAȚIANI

(ridică mîna)

25 O să le lămurim toate! (**Se întoarce spre Vasile.**) Mult a fost stoarsă țara Moldovii și de dușmani și de mai-marii de la Poartă, ocrotitorii ei, și de boierii și chiar domnii ei. Am cumpărat cu haraciuri pacea de la tătari ori de la cazaci? Le-am dat vreodată pocloane mai-marilor de la Poartă ca să mă sufere în scaun?

30

BOIERII

Să trăiești, măria-ta!

248

GRAȚIANI

Și totuși sunt în țara aceasta boieri care fac ceea ce eu nu cutez. Vistiernice, cum stai cu socotelile?

VASILE

5 Măria-ta...

GRAȚIANI

10 O să ne lămurim asupra lor. (**Ridică mîna.**) Dreptate voiți: dreptate se va face. Am fost îngăduitor, multe am trecut cu vederea, pentru că nici într-o zi, nici într-un an o țară nu-și poate schimba deprinderile, îmi cereți acum să fiu aspru, neîndurat, îmi cereți dreptate; vă voi face dreptate.

ȘEPTILICI

(la o parte, către Goia)

15 Și-a schimbat vodă firea.

GOIA

(răspunde)

întocmai.

20

GRAȚIANI

(se întoarce spre Bobo)

Căpitane! (**li face semn să se apropie.**)

(Bobo face cîțiva pași înainte, salută și rămîne nemișcat.)

GRAȚIANI

25 Ai știut ori nu că te pui împotriva dorințelor mele? Recunoști c-ai nesocotit voința mea?

BOBO

Recunosc, măria-ta.

30

GRAȚIANI

(către Furlan i)

Ia-l și pune-l în temniță!

(Furlan i le face lefegiilor semn să stea nemișcați.)

249

GRAȚIANI
(aspru)

Ți-am poruncit să-l iei și să-l duci!

5

FURLANI
(ho târi t)

Ai poruncit, măria-ta, dar porunca nu ți se poate împlini.

GRAȚIANI
(se dă un pas înapoi)

10 Nu se poate... (*Mișcare între boieri și în popor.*)

FURLANI
(face câțiva pași înainte, apoi salută)

15 Să trăiești, măria-ta! Nu se poate! (*întinde nuna dreaptă.*) Ȑst e brațul meu cel drept și poate lovi pe cel stîng, dar el pe el nu se poate lovi. (*Arată spre popor.*) Să-I ducă ei, dacă-l pot. (*Arată spre boieri.*) Să-l ducă boierii, dar eu nu-l arestez pe Bobo, căci ar ride și femeile de ortaoa noastră, și mîne nu mi-ar mai feri nici copiii din cale. Judecă-l, măria-ta, 20 dar judecă-l între noi, și ori ne supunem judecății, ori știm că nu-ți mai suntem mîna dreaptă și-ți părăsim curtea.

BOBO

Mă supun, măria-ta!

25

FURLANI

Ei! Corpo di Bacco! Nu mă supun eu! Ce-ți pasă ție cînd e vorba numai de tine!

GRAȚIANI
(se întoarce spre Bucioc)

30 Vornice! Sunt domnul Moldovii și n-am decît puterea pe care mi-o dă țara.

BUCIOC

Ți-o dă, măria-ta, toată pe care o are, și Moldova e tare.

GRAȚIANI

5 Unde e puterea Moldovii? Eu n-o vād!

BUCIOC

Zi că vrei s-o vezi, și la un semn dat de măria-ta, floarea Moldovii va sta în picioare.

voci

10 Așa-i, măria-ta!

FURLANI
(arată spre popor)

15 Floarea Moldovei? Vodă nu cinstește posturile, lefegii mănîncă carne de pisică! Ovreica spurcă curtea! (*Mișcare. Poporul se indesuiește spre işire.*)

GRAȚIANI
(tresare)

Cum? cine? care a îndrăznit?...

FURLANI

20 Gloatele aduse de sfetnicii măriei-tale! Măria-ta azi îl dai pe Bobo. Mîne cer mai mult. Dar noi nu te lăsăm.

GRAȚIANI
(căt-re popor)

25 Afară! (*Căt-ră lefegii*) Deșertați curtea mea și îi închideți porțile! (*Stă nemișcat în mijlocul scenei, în vreme ce poporul iese urmat de partea cea mare din lefegii, apoi se întoarce spre boieri.*) A m chivernisit țara pînă-n ziua de astăzi, am chivernisit-o numai, cum își chivernisește gospodarul bun moșia pe care vrea s-o lese copiilor săi în bună stare; voi stăpîni-o de astăzi înainte. (*Căt-re Drăgan*) Te-am iertat pînă

30

acum, fiindcă nu mi se cuvenea să bag în seamă niște uneltiri care nici mie nu pot să-mi strice, nici în țară nu pot s-aducă turburare. De aici înainte nu mai vreau!

DRAGAN

Măria-ta, cea mai credincioasă slugă...

GRAȚIANI

(ii face semn lui Furlani să-l aresteze)

O să ne tragem seamă și cu logofătul, și cu vistier-nicul, și cu ceilalți pe care îi știm. *(Cătră boieri.)* Deocamdată *(arată spre ieșite)* vreau să rămân singur în curtea mea.

(Furlani scoate pe Drăgan și pe Vasile între lefegii.)
(Boierii ies unii mai în grabă, alții mai ir. silă.)

GRAȚIANI

Într-o țară ticăloasă, lefegiii sunt stăpîni!

SCENA VI

GRAȚIANI și BUCIOC

BUCIOC

(rămîne nemișcat pînă ce au ieșit toți ceilalți)

Ți-e dreptă, măria-ta, mînia, dar ea nu trebuie să te înstrăineze de țara care te iubește.

GRAȚIANI

Am zis, vornice, că vreau să rămân singur.

BUCIOC

Ai zis, măria-ta, dar nu se poate. Poruncește lefegiilor să mă scoată. Știu că îți împlinesc porunca, dacă asta le-o poruncești, și mă voi apăra cu arma în mînă, dar viu nu te părăsesc, pentru că știu ce se unelțește.

GRAȚIANI

Nu-mi pasă de uneltirile lor!

BUCIOC

5 Da, măria-ta, nu-ți pasă. N-a mai șezut poate nimeni așa de tare ca măria-ta în scaunul Moldovei, dar e vorba de țara mea, pe care vor s-o sfîșie, și pot s-o sfîșie și s-o arunce în lupte zadarnice, măria-ta, fără îndoială zadarnice, dar lupte între frate și frate. Măria-ta, nu ne lăsa pradă uneltirilor.

10 j

GRAȚIANI

Aceste oare nu tot uneltiri sunt?

BUCIOC

15 Uneltiri să fie, măria-ta ziceai că îngăduitor ai fost fiindcă nici într-o zi, nici într-un an o țară nu poate să-și schimbe deprinderile. Nu cere ca într-un an un popor să-și schimbe firea și credințele.

GRAȚIANI

Ce vrei, vornice?

BUCIOC

20 Măria-ta, Moldova te iubește!

GRAȚIANI

Sunt sătul de iubirea moldovenilor!

BUCIOC

25 Adu-ți aminte, măria-ta, c-ai deșteptat în sufletele moldovenilor gîndul neatîrnării. Leșii sunt gata să te ajute cu oaste. Împăratul te sprijinește, Veneția, măria-ta, și Veneția ar putea să te ajute, iar Moldova nu așteaptă decît să-i dai un semn.

GRAȚIANI

30 Moldova? Sunt de doi ani acum domn în Moldova, dar pe moldovenii de care îmi vorbești nu i-am văzut

încă. Acum abia, abia acum ți-a fost dat să vezi ce poate Moldova. O, vornice, mult îi mai trebuie Moldovii ca să-și adune puterile!

BUCIOC

5 Măria-ta! (*Face un pas spre Grațiani. încet și stăruitor.*) Măria-ta, ascultă glasul țării, ascultă-l, măria-ta, și Moldova toată va sări ca un om în picioare. Desfă-te de muierea aceasta, care te ține legat de Poartă, te-a despărțit de Veneția și te înstrăinează de țară! Nu le lăsa uneltitorilor arma asta!

GRAȚIANI

Vornice, bagă de seamă, că mergi prea departe!

BUCIOC

15 Nu mai departe decât mă mînă datoria! Știu, măria-ta, că multe ușurări are Moldova de pe urma ei, știu că ea te-a ridicat și ea te ține în scaun.

GRAȚIANI

Pe mine? M-a ridicat și mă ține? Și asta, vornice...

BUCIOC

20 Așa crede țara. Măria-ta, razemă-te pe noi!

SCENA VII

Cei de mai sus și SARA

SARA

(*intră de la stîngă*)

25 Grațiani! Ce s-a întîmplat? Lefegiii, cu Bobo în frunte, l-au dus pe logofătul Drăgan și pe vistiernicul Vasile în temniță, scot poporul din curte, se ceartă cu el și îi lovesc pe oameni ca pe niște dobitoace.

GRAȚIANI

(*rece*)

30

Eu le-am poruncit să facă așa.

SARA

Ai făcut rău, Grațiani, pentru că boierii sunt nepuțincoși, iar poporul sunt oameni fără de pricepere, care nu știu ce fac și cred că fac bine cînd fac rău. Nu-i așa, vornice?

BUCIOC

Așa zic unii, altfel alții.

GRAȚIANI

Poporul a venit să ceară izgonirea ta.

10

SARA

Da, fiindcă sunt ovreică. A spus și Baruch, unchiul meu, ovreul Baruch, că poporul o va cere aceasta. Mi-a spus și Nino, că o cere poporul. O cer și boierii, o cere și vornicul, o cer toți, fiindcă sunt creștini, fiindcă toți oamenii sunt ca noi, ovreii; dar eu nu mă duc, căci sunt mai cuminte ca dînșii și zic: „Saro! tu trebuie să rămîi aici și să nu lași pe lefegii să bată poporul cînd cere izgonirea ta, nici pe boieri să jăfuiască țara pentru ca ei să te sufere la curte. Trebuie să rămîi și să faci bine, tot bine, pentru ca poporul să vază că mint aceia care spun că ovreii sunt răi, totdeauna răi, și să te iubească, cu toate că ești ovreică.” Lasă-i, Grațiani, căci sunt și ei ca Baruch!

20

GRAȚIANI

25 Dar ei mă urăsc și pe mine.

SARA

30 Ce-ți pasă do ura lor? Nu ești tu oare domn? Marele vizir nu te iubește? Sultana Mapeiker, Grațiani, sultana nu e oare puternică? Te temi tu de ei? Eu nu te las pe tine, Grațiani.

GRAȚIANI

(*cu minie*)

Destul acum! Tu nu mă lași, vornicul nu mă lasă,

lefeгии nu mă lasă. Toți aceia pe care eu îi țin, nu mă lasă pe mine! Sunt eu om, ori sunt unealtă?

BUCIOC

5 Unealtă e tot omul, măria-ta, în lumea aceasta; vorba e numai în mîinile cui. Te-ai urcat oare în scaun ca să faci încercarea de a-i învăța pe moldoveni să o iubească pe ea, ori ca să ridici un neam, pentru ca numele să-ți rămîie în strălucire?

SARA

10 Grațiani! El mă batjocorește. Ai auzit tu ce-a zis? L-ai văzut cum s-a uitat la mine? Grațiani, nu-ți mai aduci tu aminte ce a zis Baruch?

GRAȚIANI

Lasă-mă! (*îi face semn să se depărteze.*)

15

SARA

Nu, Grațiani, eu nu mă duc, nu te părăsesc. Iubirea mea e tare.

GRAȚIANI

20 Iubirea ta? Ce oare poate să fie ura ta, cînd iubirea ta e o atît de înfricoșată năpaste?! M-am dezbrăcat parcă de firea mea de cînd am intrat sub farmecul iubirii tale, încît eu însumi nu mă mai cunosc. Lasă-mă! Nu vreau să știu de ajutorul tău, de sultana ta, de puterea sultanului și de mila lui. De jos m-am ridicat pînă aici în scaunul domnesc. Nu m-am ridicat ca tot slugă să rămîn, sluga unui stăpîn slab și nemernic. Lasă-mă!

25

SARA

Grațiani, tu mă gonești de la tine?

30

GRAȚIANI

Vreau să fiu eu însumi, stăpîn pe faptele mele, să stau ori să cad prin mine însumi. Destul ți-am fost rob ție; destul, destul a fost!

256

SARA

(*se dă un pas îndărăt*)

5 Și tu, Grațiani, și tu! Ești dar și tu cu dînșii? Nu! Ești slab numai și nu cutezi să-i depărtezi de la tine cînd ei cer să mă depărtezi pe mine. Dar eu nu te voi părăsi. Dacă Moldova nu mă suferă pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe ea! Mă duc, Grațiani, dar n-ai să rămîi nici tu. (*Amenințînd spre Bticioc.*) Ovreica pleacă din Moldova, dar se va întoarce, ca să arate că poate să facă și binele și răul, cînd vrea. (*Stă o clipă în fața lui Grațiani.*) Să mă duc, Grațiani?

10

GRAȚIANI

Du-te, du-te. du-te!

15

BUCIOC

(*la o parte, către Grațiani*)

împac-o, măria-ta, ca să ne rămîie timp de pregătire.

(**Perdeaua cade.**)

ACTUL IV

Constantinopol. Antecameră în serai.

SCENA I

SARA, BARUCH și OMER-AGA

8

SARA
(*intră repede*)

Eu voiesc! Am spus o dată că voiesc!

BARUCH
(*venind în urma ei*)

10 Ce te privește, Saro, ce te privește?

OMER-AGA
(*li se pune în cale*)

Departa de porțile păzite ale acestui tănuț locaș!
Cum ați străbătut pînă aici?

15

Priveste-mă și dă în lături! Nu mă cunoști? Nu
mai știi cine sunt? Omer-aga, nu vezi în a cui cale
te-ai pus?

OMER-AGA
(*o recunoaște*)

Sara! (*Se retrage.*) Intră. O, abia te mai cunosc!

BARUCH

10 Ce te privește, Sara? Nu ai tot ceea ce-ți trebuie?
Toate le ai: și masă bogată, și haine frumoase, și
giuvaericele scumpe, și nimeni nu te supără, și toți
te cinstesc. Ce vrei? Ce cauți? După ce umbli? De
ce nu te mulțumești, de ce nu stai pe pace? Ce cauți
la sultan?

SARA

15 Baruch! Tu nu înțelegi nimic. Lucrurile omului
nu prețuiesc nimic cînd omul el însuși lipsește. Grațiani
a trimis haraciul la Poartă dimpreună cu deosebite
daruri scumpe pentru marele vizir, Mehemet Ali-
aga, Handi-pașa, doisprezece armăsari moldovenști
pentru padișahul și un ceasornic pentru sultana, iar
mie nu mi-a spus nimic. Tu nu înțelegi, Baruch?

BARUCH

20 Ce te privește? Bine a făcut că a trimis, dacă poate,

SARA

25 Grațiani nu i-a alungat pe lefegii, ci i-a mai sporit.
El a aruncat pe vistiernicul Vasile în temniță, dimpreună
cu alți boieri, și iar le-au dat drumul. El s-a împăcat
cu vornicul Bucioc, dușmanul meu. Baruch! Grațiani
iar a trimis solie la dogele Venetiei. Nu înțelegi tu?

BARUCH

30 Înțeleg, Saro; dar ce te privește? Vrei tu să fii
doamna lui? Nu vrei, nu poți, nu te vrea el, nu te
iartă legea ta, Saro! Tu zici că îl iubești pe Grațiani
și ai să plîngi dacă-i faci vreun rău.

SARA

Am să plîng, știu că am să plîng, dar nu pot altfel, Baruch. Orișicine să-i fie doamnă, numai dînsa nu. Eu știu ce vrea el, Baruch. Îi știu gîndurile; mi-a
5 destăinuit chiar el planurile sale. Vrea să cîștige timp spre a se pregăti, pentru ca, ajutat de Polonia, de dogele Veneției și de împăratul, să se desfacă de Poartă și să mă înlătore pe mine, de care atunci nu va mai avea trebuință. N-am să-i las timp! El nu
10 trebuie să fie domn! Are să fie mai fericit dacă se va întoarce iar aici! *(Pleacă spre interiorul seraiului.)*

BARUCH
(in parte)

Eu nu te-am împins; te împinge firea ta. Mergi
15 numai și fă, căci eu mă duc să iau prețul de la Locadelo. *(Se retrage.)*

SCENA II

Interiorul seraiului

MAPEIKER și AIȘA

20 MAPEIKER
(călără Aișa, care o gătește)

Adună-ți, Aișo, toată înțelegerea, tot gustul, întreaga ta măiestrie, ca să înalți frumuseța în care Alah mi-a vărsat trupul și să dai o nouă și proaspătă
25 putere farmecelor mele. Tu știi că darnică îmi este mîna și nesecate sunt comorile pe care le risipește.

AIȘA

Sunt gata, stăpînă, și dacă Muhamed profetul te-ar
30 vedea, n-ar mai putea să se întoarcă în al șaptelea cer.

SCENA III

SARA și cele de mai sus

(Sara intră în timpul scenei de mai nainte, se oprește în fund.)

5 MAPEIKER
(observînd pe Sara)

Ori mi se ivește o plăcută nălucire, ori ești chiar aieva tu, copila mea iubită, Saro!

SARA

10 Eu sunt, sultano, copila care te-a iubit odinioară mai mult ca pe orișicine și care, iubind acum pe altul, umblă perdută și părăsită pe cărările vieții.

MAPEIKER

Vino să te strîng la sîn *(o îmbrățișează)* și să ne reamintim poveștile frumoase în care ne-am pierdut
15 atît de adeseori pe timpurile scutite de griji. Frumoasă te-ai făcut, copilă, mai frumoasă încă. Dar văd o umbră pe fruntea ta, un nour în zîmbetul tău, obrazii nu-ți mai sunt rumeni, și ochii tăi, atît de rîzătorj
20 odinioară, întunecați mi se par.

SARA

în față-i oglindită, sultano, durerea inimii, și cum o vezi din față, ea se strecoară pe nesimțite în sufletul tău, iar dacă n-o vezi din destul cu ochiul, o voi
25 trece cuvînt cu cuvînt prin mîntea ta.

MAPEIKER

Vorbește, draga mea copilă.

SARA

Sultano, m-a gonit de la dînsul!

30

MAPEIKER

Căci alta l-a răpit prin farmecele ei mai mari. Mîngăie-te, copilă, voiește, adună-ți toate puterile,

aruncă iar mrejele farmecelor tale asupra lui, fură-l cu dulceața vorbeii, cu nourul de pe fruntea ta, ia-i mințile cu un zîmbet îndărătnic; noi suntem stăpînele lor dacă știm să ne folosim de armele noastre.

5

SARA

O, sultano, tu nu mă înțelege! Nu știi tu ce dor, ce sete, ce foc mă mistuie pe mine, ce mînie îmi încoardă mintea și mă mîină la nebunie. Tu stai aici, închisă între ziduri păzite și apărate, și-l aștepți să vie. Eu umblu prin lume, și mări mă dispart de dînsul, țări, munți și rîuri; departe și tot mai departe mi-l știu, și aproape, tot mai aproape mi-l văd, căci în toți oamenii ce întîlnesc în calea mea pe dînsul îl simt. Sultano! Lasă ziua cu gîndurile, pe care le întunecă lumea cu zgomotul ei, ziua trece; dar noaptea, cînd rămîn eu singură cu mine, atunci mi se dezleagă dorințele și mă poartă ca într-un vîrtej, în vis și pe nedormite, cu știrea și fără de știrea mea. Am păcătuit, greu am păcătuit, mi-am călcat legea mea, am părăsit pe frații mei, m-am încărcat cu blăstemurile lor, ca să mă dau lui, iară el, pe cînd eu mă mistuiesc de dor și de muștrare, el se aruncă în mrejele alteia și cere ajutorul tău, ca să poată cădea în ele. Nu-l da, sultano! Fie-ți milă de mine! Lasă-l să cadă, căci în brațele mele cade.

MAPEIKER

Sărmană copilă! Tu știi că mult te iubesc și simt durerea ta; dar mă simt slabă, fiindcă toți îl iubesc. Marele vizir îl ține, chiar padișahul are slăbiciune de dînsul.

30

SARA

(sceate brățara și inelul)

Sultano, cunoști tu această brățară frumoasă? Ai mai văzut vreodată? Ai dorit vreodată s-o ai?

292

MAPEIKER

Da, îmi aduc acum aminte de ea.

SARA

E a mea, sultano! Sunt acum doi ani, am adus-o aici, ca să ți-o arăt, voiai s-o cumperi. Ți-am spus că e cumpărată de boierii ce voiau să-l răstoarne pe Radu-vodă, ca să ți-o dăruiască, dacă o primești de la ei. I-am dăruit-o lui Grațiani, pentru ca el să ți-o dăruiască, iar el mi-a dăruit-o mie, fiindcă a zis: „Sultana Mapeiker e slabă; sultana Mapeiker nu poate nimic; n-am trebuință de sultana Mapeiker, eu pot și fără de dînsa. Cînd marele vizir mă ține și padișahul are slăbiciune de mine, sultana Mapeiker, ce-mi pasă de ea?” Eu ți-o dau, Mapeiker, pentru că știu ce poți, că ești tare, că stăpînești cînd vrei.

10

15

MAPEIKER

(se ridică dreaptă)

Păstrează-ți brățara, copilă, pentru ca să-ți aduci totdeauna aminte ce poate Mapeiker cînd voiește.

20

SCENA IV

Cele de mai sus și OMER-AGA

OMER-AGA

. . .

Măritul stăpîn se îndură a se coborî la roabele sale. (Iese.)

25

MAPEIKER ' "

(îmbrățișează pe Sara)

Așteaptă aici, ca să te întorci numaidecît.

SARA

Sultană, viața lui o cruță mai mult ca pe a mea. 30 (Iese.)

263

SCENA V

SULTANUL și MAPEIKER
(Sultanul intră posomorit.)

MAPEIKER

Miloase stăpîne!

(Sultanul îi face Aîșei semn să iasă, apoi se așează
pe divan.)

(Mapeiker se lasă la picioarele lui.)

SULTANUL
(o ridică)

10

Sus, lingă mine, Mapeiker! Tu nu ești veselă.
Voiesc să fii veselă, să rîzi, să vorbești nebunii,
să-mi furi mințile.

MAPEIKER

15

Sunt veselă, stăpîne, zîmbesc.

SULTANUL

Nu ești. Spune, vorbește, rîdel Ce ai mai văzut?
Ce ai mai auzit? Ce-ți mai trece prin minte?

MAPEIKER

20

Stăpîne, paserea zboară din ram în ram și cîntă
veselă în revărsatul zorilor, iar în amurgul serii ea
își caută culcușul tăcut și liniștit.

SULTANUL

Astfel, Mapeiker, astfel I Spune mai departe!

25

MAPEIKER

Dar veselia o varsă razele dimineții în inima pase-
rii; nu paserea cîntă, ci razele soarelui, străbătute în
inima paserii, sunt o chitare de dimineață. Și dacă
sunt veselă, veselia tu mi-o verși în suflet; ochiul tău,
30 zîmbirea ta, mila ta e raza de soare.

SULTANUL
(supărat)

Nu vreau. Spune-mi nebunii.

MAPEIKER

5

Nebunii sunt și acestea. Nu înțelegi că nu poate să
fie vesel acela pe care o dorință ori un gînd neîmpă-
cat îl mîină spre un țel hotărît? Veselia e pasăre ce
zboară din creangă în creangă și nici nu știe, nici nu
vrea să știe unde îi merge calea. Cînd te văd și îți
10 simt mila, mi se împacă toate gîndurile, toate dorin-
țele mi se împlinesc, și sunt veselă.

SULTANUL

15

Nu ești, Mapeiker! (Se ridică și privește împrejur.)
Ce s-a întîmplat? Cine a fost aici? A îndrăznit cineva
să întunece prin vreo faptă ori prin vreo vorbă neso-
cotită ceasul meu de repaos? Mapeiker, răspunde!

MAPEIKER
(fricoasă)

20

Cînd furtuna se ridică, floarea își închide sînul,
fluturile se ascunde în scorbura adăpostitoare și lacul
fărîmă toate icoanele oglindite în el. Tremur de'mînia
ta, căci mare îți este puterea, și precum în miez de
zi soarele într-o clipă desface picătura de rouă, astfel
25 tu, aruncîndu-ți de la înălțimea ta privirea asupra
mea, cu o singură ochire mă poți strivi; dar în fața
mîniei tale inima nu mi se deschide, gîndul nu-mi
zboară ca fluturile răsfățat, și lumea întreagă se
dărîmă în sufletul meu. Puterea ta, stăpîne, înalță
și răstoarnă oameni, ridică și surpă cetăți, întemeiază
30 și nimicește împărății; ea poate să șteargă popoare de
pe fața pămîntului, dar într-un singur suflet nu poate
sădi veselia: toate le poți prin puterea ta, dar veselia
nu ți-o dă decît bunătatea, mila și mîna darnică. Zîm-
bește tu, și în o clipă toată lumea se înveselește.

SULTANUL

(întunecat)

5 Eu am griji multe și nu pot zîmbi din mine, Mapeiker! Zîmbetul trebuie să mi-l furi tu. Și însetez de el ca cerșetorul flămînd de hrană, ca orbul de lumină, ca pămîntul secăt de ploaia mănoasă. Mapeiker! Simți tu că cel mai puternic domn al lumii îți este ție rob? Coborît din înălțimea mării mele, stau înaintea ta, omul nemernic. Intr-o mîna am cornul 10 îmbeșugatelor daruri, iar într-alta, biciul de foc; ia-le, dacă ele te încîntă, și joacă-te cu ele, ca să știu de ce folos îți sunt. Vrei să-ți ridic palaturi strălucite? Vrei să-ți trec oștiri întregi pe sub ochi? Voiește, Mapeiker!

15

MAPEIKER

Adimenoare este puterea pentru o roabă ca mine, dar frică îmi este ca nu cumva să fac o rea întrebuintăre din ea. Ai, stăpîne, și biciul și cornul dărniciei, dar ele nu sunt ale tale, ci ale scaunului tău, și alții te 20 păzesc și țin mîna ta, ca nu cumva biciul să lovească pe cel nevinovat, ori cornul să se verse asupra celui nevrednic. Eu, roaba nepricepută, de unde aș ști să le port, cînd chiar nici tu, stăpînul, nu îndrăznești a le purta singur, ci cauți povața sfetnicilor înțelepți, 25 care sunt stîlpii puterii tale?

SULTANUL

Iar tu ești prețul ei. Mapeiker, te-a jignit vreunul dintre dînșii? Grăiește!

MAPEIKER

30 Cei ce au puterea în mînile lor, chiar și numai prin aceea că o au, jignesc pe o roabă ca mine. Jignită sunt în toate zilele, dar trebuie să rabd, căci binele tău îl voiesc cu toții, și știu să-l facă mai bine ca mine. Eu sunt o femeie slabă și orbită de porniri 35 pătimate, de iubire ori de ură; eu voiesc să-mi bat joc de putere și să te împing la fapte rele, nedrepte, nesocotite. Așa zice marele vizir; iară eu rabd, fiindcă

el îți este sfetnic bun și credincios. Rabd, stăpîne, și iar îmi va trece.

SULTANUL

5 Tu te-ai mîniat, Mapeiker! Nu vreau să te mîni. Lasă-l pe marele vizir; e un moșneag fără de minte, care nu înțelege nimic. Ce farmec ar mai avea puterea dacă eu, padișahul, aș fi ca oamenii de rînd! Dreptatea toți pot să o facă; binele tuturor li se cuvine: eu singur am puterea de a face și nedreptatea, dacă 10 o vreau, și răul, dacă îl vreau. Mapeiker! Ce vrei? Cere mult, ca să simt mărirea puterii mele.

MAPEIKER

15 Nu cer nimic, stăpîne. Am fost rău batjocorită de Gaspar-vodă din Moldova, dar nu cer nimic. Știu că ai slăbiciune pentru el. Iar îmi va trece!

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu înțelege nimic!

MAPEIKER

20 îl las, stăpîne, dar valurile nu se alină mai nainte de a fi încetat viscolul, și e adîncă mîhnirea ce-mi turbură sufletul. Nu vei înțelege mîhnirea aceasta, căci nu cunoști tainele inimei femeiești. Dar lasă, că încă mîne mă vei vedea iar veselă.

SULTANUL

25 Mîne! Azi vreau, acum! Sunt numărate zilele mele, și nici una nu voi să perd; cerșetorul, omul de rînd să peardă, eu, padișahul, nici una! *Un* padișah este, și *o dată* sunt eu padișah!

MAPEIKER

(cu patimă)

30

El gonește de la dînsul pe aceea pe care eu o iubesc. Nu-i pasă de mînia mea.

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu știe să trăiască!

MAPEIKER

Eu, Mapeiker, sultana, favorita padişahului Ahmed I, sufăr alătura cu mine alte femei, multe femei, iară el goneşte de la dînsul pe una, pentru că cealaltă nu vrea să o sufere alătura cu dînsa. Ei bine! Sultane Ahmed! eşti padişah, eşti urmaş al profetului Muhamed, eşti cel mai puternic stăpînitor pe faţa pămîntului: femeia aceea e mai bună, e mai curată ca mine? Gaspar-vodă, sluga ta, e mai bun, mai curat ca tine?

10

SULTANUL

Ghiaur spurcat! Aici. Ia picioarele tale, voi să văd trupul lui de cîne! *(Sirigă.)* Aga!

MAPEIKER

Ceartă-1, stăpîne, dar cu blîndeţe!

15

SULTANUL

(strigă)

Omer-aga!

SCENA VI

Cei de mai sus şi OMER-AGA

20

OMER-AGA

(intră şi pleacă genunchele)

Te-ai îndurat, stăpîne!

SULTANUL

25

Mehemet Ali-aga să-l prinză pe marele vizir şi să mi-1 aducă neîntîrziat stnns în fiare. *(îi face semn să iasă.)*

OMER-AGA

A i poruncit, stăpîne! *(Iese.)*

SULTANUL

30

Mai răpede ca fulgerul îi va ajunge mînia mea. Skender-paşa se află cu oaste la Dunăre. Cantimir-bei

stă gata în Bugeac, iar Badu-vodă aşteaptă poruncile mele în Muntenia. Vreau să fii veselă!

MAPEIKER

Acum sunt veselă!

SULTANUL

Acum, în clipa aceasta, nu mai tîrziu, voi porunci *(Iese.)*

SCENA VII

MAPEIKER şi SARA

10

(Mapeiker merge în urma sultanului, apoi, după ce el a ieşit, se în toarce spre partea în care a ieşit Sara şi bate din palme.)

SARA

(intră, cade în genuchi şi îşi acopere faţa)

15

O, nenorocita de mine! Ce am făcut?!

MAPEIKER

Fii femeie, Saro!

SARA

(se ridică)

20

M-a ajuns blăstemul fraţilor mei! *(Hotărît şi stăruitor.)* Toate le poţi; fă ca să merg şi eu cu oastea lui Skender-paşa în Moldova şi ca Skender-paşa să asculte de mine cum ar asculta de tine.

MAPEIKER

25

Vei merge, Saro, cu oastea, şi Skender-paşa va asculta de tine.

SARA

30

Nu este nimeni mai puternic ca Mapeiker! *(Se retrage. În parte.)* Sara îl va răsturna, dar si-l va scapa!

(Perdeaua cade.)

ACTUL V

Tabăra moldovenilor. E noapte. La dreapta, cortul domnesc. Înspre fundul scenei, terenul este puțin ridicat.

5

SCENA I

ȘEPTILICI și GOIA intră agitați u? la stînga

GOIA

Întocmai, hatmane, întocmai!

ȘEPTILICI

10 Nu mă lua prea răpede, postelnice, nu mă scoate din răbdare! Gaspar-vodă nu intră la învoială cu turcii. Să vedem ce zice vornicul; să vorbim cu căpitanul.

GOIA

15 Dar oastea se clatină, hatmane.

ȘEPTILICI

O vom pune iar în picioare. Dacă este adevărat că Skender-pașa dimpreună cu Radu și cu Bethlen n-au mai mult ca treizeci și cinci de mii de oameni, iar

Cantimir-han și-a pus tabăra la Huși, îi lovim și-i înfrîngem mai nainte de-a fi sosit Cantimir. N-are să fie Alexandru, domn în Moldova.

SCENA II

5 Cei de mai sus, FURLANI și BUCIOC

FURLANI

(intrînd de la dreapta, cătră Bucioc)

10 îți spun eu, pleavă, gunoi, lepădături! Vornice! Sunt oștean din ceata lui Baba Novac: iți spun, adu natură! Ți-e și rușine să te bați cu ei!

ȘEPTILICI

(intîmpină pe Furlani)

Bun sosit, căpitane! Care va să zică, e adevărat?

FURLANI

15 Toate sunt adevărate; le-am văzut cu ochii mei. De trei zile de cînd am plecat, n-am mai ieșit din mijlocul lor. Cînd credeau că pun mîna pe mine, se pomeneau deodată c-am perit din fața lor, și cînd mă socoteau perdut, mă iveam din nou, unde nici 20 prin gînd nu le trecea. Eu sunt oștean, nu om de ieri, de-alaltăieri.

BUCIOC

Te știm, căpitane!

FURLANI

25 Bethlen? Vreo șase mii de oameni. Răspund eu cu capul meu că nu sunt mai mulți. Bună oaste, dar puțină. Radu? Sunt vreo opt mii — oameni adunați în pripă! Skender-pașa? Gunoi, adunături, douăzeci de mii, mai mult, nu. Iar Cantimir nici pînă poimîne nu 30 poate sosi aici.

ȘEPTILICI

Și leșii noștri n-ar fi oare și ei tot astfel?

FURLANI

Hatmanul Iolkowski nu iese la război cu oaste adunată în pripă: unul ca unul, tot oameni trăiți în lupte. Moldovenii nu-mi plac mie. Nu mai sunt precum i-am lăsat. Ce s-a întâmplat pe aici în timpul de când am plecat?

ȘEPTILICI

A intrat îndoiala în oameni. Fiindcă vodă ne amână, s-a răspîndit în tabără vorba că el intră la învoială cu turcii și Skender-pașa are poruncă de la sultanul să-l ferească întocmai ca lumina ochilor săi, ca întreg și nevătămat să rămîie.

BUCIOC

Gaspar-vodă?... Niciodată! El viu nu se dă în mânele turcilor.

FURLANI

Ce-mi pasă mie!... Treaba noastră e să batem pe turci și să ținem pe vodă aici.

ȘEPTILICI

Da, căpitane, dar oamenii nu se bat din toată inima când stau la îndoială.

FURLANI

Să le ducem vestea cea bună, să-i îmbărbătăm și să înduplecăm pe vodă să nu ne mai amîne.

BUCIOC

Nu ne mai amînă. A plecat așa fără de veste prin tabără, ca să vadă cum stau lucrurile, și asta mi-e semnul că înclină spre hotărîre. Să mergem, căpitane, să-i ducem știrile și să nu-l mai lăsăm. **(Pleacă.)**

(Furlani și Șeptilici pleacă și ei la dreapta.)

GOIA

(stă pe gânduri; pentru dînsul)

Apoi de!... Dacă-i așa, tot e mai bine. **(Pleacă.)**

SCENA III

BARUCH, DRĂGAN și GOIA

PRĂGAN

(intră din fund; încet)

Postelnice, postelnice!

(Goia se oprește și se întoarce.)

iO

DRAGAN

(duce pe Goia în fața scenei)

Ei bine, cum stau lucrurile?

GOIA

Bine stau.

15

DRAGAN

Bine! **(Se întoarce și face semn lui Baruch să se apropie.)**

BARUCH

(se apropie încet și fricos)

20

Bună dimineața, că nu mai avem mult pînă în revărsatul zorilor. **(Tainic, cătră Goia.)** Este adevărat!... Eu, dimpreună cu Sara, am venit cu oastea lui Skender-pașa și am adus poruncă din partea sultanului ca Alexandru cel de la Rodos să fie domn în Moldova, iar Grațiani să se întoarcă întreg și nevătămat la Stambul. Sara vrea să scape pe Grațiani, iar eu voiesc ca ea să nu-l poată scăpa.

25

DRĂGAN

Ce zici acum, postelnice?

GOIA

Lasă-mă să mă mai gîndesc.

DRĂGAN

Hei!... de mult am zis eu că Gaspar-vodă ne vinde; de mult v-am zis vouă să nu mergeți după el, că vă duce la marginea prăpastiei și apoi vă părăsește. Ce zici, postelnice?

GOIA

Să mă înțeleg cu hatmanul. *(Cătră Baruch.)* Zici că ovreica e în, tabăra lui Skender-pașa?

BARUCH

Pe cât de adevărat e că sunt eu aici. Ce caut eu aici dacă Sara nu este acolo? îmi pasă mie oare, cine are și cine nu are să fie domn în Moldova? Nu-mi'pasă. Eu vreau numai ca Sara să nu poată scăpa pe Grațiani, și fiindcă logofătul tot asta o dorește, iar dumneata, postelnice, ești om care vorbește puțin, dar știe să lucreze, am venit aici cu o vorbă din partea lui Alexandru-vodă. El mi-a făcut loc să intru în tabără, dumneata fă-mi loc să ies din ea.

DRĂGAN

Și care este vorba pe care o aduci din partea lui Alexandru-vodă?

GOIA

Vorba care e?

BARUCH
(dă din umeri)

O vorbă. Sunt eu nebun ca să o spun aici în tabăra lui Grațiani? Nu. Eu nu sunt nebun. *(Se depărtează pas cu pas spre fundul scenei.)* Am să strig, ca să alerge oștenii, să mă prinză și să mă ducă la Grațiani. Lui am să-i spun vorba. Nu vă apropiați, că strig. Am să-i spun lui Grațiani că logofătul Drăgan mi-a făcut rînd

274

să intru în tabără, pentru ca să aduc postelnicului Goia și hatmanului Șeptilici o știre din partea lui Alexandru-vodă; am venit ca să-i spun ce a poruncit sultanul și ce vrea Sara. Băgați de samă ca oștenii lui Grațiani să nu mă prinză! *(Depărîndu-se spre fundul scenei.)* Eu nu spun nimic, vreau să văd mai întîi fapte; vreau să văd, apoi vorbesc. *(Iese.)*

DRĂGAN

(ieșind în urma lui Baruch)

10 E rău, postelnice.

GOIA

Să vorbesc cu hatmanul. *(Iese.)*

SCENA IV

15 BUCIOC, GRAȚIANI și ȘEPTILICI intră de la dreapta

GRAȚIANI

20 O singură viață am, boierilor. Pînă în ziua de astăzi, pînă în clipa aceasta am fost eu însumi stăpîn pe soarta acestei vieți; acum dau stăpînirea din mîinile mele; cum mi-a fi scris, să-mi fie!

BUCIOC

Clipa e bine aleasă, măria-ta, și Moldova are să binecuvinteze ceasul în care ai luat această hotărîre.

ȘEPTILICI

25 Nu mai avem timp de așteptare, măria-ta.

GRAȚIANI

30 Mult am stat pe gînduri mai nainte de-a fi luat hotărîrea, căci mult am cîștigat în viața mea, și întreg acest cîștig îl pun astăzi în joc. Ce-o fi, să fie! Căpitanul Furiani s-a dus să vestească pe Ieși. Hatmane, pune oastea în rînduială. Voinice, ai mare trecere în

275

18*

Moldova, îmbărbătează pe oameni. Soarta mea și a Moldovii se hotărăște dacă-i vom lovi năprasnic mai nainte de revărsatul zorilor.

ȘEPTILICI

5 Cu voia lui Dumnezeu! (*Iese.*)

BUCIOC

în ceas bun să fie, măria-ta! (*Iese.*)

SCENA V

GRAȚIANI apoi UN OȘTEAN

10

GRAȚIANI

(*se plimbă cîțva timp tăcut*)

Unde stă scrisă ursita mea ca să o pot ceti? Mi s-a întunecat parcă deodată, mi s-a pus ca un vâl negru în față, încît nu mai pot să văd înaintea calea pe care
15 am s-o străbat trecînd prin lume. Gaspar Grațiani a fost și el odată, a trecut pe aici, a voit, dar nu cînd trebuia să voiască, apoi i s-a pierdut urma! Nu! asta nu! Mai bine să per aici, azi, în clipa aceasta! O lume întregă s-a ridicat asupra mea: Alexandru vine cu
20 turcii, Radu a ridicat pe munteni, Bethlen aduce pe ardeleni, Cantimir năvălește în fruntea tătarilor; țări, domni, popoare mă dușmănesc, încît mi-e parcă groază de mărirea la care am ajuns, și mă înalț în gîndul meu cînd îmi dau samă că eu sunt acela asupra căruia
25 au pornit atît de mulți. Sunt eu în adevăr ceea ce par? Grațiani, ești tu omul drept care te socotesc dușmanii tăi? (*După o pauză.*) Mi-e frică! (*Se uită împrejur.*) Pare că vine ceva, vine năprasnic, vine și m-ajunge și nu pot scăpa! Prea în pripă au venit toate, prea deodată m-am avîntat, prea răpede i-am luat pe moldoveni! Trebuia să mă pregătesc, dar nu aveam timp. (*S-aude zgomot în depărtare.*) Ce-i asta? (*Ascultă.*) Ce însemnează zgomotul acesta? (*Merge spre fundul scenei.*) Oastea s-a pus în mișcare? Nu se poate! Prea

în curînd ar fi. (*Ascultă.*) Ce-i asta? Să ne fi lovit Skender-pașa fără de veste? Să fi fost vînduți? (*Scoate sabia.*)

UN OȘTEAN

(*intră în fugă*)

5

Măria-ta, oastea se clatină și tabăra se ridică. O nălucă s-a ivit în mijlocul ei, care trece printre corturi strigînd mereu: „Fugiți, fugiți!” Vino, măria-ta! Arată-te în mijlocul moldovenilor, îmbărbătează-i,
10 căci ei cred c-ai fugit în tabăra lui Skender-pașa. Scapă-ne, măria-ta!

GRAȚIANI

Ce fel de nălucă e aceea?

OȘTEANUL

15

O femeie cu făclie aprinsă în mînă.

GRAȚIANI

Din care parte s-a ivit?

OȘTEANUL

Despre tabăra lui Skender-pașa.

20

SCENA VI

Cei de mai sus și NINO

NINO

(*în tră în fugă*)

25

Măria-ta! Ovreica a trecut străjile și-a intrat în tabără. Vine încoace, iar moldovenii strigă că i-ai vîndut și fug din fața turcilor.

GRAȚIANI

(*stă o clipă*)

30

Ovreica! Tot ovreica. Tot ea mi se pune în cale? Și nu s-a găsit în toată tabăra Moldovii un singur om ca să o despice în două?!

NINO

A intrat despre cetele logofătului Drăgan, măria-ta!
Căpitanul Bobo a plecat s-o urmărească.

SCENA VII

5 BUCIOC și cei de mai sus
(Trec oșteni peste fundul scenei.)

BUCIOC

10 Suntem pierduți, măria-ta! Oastea se risipește, și
numai leșii mai țin piept cu Skender-pașa. Să scă-
păm, măria-ta, căci azi ne-am risipit și mine mai
numeroși ne vom aduna la glasul măriei-tale.

GRAȚIANI

15 Eu n-am, vornice, altă scăpare decît ca ori să
opresc pe moldoveni, sau să mor aici. (*Oprește pe
oșteni.*) Stați! Domnul vostru vă cheamă. Stați!

SCENA VIII

SARA și cei de mai sus

SARA

(intră din fund)

20 Grațiani! Grațiani! e mai tare credința ca omul:
moldovenii fug toți și te părăsesc, fiindcă n-au cre-
dință în vrednicia ta. Aruncă sabia, căci nu prin
sabie se hotărăște soarta ta.

BUCIOC

25 (se dă înapoi)

Care va să zică, tot tu!

SARA

Tot eu, care am venit să-mi împlinesc făgăduințe

GRAȚIANI

30 (se dă înapoi)

Ce vrei, femeie?

378

SARA

Am venit să te scap, Grațiani. Skender-pașa răs-
punde cu viața lui că întreg și neatins te voi găsi și
lua cu mine.

5

BUCIOC

(se uită lung la Grațiani)

Dacă-i așa, măria-ta, atunci bine fac moldovenii.

GRAȚIANI

(aruncă sabia și-și scoate pumnalul)

10 Saro! Ai fost blestemată din zămislire ca rău și
numai rău să faci în lumea aceasta, chiar binele voit
de tine rău să fie, chiar iubirea ta rău să aducă celui
lovit de ea. Niciodată n-am simțit în mine atîta sete
15 de viață ca acum, cînd atît de multă viață îmi trebuie
ca să șterg rușinea ce m-a ajuns în clipa aceasta. Tu
vezi pumnalul acesta? Numai mort mă dau în mîinile
lui Skender-pașa, numai mort mă poți lua cu tine.
Dacă mai e o rămășiță de simțire omenească în tine,
20 du-te, oprește pe turci să nu mă urmărească, să nu
mă apere, să nu mă scape, și ți le iert toate, îți iert
toată iubirea. Iubire?... Ce fel de iubire?

SARA

25 Nu, Grațiani, eu nu opresc pe turci. Viața mea ce-ar
mai prețui dacă te-aș lăsa să scapi din raza puterii
mele? Dacă nu vii de bunăvoie, te iau ca rob al meu!

NINO

Măria-ta, să fugim! Turcii se văd în zarea focului
ivrit spre cortul lefegiilor.

GRAȚIANI

30 (înaintează cu pumnalul ridicat spre Sara)

Dacă nu vrei tu să mă scapi, mă scap eu! (*O
lovește.*)

279

SARA

Ah! **(Cade.)** M-ai lovit! De ce m-ai lovit? Skender-paşa, eu mor, mor! Skender-paşa, sultanul a poruncit; sultana Mapeiker e puteraică! Scapă pe
5 Graţiani, întreg, nevătămat! Trupul meu să-1 dai lui Baruch... Baruch, Baruch... **(Moare.)**

GRAȚIANI

(stă tot timpul nemişcat în faţă)

Ah! Cît mă simt de uşurat. Haide, vornice, să
10 oprim oastea.

BUCIOC

Acum e prea târziu, măria-ta; nu ne mai rămîne decît să scăpăm în tabăra leşilor. Oastea se va aduna ea de ea, după ce va afla cele petreeute aici. **(Se depărtează de la stîngă la dreapta, înspre fundul scenei.)**
15

SCENA IX

Cei de mai sus, GOIA, ŞEPTILICI, BARUCH
şi cîţiva boieri

GOIA

(afară de scenă)
20

Staţi, boierilor, staţi!

(Baruch intră de la stîngă, ridică pe Sara şi iese cu ea, ameninînd cu pumnul.)

GOIA

(intră de la dreapta)
25

Hatmane, ai zis că nu ne vinde! Cum rămînem noi faţă cu ţara dacă el scapă, după ce ne-a adus în prăpastie?

ŞEPTILICI

Nu scapă, postelnice, dacă trăiesc eu. **(Zărind pe Graţiani.)** Iată-1.
30

GOIA

Nu scapă! **(Se răpede cu sabia ridicată asupra lui Graţiani.)**

BUCIOC

5 Stai, postelnice, nu da!
(Graţiani se dă înapoi, se răpede spre faţa scenei, ca să ridice sabia pe care o aruncase, dar "este lovit şi cade.)

ŞEPTILICI

10 Ziceai că nu ne vinde, vornice! O să ne tragem socoteală! **(Loveşte şi el pe Graţiani.)**

BUCIOC

(face un pas înainte, scoate sabia, ca să apere pe Graţiani, apoi iar se retrage)
15 Prea târziu!

NINO

(se aruncă asupra lui Graţiani)

Stăpîne!...

GRAȚIANI

(se-ncearcă a se ridica)
20

Nu vreau să mor, nu am trăit încă. **(Cade.)** Nu am trăit! Graţiani... a fost... a voit... dar nu cînd trebuia... apoi i s-a pierdut urma. Elviro! Elviro! **(Moare.)**

25 **(In fundul scenei se iveşte oastea turcească.)**

SCENA X

FURLANI şi cei de mai sus

FURLANI

(intrînd, se opreşte uimit)

3» Santa Măria! Tocmai acum, cînd începuse şi el Bă facă ceva? Acum, alt stăpîn!

(Perdeaua cade.)

BOGDAN-VODĂ

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE

P E R S O A N E

- BOGDAN**, hatman și-n urmă domn al Moldovii
ALEXANDRU, domn al Moldovii
HULPE, mare logofăt
- 5 **ANDRONIC**, postelnic și, în urmă, hatman
ARON 1
ONCIUL \ boieri
COSTE 1
ȘTEFAN, fiul lui Bogdan
- 10 **DIACUL**
LINTE
VERIGĂ 1 oșteni
CODAC
BARBĂLAT
- 15 **ȚURLOI** } țărani
LUNCANU }
- [**DOAMNA OLTEA**, soția lui Bogdan]
BOIERI, TÎRGOVEȚI, OȘTENI, LEȘI

Faptele se petrec pe la 1455.

A C T U L î N T î I

Sala de tron din curtea domnească de la Suceava.
Boieri, fîrgoveți, oșteni; unii stau în grupuri de
vorbă, iar alții intră fie de la dreapta, fie de la
5 stînga; între aceștia, mitropolitul, cu suită.

S C E N A I

Popor, HULPE, ONCIUL, COSTE și ARON

VOCI

(La dreapta.)

10

UNA

Tu știi ceva?

ALTA

De unde vrei să știi?!

UNA

15

Așa, din zvon.

ALTA

Ce zvon, cînd sub zăvor
Ne pune vodă gura tuturor?

(In fund.)

UNA

Iar e ceva.

ALTA

Cam ce gîndești c-ar fi?

Ce ne-a chemat? UNA

Aceasta n-o pot ști. ALTA

(La stingă.)

10 UNA

Aud că țara s-a-nchinat.

ALTA

As!... Cui?

15 UNA

Vecini cu pofte mari avem destui.

(La mijloc.)

UNA

E tînăr, însătat de lucruri mari.

ALTA

20 Numai să fim și noi destul de tari.

HULPE

(a stat mai spre fund de vorbă cu Onciul, cu Coste și cu Aron. înaintează)

25 Ce grele vremi ni-a fost, nepoate, dat
S-ajungem noi, bătrînii ce-am trăit
Frumoase tinerețe și-am văzut
Cu ochii viu pe Alexandru, domn
De pace și belșug, și bun, și drept,
Și gata cu dușmani să deie pept.

3,,

<0>m . ,...</ti ^ . *M<JSMZ i«»<v»><uUlu', >>H i

U ^ tot, 4?*ijt^rftt* *;U«m

' ^ f t< <, ^-vt -IK?»^^ * '6**6 wvi«W. **

<*'^t>IX^J~, ~ Lr.. » "T«L_./_./•

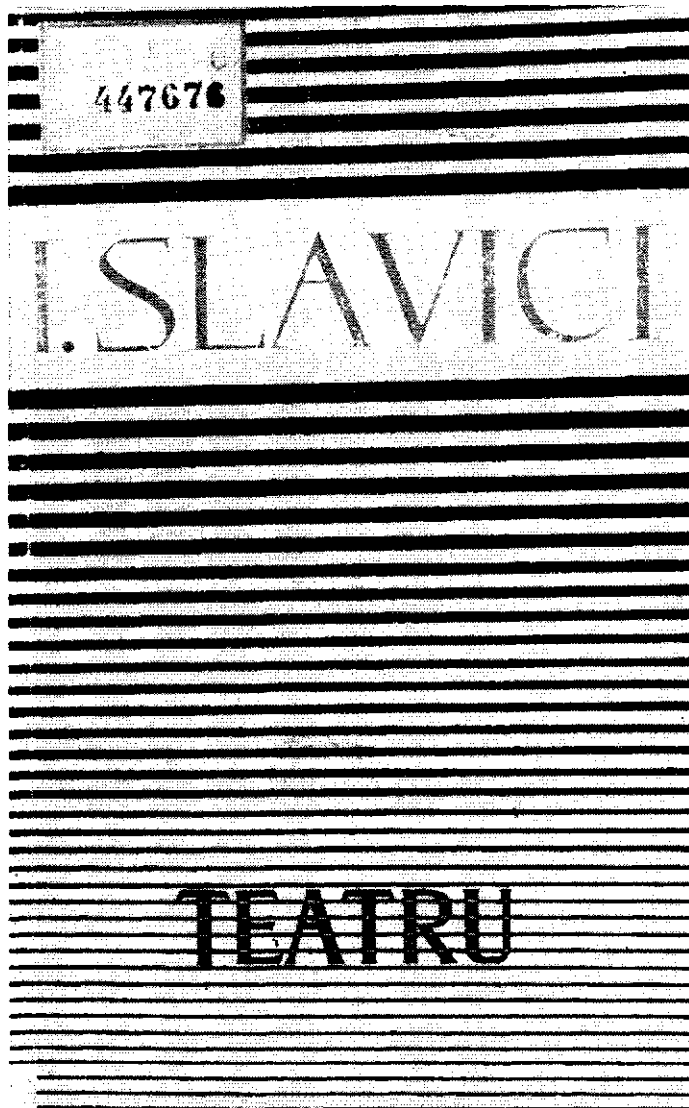
i-

G\ , " ^W<^v>ti. »•" " * \ . - , ;"

' * - i ' ' • • • o! -V v " ' , • *~*

T l •• • . *% v-, • .. « • . « ' * •

iff
_ ^

Coperta ediției *Teatru*, 1963, care reunește pentru prima dată toate piesele lui Slavici

t
l
}

ONCIUL

- A fost, dar nu mai știm noi, cei de azi,
Ni-e rîndu] ori nu să mai trăim?
Ori noi, ori fii, nepoți și strănepoți
5 De-ai noștri iar cum ați trăit atunci.
Virtutea strămoșească a perit
Din moldoveanul cel acum smerit.

COSTE

- 10 O, nu! Tot noi suntem bărbații tari
Care-au ținut în frîu atîți tătari.

HULPE

Tot noi pe unguri și pe Ieși i-am frînt
Și-am apărat de turci acest pămînt.

ARON

- 15 Tot noi, cei mai bătrîni. Așa să știți.

ONCIUL

Iar azi tot voi sunteți cei umiliți!

HULPE

- 20 E grea și aspră vorba ce-ai grăit,
Dar, vai, așa e cum ai zis, așa-i:
Rușine-i pentru noi că am ajuns
Să ne croiască soarta prin ascuns.

COSTE

- 25 Nu vă pripiti, boierilor! Nu știți
Nimic.

HULPE

Rușinea-i asta: n-o simțiți?!

ONCIUL

- 30 în taină toate le urzesc și fac,
Iar cînd întrebii ce s-a făcut, toți tac.

289

HULPE

Și noi tăcem și răbdători privim,
Căci vodă însuși nu e vinovat,
Ci sftncicii vicleni îl țin legat.

5

ARON

Așa-i, vicleni!

COSTE

Uneltitori mișei!

HULPE

10 Nemernici și amăgitori sunt ei!

ONCIUL

Mișei or fi, boierilor, chiar sunt,
Dar sftncicii nu-s, ci slugi plecate lui,
Și vina lor nu e că sfaturi dau,
15 Ci că primesc porunci și se supun,
Cînd bine știu că rele dreg și fac.
Un domn supus, ce țara și-a-nchinat,
E surd, nu mai ascultă nici un sfat.

HULPE

20 Mă plec! Iar e cum zici: supus altui,
Rîvnești și tu pe alții să supui.

ARON

Nu suferi ca gîndul să ți-l spui!

COSTE

25 În toate vrea să fii pe pofta lui!

ONCIUL

Afar' de el, în țară nimeni nu-i!
Dar, mai domol, 'să n-o luăm orbiș!
(Spre Coste.)

30 Ziseși: Nimic nu știm. Să așteptăm,
Și vom vedea apoi ce sfat urmăm.

290

COSTE

Da! da! Așa am zis, și tot mai zic.

(Cătră Hulpe.)

5

Mă iartă, logofete, să ți-o spun,
Că nu mai înțeleg cum o-nvîrtești.
O dată zici așa, apoi o-ntorci
Pe altă față iar, aici că sftncicii
Sunt vinovați, aici că slugi numai
Îi sunt lui vodă cel nenduplecat.

10

De unde știi ce gînduri au, ce vor,
Ce fac, ce planuri au urzit?! Să știm,
Și-apoi vedea-vom noi cum o pornim.

HULPE

15 Eu tac, nu zic nimic, dar dac-o fi,
Nu-l las, nu-i dau răgaz... Eu?! nici o zi!

SCENA II

Cei de mai sus și DIACUL

COSTE

(răspunzînd la cele grăite de Hulpe)

20

Rău gînd, pripit, din ură izvorît!
O, da! m-aș potrivi și eu cu el
Dac-ai putea s-alegi pe cine vrei.
Urgie însă-a fost, blestem pe noi,
Atîta timp de cînd ne-am învrăjbit,
25 Și toți Mușatinii, toți i-am stîrpit.

ONCIUL

Sărmană țara mea! Te-ai istovit.

COSTE

30

Atît avem, atît ni-a mai rămas:
În el numai se razămă un neam
Ce-a stăpînit Moldova strălucind.
Mușatinii în el trăiesc, și, vai!
În locul lor ce pui cînd n-ai?!

291

DIACUL

(intrat de la dreapta, el a ascultat, apoi cătră Hulpe și Coste)

Mai sunt, vă spun că sunt.

COSTE
(arătind spre tron)

De el vorbești?

HULPE

Copil din flori ar vrea să-l știm.

10

DIACUL

Nu el,
Mai sunt și alții, tot știuți de voi,
Căci leul nu-i dulău și calcă greu,
își poartă capul sus, iar ochii-i sunt
15 Și mari, și ageri, și învăpăiați,
încît, privind în ei, vă-nspăimîntați.

HULPE

Hatmanul vrei să zici?

20

DIACUL
(dă din umeri)

Eu tac! Bogdan?

COSTE

Mai știi? Nu știe nimeni dintre noi
De unde s-a ivit... pribeag răzleț —
25 Nu m-aș mira... Am stat adeseori
Și m-am uitat la el. în adevăr,
Leit mi s-a părut și-mi pare-acum —
Nu vodă chiar, ci dînsa, doamna lui,
Dar, de! eu tot nu pot să cred ce-mi spui!

30

(Diacul iar dă din umeri)

HULPE

Prea e tăcut și prea îl văd supus.
Aceste fire de Mușatin nu-s.

DIACUL

E, poate, rostul lui de-a fi supus.
Nu spun nici eu că știu, dar pot să cred
Că-n vrajba dintre frați, chiar mama lui,
5 Voind să-l scape cel puțin pe el,
L-a pus la adăpost și l-a dosit,
Nu domn, ci om ca totii l-a rînduit.

SCENA III

Cei de mai sus și BOGDAN, însoțit de
ANDRONIC

10

(Bogdan intră de la stîngă și stă mai în fund de vorbă mai cu unul, mai cu altul.)

COSTE
(urmindu-l cu privirea)

15

Și totuși... Ia priviți! La față nu,
Dar la făptură, da, la mers, la ochi
E, parcă, Alexandru-vodă chiar.

HULPE

Mă mir și eu! Să juri! Dar în zadar;
20 Eu tot nu pot să cred. Ce fel și cum,
N-am fi aflat-o noi nici pîn-acum?

DIACUL
(mai pe șoptite)

E taină, logofete, dar, mai știi?
25 Au toate tainele și cheia lor,
Și-n ziua cînd o fi, tot o să crezi.

(Bogdan se apropie.)

COSTE

Hatmane, să trăiești!

HULPE

Cum o mai duci?

(CătrățAndron ic.)

Postelnice, ce veste ne aduci?

ANDRONIC

Nu știu nimic.

BOGDAN

Nici eu.

5 HULPE

Boieri de sfat,
Și încă tot nimica n-au aflat?

ONCIUL

10 Am zis că dă porunci, dar sfat nu ia
Decît la cei ce nu-ndrăznesc să-l dea.

BOGDAN

A fi, n-a fi cum zici... Nimic nu știu.
Eu nu din sfat, ci de la oaste viu.

COSTE

15 Așa-i! și treaba ta păzind, aștepți
Cum chibzuiesc și fac cei înțelepți.
(la o parte, către Diac)

Și dacă e adevărat ce spui,
El tot nu scapă, nu, de soarta lui.

20 S C E N A I V

Cei de mai sus și ALEXANDRU-VODĂ cu
suita lui

voci
(din toate părțile)

25 Vodă, măria-sa, vine vodă!

ALEXANDRU-VODĂ
(intră din fund și urcă treptele tronului)

Boierilor, preasfinți părinți, oșteni,
Și voi, cellalt popor ce văd aici.

V-am adunat pe toți ca să vă spun
Că vreau să fie pace-n țara mea.

HULPE

Așa-i! în adevăr, destul a fost.

5 COSTE

Prea mult chiar am stricat al țării rost.

ALEXANDRU-VODĂ

Atît amar de timp ne-am sfîșiat
Noi între noi, mereu am sîngerat,
10 încît Moldova s-a sleit, și azi
Ne plîng de milă toți. Destul acum!
Pe frați mi i-am văzut eu și pe veri
Stîrpindu-se-ntre dînșii ca păgîni,
în vreme ce tătari, și Ieși, și turci,
15 Și unguri îngîmfați se ațineau
Pe la hotare, de război.
Dar nu din casa mea, o, nu din ea,
Ci de la voi, boieri nesățioși,
Și răi, și pizmătareți, a pornit
20 Urgia făr' de frîu ce ne-a orbit.

COSTE

Din noi!

ONCIUL

Numai din noi!

25 HULPE

Nu chiar din toți.
Puțini mai sunt, și înfrîna îi poți.

ALEXANDRU-VODĂ

30 Și am să-i țin în frîu, să știți, că am,
Că vreau și pot, pe gînduri nu mai stau.
Strivit va fi cel ce va încerca
Să uneltească împotriva mea.

HULPE

Nici unul nu-i, măria-ta. Noi toți
Te știm ce vrei, și mai ales ce poți.

ALEXANDRU-VODĂ

5 Mai țin s-aflați și seamă să țineți
Că noul domn și crai al leșilor,
Măritul Cazimir, prieten bun
Și preaputernic, s-a îndurat să ia,
Ca bun vecin, Moldova-n paza sa.

10

BOGDAN
(pentru sine)

Ce rost mai ai de-acum tu, spada mea?!

ALEXANDRU-VODĂ

15 Intrăm în timp de pace, de belșug,
Cum am trăit sub marele meu bun.
Muncind întins, în tignă și cu spor,
Moldova va-nflori și fericiți...

BOGDAN
(pentru sine)

20 Vom fi ca robii cei de zbiri păziți.

ALEXANDRU-VODĂ

25 Ne vom sîmți, căci nu vor cuteza
Nici unguri, nici tătari, nici turci semeți
Să ne mai calce, țara pustiind,
Iar răii dintre noi vor fi goniți
Și vor șede-ntr-un colț, smeriți.

BOGDAN
(iese-n fața tronului)

30 Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat și-am înțeles
Ce vrei să știm, ce fel de gânduri ai.
Ascultă-acum să-ți spun și eu, aici,
În fața tuturor, ce zicem noi,
Moldova viuă, cum o vezi și-o știi.

Ești domn și n-ai stăpîn asupra ta,
Și orișice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut și pentru noi.
Tăcuți, supuși urmăm porunca ta.

5 Tu însă ești stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu ești, nu poți să fii,
Și dacă ne supunem toți, ți-o spun,
În silă, sîngerînd, o fac cei mulți.
10 Tu întri la stăpîn, și păzitor
Îi zici. Eu nu te însoțesc... Stăpîn
Nu am decît pe singur domnul meu,
Eu lui mă-nchin, mă plec, și numai lui;
Iar altuia în veci nu mă supui!

ALEXANDRU-VODĂ

15 Nu v-am chemat ca să vă-ntreb ce vreți,
Și nici nu țin s-o știu. Am spus ce am de spus,
Și grija mea de cel ce-i nesupus!

BOGDAN

20 Supuși suntem, supuși și umiliți,
Dar nu cu gîndul, nici cu inima,
O, nu! Cînd alții țara o păzesc,
Eu nu mai sunt legat de spada mea.
Ți-o dau! Hatman să-ți fie cine-o vrea.

ALEXANDRU-VODĂ

25 Vor fi destui mai vrednici ca s-o ia.
(Iese, dimpreună cu suita sa.)

SCENA V

Cei de mai sus, afară de ALEXANDRU-VODĂ
și suita lui.

30

VOCI
(la dreapta.)

UNA

E om hatmanul!

ALTA

35

Om întreg! Mă tem...

A TREIA

Că se pornește iar.

UNA

O să-i vedem.

5 (La stingă.)

UNA

Nici vodă nu se dă!

ALTA

(văcărindu-se)

10 Ce vreme!

UNA

Ce ai?

DIACUL

(cătră Hulpe)

15 Ce zici acum?

HULPE

S-a deșghețat.

DIACUL

Mai stai.

20

COSTE

(cătră Bogdan)

Hatmane, ai pornit-o rău. Ce vrei?
Ridică spada, n-o lăsa pe jos.

BOGDAN

25 Eu n-o mai port.

ONCIUL

E lucru rușinos
Să porți ca slugă arma ta la brîu,
Cînd ai stăpîn ținut și el în frîu.

HULPE

E rușinos cînd n-o ridici să speli
Rușinea. O! ce-am fost și ce-am ajuns?!
Străbunii și părinții noștri-au fost,
5 Ba pînă chiar și noi suntem bărbați
Care-au știut să-nfrîngă pe vecini,
Iar azi tu stai pe gînduri și suspini.

COSTE

10 A noastră-a fost Moldova și numai
Noi înșine pe ea stăpîni suntem;
Vreun alt stăpîn străin nu știm, nu vrem!

ARON

15 N-ai zis-o tu, dar știi că mulți gîndesc
Ca tine. Nu. Nu mulți, ci toți sărim
Cînd vorba e Moldova s-o păzim!

HULPE

20 Așa numai, prin tainică-nvoială,
Nu se supune-n veci un neam ca noi:
Ci numai strivit în luptă grea,
Iar noi tot vii, întregi și verzi ne știm!

COSTE

Tot neamul cel vînjos ne socotim.

ARON

25 Ne dăm numai învinși în cîmp deschis.
Tu însuți chiar acum așa ai zis.

HULPE

Ori el, ori noi: s-o rupem într-un fel!
Bogdane, ia ridică spada ta,
Și moldovenii toți te vor urma.

30

ARON

Mișeii doar ca cinele flămînd
Se vor tîrî, ciolanele căutînd.

BOGDAN

Mișei, ziseși?! Da, sunt prea mulți mișei.
Sunt cei ce-1 mint și amăgesc pe domn,
Sunt cei ce tac când văd că-i rău pornit,
5 Sunt josnicii catîri ce-1 lingușesc,
Dar încă mai mișel m-aș face eu
Dac-aș lovi pieziș în domnul meu!

ONCIUL

10 Lăsa-l-vom părăsit de toți cei buni,
Că-i tinerel și încă nehîrsit
Și-n fire-și va veni când va vedea
Că urlă vîntul prin palatul lui
Și-n preajmă-i inimă curată nu-i.

BOGDAN

15 Nu-i pentru domn nimica mai urît
Decît să sîntă că e părăsit.

ARON

Nu-s părăsite curțile domnești
Cînd nu cutezi pe domn să îl lovești.

20

BOGDAN
(atîns)

Eu jurămînt pe spada mea am pus,
Și am să-1 țin! Copil de lele nu-s!
(Iese.)

25

ARON
(uitîndu-se după Bogdan)

Copil de lele-ai zis?! Ne mai vedem!
Copil sunt, dar de domn, și ai să știi
Că nu ți-o uit, nici iert cît vom fi vii!

30

HULPE
(pe șoptite, către Aron)

Nu-i om de treabă, nu-i! Il vezi acum!
De vrei să faci ceva, îți cauți de drum.

ARON

(grăbit)

La oaste haid, să i-o stîrnim!

HULPE

Așa-i!

Tu oastea s-o pornești și grijă n-ai:
Se nimicesc ei între ei luptînd,
Și vii apoi, Aroane, tu la rînd.

(Cortina cade.)

ACTUL AL DOILEA

Tabără-n pădure LINTE, VERIGĂ, CODAC și
alti osteni. Mișcare.

SCENA I

LINTE
(vorbind cu câțiva dintre ceilalți osteni)

Uite, vezi, așa se dospesc lucrurile. Te miri ce iese când se-ndrăcesc boierii.

VERIGĂ
Ce-o să iasă?! Vodă ăsta e altul, nu e ca ceilalți; îi ține, colea, de mîneacă.

UN OȘTEAN
Cu el nu prind prepelițe, he-he-he!

ALTUL
Ba te pomenești că prinde el cu ei.

IAR ALTUL
Dacă s-a legat, cum spuseră boierii, cu craiul, care îi dă ajutor.

SCENA II

Cei de mai sus și CODAC, care trece de la dreapta spre fund

LINTE
5 Uite colea Codac. (*Sare-n picioare.*) Măi Codace! Ia mai scurtează din drum!

CODAC
Ce-i, măi Linte? Dă-i zor, că umblu-n treabă.

LINTE
10 Treaba-i treabă și vorba-i vorbă. Dai răspuns și-ți cauți de drum. Au fost și pe la voi niște boieri?

CODAC
Umblă unii așa forfota prin tabără.

LINTE
15 Pare-mi-se că iar se burzuluiesc.

CODAC
Ei, și?! Ce-avem noi cu ei?! Nici în clin, nici în mîneacă, nici la urcuș, nici la coboriș nu-njugăm. Ei cu vodă — țară; iară noi cu hatmanul — oaste.

20 VERIGĂ
Tocmai așa n-o fi, Codace. Boierii spun că vorba e să ne deie alt hatman.

CODAC
25 Apoi una ca aceasta nu se poate. Cum să ne deie altul când nu e decît el?!

LINTE
Uite, îl dă-ncolo și pune vodă alt om în locul lui.

CODAC

Pune pe dracul! De unde să-l puie dacă nu-l are?!

VERIGĂ

Îl face vodă hatman pe acela pe care-l vrea.

5

CODAC

Haida-dee! Nu vezi, omule, că nu se poate? Hatmanul nu e doară vodă. Da, vodă faci pe cine vrei, fie slut, fie șchiop, fie chiar și orb, cum a fost Iliăș. Dacă l-au făcut vodă, e vodă, și n-ai ce să-i faci.

10 Pentru ca să fie însă hatman, trebuie să aibă ceva ce nu orișicine are, să fie cumva...

[UN] OȘTEAN

Așa-i! Asta nu se dă: o ai, dac-o ai.

ALTUL

15 Și n-o găsești dacă n-o ai.

IAR ALTUL

Nu calcă hatmanul ca alții. Alta îi este căutătura. Altul e felul lui de a vorbi.

CODAC

20 Ei, vezi, asta e! De ce zic eu că nu se poate?! Oii fi eu prost, cum vi se pare vouă, dar mai prost de cum m-a făcut mama n-o să mă faceți. Ce naiba?! Am văzut eu cum se bat cocoșii între dînșii, darmite hatmanii, dac-ar fi mai mulți?!

25

[UN] OȘTEAN

He-he-he! Așa-i! Se bat cocoșii. Al naibii Codac!

ALTUL

Unde s-au pomenit mai mulți hatmani?!

IAR ALTUL

30 Nu se poate, și dacă nu se poate, nu e cu putință.

304

CODAC

Și dacă-l dai pe gînsac între giște care nu-l cunosc, vai de capul lui, că-i spulberă toate penele.

[UN] OȘTEAN

5 Le spulberă.

ALTUL

Rămîne golaș ca puiul de vrabie.

CODAC

Dar dacă-l dai pe vier în turma de care nu se ține?

10

[UN] OȘTEAN

Vai de pielea lui, că e-ncolțit din toate părțile.

CODAC

15 Nu se poate, măi Linte. Măi Verigă, nu se poate, O fi, n-o fi hatmanul a lui vodă, dar oastea e a hatmanului, și vodă o pate rău de tot dacă nu-șipăzește treaba.

SCENA III

Cei de mai sus și ONCIUL

ONCIUL

20

(*intră de la stîngă*)

Sănătoși, băieți!

VOCI

Să trăiești, boierule!

ONCIUL

25

Ce mai e nou pe la voi?

LINTE

Tot cele vechi.

305

VERIGĂ

Toate bune.

ONCIUL

Nu s-a zvonit cumva ceva pe-aici?

LINTE

Mai știi și eu?! Codace, tu ce zici?

CODAC

Eu zic că-n tabără sunt oameni mulți,
Iar oameni mulți și multe zvonuri dau,
10 Dar cei ca noi în seamă nu le iau.

VERIGĂ

Tăcem și ascultăm și iar tăcînd,
Ascultăm pe cei ce vin la rînd.

CODAC

15 De spus, noi, biet de noi, n-avem nimic.

LINTE

Dar sunt pe-aici boieri ce multe zic.
De ei să-ntrebi ce zvonuri s-au pornit.
E Hulpe, logofătul, și Aron,
20 E Coste, și-alții, cum le-o fi zicînd.
Pe ei să-i ispitești ce au de gînd.

ONCIUL

Ei sunt pe-aici? *(La o parte.)* Urzesc ceva-n
ascuns!

25 *(Către ceilalți.)*
Și ce vi-au spus? La ce v-au îndemnat?

CODAC
(arată două degete)

30 Il vezi? E deget. Țsta e și el,
Tot deget, dar ceva mai mititel.

ONCIUL

Cum vrei să te-nțeleg?

CODAC

Cinci degete
5 La mîină am, și nu-s la fel. Nu sunt
Nici oamenii.'Nu merge pe ales.
Hatmanul e hatman: m-ai înțeles?

ONCIUL

Tot nu!

io CODAC
Tot nu?

VERIGĂ

Vorbiți-i mai pe șleau.

LINTE

15 Noi aști de-aici știm numai un hatman,
Și-acesta e, cît va trăi, Bogdan.

ONCIUL

El nu mai vrea în frunte să vă stea.

CODAC

20 Auzi? Bogdan el însuși nu mai vrea.

VERIGĂ

Nu știi ce să mai cred. Ceilalți boier'
Ni-a'u spus că vodă nu-l mai vrea.

ONCIUL

25 Ei au mințit.

VERIGĂ

Ori au mințit, ori nu,
îl vrea ori nu, Bogdan e tot hatman!

ONCIUL

Să vă feriți de Hulpe, că-i viclean.

CODAC

Ce viclenii mai pot să-ncapă-aici?!
Boierule, o oaste-i și un hatman,
Și iar tot un hatman și-o oaste e:
Așa să fie ori așa, noi știm
Că de hatman avem să ne-alipim!

[UN] OȘTEAN

io Asa-i!

ALTUL

De el!

IAR ALTUL

Ai lui sîntem!

15

LINTE

Ai lui

Și dac-ar fi că vodă nu-l mai vrea,
Nici noi pe vodă n-o să-l mai voim.
Iar dac-ar fi că el, Bogdan, nu vrea,
20 Nu vrem nici noi, și toți ne risipim.

VERIGĂ

N-ai oaste, nici hatman nu poți să ai;
Iar dacă n-ai hatman, nici oaste n-ai.

CODAC

25 Vezi, cam așa ceva mi s-a părut
Că se zvonește-aici din cort în cort.

LINTE

Și eu lui Hulpe multă grijă-i port.

[UN] OȘTEAN

30 Mai stii?!

308

CODAC

I s-ar putea-ntîmpla ceva
Și lui și celorlalți... și-ți dau un sfat:
Prin tabără nu-i loc de preumblat.

VERIGĂ

Și dacă vrei să scapi nevătămat,
Te-ntorci frumos de unde ai plecat.

ONCIU[L]

Dar eu vă spun...

10

LINTE

Noi nu te-am întreat,
Ci te poftim să-ți cauți de drum.

VERIGĂ

Ce crezi?!

15 Ne socotești răzleți? Ce-o vrea s-aflăm
Ne spune el. Cu voi nu ne-ncurcăm.

SCENA IV

Cei de mai sus, HULPE, ARON și BARBĂLAT

ONCIUL

(ieșind; pentru sine)

20

Nu vă-ncurcați, dar noi ne încurcăm,
Și fără de el, nu știu de mai scăpăm.
(Iese.)

HULPE

25

(trecînd din fund spre dreapta)

Pe-aici, boierule.

ARON

(tot în fund, spre stingă)

Pe-aici, îți spun.

309

HULPE

E drumul mult mai scurt.

ARON

Dar nu e bun.

HTJLPE

S-au îndârjit! (*Iese.*)

ARON

Nu-ncepi nimic cu ei! (*Iese.*)

BARBĂLAT

10 (*îi urmărește*)

Vă vin de hac.

CODAC

Măi Barbălat, dar ce-i?

BARBĂLAT

15 Să vă mai prind pe-aici! Auzi, mișei?!
Năuci pociți! Hatmanul nu-i hatman?!
Te pomenești că nu-s nici eu oștean.

VOCI

UNA

20 Pe ei!

(*Urmărind pe Hulpe și pe Aron.*)

ALTA

Să nu-i slăbim.

UNA

25 Nu vă lăsați!

BARBĂLAT

Să-i judece hatmanu-n legea lui.
La el să-i ducem, cot la cot legații

310

SCENA V

Sală acasă la Bogdan. BOGDAN, OLTEA, CODAC
și BARBĂLAT

BOGDAN

(*adresindu-se la Codac și Barbălat, care stau în fața lui*)

Eu n-am de ce să-i văd: plecați cu ei!
Așa-i cum ei vi-au spus: vi-am fost hatman,
Dar nu vă sunt și n-am nimic cu ei.
10 Ba nici cu voi. Îi duceți unde vreți,
Le faceți ce doriți. Sunteți stăpîni
Pe voi, pe ei, pe toate... haid', plecați!

CODAC

De e pe noi, îi facem și scăpați.

15

BOGDAN

Am zis acum: cu mine ați sfîrșit.
(*întorcîndu-se spre Oltea.*)

20

Netrebnicii-și închipuiau că pot
Să răzvrătească oastea cu momeli
Cu care nici copii nu poți să-nșeli.

OLTEA

Eu tremur. Tot mă tem de răzvrătiri.
Nu doar că ei le fac, dar oastea ta
Cu alt hatman nu se va împăca.

25

BOGDAN

Da, e a mea, a mea e oastea, eu
Am încheșat-o, eu o stăpînesc,
Și mie numai mi-e supusă ea.
Pe mine mă ascultă — ea mea.
30 Iar biet de el, nici n-a mai întreat
Ce zic și eu. Se socotea stăpîn
Și-al ei, și-al meu, dar eu tot eu rămîn.

311

OLTEA

De ce să mai întrebe cînd știa
Că nu se-mpacă cu părerea ta?!

BOGDAN

5 O! dacă e așa, e și mai rău.

(*Cătră Codac și Barbălat.*)

Dar voi? V-am spus că nu mai sunt hatman
Și n-am nimic cu voi.

CODAC

io Am înțeles,
Dar dacă nu mai ești hatman, atunci
Nici nu mai poți ca să ne dai porunci.

BOGDAN

Codace, sunt stăpîn în casa mea.

15

BARBALAT

Nu zicem ba, dar nu ieșim din ea,
Ci stăm ca să ne spui ce facem noi,
Codac și eu, și toți ceilalți oșteni
Rămași făr' de hatman: stăm adunați?
20 Ne dăm oricui? ori o pornim răzleți?

BOGDAN

Vă descurcați voi înșivă cum vreți.

CODAC

Ne-am dumirit pe din destul și-așa (*Iese.*)

25

BARBĂLAT

Ne-am dumirit și-o iau pe barba mea. (*Iese.*)

OLTEA

Bogdane, nu-i lăsa de capul lor!
Gîndește-te la noi, la casa ta,
30 La mine și la scumpii tăi oopii.

312

Nu ne-arunca-n viitori de răzvrătiri,
Că țara tot n-o scapi de soarta ei.
Nu da din mîină frinele, că poți,
Tu singur poți să-i stăpînești pe toți.

BOGDAN

Eu, nu! Să-i stăpînească el, că-i domn,
Nu eu, și dacă și-a făcut de cap,
E treaba lui, eu, unul, n-am să-l scap!

OLTEA

10 Dar el nici nu așteaptă ca să-l scapi,
Își va căuta scăparea cum va ști,
Și mult mă tem că el căutîndu-și-o,
Om dușmănos, precum îl știi, și rău,
Va trece chiar și peste trupul tău.

15

BOGDAN

Va trece el? Aș vrea să-i văd luptînd
Pe moldoveni cu lașii care-i vînd.

SCENA VI

Cei de mai sus și ONCIUL, care intră-n grabă

20

OLTEA

Ce e? Ce s-a-ntîmplat?

ONCIUL

Stați! Pîn-acum
Nimica, pot să zic, dar lucruri mari
25 Se pregătesc și zile grele vin...
Hatmane...

BOGDAN

Nu-s hatman.

ONCIUL

30

Ba mie-mi ești!
Așa te-am pomenit și-așa'te știu.

313

Ascultă-mă: nu te-ndărătnici.
 În tabără se răscolesc, s-aprind,
 Se fierb în clocote și patimi vii,
 Și mișelești urzeli. I-au amăgit

5 Spuindu-le că vodă te-a gonit.

BOGDAN

Da, m-a silit să plec.

ONCIUL

Am încercat

10 Să-i potolesc și eu, ca alți boieri:
 La goană ne-au luat și nu răzbim.

BOGDAN

Lăsați, că-i va-nstruni măria-sa
 Prin vrednicul hatman ce le va da.

15 Li-a dat. Andronic e, dar l-au gonit.

ONCIUL

BOGDAN
(vesel)

Andronic, și hatman! E potrivit
20 Și cu măria-sa, și cu ceilalți:
 De știi să te mlădii, te și înalți!
 He-he-he! Nu cumva te-ai mirat
 Că tabăra la goană l-a luat?

ONCIUL

25 De-aceasta nu mă mir, dar stau uimit
 Când văd că tu rămâi nepăsător.

BOGDAN

Descurce-se cum știi. E treaba lor.

ONCIUL

30 Și dacă oastea se va risipi?

BOGDAN

Norocul lor. De ea nev, oie n-au
 Și cei ce-n paza craiului se dau.

OLTEA

5 Ba eu mă tem că ei nu vor putea
 S-o risipească.

ONCIUL

Nu. Și mă-nfior

Că de la Ieși vor cere ajutor.

10 Eu asta vreau s-o văd. Ajuunși aici,
 Se vor dezmetici și cei ce cred
 Că poți să fii stăpîn în casa ta
 Când ai să faci ce alții vor în ea.

15 Să vie craiul, că îl vom primi,
 Să-i peară pofta de a mai veni.

ONCIUL

Și tu croiești asemenea urzeli?!

BOGDAN

20 Eu nu croiesc nimic. De-o crezi, te-nșeli.
 Retras rămîn în colț și-aștept tignit
 Să văd venind ce alții au croit.

ONCIUL

Tu vezi și stai, nimic nu faci.

25 Nimic!

Aștept.

ONCIUL

Și poți?

BOGDAN

Da, pot.

ONCIUL

Ce să mai zie?!

5

(Afară, zgomot.)

BOGDAN

Ce e? Ce se petrece-acolo jos?

ONCIUL

Sunt tunetele, suflet nemilos!

10

(Către Oltea.)

El poate sta cînd se pornesc
Urgiile asupra țării lui,
Ba chiar le vrea rîvnind la răzbunări.
Ajută-mă! Te rog să ne-nsoțim
15 Ca inima de fier să i-o-mblînzim.

OLTEA

Eu casa mi-o păzesc, la vatră-mi stau
Și-mi străjuiesc veghind odoarele,
20 Copiii mei ce tată n-au, căci el
E dus mereu în ale țării trebi,
Cu inimă, cu gînd, cu vrere,-ntreg,
Cu suflet și cu trup e dus mereu.
Și aspră-i este firea: cînd a vrut
Ceva, voiește neînduplecat
25 Și dă-nainte fără de răgaz,
Ori frînge, ori se frînge însuși el.
Cum oare eu, femeie, aș putea
Să schimb voirea lui și să-l abat
Din drumul firii lui năvalnice?!
30 Eu pot, boierule, numai să plîng.
Dar vrerea lui nici lacrimi nu o frîng.

316

SCENA VII

Cei de mai sus și COSTE, care intră năvalnic

COSTE

5 Se-ncaieră! Sunt pept la pept ajunși,
Și printre ei răzbind abia putui
S-ajung aici.

ONCIUL

Dar cine vrei să spui
Că-i pept la pept, cu cine?

10

COSTE

Lefegii
Trimși de vodă si oșteni de-ai tăi.
Bogdane,-acum e timpul să ne-arăți
Că ești hatman adevărat și treaz.
15 Nu mai găsești o zi ca cea de azi.

OLTEA

O vorbă e destul ca să le zici.

ONCIUL

Zi-o și pleacă-te, că te ridici!

20

BOGDAN

Nu! Eu nu știu nimic, n-aud, nu văd,
Sunt orb, și surd, și mut, și-nțepenit,
Și nici nu vreau să știu ce-mi ziceți voi.
Se-ncaieră oșteni și lefegii?!
25 Să facă vodă tot ce vrea cu ei,
Ce vrea, și ce va mai fi și putînd.
Eu nu-l opresc, dar n-am să-l ajut.
Dator sunt să-i ascult poruncile
Cînd vorba e să apăr dreptul meu,
30 Ori casa mea, soție și copii,
Dator sunt țara să mi-o apăr, da!
Dar cînd se bat oșteni cu lefegii,
Puțin îmi pasă care-s morți ori vii!

317

BOGDAN
(atins)

- Tu l-ai pătruns?! Și-o spui în casa mea?
Ești om deplin! Să-ți spun și eu ceva.
- 5 Ziseși că-mparți Moldova-ntreagă-n trei:
Aici sunt oameni proști și amăgiți,
Colea sunt alții slabi și strîmtorați,
Iar răii stau la mijloc între ei.
Te-ntreb, pe tine unde să te pun?
- 10 Aici mi-e greu; colea nu îndrăznesc;
La mijloc chiar tu însuți n-ai voi.
Eu știu și-a patra parte, și ți-o spun:
Nemernicii fricoși, care-au pierdut
Credința-n vlaga moldovenilor.
- 15 Aici te pun, și-avem să-ți arătăm
Că unde ne-am înfipt, acolo stăm.

COSTE

Acolo stăm înfipti, și nu ne dăm!

ONCITJL
(amenință)

- 20 Stai tu înfipt acum, dar grijă n-ai,
C-o să te miști când singur o să stai.

OLTEA

- 25 Vai mie, vai! Ce vijelie grea,
Ce vifor s-a stîrnit din casa mea!

Sală-n curtea domnească. Lumină puțină.

SCENA I

ALEXANDRU-VODĂ și ANDRONIC

ANDRONIC

- 5 (stă smerit în fața domnului, care sade pus pe
gînduri)

- Să-i mai lăsăm puțin, măria-ta,
Să-și verse focul, și se potolesc.
- 10 Răbdarea-i pentru domn un talisman,
E cheia fărmeacă ce pitiș
Deschide toate-ncuietorile.
Cu chibzuială, cu blîndeță chiar,
Îi vom putea supune mai ușor.

ALEXANDRU-VODA

- 15 Nu sufăr îndărătnicia lor!

ANDRONIC

- O s-o muiem. Văzînd, măria-ta,
Că se-ndîrjesc, avem să-i ispitim,
- 20 Ca să aflăm pe cine-și vreau hatman.

ALEXANDRU-VODA
(sărind în picioare)

Să-ntreb oștenii eu ce am să fac?!

ANDRONIC

5 (umblind după domn, care se plimbă nerăbdător)

îți faci, măria-ta, tot bunul-plac,
Dar chibzuind și după-mprejurări.
Nu doar că nu m-aș socoti-nălțat
Chiar mai presus de vrednicia mea,

10 Nici că n-aș fi gata să înfrunt
Primejdii mari, slujind pe domnul meu,
Cum vrei să poruncești măria-ta.
Așa mă poartă inima să fac,

15 Dar dacă rostul bun al trebilor
Va fi cerînd, te rog, măria-ta...

ALEXANDRU-VODĂ

Am zis ce-am zis, și-n lături nu te da!

ANDRONIC

20 Mă plec și mă supun, dar îndrăznesc
A te ruga o clipă să m-ascuți.
Cînd eu m-am dus, urmat de lefegii,
Ca să-mplinesc porunca ce mi-ai dat
Și pe Bogdan să ți-l aduc legat,
Cîțiva oșteni steteau la casa lui.

25 Veniseră, așa ziceau, trimiși
De-ai lor, să afle ce s-a petrecut.
Erau puțini, dar se sporesc mereu
Și stau în fața lefegiilor.

ALEXANDRU-VODĂ
(se oprește; minios)

30 Din nou vă poruncesc să-i alungați.

ANDRONIC

Am vrut, măria-ta, dar nu putem:
Ei sunt prea mulți, iar noi puțini suntem.

ALEXANDRU-VODA

Cum?! Eu n-am putere ca să cert
Pe-aceia care nu mi se supun?!

ANDRONIC

5 Azi n-ai, măria-ta; o văd și-o spun.

ALEXANDRU-VODĂ

Mai sunt eu domn?

ANDRONIC

Mai ești, dar blînd și bun.

10 Urgii, vărsări de sînge nu voiești,
Și-astfel retragerea mi-o poruncești.

ALEXANDRU-VODĂ

Cît voi mai sta în scaunul domnesc,
Asemenea rușine nu primesc.

15 ANDRONIC

Rușinea cade-ntreagă-asupra mea.
Și mult mai mare ea atunci va fi
Cînd ei pe lefegii îi vor goni.

ALEXANDRU-VODĂ

20 Să ție lefegiii pept.

ANDRONIC

Nu pot!

Oștenii-s mulți și din răbdare scoși,
Iar lefegiii s-au făcut fricoși.

25 ALEXANDRU-VODĂ

Puțini?! fricoși?! Dar dacă e așa,
Nu sunt scutit nici chiar în casa mea.

ANDRONIC

Mai ești, cum e tot domnul înțelept,
Căci dacă sunt lăsați în voia lor,
Oștenii iar se-ntorc în tabără.
5 îi mai sporim apoi pe lefegii.
Și, mulți fiind, se vor îmbărbăta.
Și-1 voi aduce-aici în fața ta.

ALEXANDRU-VODA

Dar dacă el răgaz nu ne va da?
10 *(Iar se lasă istovit în jeț.)*
Sunt umilit și rușinat. Domn, eu?!
Un biet de om robit într-un palat,
Azi înălțat în slava cerului,
Dar mine ponegriți și dușmăniți.
15 Un om stă singur el în fața mea,
Și-n țara-ntreagă nu găsec alt om
Ce-ar îndrăzni să deie pept cu el.
Cum am să ies din umilința grea
în care am căzut din vina mea?!

20 SCENA II

Cei de mai sus, HULPE și ARON

HULPE
(intră oarecum tîrîș)

Mă-nchin, măria-ta, și umilit
25 îmi plec adînc nemernicul genunchi.
La vreme de-ncercare mulți dau dos,
Dar sluga credincioasă dinadins
S-apropie de-al ei stăpîn iubit
Și-așteaptă cu răbdare și smerit.

30 ALEXANDRU-VODĂ

Da, logofete, vremuri de-ncercări...
Și, iată, sunt puțini cei inimoși.

ARON

Ba mulți! Puțini sunt cei din minte scoși.
Da, da! E viuă încă-n moldoveni
Virtutea strămoșească, și sărim
5 Cu toții pentru domn să ne jertfim.

HULPE

Puțini sunt ca Bogdan cel îngîmfat.

ARON

De el ca prin minune am scăpat.

10 HULPE

Din răutate-i dînsul plămădit
Și rele-a vrut, și vrea, și va voi,
Și numai frica îl va stăpîni.

ALEXANDRU-VODA

15 Să-1 țin în frică, dar de unde iau
Puterea?

HULPE

Caut-o la cei ce-o au.
(Tainic.)

20 Cînd vrea să-și mîne luntrea după plac,
Luntrașul nu își caută razăm
în luntre chiar, ci în afar' de ea.
Și domnul tot așa e îndrumat.

ARON

25 Măria-ta, prea multe ai răbdat.

ALEXANDRU-VODA

Destul a fost, și sunt acum sătul!
N-am să mai iert și îndelung să rabd.
Prin mine însumi am să stăpînesc,
30 Ca toți să tremure în fața mea.
(Adresîndu-se lui Hulpe.)

Da gândul tău e și al meu. De vrei
Să ții în frâu pe cei din țară

ARON

Îți iei puterea de afară.

5

ALEXANDRU-VODĂ

Acum nentârziat am să trimit
Pe crainicul cel mai neobosit.

HULPE

La Ieși, măria-ta.

10

ARON

Nu mă-ndoiesc
Că toți vor sta cuprinși de spaimă grea
Cînd cetele de Ieși le vor vedea.

ALEXANDRU-VODĂ

15 Cuprinși de spaimă, da, așa-i voiesc!
(Se adresează lui Andronic.)

Hatmane, chiar acum trei călăreți
Pe trei deosebite căi trimiți
La pîrcălabul nostru din Hotin,
20 Să ceară-n grabă mare ajutor
Și să-1 aducă-n goană-ntinsă-aici.
(Vorbesc mai departe încet.)

HULPE

(cătră Aron)

25 S-a hotărît. Aroane, ce mai zici?

ARON

Da, văd acum și eu că s-a pornit.

HULPE

30 Un bolovan, din vîrf de deal urnit,
Se duce-n jos, nu-1 mai oprești în drum.

ALEXANDRU-VODĂ

(se-ntoarce)

Ca trăsnetul, năprasnic am să dau!
(Andronic iese la stingă.)

5

SCENA III

Cei rămași și ONCIUL

ONCIUL

(intră-n grabă mare)

10 Oștenii răzvrățiți năvală dau!
Încăierați cu lefegii, răzbesc,
Înaintînd tot pas cu pas încoa.
Să dai, măria-ta, nentârziat
Porunci, ca cetele de lefegii
Să se retragă-n corturile lor.

15

HULPE

(în taină, cătră vodă)

Fii treaz! Ferește-te! Mai știi ce vor?!

ALEXANDRU-VODĂ

20 S-a mîntuit! Nu voi mai suferi
Ca slugi netrebnice să-mi deie porunci:
Ori sunt domn și-adevărat stăpîn,
Ori nu mai pot în scaun să rămîn!

ONCIUL

În moldoveni ai razăm neclintit.

25

ALEXANDRU-VODĂ

30 Moldova unde e? N-o văd. O caut
De mult, dar împrejur-mi nu găsesc
Decît vreo cîțiva oameni certăreți
Ge astăzi într-un fel și mîne iar
Într-alt fel se-nsoțesc și coate-și dau.
Cu ei, ca făr' de ei, ba chiar mai rău:
Aiurea* am să caut razăm eu!

ONCIUL

Nu, asta să n-o faci, măria-ta,
Căci neamul tui întreg te-ar blestema.
N-o face! Cu străin te însoțești
Cînd cu iar alți străini te războiești.

HULPE

Ori cînd hainii-ți se ridică-n cap,
Besmeticii ce-n piele nu-și încap.

ONCIUL

- 10 Mai bine e să piară azi un om,
Ori zece, fie chiar și sute-ntregi,
Decît ca mîne un întreg popor
Să zacă sîngerat și greu robit.
Să-1 lași, măria-ta, să-1 lași pe noi:
15 Ți-1 dăm ori viu ori mort, și am scăpat.

HULPE

- Măria-ta, și altele-am aflat.
El nu e om ca noi, așa să știi.
Nu e boier de rînd, ci fiu de domn,
20 Mușatinul cel mai adevărat.
Așa li-o vîră tuturorora-n gînd
Ciracii lui, și mulți i-or fi crezînd.

ALEXANDRU-VODĂ
(cu minie)

- 25 Mușatin, el?!

ONCIUL

Și mîne-1 vezi căutînd
El razăm la străinii pînditori.

SCENA IV

Cei de mai sus și ANDRONIC
(Afară zgomot de voci.)

ANDRONIC
(intră uluit)

- Se surpă toate și se prăbușesc!
Răzbiți la poarta curților domnești,
Oștenii, scoși din minți, se năpustesc
Ca să pătrundă valvîrtej aici,
10 Iar cetele de lefegii nu pot
Să țină pept cu ei. Măria-ta,
Ascultă sfatul meu: nentîrziat
Să-ncălecăm. Altfel, suntem perduți!
In vale, la portița cea din dos
15 Ne-așteaptă slugi cu caii înșelați:
încălecînd degrab, suntem scăpați.

ALEXANDRU-VODĂ
(zăpăcit)

- Ce-ai zis? Să fug, eu, domn, din casa mea?
20 Să fug de frica lor, ce slugi îmi sunt?
Moldovă, ce-ai ajuns? Nici domnul tău
Nu mai e sigur în palatul său.
Un neam ticăloșit. Cei buni s-au stîns
în lupte ori sub bardă de călău,
25 Uciși de zbiri, în taină otrăviți,
Ori duși în pribegie. N-au rămas
Decît cei răi, neisprăviți, nătîngi,
Ori proști, încît de milă să le plîngi.

ONCIUL

- 30 Te-nșeli, măria-ta. Năpăstuiești
Pe mulți ce gata sunt să-și pună-n joc
Viața pentru domnul lor.

ARON

Sunt mulți!

HULPE

Mulți sunt ca noi! Rămii, și ai să vezi.

(Afară zgomotul crește și se apropie.)

ANDRONIC

Plecam! Acestea-s vorbe, nu dovezi.

(Ies prin fund.)

SCENA V

ONICUL, HULPE și ARON

HULPE

(uitindu-se-n urma celor ce ies; pentru sine)

Se zbate, ca să pară-a fi cum vrea
Dar e mereu cum alții-1 fac.
Cu oameni ca și voi nu mă avînt:
Am bătrînit, și-atît de prost nu sunt.

ARON

(căt-re Onciul)

Ce mai zici, vere,-acum?

ONCIUL

Rău am ajuns.
Prea mult mă tem că,-n strîmtorarea lui,
El de la Ieși va cere ajutor.

HULPE

A si cerut!

ONCIUL

Rea faptă-a săvîrșit!
Dar vinovat e cel ce 1-a silit
S-o facă.

330

ARON

Da, Bogdan cel răzvrătit.
Aceasta vrei s-o spui. Te-am înțeles
Noi toți, căci nu e nimeni între noi
5 Pe care el nu 1-a jignit adine
Prin îngîmfatul fel de-a fi al lui.

HULPE

Nu e, boierilor, nici unul nu-i!
Nebun înfumurat și-nchipuit,
10 Un om fără' de pereche pe pămînt,
Căruia toate cu puțință-i sunt.

ONCIUL

In fața lui oricare dintre noi
E mic ori laș, lipsit de bunul-sîmț,
15 Nemernic, fără' de vlagă ori tîmpit.
El singur este numai om întreg,
Fără' de prihană și nesămuit,
El singur toateștiutor,
La toate priceput și înțelept,
20 Luceafăr viu, minune-ntre minuni,
Și numai vorba lui e bun voit.

HULPE

Mai zi: e tuturora urgisit.
(își dau toți trei mina, stînd Onciul la mijloc.)

25

ARON

Da, urgisit!
(în dosul scenei, voci.)

HULPE

(ascultă, cuprins de spaimă)

30

Oștenii au pătruns
In curte. Sunt aici! Noi cum scăpăm?
(Ascultă-n dreapta, apoi iese la stîngă cu Aron.)

331

ONCIUL

(se uită nedumirit în urma celor ieșiți)

Se vede că au mai pățit-o azi.
Dar tu ce faci ca-n mini să nu le cazii?

5 *(lese și el în urma celorlalți.)*

SCENA VI

Osteni intră tumultuos și se risipesc; DIACUL și
COSTE

DIACUL

(vorbind cu Coste)

10 Prostii! Poți domn să fii, să-mbătrânești,
Și-n pat să mori ca orișice mojiç,
Și iarăși, dacă rînduit ți-a fost,
Să piei ucis ca cinele turbat,
15 Nu ai nevoie să mai fii și domn!
Te-ajunge soarta și ca om de rînd.
O, dacă nu eram la locul meu,
Ca treji să-i ții pe cei din tabără,
Hatmanul, prins de lefegii, tîrît
20 Era la vodă, care-l ucidea,
Cu toate că domn încă nu era.
Domn ori hatman, de moarte nu scăpa,
Nu, dacă rînduit i-a fost așa.

COSTE

25 E făr' de seamă mișelia lor.

DIACUL

Mișel în rînd cu dînșii sunt și eu,
Da' nici acum nu-i dau dovezile
Ce doamna, muma lui, mi-a dat plecînd
30 în pribegie, unde a murit.
E scris de mîna ei și întărit
De trei episcopi și-un mitropolit
Că el e fiu de domn, nepot adevărat,
Direct, al preamăritului Mușat.

COSTE

De-aceea soarta oarbă i-a împins
Să o pornească spre peirea lor,
Și iată-i spulberați ca pleava-n vînt,
5 Și dacă este vreo primejdie,
Ca domn el mai ușor se apără.

*(În timpul acestui dialog trec mereu oșteni prin
fundul scenei, iar unii dintre aceștia rămîn vorbind,
încît scena se umple.)*

SCENA VII

Cei de mai sus și GODAC

COSTE

Acum e rîndul nostru să vorbim.
Pe vodă-n scaun nu-l mai suferim!

GODAC

15 Noi, oastea, pe hatman domn ni-l dorim.

VOCI

UNA

Pe el!

ALTELE

20 Da, da, pe el!

IAR ALTELE

Așa voim!

SCENA VIII

Cei de mai sus și BOGDAN

BOGDAN

(se uită. împregiurul său; cu sabia scoasă)

Voi ce căutați aici?! Ați fost chemați?
Ori ați intrat în curțile domnești
30 Răzbind cu arma-n mînă, așa numai,

De capul vostru? Cum? voi îndrăzniți,
Voi, slugi domnești, să pîngăriți
Acest locaş ce tuturora sfînt
Li-a fost în țara noastră pîn-acum?

5

CODAC

Voiau să te ucidă prin ascuns.

BOGDAN

De unde știi ce-au vrut și ce n-au vrut?
Și chiar voind-o ei, era destul
10 Ca voi, cei buni, să nu-i lăsați
S-o facă. Aici n-aveți ce să căutați.

CODAC

Avem să-i cerem socoteală lui.

BOGDAN

15 Aceasta, nu! căci rostul armei nu-i
Ca, folosindu-te-ndrjit de ea,
Să îi lovești pe cei ce te jignesc,
Nici ca să te răzbuni, nici mai ales
Mînia oarbă să ți-o potolești:
20 O porți numai spre a te apăra
Cînd alții pun în joc viața ta!

SCENA IX

Cei de mai sus și BARBĂLAT

BARBALAT
(intră grăbit)

25

S-a luminat! Acum ne-am dumirit.
Nu mai e vodă în palat. S-a dus,
Cu casă, cu curteni, cu toți ai săi,
S-a dus la leșii lui de la Hotin,
30 Și-a dat în tîrg de veste că-n curînd
Se-ntoarce cu mari oștiri leșești.

CODAC

De crezi că noi ne speriem, greșești!

COSTE

Hatmane,-aceste sînt urîte vești.

5

BOGDAN

Urîte-or fi, dar tocmai rele nu-s.
Să vie-acele mari oștiri leșești,
Că le primim cu rostul din bătrîni.
Noi, moldovenii, tot acasă stăm
10 Și pe vecini nu ni-i mai supărăm.
Nu am putea să-i învățăm pe leși
A sta și ei acolo unde sunt,
De n-ar veni, chemați ori nechemăți,
Din cînd în cînd pe-acea pe la noi.
15 Eu vreau să-i văd o dată-n țara mea,
Ca și pe moldoveni să-i pot vedea:
Mai sunt și ei tot ca părinții lor,
Ori s-au ticăloșit, cum mulți o vor.

VOCI

20

UNA

Să vie!

ALTA

Să-i vedem!

IAR ALTELE

25

îi așteptăm!

ALTA

Ne vom lupta și foarte scump ne dăm.

BOGDAN

Să vie, da' mi-e gîndul răzvrătit,
30 Că vin chemați de domnul țării chiar.
Boierilor și voi oșteni! Mai stăm?
Ne mai gîndim? ori duși ne răpezim
în urma lor, ca-n drum să îi oprim?

CODAC

Să meargă sănătoși unde-au plecat!

BARBĂLAT

De ce să nu-i lăsăm?

VOCE

Ar fi păcat.

BOGDAN

10 E o rușine făr' de seamă, dar
Ea se revarsă-asupra țării-ntregi,
Asupra neamului moldovenesc,
Și-i fiecare dintre noi dator
Să sară, om întreg și nemblinzit,
Cînd domnul e împins spre-o faptă rea,
Ca să-l oprească-n drumul lui la timp.

15

COSTE

Da, da! Nu singur el e vinovat,
Avem și noi pe suflet, un păcat:
Că n-am sărit la timp, ci l-am lăsat,
Că din destul nu am priveghiat.

20

BOGDAN

25 E vinovat de-a nu fi înțeleș
C-așa cum eu m-am rătămat orbiș
Pe voi, se poate rătăma și el
Cînd gîndul lui e drept, curat și bun.
El n-a-ndrăznit, în voi nu s-a-ncrezut,
Ci prin ascuns alt razăm a căutat,
Ca să ne poată pune sub genunchi.
Iar voi, chiar voi spre leși l-ați îndrumat,
în loc de a-l închide în palat.
30 Și ați pătruns aici. Nu e păcat?!

CODAC

Ce să mai zic? Rău drum am apucat!

336

BOGDAN

Boieri, oșteni, voi mie scumpilor
Tovarăși de viață și ortaci,
Neprețuiți în lupte bărbătești,
în fapte dai pe față ceea ce ești!
Ca viscolul ce spulberă pe cîmp
Troienii de omăt îngrămădit,
Așa să ne pornim în urma lor,
Și dacă îi oprim, el e scăpat,
10 Iar dac-ar fi să fie prea tîrziu,
Perdut e pentru toți prin fapta lui.
Cînd cu străinii țara și-a călcat.
De neamul lui pe veci s-a lepădat.

VOCI

15 Perdut e!

ALTE VOCI

Da! de noi s-a lepădat!

(*Pornesc spre fund.*)

(**Perdeaua cade.**)

ACTUL AL PATRĂLEA

Luminiș într-o pădure. Trec țărani cu saci plini
în spinare.

SCENA I

ȚURLOI și LUNCANU

ȚURLOI

(așează sacul jos)

E greu sacul, dar ușor nu e nici drumul. Mi-a ieșit
sufletul, nepoate!

LUNCANU

(așează și el sacul)

De! Nu mai ești nici dumneata flăcău de ieri, de
alaltăieri. S-o fi luat și noi pe dincolo, pe unde se duc
ceilalți.

ȚURLOI

O pățeam și mai rău, căci drumul acela e, ce-i
drept, mai scurt și mai adăpostit, dar al naibii
de greu.

LUNCANU

Numai dacă nu ne-ar simți cumva leșii.

ȚURLOI

5 Nu se poate. Eu pe-aici am copilărit și cunosc locu-
rile cum îmi știu fundul căciulii. Uite, (*arată la*
dreapta) colo, peste deal, e tabăra leșilor, iar colo (*la*
stingă) sunt ai lui Bogdan-vodă, adecă, cum s-ar zice,
ai noștri. Niciăștia nu pot să iasă, niciăia nu pot să
10 întredecît pe aici. Altă cale nu e: pe aici trebuie să
treacă; aici li se-ncruciează drumurile. I-am vedea
pe Ieși dac-ar fi prin apropiere, dar nu le dă mîna să
între-n pădure. Iacă, sunt trei săptămîni acum de
cînd tot așteaptă să iasă Bogdan-vodă la ei.

LUNCANU

15 Uite, lumea zice că nu mai sunt nici leșii atît de
haini ca mai nainte: n-au venit cu gînd rău, cică să
ni-1 aducă iar, ca prieteni, pe Alexandru-vodă.

ȚURLOI

20 O fi, nepoate, și așa, dar noi,ăști care-am trăit
în vremea lui Alexandru-vodă al nostru, Dumnezeu
să-1 aibă-n paza lui, că bun a fost, ne-am pomenit cu
gîndul că străinul, fie-ți chiar și prieten, e mai bun
dincolo de hotare decît în țara ta. Dar să ne căutăm
de drum. (*Ridică sacul.*)

LUNCANU

25

Mai e mult? (*Ridică sacul.*)

ȚURLOI

Ai noștri cam pe-aci trebuie să fie.

(*Ies amindoi.*)

SCENA II

ONCIUL și ARON intră tiptil de la dreapta

ONCIUL

Aici e gura văii.

ARON

In zadar.

E locul strimt.

ONCIUL

E strimt.

10

ARON

Ce facem dar?

E multă călărimea leșilor.
Se-nfundă când o iau cu zor.

ONCIUL

15 E greu, o văd și eu, dar pe Bogdan
Nu-l scoți din adăpost în câmp deschis.
E priceput în treburi de război
Și-i știe și pe moldovenii săi
20 Că sunt puțini, greoi și rău armați,
Și pe ai noștri că sunt mulți și iuți
Și-n lupte oțeliți: nu-l înșelăm.

ARON

Hatmane, lasă-l, să mai așteptăm.

ONCIUL

25 Nu mai putem. [Ei] pot, că sunt puțini,
Și toți le-aduc merinde prin ascuns,
Dar noi suntem și mulți și urgisiți.
Căci a rămas pustiu îngrozitor
Și după Ieși, și împregiurul lor.

ARON

Urâtă și grea soartă am avut:
Nu am scăpat de ce mult m-am temut.

ONCIUL

5 Dar eu? Aș fi primit mai bucuros
Să fiu tăiat în bucățele mici
Decît să văd călcată de străini
Sărmană țara mea. Acum ce fac?
Eu însumi îi aduc și osîndit
10 Mă văd să lupt alătura cu ei.
Aș vrea să fiu învins, căci mă-ngrozesc
Gîndindu-mă că țara mea o surp
Ieșind în lupta grea învingător.

ARON

15 Strivit mă simt și eu și mă-nfior,
Și toate pentru că un singur om
Voiește-a fi cu orice preț stăpîn.
O, dac-atunci nu ar fi fost scăpat
De oastea lui vestită prin ascuns,
20 Noi aci atît de rău n-am fi ajuns.

ONCIUL

Dar dac-atunci n-am reușit, acum,
Acum un singur gînd în suflet am:
Să dau în el și să lovesc cum știu.
25 Din fața mea n-o să mai scape viu!

ARON

Tot ăsta e, îți jur, și gîndul meu!

ONCIUL

30 Si nu suntem noi numai, tu si eu!
De-un gînd cu noi să știi că sunt destui
Nu biruința vrem, ci moartea lui!

SCENA III

Cei de mai sus și DIACUL, care intră din stînga

DIACUL

Să vă mănînce haitele de lupi
Și corbii carnea să vi-o sîîșie
Din hoituri, iar ciolanele pe cîmp
Să vă rămîie hrană pentru cîinil
Călăi spurcați!

ONCIUL

10 Diacul!

ARON

Dînsul e!

ONCIUL
(cătără Diac)

15 Ce e, diece? Ce-ai pățit?

DIACUL

Stați voi!
Vezi? Uite-așa. Codac și Barbălat
Și Linte, fire-ar fi, m-au tărăbăcit
20 De m-au făcut, cum vezi, că nu-mi mai simt,
Sărac de mine, încheieturile.
Iscoadă spun că sunt. Iscoadă, eu?
Dar un pîrlit ca mine ce-ar putea
Să iscodească-n tabără la ei?!
25 Mănîncă gros și toarnă la beții,
Iar dacă vreau să pișe și eu ceva,
Mă iau la goană ca pe-un ticălos.
Și, uite, vezi ce-mi fac! Nu mai sunt om.
30 Aoleo! aoleo! Mi-au frînt și oasele,
Și crucea pieptului, și coastele!

ONCIUL

Și zici că trag beții?

DIACUL

Dar ce beții?
Cînd bei în rînd cu ei, voinic să fii.

ARON

Cum i-ai lăsat acum?

DIACUL

Ce să Ie faci?!
Zac beți ca porcii-n umbră la copaci.
Aoleo! aoleo! și spatele mă dor!

10 ONCIUL

Dar vin de unde au?

DIACUL

N-ai grija lor.
15 Ia vezi colo, un drum adăpostit
Coboară-n vale despre ei la cîmp.
Pe-acolo vin pitiș poverile.

ONCIUL

E drumul bun?

DIACUL

20 Călare și pe jos.

ONCIUL

Pe-acolo haid'. Îi apucăm din dos!
Îl știi? Ai mai umblat pe el cîndva?

DIACUL

25 Aoleu! Dar cum să nu îl știu?
Cînd chiar acum de-acolo viu?

ARON

Să vii să ni-l arăți.

DIACUL

Să viu, de pot,
Că m-au stîlcit, mișeii, rău de tot.
Nu vă-ndoiți, că la liman vă scot.

(La o parte)

Și-o să v-arate ei apoi ce pot!
(Ies pe drumul pe care au trecut Țurloi și Luncanu.)

SCENA IV

10 **Osteni, BOGDAN, COSTE, CODAC, VERIGĂ,
BARBĂLAT**

BOGDAN

Oricum ar fi, hatmane, sunt pierduți.
Se înăcrește vinul cel mai bun
Cînd stă-n bătaia soarelui lăsat.
15 Oșteanul care e ținut în loc
își perde foarte în curînd și el
Avîntul de război și, înăcrit,
Se lasă-n voia întîmplărilor.
Noi grabă nu avem; să stea cît vor.

20 **COSTE**

Dar stăm, măria-ta, legați.

BOGDAN

Nu ei ne țin, ci noi i-am prins în laț
Și-i obosim, ca să-i putem muia.
25 Dar să vedem. Diacul e isteț,
Și dacă-i trage-n cursă,-i fugărim
De nu mai vin pe-aici cît mai trăim.

COSTE

Suntem de tot puțini.

344

BOGDAN

Puțini, dar noi.

(Cătră oșteni.)

Băieți, voi stați aici adăpostiți,
Și dac-ar fi ca să-i vedeți pe Ieși
G-apucă ceva, vă străcurați ușor
Napoi spre tabără și îi lăsați
Să treacă-n grija Domnului spre fund.

(Cătră Coste.)

10 Apoi, hatmane,-i lași în seama mea
Și vii ca să le tai retragerea.

(Cătră oșteni.)

M-ati înțeles?

CODAC

15 Eu, nu, măria-ta.
Ce fac cînd ei pe-aiurea ar intra?

BOGDAN

Tu stai și-aștepti ca să ne vezi luptînd.

BARBĂLAT

20 Ei, vezi? Atunci venim și noi la rînd.

BOGDAN

Veniți. De astă grijă să n-aveți.
Suntem tot unul pentru trei din ei.
Și nimeni dintre noi nu-i de prisos,
25 Nici unul azi n-o să mai poată ști
De mine mort ori încă viu va fi.

VERIGĂ

Suntem cu toții gata să murim.

BOGDAN

30 Ba să trăiți! Oșteni, viteji să fim,
Iar cu adevărat viteaz nu ești
Decît luptîndu-te ca să trăiești.

345

Afară de viață nu-i nimic
Nici bun, nici rău, nici dulce, nici amar,
Și vrednic ești de a fi fost născut
Numai când știi viața s-o păstrezi,
5 S-o porți, s-o suferi și să ți-o-ndulcești.
Suntem puțini, dar nu am fost ca ei,
Aduși, ci am venit noi înșine,
Ca, biruind azi, mine să trăim
Mai fericiți de cum am fost noi ieri.
10 Viața nu vi-o dați, băieților.

COSTE

Ci căutați să li-o scurtați pe-a lor.

BOGDAN

15 Să vă înfiorați de negrul gând
Al unei morți venite prea curînd.
(Bogdan și Coste ies spre fund.)

SCENA V

20 Cei de mai sus, afară, de **BOGDAN** și de **COSTE**
*(Codac, Verigă, Barbălat și oștenii se pitesc pe ici,
pe colo.)*

CODAC

Pst! Iată-i că vin. Dar nu sunt Ieși, ci moldoveni.

BARBĂLAT

Tont mai ești! Sunt ai lui Alexandru-vodă.

25

VERIGĂ

Dar, minune! Diacul ce caută în fruntea lor?

OȘTEAN

Iată si lesii!

CODAC

Să ne străcurăm, cum a poruncit vodă.
(Verigă, Barbălat și ceilalți oșteni se retrag.)

Să vă întoarceți sănătoși! Iar eu,
Codac, codindu-mă, în coadă stau
Și-aștept să-mi vie vreun vînat mai gras:
Mă bat cu om de seamă, ori mă las.
(Bămine pitit.)

SCENA VI

10 **CODAC**, după cîtva timp doi boieri cu cete de
oșteni, apoi **ONCIUL**, **ANDRONIC** și **ARON**
trec de la dreapta peste scenă

UN BOIER

Băieților, încolo s-o luați.

15

ALT BOIER

La cap, la pept, la pîntece să dați!

(Pauză. Zgomot de război.)

ARON

Colo, boieri! Acum să-nvălmășesc.

20

ANDRONIC

Acolo îl găsim.

ONCIUL

Dati zor!

ARON

25

Grăbiți!

ONCIUL

Cu toții la un loc!

ARON

Și nu-l slăbiți!

(Ies spre stîngă.)

CODAC

5 Ce bun vînat! o scroafă cu purcei
Și un mistreț colțat. Acum, pe ei!
(Iess. Zgomotul de arme se apropie.)

SCENA VII

10 Boieri, osteni, Iesi, VERIGĂ, LINTE, ONCIUL
și ARON

(Sj-ntorc în retragere.)

BOIER

îngrozitor măcel!

ALT BOIER

15 Cum n-a mai fost!
E codrul plin de morți, și tot frunțași.
Sunt Ozdrovot, Bucinski, Porava
Și alți hatmani leșești.

BOIER

20 Și mulți boieri.
Andronic a căzut în fata mea.

ALT BOIER

Dar și hatmanul Coste a perit.

(Ies.)

25

[UN] LEAH

Și Alexandru-vodă? Ce-i cu el?

ALT LEAH

El a scăpat și e pornit pe drum.
(Ies.)

348

VERIGĂ

Spurcaților!

LINTE

5 Să mai veniți pe-aici!
Verigă, dă vîrtos!

VERIGĂ

Și-n mari, și-n mici

LINTE

S-a dus sărmanul Barbălat!

10

VERIGĂ

Dar după ce vro zece a tăiat.
.(Ies.)

SCENA VIII

15 ONCIUL, ARON, BOGDAN, CODAC și
OȘTENI

ONCIUL

(intră de la stîngă cu Aron)

20 Suntem perduți! Năprasnic ne-a ajuns
Blăstămul mumelor ce-și plîng
Feciorii morți în l ipta dintre frați
Și părăsiți în cîmp neîngropați.

ARON

(însoțit de alți doi boieri)

Acum abia să vezi mîndria lui.

25

ONCIUL

Mîndria lui?! O, dacă nu-l răpui,
Se-nalță tot mai sus în gîndul său.

349

ARON

Iar noi cădem din ce în ce mai rău.

ONCIUL

5 O, da! Cădem, căzînd mereu tînjim.
Viața mea ce rost mai are azi,
Cînd, rușinat, mă plec în î'ța lui?
Și e atît de greu să mori știînd
Că nici o faptă nu ai săvîrșit,
Ca lumea să nu uite c-ai trăit!

10

ARON

O faptă?! Eu sunt gata de-a-l lovi,
Dar pîn' la el nu pot răzbi.

BOGDAN
(în fund, cu o ceată de oșteni)

15 Domol, băieți! Boierii să-i cruțați
Și mi-i aduceți cot la cot legați!
(Oștenii ies.)

ARON

El însuși, iată-l!

20

ONCIUL

Singur, în sfîrșit!
(Către Bogdan)

Te-am căutat și, iată, te-am găsit.
Vă rog să mă lăsați, boierilor,
25 Ca singur eu cu el să mă măсор.

BOGDAN

O, nu! Atît de jos nu mă cobor.
Nu lupt cu un nemernic bocitor!

ONCIUL

30 Cu mine ai să lupți, ori te omor!

BOGDAN

Tu poți s-o zici, dar n-o și faci ușor:
Toți patru dac-ați fi, și vă dobor!

ARON

5 Prea mult te socotești!

BOGDAN

M-am cîntărit.

CODAC
(în fund, cu oștenii)

10 Măria-sa!

[UN] OȘTEAN

Săriți, că i-am găsit.

GODAC

Pe ei, băieți! Mistreț afurisit!
15 *(Lovesc atît pe Onciul, cil și pe Aron)*

ONCIUL
(mai nainte de a filovit)

Ești un descreierat.

ARON

20 Ah, sunt lovit!
(Șovăie.)

BOGDAN

Nu mai loviți. Destul e să-i legați!
(Oștenii-l iau și-l duc pe Aron.)

ONCIUL
(lovit, șovăie)

Tu m-ai lovit? **(Cade.)**

BOGDAN

Eu, nu!

ONCIUL

O, nici atât?!

- 5 Nici chiar atîta mîngăiere n-am?
Să mori rănit de-un om de rînd. Dar nu,
Tot mor acum cu gîndu] împăcat,
Căci i-am văzut luptînd pe moldoveni.
10 Bogdane, iartă-mă acum, cînd mor,
Și fii cu alți boieri mai cruțator.

BOGDAN

- Sărman de tine! Ce păcat! Un om
Croit din cea mai bună pănură,
Dar rău stricat de cei ce l-au cusut
15 Cu ață slabă și l-au cîrpăcit.
Tu, biet, spre bine-ai fost mereu pornit,
Dar, slab să-l faci, tot rele ai urzit.

SCENA IX

- 20 Cei de mai sus, HULPE și alți doi boieri
aduși legați

BOGDAN

Ce văd? Și Hulpe? E și el aici?

HULPE

- 25 Mă-nchin, măria-ta, și, umilit,
îmi plec supus nemernicul genunchi.
O, ceartă-ne, dar vina să ni-o ierți.
Căci noi credința ne-am păstrat
Cînd ne-am supus poruncilor domnești.
Și ție ți-o păstrăm cînd domn ne ești.

30

BOGDAN

Credința mi-o păstrez și eu.

352

HULPE

O, da!

O știm: te-ai apărat, măria-ta,
Căci mulți se-ndesuie prin curți domnești
Ca să urzească planuri mișelești.

BOGDAN

Un domn cu rost se scutură de ei:
Numai mișei s-ajută cu mișei.

HULPE

- 10 Așa-i, măria-ta. In adevăr,
Din slugă îl cunoști și pe stăpîn.

(*În taină.*)

li ai acum pe toți în mîna ta:
N-au să te ierte ei de-i vei ierta.

- 15 (*Oștenii aduc cițiva boieri și pe Aron legați la cap.*)

BOGDAN

(*se întoarce spre aceștia*)

- Vă văd cu ochii în pămînt. De ce?
Putem să stăm cu capul ridicat,
20 C-a-nvins Moldova pe dușmanii ei.
Ori nu sunteți și voi tot moldoveni?!
Voi, moldoveni!! O șleahță de-nhăitați,
Ce vecinie între ei se hîrjonesc.
V-ați luminat acum și ați văzut
25 Că-n moldoveni se poate răzăma
Oricare domn cu gînd curat și bun.
El n-a putut, căci voi l-ați amăgit,
Cu lingușiri l-ați îneîntat. Da, voi.
Chiar voi mereu spre ele l-ați împins.
30 Acuma stați aduși in fața mea,
Și eu, azi voauă domn, v-am judecat
Și am să fiu cu voi neîndurat.

ARON

- 35 Credința către domn nu e păcat.
Ai zis o dată însuți, nu uita:
„Tăcuți, supuși urmăm porunca ta”.

353

BOGDAN

Am zis și n-am uitat, dar nu vă iert.
O țară nu-i un om din care storci
Ce poate da în bine ori în rău.
Se plămădesc într-însa nencetat
Comori neistovite de virtuți,
Se scurg mocirle de păcate mari,
Și potrivit cu firea ta-ți alegi
Si-aduni orice e bun, orice e rău:
10 El dintre toți pe voi v-a adunat,
Cu voi s-a însoțit și a lucrat.

UN BOIER TINĂR

Ne taie-acum! Destul ne-ai înfruntat.

BOGDAN

15 Ușor vă tai, fiind învingător,
Dar eu spre lucruri grele mă avînt.
O, nu! Eu nu vă tai; vreau să trăiți,
Ca mine să vedeți Moldova mea.
De ce-aș avea adecă să vă tai?
20 Din ură, nu, căci eu nu pot urî.
De frică, nu! Prin ea m-aș înjosi.
V-ați coborît prea jos, și sus sunt eu î
Pedeapsa voastră e disprețul meu!

ARON

25 Suntem destui ca, prețuindu-ne
Noi între noi, să îl purtăm ușor,
Dar tu în noi pe om disprețuiești,
Si nu uita că om și însuți ești.

BOGDAN

30 Destul! Puteți acuma să plecați

ACTUL AL CINCILEA

Sală, iar în fund altă sală, în care oșteni și boieri
tineri stau la masă și petrec voioși. Muzica ciută
încet.

SCENA I

OȘTENI, CODAC, în urmă BOGDAN, apoi
HULPE

OȘTENII
(cîntă-n cor)

10 Din zori de zi pînă-nserat
Muncim din greu și nencetat.
Viața de nevoi e plină,
Răzbești prin ea luptînd din răspuțeri,
Și singur tu vei fi de vină
15 De cazi înfrînt și făr'de vreme peri.
Dar cerul este darnic
Și toate se sporesc
în traiul pămîntesc
Cînd omul este harnic.
20 Bărbați,
Lucrați,
La lene nu vă dati.

Noi serile ne adunăm
 Răsplata zilei s-o luăm.
 Viața de plăceri e plină
 Când veseli o petrecem între noi,
 Și orișice dureri s-alină
 Când om pe om s-ajută la nevoi.
 O, grijă nu vă fie,
 Că toate înfloresc
 In traiul pămîntesc
 10 Când este veselie.
 Bărbați,
 Cîntați,
 Voioși vă desfățați.

Noi nopțile de pază stăm
 15 Și între noi ne apărăm.
 Viața-i de primejdii. plină,
 Dușmanii-n toată clipa ne pîndesc
 Și steaua ta spre-apus înclină
 De ești nepregătit când te gălesc.
 20 Viața-i o comoară.
 Și toate se sfîrșesc
 In traiul pămîntesc
 Când moartea te-mpresoară.
 Bărbați,
 25 Veghiați
 Și clipe numărați.

CODAC
(iese din sala din fund)

Da, zic și eu: și clipe numărați!
 30 Diacul e-ndrăcit! Gîndea ceva
 Când cîntecul acela-1 ticluia.
 în adevăr, cu ce mi te-ai ales
 Când mori, așa, nu știi nici tu de ce?
 Ai fost. Atît'l Zici c-ai trăit și tu.
 35 Adică nu mai zici: când ai murit,
 S-a mîntuit și taci ca peștele.
 Acuma e acum, și cît trăiești,
 Nu te lăsa, ci treaba ta ți-o fă.

Urîță e și rea dihania
 Ce-și zice om și-și poartă nasul sus,
 Și neguțatorie proastă e
 Viața ei aicea pe pămînt!
 Te zbați, te zbuciumi, te căznești mereu,
 Iar când ar fi ca bine s-o pornești,
 Haid'! ți s-a dus suflarea în văzduh!
 Căci nu mănîncă dracul, nici nu bea,
 Dar nici nu doarme, ci mereu e treaz,
 10 Și ce-ai zidit tu ieri, el surpă azi.
(Bogdan iese din fund.)

Nu-mi plăci, măria-ta: ți-o spun pe șleau.
 Nu sunt boier să umblu cu minciuni.

BOGDAN

15 Ba te-am făcut.

CODAC

Ferească Dumnezeu!

BOGDAN

Ești Gongu, pîrcălabul de Hotin.

CODAC

Da, sunt, dar tot mă știu de unde vin.
 Degeaba! Din codac frunțaș m-ai scos.
 Dar bojeriți abia copiii mei
 De-or fi; eu îți vorbesc tot din topor:
 25 Rău faci, măria-ta, că-i păsuiești.
 Aron e om zăcaș și îndîrjit;
 Nu trebuie să-1 lași în voia lui.

BOGDAN

Eh, ce? Un ticălos!

30

CODAC

Nu zic că nu-i,
 Dar vezi, un ticălos și doi și trei
(arată pe degete)

Și patru, cinci, mulți ticăloși ca el,
Strinși la un loc, ticăloșie mare fac.
Sunt mulți, măria-ta; atîta zic.

BOGDAN

- 5 Nu pot din vrednicie nimic,
Iar craiul e sătul de ce-a pățit,
Chiar tu spuseși că li-a trimis răspuns
Că el cu domnul țării e legat,
Iar domn tot nu-i Aron — cît mai trăim.
- 10 N-ai grijă, pîrcălab. Să-i lăsăm!
Cu ei ospățul de-azi nu ni-l stricăm.
(Huipe intră lot din fund.)

BOGDAN
(se duce la el)

- 15 La lume noauă cauți și-oameni noi.
Ca să-i găsești, îi iau pe toți la rînd,
Și, bine vînturați, îi treci prin ciur.
Alegi apoi pe cei ce vezi că-s bob curat.
Și sănătos, iar zoana o arunci.
- 20 Așa se cern și se deosebesc.
Ca să-l cunoști pe om și-n firea lui,
Ți-l iai de-aproape și-l încerci mereu,
Și la nevoi, dar și la veselii.
Aci se dau pe față și virtuți
- 25 Și slăbiciuni; aici îi vezi cum sunt
În adevăr, iar nu cum vor să-i crezi.

HULPE

- Ești înțelept, măria-ta, dar vezi,
Cei depărtați de scaunul domnesc
- 30 S-au îndîrjit și rele plănuiesc.

BOGDAN

Eu li-am lăsat răgaz să dea ce-i bun
În sufletele lor. Nu vor așa?
Din vina lor va fi ce va urma.

HULPE

De mult am zis-o eu, măria-ta,
Și-o zic neîncetat în aști doi ani
De cînd domnești: hain e gîndul lor,
Și orice faci, nu scapi de ei
Decît stîrbind, zic iar, din rădăcină
Și buruiană rea, și mărăcină.

BOGDAN

- 10 Eu n-am cu ei nimic de împărțit,
Ci țara am s-o scap. Da! voi stîrpi,
Dar timpul încă nu îl văd sosit.
Nu mă-ndoiesc că rele gînduri au,
Dar gîndul, cît de rău, nu e păcat,
Și eu, Bogdan, nu pot să fiu ca Vlad,
- 15 Vecinul meu, o cloșcă de călăi,
Și fapte vreau să văd, ca să lovesc.

HULPE

De-i lași, măria-ta, le săvîrșesc.

BOGDAN

- 20 Să-ncerce, de-ndrăznesc. Atît aștept!
Mînia n-o cunosc, nu știu ce e,
Dar mila încă mai puțin o simt
Cînd vorba e ca țara să mi-o scap
De dușmanii ce-o scurmă nencetat.

25

HULPE

- Și dacă răușesc? Ai așteptat,
Măria-ta, prea mult, și, să mă ierți,
Dar sunt bătrîn și țara mi-o cunosc:
Prea mult te-ncrezi și prea puțin te temi;
- 30 Oștirea tot nu trebuia s-o risipești.

BOGDAN

Oștenii n-au să fie slugi domnești.

SCENA II

Cei de mai sus, DIACUL și-n urmă OLTEA

DIACUL

(intră de la dreapta; pentru sine)

5 Ce să mai zic? Mă uit mereu și văd
Cum poartă grijă el de toți.
Numai pe sine însuși s-a lăsat
în paza bună-a sfinților uitat.

OLTEA

10 (intră de la stîngă)

O, visurile mele n-au mințit;
Neliniștea ce-mi roade sufletul
Nu m-a-nșelat. Bogdane, s-a-ntîmplat
Ce eu cu-atîta groază-am prevăzut:
15 S-apropie, ba ei sunt chiar aici!

BOGDAN

Vorbește deslușit! Ce vrei să zici?

DIACUL

Ți-o spun, măria-ta, eu deslușit.
20 Sobolul scurmă prin pămînt ascuns.
De vrei deci ca să-l prinzi, o iai tiptil!
Și mi-l pîndești cînd mișcă-n mușuroi.
Tot cam așa-i și ceea ce-am să-ți spun.
Eu am simțit ceva așa din zvon:
25 Mai că boieri s-adună prin ascuns,
Mai că băieții făr'de căpătii
Se strîng pe străcurate prin păduri.
O fi? n-o fi? mi-am zis și m-am temut.
Ca nu cumva să dau orbiș în gropi.
30 Nu am pripit-o dar, ci am tăcut
Și tot tiptil m-am dus pe urma lor.
Acuma i-am găsit, măria-ta,
Și te vestesc că mișcă-n mușuroi:
Aron, boierii însoțiți cu el
35 Și gloatele de simbriași ai lor

S-au furișat pitiș și sunt pe-aci.
Mai este încă timp să-ncălecați
Și-n grabă mare să vă depărtați.

BOGDAN

(ironic)

5

Avem adică timp ca să fugim.

OLTEA

Și-un singur adăpost să ne găsim.
O, vai, ce soartă rea m-a prigonit
10 De cînd tu priveghezi neadormit
Ca țara ta de rele s-o ferești,
Iar însuși tu pe tine te-ai uitat!
Coboară-te, Bogdane, n rînd cu noi
Și-mbracă-te în firea ta de om.
15 încalecă! Scăpăm de-aici la Vlad.
Mi-e văr și ție-ți este bun vecin.
Te-ntorci cu ajutorul ce-ți va da,
îmbărbătezi pe moldovenii tăi,
Și prin cei buni îi nimicești pe răi.

20

DIACUL

Luminăția-sa a-ncălecat
Și-nvîrtejît s-a dus în calea lor
Cu ceata sa de călăreți aleși,
Ca să-i mai țină cîtva timp în loc.

25

OLTEA

Ștefan viața lui și-a pus-o-n joc.

BOGDAN

Rămii cu gîndul împăcat! Ștefan,
Odrasla mea și-a ta, e om întreg
30 Și trebuia să facă ce-a făcut.
Ești muma lui, iar el e fiul meu,
Nădejdea mea, podoaba neamului.
Ce eu nu am putut, va face el,
Și cînd viața ta e pusă-n joc,
35 Și-o pune el pe-a lui și-nvîrtejît,

Cum ți s-a spus, s-avîntă spre dușmani,
Ca să-i oprească-n loc luptînd cu ei.

HTJLPE
(iese tiptil; pentru sine)

5 Eu fac mai bine dacă-mi caut de drum.
Nu doar c-aș fi de felul meu fricos,
Dar simt că sunt aicea de prisos.

(Iese.)

BOGDAN

10 Viața-n joc noi muritorii toți
Ni-o punem cît trăim pe-acest pămînt
în fiecare clipă și nu știm
De ce și cum și cînd o să murim.

OLTEA

15 Și-așa mereu de moarte ne ferim.

BOGDAN

O, nu! Noi o-nfruntăm! Cum poți să știi
De nu tocmai voind să scapi de ea
Te-arunci orbiș și-n prada ei te dai?

20 Viața e un dar neprețuit,
Dar numai dacă știi cum s-o trăiești
Și cum prin moartea ta să ți-o sfințești.

OLTEA

25 Ah, mă cutremur de hidosul gînd
Că de mișei te lași să fii înfrînt!

BOGDAN

30 înfrînt ai zis?! în luptă cu mișei
Te dai învins cînd faci și tu ca ei,
Iar eu pe mine însumi sunt stăpîn,
Și orice-ar face ei, eu tot rămîn.
Chiar dac-ar fi să pier în luptă grea,
Rămîne-n suflete ființa mea,
Căci oamenii se nasc, trăiesc și mor,
Dar gîndul bun e-n veci dăinuitor.

SCENA III

Cei de mai sus și ȘTEFAN

ȘTEFAN

5 La arme, toți! îndată sunt aici!
Nu mai e chip ca să-i ținem pe loc:
Ei sunt prea mulți și ne-au împresurat.
Acum degrab pornind, tot mai răzbiți
Și printre ei, că-s încă risipiți.

VOCE

10 Ce e?

ALTĂ VOCE

Suntem împresurați!

VOCE

Săriți!

IAR ALTA

15 De cine?

VOCE

De boieri.

ALTA

20

Nu vă pripiti.

OLTEA

Bogdane, noi suntem nedespărțiți!

BOGDAN

25 Domoli, deștepți și cumpătați să fiți!
(Către Ștefan.)

Voi unde i-ați lăsat?

ȘTEFAN

Ne urmăresc,
Viind în grabă mare după noi,
Dar călărime n-au. Încălecați.
Răzbim ușor și-apoi suntem scăpați.

BOGDAN

Ce arme au?

ȘTEFAN

10 Sunt mai ales arcași,
Cîțiva lănceri, puțini pușcași.

BOGDAN

15 Porniți strînși în mănunchi bine-nchegat.
Ștefane, ia pe muma ta în șea!
Și de pușcași mereu să vă feriți,
Căci pușca-i arma lașilor mișei
Ce din ascuns și chiar din dos lovesc.
Nainte! și degrab încălecați.

(Către o ceată de oșteni.)

20 Iar voi cu mine rămîneți aici.
(Ceilalți ies.)

Noi, aștia, cei din urmă vom pleca,
Căci ei pe mine mă vor căuta.
(Cătră cei ce ies.)

Scăpați cînd noi cu ei ne vom lupta.

25

SCENA IV

BOGDAN și ceata de oșteni

BOGDAN
(pentru sine)

30 Și dac-ar a să scap, ce rost mai am?
Alerg pribeag și făr'de căpătîi.

Cerșind pe ia vecini... O, în zadar!
Bogdan nu poate fi și domn fugar.

(Se descarcă o pușcă, și Bogdan, lovit, cade.)

Eu mor, dar alții-n urma mea răsar.

NOTE

Deși multă vreme Ioan Slavici s-a crezut chemat, în primul rînd, să scrie opere dramatice — „am o dispoziție deosebită pentru arta dramatică”¹, mărturisirea el, desigur și sub influența lui Eminescu, care în anii studenției vieneze se străduia să realizeze un repertoriu dramatic național și popular — rezultatele obiective ale eforturilor, în acest domeniu atît de îndrăgit de marele prozator, n-au coincis, îndeobște, cu dorințele subiective. Valoarea creațiilor sale dramatice n-a atins niciodată măsura veleităților, ceea ce nu trebuie să conducă pe cercetătorul literar spre o atitudine de dispreț și ignorare.

Unii dintre contemporanii lui Slavici — stăpîniți de idei preconcepute și extraestetice — cît și istoricii literari de mai tîrziu (cu puține excepții), tributari într-o bună măsură unui spirit subiectivist, au expedit în cîteva cuvinte producția dramatică a marelui scriitor ardelean. Dacă s-ar strînge la un loc *lot* ce s-a scris despre opera sa dramatică de către vechea istorie literară, nu s-ar realiza mai mult de 3-4 pagini.

Numărul paginilor nu e, firește, un criteriu de judecată, dar e un indice sigur pentru determinarea gradului de interes acordat unei probleme.

Cu sprijinul istoricilor literari, imaginea nuvelistului strălucit a strivit, se pare, pe aceea a dramaturgului. Ar fi păcat însă, să persiste o asemenea eroare. Evident, un talent multilateral se realizează cel mai adesea inegal în diversele domenii pe care le îmbrățișează spiritul său creator. Nu trebuie uitat, totuși, că fiecare din aceste preocupări contribuie într-un fel sau altul la conturarea personalității sale complexe. Poetul Goethe a dominat, incontestabil, pe prozatorul, pictorul, nct'iralistul și fizicianul Goethe, însă personalita-

¹ I. Slavici, Scrisoare către *Iacob C. Negruzzi*, datată Viena, 18 martie 1872, publicată în *Studii și documente literare*, București, 1932, voi. II, p. *Iii*.

tea lui bogată și variată n-ar putea fi, desigur, înțeleasă numai printr-o exegeză unilaterală. De asemenea, referindu-ne la o sferă mai restrânsă, n-am putea pătrunde adânc în tainele geniului eminescian dacă n-am cunoaște, alături de cel ce exalta în celebra *Scrisoarea III* trecutul de luptă al poporului, pe prozatorul romantic și dramaturgul Eminescu, care, în planurile sale dramatice — concretizate doar în ciornele unor piese istorice ca *Bogdan Dragoș*, *Mira*, *Alexandru Lăpușeanu*, *Alexandru-vodă*, *Mureșanu* — s-a arătat atât de preocupat de vremurile pline de eroism ale poporului român.

În cazul lui Slavici, studiul operei dramatice ne înlesnește stabilirea unor relații interne în cadrul creației sale, ne îndrituiește să explicăm anumite trăsături stilistice din nuvele, să le intuim specificitatea, structura temperamentului său artistic. Cunoscând marea pasiune a lui Slavici pentru genul dramatic și avînd în vedere prezența masivă a dialogului în proza sa, la o privire superficială am fi ispitiți să credem că înclinarea spre dramaturgie se manifestă la el și în opera epică. Astfel, dacă am compara un pasaj din nuvela *Gura satului*, în care se redă o împrejurare oarecum asemănătoare cu aceea din piesa *Fata de birău*, am fi surprinși de utilizarea abundentă, aproape exclusivă, a dialogului cu caracter dramatic și am avea pentru moment senzația că partea propriu-zis descriptivă nu reprezintă decît simple indicații scenice. E adevărat, proza lui Slavici evoluează pe niște coordonate care apelează insistent la dialog, dar aceasta nu-i suficient pentru a socoti că are o structură dramatică. TudorVianu remarcă în *Arta prozatorilor români* această caracteristică stilistică: „Ioan Slavici introduce oralitatea populară în scrierile sale înaintea lui Creangă. În *Popa Tanda*, care apare în 1874, prin urmare cu un an înainte de *Soacra cu trei nurori*, prima povestire a lui Creangă, și cu șapte ani mai devreme decît *Amintirile aceleia*, întîmpinăm formele orale și zicerile tipice care alcătuiesc pece-tea stilistică a povestitorului moldovean” (p. 119). Nuvelele sale sînt vorbite, au stil oral, dar viziunea — și acesta este lucrul principal — nu e propriu-zis dramatică. *Slavici e epic prin excelență chiar în teatrul său.*

Epicul la Slavici nu e numai un procedeu, ca în teatrul romantic, într-un fel, sau ca în cel antic, într-altul; epicul la el este o chestiune de structură și temperament artistic.

Slavici s-a născut povestitor. De aceea peste toată opera lui dramatică plutește o adîncă înțelegere epică.

Pornită din credința sinceră că are o chemare deosebită pentru teatru, credință stimulată, fără-ndoială, de un prim impuls eminescian, în anii studenției vieneze, creația dramatică a scriitorului ardelean — puțin cunoscută pînă acum — ni se impune mai ales prin valoarea sa etică și socială, chiar dacă cea estetică nu e întotdeauna la un nivel corespunzător. În această nedesăvîrșire a creației sale dramatice se înscrie și o particularitate a teatrului lui Slavici, în general mai puțin dramatic și mai mult epică dialogată, țintind întotdeauna rezolvarea unei probleme de ordin etic și social.

Aceste aspecte pozitive ale dramaturgiei slaviciene sînt în stare să explice mai adînc, natura fundamentală de moralist a marelui prozator. Prin această trăsătură intimă a operei sale, Slavici dă o dimensiune nouă literaturii românești. La verva plină de duh și satiră a humuleșteanului Creangă, la mult zbuțuita meditație filozofică a lui Eminescu, la neiertătoarea șfichiuire a societății burgheze realizată de Caragiale, se adaugă, venind din Airdeal, spre împlinirea profilului literaturii naționale, grava privire moralizatoare cu care Slavici a iscodit cele mai intime procese psihice și sociale într-un moment în care relațiile capitaliste prindeau ca un imens păianjen toate zonele societății noastre.

Această interesantă întregire a peisajului literaturii noastre Slavici a realizat-o incontestabil și prin opera sa dramatică.

Comedia slaviciană abordează cu un sănătos realism popular probleme de ordin etic care se ridicau acut în fața societății vremii sale, marcînd un moment în istoria teatrului românesc. Dramele sale, de factură romantică, inspirate din trecutul de luptă al poporului român, înscriindu-se în linia tradiției, aduc totuși ceva nou, mai răspicat și mai evident, tocmai datorită mesajului social și etic pe care vrea să-l comunice autorul.

Este adevărat că din teatrul lui Ioan Slavici nu rămîn multe personaje memorabile ca din scrierile dramatice ale lui Caragiale și Alecsandri, să zicem, dar rămîne o atmosferă nouă, originală, o problematică dramatică, o tendință etică — transformată parcă într-un personaj principal — tendință care se completează cu aceea din proza sa, împlinind astfel specificul personalității lui Slavici. Eticul în opera scriitorului ardelean nu acoperă esteticul, ci i se integrează organic.

De aceea, formulînd puțin paradoxal, aș spune că principalul erou al dramaturgiei lui Slavici este *Bunul-simț* sau ceea ce se numește în popor OMENIA.

Inventivitatea dramatică e uneori săracă la Slavici îndeosebi în ceea ce privește realizarea personajelor din clasele exploatoare, cum sînt, de pildă, cele din comedia *Toane sau vorba de clacă*. Mai mult succes are autorul în realizarea personajelor simple, din lumea satului. Aceasta se observă chiar în cazul operelor dramatice de inspirație istorică, în care eroii din popor, scenele de masă constituie punctele cele mai înalte ale dramaturgiei lui Slavici.

În realizarea figurilor de boieri și domnitori, autorul se ține foarte strîns de cronică, parcă i-ar fi teamă că, seăpînd din mîna documentul istoric, n-ar ști ce să mai spună despre ei. De aici, un anume schematism al acestor personaje, un anume nefiresc al comportării lor.

Socotim că, în ciuda credinței după care teatrul lui Slavici nu atinge punctele cele mai înalte sau nici măcar mai modeste ale realizării artistice, el merită cu prisosință să fie luat în considerare cînd exprimăm o judecată de valoare asupra marelui prozator. În primul rînd pentru că, așa cum s-a putut constata, opera dramatică a lui Slavici are netăgăduite valori intrinsece, abordează teme importante, marchează un moment în istoria dramaturgiei românești, a limbii noastre literare; în al doilea rînd e de neconceput a-l înțelege adînc pe prozatorul Slavici în afară acestor căutări chinuitoare, insistente de la începuturile creației sale, care, pe lîngă multe altele, au darul de a fi făcute din el unul din cei mai buni mînuitori ai dialogului în proza noastră, în care Slavici ocupă un loc de primă importanță.

FATA DE BIRĂU

A fost publicată în *Convorbiri literare*, Iași, an. V, nr. 1, I. III. 1871, pp. 1—12 și nr. 2, 15. III. 1871, pp. 17—291.

Dacă, în general, opera lui Ioan Slavici cea mai reprezentativă, nuvelistica, a fost insuficient studiată, atunci o anumită parte a ei, mai puțin izbutită, dar nu neinteresantă, a rămas cu totul în afara sferei de preocupări a istoricilor literari. Aceasta e situația operelor dramatice: *Fata de birău*, *Toane sau vorba de clacă*, *Polipul unchiului*, *Gaspar Grațiani*, *Bogdan-vodă*. Singura apreciată întrucîtva de istoricii literari, mai ales pentru umorul ei țărănesc, a fost *Fata de birău*.

¹ Textele acestui volum sînt reproduse după ediția Ioan Slavici, *Teatru*, E.P.L., 1963.

Piesa aceasta, ca și celelalte, astăzi, cînd îl simțim pe Slavici ca pe un mare clasic al literelor românești, merită o atenție mai nuanțată.

Fațade birău e o comedie care, deși prezintă suficiente slăbiciuni de construcție, izbuteste, totuși, să creioneze cu artă citeva ticuri umane și sociale caracteristice. Eminescu a recunoscut din vreme „gingășia simplă și într-adevăr rustică” a piesei, capacitatea ei de a reda chipuri și psihologii autentice.

Badea Hârlea, birăul din Ciohotesti, e tipul omului morocănos, credul, cu o foarte greoaie mobilitate a spiritului. Nevasta lui, naica Floarea, e femeie isteată, șireată, cu o mare agerime a minții, iar fiica lor, Anița, ajunsă la vremea măritișului, întruchipează naivitatea fetei îndrăgostite. Învățătorul sătesc Cimbru și teologul Tănase-a-Popii se întrec în a-i cucerii inima; motivul principal nu e atît dragostea, cît interesul material. Tănase-a-Popii, comentînd într-un lung monolog din scena a patra a actului I faptul că de-o săptămîină vede mereu împreună pe Cimbru și Anița, supărat că el „conversează de doi ani neînterupți cu judeasa” în scopul de a-i lua fiica în căsătorie, mărturisește răspicat mobilul: o ia pentru că-i frumoasă, dar mai ales pentru că are bani. Conflictul are loc în familia primarului, care trebuie să se decidă pentru unul din pretendenți. Fata îl iubește pe învățătorul Cimbru, cu care o întîlnim la fîntînă în împrejurări erotice copleșite de idilism. Primarul, tatăl fetei, e dus de nas de fanfaronul latinizant, Tănase-a-Popii, un fel de Numa Consule din suculenta satiră a lui Hasdeu, *Trei crai de la răsărit*, îndreptată împotriva franțuziților și latinizanților vremii sale.

Este incontestabil că pentru realizarea acestui personaj Slavici a avut drept model pe eroul latinist Goluscu din comedia lui Vasile Alecsandri, *Busaliile*.

Tănase-a-Popii, care-l precede cu cîțiva ani și pe Rică Venturiano al lui Caragiale, e tipul intelectualului demagog, superficial, folosind un limbaj latinizant ridicol, incapabil să aibă o idee sau să trăiască un sentiment profund autentic.

Orice nimic e exprimat pretențios, pompos, iar decalajul dintre ceea ce exprimă și cum exprimă provoacă rîsul pedepsitor al cititorului sau spectatorului.

Iată cîteva mostre:

„Scusamentu! Doară v-am călcat pe picioare? Servitore umilissimu! Cum vă este sănătatea, jupîneasă naică Floarea?”

Un om simplu, din popor, dar cu bun-simț, cum e Popic, „dobașul din Ciohotești”, și un fel de fată-n casă la primar, ironizează limbajul alambicat, latinizant al teologului pedant:

„Să fiu turc — spune el — de știu ce zise acuma... apoi nici naica Floarea nu-i mai cu minte decât mine.”

Naica Floarea, cu o modestie falsă, de fapt, îi replică teologului: „La lasă, nu mai zice către mine «jupîneasă»; bătrînu-i jupîn, el e birău”, ceea ce îi prilejuiește lui Tănase-a-Popii o altă intervenție ridicolă nu numai prin limbaj, ci și prin ilogicul legăturii dintre premisă și concluzie:

„Mă rog; îmi permitez a observui cum că fiind jupînul badea Hărlea jude, dumneavoastră sunteți judesă... și prin consecuență... într-alt chip, sunteți sănătoasă?”

Făcîndu-se din ce în ce mai ridicol, în continuarea discuției cu naica Floarea și badea Hărlea, filfizonul evocă spectaculos romanitatea noastră, ajungînd pînă la „străbunii noștri împărați”. Pentru a compromite pe rivalul său, învățătorul Cimbru — vînător pasionat — Tănase-a-Popii declamă penibil citate din dreptul roman, într-o latinească inventată, care-i sporesc ridicolul și ne dezvăluie apucăturile sale de farsor: „Daschelis venantibus postî sui luanur”, adică „de la dascălii ce vînează [să se ia posturile”. Într-adevăr, teologul îi ia mințile primarului și ticluiește în numele acestuia o reclamație într-un grotesc stil arhaic și latinizant, prin care cere ca Cimbru să fie scos de la catedră și înlocuit cu Tănase-a-Popii:

„Docențele nostru Ioane Cimbru pe catedra din Ciohotești într-un egal cerc al circumstanțelor periculoase o află dejudeasca mea datorință de a o refera asta cu humulissima și mai aplecată humilenție plină de devotament căci rătăcind prin labirintul venațiunii cu cutreerea deșertelor silvestre și a munților înfierbîntați de caloirea estivă — ornamentul...”

Tănase-a-Popii are ceva din psihologia burghezului arogant și distant. Pe cît e de exagerat respectuos cu familia primarului, pe atît e de bătăran cu omul simplu, necăjit și sărac, Popic, pe care îl numește „măturătura asta a plebei”. Acțiunea evoluează către o scenă de umor carambolesc, căci Popic înțelege în loc de „măturătura plebei”, „mătură-pleavă”.

„POPIC

Auzi cum zice cătră mine?... cătră birău zice județu... cătră dumneata, naică Floarea... nu știu cum șod!... șod! Apoi cătră mine zice „mătură-pleavă”? Ha-ha-ha! El nu știe că eu fug de treierat ca calul de streche.”

Intervenția lui Popic declanșează din partea lui Tănase-a-Popii o replică în care se strînge toată rigiditatea, pedanteria, îngîmfarea și prostia acestui fanfaron intelectual: „Ce impertinență bigolistică!”

Din Tănase-a-Popii, Slavici a știut să facă un personaj comic în toată puterea cuvîntului, care ilustrează practic concepția avansată, realistă a scriitorului despre această categorie estetică. „Comic — va scrie Slavici mult mai tîrziu într-un articol intitulat *Comedia la noi* — devine abia cel ce nu-și dă seamă despre slăbiciunile sale ori le ia pe acestea drept virtuți, de care se poate lăuda. Rîdem de el pentru că vorbele și faptele lui nu se potrivesc deloc cu gîndul din care sunt pornite, nici cu părerea ce o au despre sine cei ce le rostesc ori săvîrșesc”.

Cu ajutorul lui Mitru Florii-Cucului, care simbolizează bun-simț și onestitatea omului din popor, spiritul său de dreptate: „Doamne, mulțămescu-ți — zice el în final — că putui face binele fără a face rău”, primarul află că a fost dus de nas de Tănase-a-Popii, și lucrurile iau o întorsătură fericită. Anița se căsătorește cu Cimbru, iar bătrînii sînt fericiți, ca și cînd asta ar fi dorit-o de cînd e lumea.

Nicolae Iorga — singurul din toți istoricii noștri literari care a acordat o atenție mai mare piesei — spunea pe drept cuvînt despre *Fala de birău*: „Nu e atît o comedie, deși este una, și bine condusă, cit o scenă de moravuri, o nuvelă dialogată. Într-însa, în aceste icoane de sat murășan, totul este adevăr. Se uită țesătura ușoară, ca în nevele sentimentale ale timpului, cu fata pețită de cine-i e drag și de cine vrea să i se impuie, cu bătrînii care hotărîsc de soarta ei, cînd se urmărește dialogul de o unică autenticitate, arătînd cea mai puternică și sigură străbatere în sufletele omenești, în aceste suflete țărănești, cumpănite, încete, cu multe întorsături pe loc, cu multe sucituri înțelepte, prin cele mai rafinate mijloace de înriurire, care ar uimi pe un psiholog deprins cu ce are intelectualitatea mai pretențios”.¹

¹ Ioan Slavici, *Comedia la noi, la Adevărul literar și artistic*, seria III» an. III, nr. 98, 24 sept. 1922, p. 1.

⁴ N. Iorga, *Isforța literaturii românești contemporane. I. Crearea formei*, București, 1934, p. 189.

TOANE SAU VORBA DE CLACĂ

A fost publicată în *Convorbiri literare*, an. VIII, nr. 11/1875, pp. 417—432.

Toane sau vorba de clacă e o farsă ușoară, bazată pe un comic de situație și de moravuri. Personajele sînt acelea ale unei comedii „clasice” și poartă adesea nume simbolice, caracterizante.¹ Luncan, stăpînul casei, Măria, soția lui, doamna Plutescu, mama Măriei, Frecățel, servitor la Luncan, Maranda, fată-n casă la Luncan, Mirzac, portar, Casandra, soția lui Mirzac, Ieftimie Egorovici, birjar, Cesar Găetan Stante-Pede, chelar, părintele Chiriac Chisăliță, popa satului, Averchie Buchilat, dascăl, o doamnă Clevetită și un sergent de poliție. Subiectul, simplu și într-un anume fel banal, amintește comedile la modă spre sfîrșitul veacului al XIX-lea în Franța.

În salonul elegant mobilat al domnului Luncan se poartă o aprinsă discuție între acesta, soția sa, Măria, și mama ei, doamna Plutescu, pe tema: dacă e bine să-și petreacă vacanța de vară în Alpii Svițerei, conform dorinței Măriei, sau nu. Cu un patriotism ieftin, livresc, Luncan îi recomandă frumusețile patriei noastre, pe care ea nu le recunoaște. Din nimic, adică din niște „vorbe de clacă”, izbucnește o supărare, „o toană”, care duce la despărțirea celor doi; Luncan, împreună cu servitorul său Frecățel, pleacă la „Otel Burlac”, iar Măria și Maranda, la hotel „Martha”. Aici, în actul II, au loc numeroase peripeții și confuzii, care par a săpa o prăpastie de netrecut între cei doi tineri căsătoriți. În actul III personajele centrale, Luncan și Măria (în jurul cărora sînt strînse toate celelalte, popa satului și dascălul făcînd un elogiu boierimii, socotită, în servilismul lor, „fruntea țării”) se chinuie și suferă din pricina dragostei într-un mod ridicol. Măria, sosită la moșia lui Luncan, e cuprinsă de remușcări: „Voiesc să-l surprind, să-i vorbesc, să văd expresia ochilor săi, să mă arunc la picioarele lui... El mă va ierta, mă va iubi, sau mor la picioarele lui”.

Luncan află de venirea Măriei și strigă retoric: „Piară lumea! Măria trebuie să fie a mea!”

Se împacă teatral și rămîn la moșia lor, în munții frumoși ai țării.

Comedia are un caracter ostentativ moralizator, ideea etică — să zicem așa — e expusă răs-picat, la un moment dat, de Sîtilă, per-

¹ G. Călinescu în *Istoria literaturii romane*, p. 454, socotește piesa „fără interes deosebit” și precizează că „a dat lui Eminescu, într-un proiect, cîteva nume proprii”.

sonajul care apare ca un clovn la „Otel Burlac”, exprimînd grav un adevăr empiric, cu rezonanțe de înțelepciune țărănească: „Să nu se amestece nime în certele căsătoriților”.

Conflictul piesei stă de fapt într-o ceartă pentru nimic între doi tineri căsătoriți, alimentată de amestecul inoportun al altora. Acțiunea n-are nimic captivant, ieșit din comun, curge linear, simplu, pentru a demonstra tema, care se repetă în piesă ca un leitmotiv: „Să nu se amestece nime în certele căsătoriților”. Personajele sînt mai mult întruchiparea unor teze moralizatoare, care apar în scenă după scheme clasice, decît oameni vii, autentici, cu trăiri și pasiuni reale.

POLIPUL UNCHIULUI

#

A fost publicată în *Tribuna*, Sibiu, an. III, nr. 222, 27 sept. 1886, p. 1; nr. 223, 28 sept. 1886, pp. 1—2; nr. 224, 30 sept. 1886, p. 1; nr. 225, 1 oct. 1886, pp. 1—2.

O lucrare dramatică mai inspirată, plină de nerv, capabilă să amuze și să critice anume tare morale, este comedica *Polipul unchiului*. Deși publicată așa tîrziu, piesa era terminată la 2 aprilie 1875, după cum reiese dintr-o scrisoare a lui Slavici către Iacob Negruzzi, *Studii și documente literare*, Buc, 1932, voi. II, 274: „Eu am gata — scria Slavici — *Stan Bălăban, o poveste (20 file)*, *Polipul unchiului, comedie într-un act (45 file)*, *Cele trei case, o nuvelă în felul lui Popa Tanda (50 file)*. Aceste sunt în magazin, au fost citite și admise aici”. Slavici îl încunoștințează pe Negruzzi că i le trimite pe toate. Nici una n-a fost publicată însă în *Convorbiri literare* și nici în volumele apărute. *Polipul unchiului* va vedea lumina tiparului peste unsprezece ani în *Tribuna*. Ion Breazu, singurul care a semnalat această producție dramatică a lui Slavici, arată, în studiul său *Literatura „Tribunei”, că Toane sau vorba de clacă și Polipul unchiului „sînt înrudite de aproape atît în concepție cît și în stil”*, ambele aparținînd aceleiași perioade. Ca și cealaltă comedie, *Toane sau vorba de clacă*, și *Polipul unchiului* nu se petrece în mediul ardelenesc, pe care Slavici îl cunoaște atît de bine ci în Țara Românească, unde autorul venise de curînd, abia de un an, căci scenetele acestea comice erau terminate în 1875. Intriga și

1 Ion Breazu, *Literatura „Tribunei”, în Dacoromania*, an. VIII, 1934—1935, p. 70.

acțiunea, în general, sînt naive, dar savuroase și cu efecte de critică socială incontestabilă.

Vespianu, un bătrîn pensionar ipohondru, e obsedat de ideea că în stomacul său se află un polip, „ca paingenu și ca racul și-i stă acolo-n pîntec și-i soarbe sîngele și-i roade oasele”. Dacă mîncă cu poftă, zice că nu pentru el mîncă, ci pentru jigania aceea; dacă doarme bine, zice că tot pentru ea doarme, și zice că nu poate scăpa de ea decît dacă-și ia o nevastă tînără, ca să-și „prenoiască” sîngele. Chinuit de asemenea gînduri, bătrînul își propune să se căsătorească repede cu nepoata sa, Aurelia, pe care o iubește, însă, vărul ei, tînrul Iulian. Sînt fără îndoială în construcția comediei, în natura personajelor și în specificul intrigii influențe din Molière și Shakespeare, care nu împieteză însă asupra originalității lui Slavici. În continuarea acțiunii, lucrurile par a se complica în defavoarea tînrului dacă n-ar interveni prompt un prieten plin de spirit și inițiativă, avocatul Ciocănel, care-i joacă bătrînului o farsă teribilă, dîndu-se drept marele doctor Wangworth din America, specialist în polipi la stomac. Împreună cu Verigă, servitorul plin de inteligență și umor al lui Vespianu, îl supune pe nenorocitul ipohondru unei vizite medicale, descriindu-i boala într-o imagine înfiorătoare. Mai întîi, i se spune ipohondrului că boala se manifestă printr-o aprinsă poftă de mîncare, de somn și de însurătoare; apoi prin senzații de frig la picioare, la mîini, la nas și urechi, pentru ca în cele din urmă să înceapă să cadă urechile, nasul, degetele etc., pînă cînd bolnavul dispăre cu desăvîrșire. Scena consultației smulge oricui un rîs sănătos, reconfortant. Ciocănel îl leagă bine pe pacient și cu niște clești mari, înroșiți, simulează că-i scoate polipul. Cînd bătrînul e în culmea disperării, i se spune că Iulian a fugit cu Aurelia. În vremea asta Iulian asistă la farsă, ascuns în camera vecină.

La revederea sa, unchiul îl iartă, îl îmbrățișează și-l conduce chiar la Aurelia, pentru a se căsători cu ea. Personajul cel mai viabil este Ciocănel, un demagog șiret, încîntat de expresia bombastică, menită să frapeze oamenii cu fraza și vorbirea reală; el are frați buni în comediile lui Alecsandri și ale lui Caragiale și chiar în *Fata de birău* a lui Slavici, în acel demagog Tănase-a-Popii, care-i uimește pe cei din jur cu stîlcitul său limbaj latinizant. Ciocănel se adresează prietenului său Iulian într-un limbaj curat caragialesc, și, să nu uităm, piesa, în 1875, era terminată: „Stimabile domnule și amice, iubite concetățene și frate!” i se adresează Ciocănel, pedant retoric, ca de la bară. Iulian — intelectual, chipurile, și el — îi replică, ap-

sînd pe o expresie de asemenea caragialescă: „Ei, lasă-mă în pace cu *mofturile* (s.n.) tale! ” „Te las”... continuă Ciocănel, adăugînd retorismului exacerbat și o notă metaforică desuetă: „Eu te las; din sentiment de delicateță renunț de a mai turbura cerul senin al deserațiunii tale prin veselie mea”.

Personajul acesta, prin travestirea sa cu atîta ușurință într-un doctor american cu renume, fără a fi descoperit ca impostor, izbuteste să ironizeze nivelul intelectual scăzut, lipsa de scrupule și tendințele cosmopolite ale unei părți din intelectualitatea educată și instruită de școala burgheză.

Într-un scurt monolog, Ciocănel, în postura de doctor, exprimă neocolit această critică: „Sunt doctorul Wangworth din America. Adecă de ce nu? Parcă nu sunt destui doctori care-și poartă titlul cu tot atîta drept ca mine?!... Parcă nu suntem într-o țară în care este un merit de a te lepăda de numele tău?! Parcă nu sunt avocat, om de afaceri, care, în interesul clientului său, trebuie să se facă și popă, și cătană, și porc-de-cîne, stimabile domnule, dacă așa cere situațiunea?!”

O sursă de umor suculent o oferă limbajul personajelor, în general, mult mai sprinten decît acela din nuvele, mai bogat în neologisme, capabile să sugereze mediul în care trăiesc. Dacă în nuveleși povestiri predomină un limbaj rural, chiar dialectal, aici surprind numeroasele neologisme și expresii neologistice ca: „sentiment de delicateță”, „ridicol”, „stilistică”, „compromis”, „lumea romanțurilor”, „reabilitare”, „a adresa”, „incurabil”, „a tortura”, „inspirațiune divină”, „diagnosă” etc. Femeile sînt apreciate ca „gingașe, generoase, nobile”, boala de polipi „celebră” e boala „celibatarilor”, „rimaculii” — polipii din stomacul unchiului — ar fi niște „bestii” întocmai ca rîma. Unele cuvinte și expresii sînt de un remarcabil efect comic. Slavici îl pune, spre pildă, pe falsul doctor Ciocănel să numească cele patru tipuri de polipi după un procedeu lingvistic care amintește parcă strădaniile sterile în acest sens ale lui Timotei Cipariu și Aron Pumnul. Astfel, polipii sînt de patru feluri: *rimaculi*, bestii care seamănă cu rîma, *sfredelnici*, „care au forma unui sfredeluș și străbat în inima omului”, *răcăcini*, „care seamănă cu racul”, „paingen-răcăcin”, „un monstru”, care „seamănă atît cu racul, cît și cu paingenu”.

Polipul unchiului ca și *Fata de birău*, prin sprinteneala acțiunii și vioiciunea unor replici, ni-l înfățișează pe Slavici într-o ipostază neobișnuită pentru un scriitor care ne-a deprins cu nuvele a căror

acțiune curge încet, greoi citeodată, creîndu-și totdeauna albie si-gură prin pământul mereu nedestelenit al cunoașterii vieții.

S-ar părea chiar că înclinația lui Slavici era mai puternică spre comedie decât spre dramă datorită pronunțatului său spirit de observație critică.

În legătură cu opera lui dramatică, Slavici poartă o bogată corespondență, din care se desprinde o adevărată patimă pentru teatru. „Lucrez acum la o a treia comedie”, declară entuziasmat în scrisoarea către Iacob C. Negruzzi din 18 martie 1872, „Una e gata... Un lucru grozav, acea care nu e încă gata... cinci acturi, caractere — să fugi!...”

E vorba de *O comedie la țară*, scrisă parte în iambi, care n-a plăcut și nici nu s-a publicat în *Convorbiri literare*. „*O comedie la țară* — spune Slavici în scrisoarea din 2 aprilie 1872, adresată lui Iacob G. Negruzzi (*Studii și documente literare*, Buc., 1932, voi. II, p. 188), n-a plăcut... voiesc a fi sincer; asta mă surprinde! Mi s-ar părea cum că asta comedie este mai bună decât *Fala de birâu*”.

Slavici părăsește comedia și se îndreaptă spre drama romantică, istorică.

O corespondență îndelungată a purtat în legătură cu *Bogdan-vodă* — cum se va vedea la momentul oportun — cu *Gaspar Grațiani* și *Ursita*. Aceasta din urmă, ca și *Bogdan-vodă*, n-a fost nici publicată, nici jucată. Se pare că s-a pierdut sau poate se află și ea printre hîrțile lui Slavici, păstrate de urmașii din familia sa. Despre conținutul ei ne informează chiar Slavici într-una din acele scrisori de care aminteam. „Îți aduci aminte — îl întrebă pe Iacob C. Negruzzi într-o epistolă din 31 august 1877, idem, p. 282 — dedramamea romantică în versuri albe, pe care o citisem la Iași. M-am pus să o lucrez din nou în iambi, făcînd-o totodată mai puțin serioasă. Din cei trei voinici, unul e polonez curtenitor, altul e ungur grosolan, iară al treilea e un voinic bătăran din republica Bîrladului. Afară de aceasta, Rucsandra este una dintre femeile cărora li se aprind călcîiele îndată ce văd o bucată de mustață. Astfel, pe alocurea piesa e de o naivitate pe care fetele n-o înțeleg, dar nevestele o ascultă cu plăcere. Dă-mi voie să-ți comunic două părți. Polonezul Mițki o întrebă dacă îl iubește. Răspuns:

Nu știu. Nici eu nu știu ce să-ți răspunz.
Parc-aș dori să fii precum nu ești,
Și totuși parcă-mi place firea ta.
Mă simt atît de bine-n astă clipă.
Ce crezi, voinice?! Ori nu cumva te iubesc?!-

Peste puțin, vine ungerul Boris, o îmbrățișează, o sărută, apoi pleacă spre a face ca nu cumva ceilalți să prinză ursă. Rucsandra [sic!] rămîne privind în urma lui.

S-a dus! Ce falnic e la umbrel și ținută,
Și capul, uite, ce frumos îl poartă!
Ce oare vrea să facă? Negreșit,
Din multe va să facă cei mai bine.
Nu știu... atît mă simt de nu știu cum...
Parc-am visat și parcă tot visez...
Cînd mîna îmi strînge cu mîna sa,
Nu știu, parcă-mi treceau fiori prin vine,
Și cînd cu brațul m-a cuprins — o, Doamne!
Resimt și-acum un fel de dezmiereare,
De care-’atunci eram deplin cuprinsă...
Iar cînd m-a sărutat, eram să leșin,
Simțeam cum inima mi se strînge
Și cum mi-a stat deodată răsufierea.
Zicea că mă iubește; mă privea
Cu ochii plini de foc, și-nvăpăiați
Erau obrazii lui atît de rumeni.
Și totuși parcă sunt nemulțumită...
Ce oare mai doresc? Ori el nu este
Precum visam pe tînărul iubit?
Ori poate îndestul nu mă iubește?
Ce oare mai doresc? Ori poate Mițki
îmi este mai dorit și mai pe plac?!

În sfîrșit, chestiunea se lămurește cînd sosește Fulger, adevăratul «ursit» și nu ne îndoim că, după tu unie, nedumerirea fecioarei înceată”.

Iată cît zel depune Slavici în explicarea și susținerea creației sale dramatice.

GASPAR GRAȚIANI, DOMNUL MOLDOVEI

A fost publicată în *Convorbiri literare*, an. XXII, nr. 1, 1 aprilie 1888, pp. 1—22; pp. 136—154; pp. 225—242; pp. 308—320; pp. 441—453.

Profesor de istorie, avînd de două ori în viață un contact temeinic cu documentele unor vremuri de demult (a fost arhivar la Consistoriul ortodox din Oradea și mai tîrziu secretar al Comisiei documentelor istorice), Slavici era unul dintre oamenii cu talent indicați să facă din istoria poporului un izvor de inspirație pentru opera sa’.

i Vezi In acest sens N. Iorga, *Romanul istoric și Slavici*, In *Sămănătorul*, an. V. nr. 18, 30 aprilie 1906.

Ca și alți dramaturgi români, Slavici își alege subiectele sale istorice din epoca cea mai exploatată de romantism, 1400—1600. În acest răstimp istoric fac mai toți dramaturgii noștri să se desfășoare drama domnitorilor care vor să-și salveze patria amenințată de dușmani. E drama care o găsim în Alecsandri, în Delavrancea, în *Letopiseșii* lui Sorbul, în *Ringala* lui Victor Eftimiu și într-o sinteză admirabilă în *Vlaicu-vodă* a lui Alexandru Davila.

Mai mult decât toți aceștia, Slavici s-a arătat preocupat de a rezolva unele probleme acute ale epocii sale cu ajutorul evenimentelor din trecutul istoric. De aici, poate, și ostilitatea cu care a fost întâmpinată opera sa dramatică de către reprezentanții claselor exploatare.

După cum ne informează Slavici, în lucrarea sa autobiografică *Închisorile mele*, piesa *Gaspar Grațiani* a fost scrisă în 1886: „încă la 1886 scrisesem drama *Gaspar-vodă Grațiani*, pe care i-am trimis-o direcțiunii Teatrului Național din București”. A fost reprezentată pentru întâia oară pe scena Teatrului Național din București la 28 februarie 1888.

Gaspar Grațiani, tragedie istorică în cinci acte, a cărei „întîmplare se petrece pe la 1620, parte la Constantinopol, parte în Moldova, a fost întâmpinată cu aversiune”, ceea ce i-a provocat autorului o mare mîhnire. „Domnul Olănescu — îi comunică un actor din București lui Slavici — membru în comitet (admiterea pieselor românești în repertoriu se făcea de către un comitet de lectură prezidat de directorul regiei), autor și traducător al mai multor piese clasice, a găsit scrierea dumitale nulă și ridicolă pînă în ultimul grad”. Același actor îi explică motivele regionaliste, de ordin extra estetic, pentru care a fost respinsă piesa, atmosfera ilariantă în care s-a citit, imitîndu-se și exagerîndu-se dialectul ardelean.

„...Artistul care era să joace pe Gaspar Grațiani, neconvenindu-i sub nici un chip acest rol, deoarece avea să învețe mult pe de rost, a refuzat cu ușurință de a-l juca și prin urmare direcțiunea a găsit de cuviință a respinge piesa dumitale, deși se găsesc 2—3 persoane printre artiștii teatrului care ar fi putut să facă o frumoasă creațiune din acest rol.

Un alt motiv a găsit direcțiunea pentru a respinge scrierea dumitale, și acesta ar fi că aproape toate frazele sînt repetate de două ori și că piesa ar fi scrisă în dialect transilvănean, deoarece e scrisă de un transilvănean...”

Revista România literară, an. VII, nr. 4—5, aprilie-mai 1888, p. 88, nota în cronică sa dramatică: „în toată stagiunea s-a dat o singură piesă originală: *Gaspar Grațiani*, de d-l Slavici. Această tragedie scrisă în genul pieselor nemțești n-a reușit. Multe părți, care ne făceau plăcere la citit, n-au făcut nici un efect pe scenă. Afară de această piesă, nu s-a dat pentru prima dată nici cel mai mic act original care să ne astîmpere dorul de a vedea piese noi de autori români”.

În general situația teatrului românesc în acea vreme era precară, „lojile oarbe și stalurile știrbe” — scria ziarul *România liberă* din 21 februarie, înainte deci cu o săptămîină de premiera lui *Gaspar Grațiani* — întristează privirea în toate serile, întocmai ca niște morminte deschise, în fața actorilor ce joacă numai pentru rude și cîțiva prieteni”.

Aceasta din pricina unei indolențe inadmisibile față de repertoriul național, original, din pricina unui imens de mare număr de actori necalificați, netalentați.

Repertoriul străin inundase scena Naționalului în acest an, și fiecare piesă era de fapt un fiasco.

„Pîrleală a fost *Sapho*, pîrleală *Teodora*, *ȚîrlesdăFrancisca Rimini*, pîrleală *Vriei Acosta*, pîrleală *Fotinita*.

E de mirare cum, după atîta pîrleală, mai au unii oameni două degete neatînse de foc, în care să țină moneta ce tot mai întind casierului din cînd în cînd”, scrie același ziar în cronică pomenită.

Gaspar Grațiani s-a jucat la Teatrul Național din București în stagiunea 1887 — 1888, pe cînd era director C. I. Stănescu. Titu Maiorescu confirmă faptul în *Însemnări zilnice*, voi. III, notînd: „Duminică 28 februarie/11 martie 1888, sara, la teatru cu Juca (Bengescu) și Tinca (Budișteanu) prima reprezentație a lui *Gaspar-vodă Grațiani* de Slavici”.

Ziarul *Epoca* anunța cu entuziasm premiera piesei, punînd în ea speranțe dintre cele mai mari:

„Mîine seară Teatrul Național dă prima reprezentațiune a dramei *Gaspar Grațiani*, lucrare originală și de mult merit, datorită d-lui Ioan Slavici. Un mare număr de loge sînt deja date și cei ce doresc să asiste la această frumoasă reprezentație ar trebui să se grăbească.”

Piesa lui Slavici a fost fluierată și în schimb s-a pus în locul ei „batjocura și caricatura franțuzească, intitulată *Bărbatul cu trei*

Epoca din 28 februarie (11 martie) 1888, an. III, nr. 678, p. 3.

neveste, care la Paris se joacă prin cîrciumi, iar nu pe scena teatrelor subvenționate de stat" ne informează un contemporan, indignat de respingerea piesei lui Slavici, adăugînd că se va juca, în locul piesei lui Slavici, „*Radicalele* d-lui Odobescu, în care-și bate joc, în modul cel mai grosolan, de transilvăneni”.

Din repertoriul original în aceeași stagiune au continuat să fie jucate *Fintina Blanduziei* și *Piatra din casă* de V. Alecsandri, *Răzvan* și *Vidra de Hasdeu*, *O scrisoare pierdută* și *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale.

Toate aceste piese s-au reluat în stagiunile următoare, în afară de a lui Slavici, ceea ce arată că *Gaspar-vodă Grațiani* nu a găsit ecou în conștiința potențailor poate tocmai pentru umanismul și largă ei toleranță în ceea ce privește problema națională și religioasă. Slavici se aștepta, de altfel, la o astfel de primire ostilă, cum se poate vedea dintr-o scrisoare trimisă lui Titu Maiorescu la 6februarie 1866: „N-am nici o garanție că reputațiunea mea literară nu va suferi prin reprezentarea acestei drame (*Gaspar Grațiani*, n.n.), iar cît pentru cîștigul material, pe care aș putea să-l am, nu mai sunt băiat acum și știu că trebuie să fac corecturi ori să compilez cărți de bucate dacă vreau să cîștig cu munca literară” (scrisoare către T. Maiorescu, ms. 4708-4715, Biblioteca Academiei R.S.R.).

Se știe că scriitorul ardelean a avut tot timpul vieții sale o atitudine justă în problema națională. Mediul în care a trăit i-a impus de mic copil o asemenea atitudine. În Siria, locul natal al lui Slavici, locuitorii aparțineau diferitelor naționalități din imperiul austro-ungar. Astfel, Slavici, copil fiind, a avut prilejul să învețe, să se joace cu copii maghiari, sași, cehi, sîrbi, evrei, să scape de dezonorantele prejudecăți naționaliste. Cîtă frumusețe morală exprimă în acest sens vorbele Marei din romanul cu același titlu cînd își învață coiii cum să se comporte cu oamenii de alt neam.

În piesa istorică *Gaspar Grațiași, domnul Moldovei*, Slavici tratează pentru prima dată în opera sa beletristică ideea — pe care o va relua în repetate rînduri — înțelegerii dintre diverse naționalități. Rezolvarea ei Slavici o face în spiritul toleranței propovăduite de Lessing, a cărui operă, *Nathan înțeleptul*, scriitorul ardelean, cu studii la Viena, o studiase, fără îndoială, cu pasiune. Înțelegerea și respectul față de oamenii aparținînd altor naționalități i le însușise în suflet încă din anii copilăriei mama sa: „Dacă-ți rămîne o bucată de pîine — îmi zice ea — și o cer de la tine doi dintre ai tăi, so tai în două bucăți deopotrivă de mari, pentru fiecare cîte una -

Tot așa să faci dacă doi străini îți cer bucata. Dacă, însă, unul dintre ai tăi și un străin îți-o cer, să tai bucata așa ca una dintre cele două bucăți să fie mai mare. Iar pe aceasta străinului să i-o dai, căci al tău îți este mai apropiat și din partea lui dai ceea ce e mai mult”- (I. Slavici, *Amintiri*, București, 1924, p. 13).

Convingerea că teatrul este destinat să educe o exprimaseră chiar primii noștri dramaturgi, un Iordache Golescu, Costache Bălăceanu, Costache Facca, sau, ceva mai tîrziu, Alecsandri și C. Negruzzi. Acesta din urmă va rosti rîspicat o atare convingere: „Teatrul îi o oglindă”... „Tot ce este în lume, în istorie, în om se privește. El învie pe eroul mort și după 30 de veacuri îl aduce de înflăcăreză iarăși simțirea și inima privitorului. El înfrunteează pe cel rău, arătîndu-i subț o alegorie frumoasă toată urîciunea și degrađuirea năravului său și criticînd pe cel trecut, lovește și arată cu degetul pe cel de față” (C. Negruzzi, *Prefață la melodrama dramaturgilor Victor Ducange și M. Dinaux*, „*Treizeci ani sau viața unui jucător de cărți*”, *Opere alese*, E.S.P.L.A., „Biblioteca pentru toți”, voi. I, 1954, p. 272).

Iar Iancu Văcărescu — efor al teatrelor pe vremea lui Alexandru Șuțu — cu prilejul celei dintîi reprezentații teatrale în limba română (1819) scria:

„V-am dat teatru, vi-l păziți
Ca un lăcaș de Muze;
Cu el curînd veți fi vestiți
Prin vești departe duse.

În el năravuri îndreptați,
Dați ascuțiri la minte.'
Podoabe limbii noastre dați
Cu românești cuvinte.”

pentru a nu mai aminti pe Alecsandri, Hasdeu și Caragiale în aceasta privință.

Ca și înaintașii săi, Slavici credea sincer că poate rezolva prim intermediul teatrului unele probleme acute și dificile ale actualității vremii lui. Pasiunea înnăscută pentru studiul istoriei e alimentată și de această dorință de îndreptare a societății prin scris. Ca secretar al Comisiunii documentale, ca cercetător pasionat al trecutului poporului nostru, ca profesor de istorie și autor al unei istorii universale și al unor studii privitoare la istoria românilor, Slavici cunoaște bine trecutul neamului său și adeseori se vede ispitit să-l evoce în opere literare, în drame ca: *Gaspar Grațiani*, *domnul Moldovei*, *Bogdan-*

vodă, sau în romanele din ciclul *Din bătrini*, pe care intenționa să le scrie, neizbutind însă să isprăvească decît două volume.

De fapt, un savant de mare prestigiu, ca Nicolae Iorga, a exprimat aprecieri elogioase chiar în legătură cu stricta activitate de istoric a lui Ioan Slavici.

Referindu-se la o sinteză de istorie maghiară, realizată de scriitorul de mai tîrziu, Iorga scria: „... Sinteza de istorie maghiară care ne dă puternica sforțare de a frămînta cu bun-simț și realitate vie cuprinde pagini de cea mai adevărată și mai strîns legată istorie, așa cum pînă atunci nu mai scrisese nimeni la noi, Slavici fiind astfel istoric înainte să fi început să scrie istorie Xenopol...”

Prima piesă istorică a lui Slavici, *Gaspar Grațiani*, se desfășoară aproape cu aceleași date dramatice ca și *Despot-vodă* a lui Vasile Alecsandri. Deși piesa lui Slavici se apropie incontestabil de drama lui Alecsandri prin frumusețea limbii, prin destinul tragic al personajului ce se distruge pe sine în numele unui ideal de umanitate, a rămas uitată, nefiind apreciată la justa ei valoare. G. Călinescu, de pildă, în *op. cit.*, îi acordă un singur cuvînt „A scris și o dramă istorică, insuficientă (s.n.), *Gaspar Grațiani*”.

E evident că un savant chiar ca G. Călinescu a trecut fugăr peste această latură a creației lui Slavici, nemenționînd celelalte piese istorice, de a căror existență vorbise Slavici însuși în locurile citate de noi, iar mai tîrziu, în 1925, le pomeniseră: Scarlat Struțeanu, *Cîteva date bibliografice ale operei lui I. Slavici*, în *Mișcarea literară*, an. II, nr. 42, 29 aug.-3 sept. 1925 p. 2, și G. Baiculescu, *Operele lui Slavici, Adevărul literar și artistic*, an. VII, nr. 247, 30 aug. 1925, p. 3.

Despre cunoașterea operei dramatice a lui Slavici ne vorbește și necrologul semnat de M. Sipăneanu într-o publicație serioasă, ca *Dacoromania*, în care se punea mult preț pe exactitatea și bogăția informațiilor. „Și nici în teatru n-a fost mai norocos. Pentru drama sa istorică *Gaspar Grațiani*, publicată în *Convorbiri* (1881 — 1889) (sic!) a primit încurajări din partea lui T. Maiorescu, dar ea a fost (respinsă de comitetul de lectură al Teatrului Național”. Totuși, după cum am precizat pe baza jurnalului lui Titu Maiorescu și a unei infor-

¹ N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane, I. Crearea formei* p. 185, București, 1934.

a *Despot-vodă* s-a jucat pentru Intia oară în septembrie 1879 la Teatrul Național din București și a fost tipărită în 1880.

mații din ziarul *Epoca*, piesa s-a jucat și, în ciuda așteptărilor, a căzut.

Piesa este îndeajuns de antrenantă, acțiunea bine condusă, iar personajele, fie că sînt reale, ca: Gaspar Grațiani, domnul Moldovei (1619—1620), Nino¹, om de credință al lui Grațiani, vornicul Bucioc, hatmanul Șeptilici, postelnicul Goia, vistiernicul Vasile Lupu, toți moldoveni cu rol de seamă în acțiune², fie că nu sînt atestate istoric, ca: Sara, evreica favorită a sultanei Mapeiker, unchiul Sarei, Baruch, și alții, sînt vii, sub raport artistic, și bine conturate. Atmosfera epocii, autentică și convingătoare, dă și ea viață personajelor.

Acțiunea se petrece parte la Constantinopole, parte în Moldova. în casa dragomanului Borisi, Locadelo (un pretendent la tronul Moldovei), discută cu Van Olen, ambasadorul olandez, despre Gaspar Grațiani, caracterizîndu-l din capul locului în ceea ce are el esențial:

„LOCADELO

îl cunosc de-aproape; îl știu încă de pe cînd a venit aici: Gaspar Grațiani, ce se mai zicea și nobil de Gratișad, un ceasornicar, un biet muritor ce bătea pe la toate ușile ca să-și vîndă marfa.”

Van Olen, exprimînd un punct de Vedere mai larg, împinge mai departe caracterizarea și cunoștințele noastre despre personajul central al piesei: „Nu-l căuta ce-a fost odinioară, ci-l vezi ce este acum: duce de Păros și Naxos³, ambasador al sultanului Ahmed I, om de încredere al marelui vizir Chalil-pașa, persoană grată atît împăratului roman, cît și regelui din Polonia, om norocos și dibaci, care știe să se folosească de împrejurări. Ai un rival primejdios, foarte primejdios rival!”

Locadelo îl consideră mai puțin primejdios decît pînă acum, fiindcă Gaspar nu se mai bucură de sprijinul evreicii Sara, femeie

¹ E vorba de Almaro Nani Boilo, care a trimis multe scrisori despre Țările Române în Italia (vezi *Documentele Hurmuzahî*, epoca respectivă.)

² În legătură cu caracterul real al acestor personaje, cf.: N. Iorga, *Studii și documente*, voi. XXXI, p. 74 ș.-u.; *Viața lui Gaspar Grațiani, scrisă de prietenul și tovarășul său, Ioan Iancovici, la 1665*, în *Hurmuzahî*, Documente, supl. II, voi. 3, pp. 62—69, București, 1900; Martin Zeiller, care, în cartea sa *Beschreibung des Königreiches Polen*, Ulm, 1657, p. 57, spune despre el; „Gaspar Grațianus so von Gratz aus den Lande Steur burtig gewest sei soll”, Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace*, *Opere*, E.S.P.L.A., 1958, capul al optulea, pp. 66—75.

³ Pentru serviciile făcute turcilor ca dragoman, a fost dăruit cu aceste două insule.

•cu multă trecere la serai și favorita sultanei Mapeiker. Cu ajutorul Sarei, care-l iubește pătimaș, Grațiani ajunge domn. E sugestiv redată târguirea tronului, intrigile și viața politică necinstită, coruptă, în care totul se cumpără cu bani. Față de această mentalitate, Grațiani se definește ca un personaj luminat de sentimente mai umanitare. Când Mehemet Ali-aga, capul ienicerilor, îi ține gata douăzeci de pungi pentru serai, Grațiani îi spune iubitei sale Elvira, fiica lui Borisi, dragomanul venețian: „E darnic om agaoa! Douăzeci de pungi, nu mai puțin, pentru ca să-i întorc trezeci! Ei! nu vreau! Nu voi jefui țara chiar mai-nainte de a-i fi domn!”

Aceeași atitudine fermă are Gaspar Grațiani și față de boierii corupți, care-i propun să-i dea Sarei plocon pentru a obține domnia: „Nu vreau să mă leg față cu nimeni! Nu sporesc haraciul, nu dau pocloane [sic!], nu cumpăr scaunul, nu vreau să intru înglodat în țară; ori sunt domn de capul meu, ori nu-mi trebuie domnia”.

E de remarcat faptul că, în privința luptelor pentru domnie, Slavici menține atmosfera de la sfârșitul veacului al XVI-lea, când lupta aceasta era într-adevăr acerbă. În veacul al XVII-lea luptele și intervențiile erau inutile, Poarta neluându-le în considerație. De la Poartă se trimitea un domn, și voința ei era lege.

Pentru sporirea conflictului dramatic, Slavici, care cunoștea acest lucru, păstrează, totuși, atmosfera de la sfârșitul veacului al XVI-lea.

În realitate, Grațiani nu era un suflet atât de ales. Documentele istorice ne informează că el a căpătat domnia la insistențele sale.

Totuși, Grațiani, cu ajutorul Sarei, ocupă tronul.

Înfățișând în pagini dramatice, uneori, prietenia și dragostea dintre Gaspar Grațiani și Sara, autorul are prilejul să vestejească prejudecățile naționale și religioase, să înalțe un elogiu umanismului, frumuseții morale a omului — om cu adevărat.

Un personaj ca Baruch, unchiul Sarei, reprezintă o mentalitate mărginită, retrogradă, meschină. În opoziție cu el, pe alte coordonate etico-filozofice, se definește figura luminoasă a Sarei, cu largile ei vederi umanitariste, în care dragostea curată, pătimaș de puternică, învinge străvechi prejudecăți discriminatorii.

Replicându-i lui Baruch, Sara se ridică împotriva acestei mentalități: „Tu voiești mai bucuros ca eu să fiu nefericită decât ca un creștin să fie fericit. Asta nu e bine, Baruch, fiindcă toți suntem carne de om, sînge de om, toți avem suflet de om — și de aceea am zis: «Saro, tu nu trebuie să ascuți pe Baruch, pentru că Baruch e orb

și Tu nu vede cu ochii lui, e amețit și nu simte cu inima lui, nici judecă cu mintea lui»”.

Acestei integrități morale, exprimată de Sara, în numele dragostei și al înțelepciunii, Grațiani îi adaugă alte dimensiuni izvorâte din însăși rațiunea de a fi a omului:

„GRAȚIANI

Baruch, tu auzi acest glas înțelept: pleacă-te și-l ascultă!”

SARA

El nu poate; nu-l iartă legea lui.

GRAȚIANI

Legea mai presus de toate e legea firii omenești; s-o asculte pe aceasta!”

Dragostea dintre Grațiani și Sara pare a se împlini peste toate prejudecățile. Rațiunea lor luminată învinge orice barieră, și amîndoi sînt hotărîți să facă Moldova fericită. Grațiani, înțelegînd să îmbine fericirea personală cu fericirea tuturor, mărturisește într-o mișcătoare și lucidă tiradă din actul II, scena IX, intențiile sale de a reface economia și a ridica la prestigiu convenit politica Moldovei:

„Iubirea moldovenilor am să mi-o cîștig lucrînd pentru binele lor. Mult a fost Moldova încercată. Ani și ani de-a rîndul, întregi vieți de om cîmpiile au stat deșerte, satele ei au fost pustiite și lanurile ei călcate de năvălitori. Astăzi grînele ei grele ca aurul mucezes prin gropi, cirezile de boi îmbătrînesc neînjugate, caii cei mai frumoși zburdă neînșeuăți prin livezile ei, lîna turmelor de oi rămîne risipită prin mărăcini, mierea adunată picătură cu picătură se acrește, cel mai nobil vin se varsă pe jos, căci n-are țara buți să-l încapă; popoare întregi s-ar putea hrăni din bogățiile ce se risipesc în Moldova. Și totuși țara e săracă. Voi pune-o în legătură cu lumea, îi voi cîștiga prieteni și ocrotitori, ca să o fac scutită și bogată, și nu cer, nu aștept altă răsplată decât ca inimile moldovenilor toate să tresalte (*prezintă pe Elvira*) cînd se va ivi ea, mireasa mea, doamna țării, în mijlocul lor.”

În actul III, Gaspar Grațiani e domn în țara Moldovei. Împreună cu el e și Sara. La curtea lui vin țărani și târgoveți împovărați de prejudecăți, ca și Baruch, indignați că domnul nu respectă obicei-

rile țării, mîncînd came în zi de post'; cer s-o alunge pe Sara. Gaspar încearcă să-i convingă pe oameni vorbindu-le despre binele adus de domnia lui Moldovei, care de doi ani n-a mai fost călcată de oști străine și n-a mai suferit de îngrozitoarele rele dinainte: luarea fetelor, călcarea holdelor etc. Neliniștea mulțimii adunate crește odată cu insistențele ei. Grațiani, mînios, își pierde însă cumpătul și ajunge la concluzia că dacă pînă acum „a chivernisit țara ca un gospodar”, de aici înainte va stăpîni-o.

Adevărul istoric e că Moldova n-a avut nici două luni liniște, fiind atacată de turci și de poloni. În realitate, Gaspar Grațiani nu putea fi un domn patriot, cum și-l imaginează Slavici. Nu putea fi un domn din șirul lui Alexandru Lăpușneanu, Ștefan cel Mare sau Petru Rareș, care erau legați structural de formele de viață ale poporului, unii chiar prin preocupările lor anterioare domniei. Gaspar Grațiani era cu totul străin de popor, nu știa nici limba acestuia, totuși Slavici îl vrea un fel de Mircea cel Bătrîn din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. E interesantă pentru viziunea lui Slavici această scenă în care-l pune pe domn să stea de vorbă cu poporul, care-i cere și-i impune anumite lucruri. E dorința demofilului Slavici, și nu realitatea istorică.

Apare Sara, cumpătată în atitudini, calmă, chiar cînd Grațiani o încunoștințează de ceea ce vrea mulțimea. Comportarea ei este expresia unui profund umanism, care are darul de a se ridica peste prejudecățile naționaliste și de a dezvălui caracterul lor de clasă, căci pretutindeni clasele exploatare ațîță poporul la atare atitudini pentru a-l putea subjuga și exploata mai bine. Cuvintele Sarei sînt pline de înțelepciune și adevăr:

„Da, fiindcă sunt ovreică. A spus și Baruch, unchiul meu, ovreul Baruch, că poporul o va cere aceasta. Mi-a spus și Nino că o cere poporul. O cer și boierii, o cere și vornicul, o cer toți fiindcă sunt creștini, fiindcă toți oamenii sunt ca noi, ovreii; dar eu nu mă duc, căci sunt mai cu minte ca dînșii și zic: «Saro! tu trebuie să rămii aici să nu lași pe lefegii să bată poporul cînd cere izgonirea ta, nici pe boieri să jăfuiască țara pentru ca ei să te sufere la curte. Trebuie să rămii și să faci bine, tot bine, pentru ca poporul să vază că mint aceia care spun că ovreii sunt răi, totdeauna răi, și să te iubească cu toate că ești ovreică». Lasă-i Grațiani, căci sunt și ei ca Baruch!”

i Faptul e atestat de Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace* (ed. P. P. Panăitescu, 1944, p. 46): „Acestu domnu, Gaspar-vodă, niceodată post n-au avut, ce pre ascunsu în toate posturile mlnea carne”.

Scena aceasta, prin simetria compozițională, prin atmosferă, prin prezentarea maselor și confruntarea voinței lor cu aceea a domnului, prin felul de a înfățișa înverșunarea cu care mulțimea cere alungarea Sarei, nu numai că amintește, dar pare a fi creată chiar sub influența scenei din nuvela lui Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*, în care poporul mînios cere capul lui Motoc.

Pînă la urmă, Gaspar Grațiani o alungă, totuși, pe Sara, care, plecînd la Constantinopole, vine cu oaste împotriva lui. Gaspar, bănuind de trădare, e ucis de propriii lui boieri, Șeptilici și Goia. De fapt, Slavici își îngăduie și aici o licență de ordin istoric, deoarece în realitate n-a avut loc o expediție specială împotriva lui Gaspar Grațiani pentru un asemenea motiv. Expediția a fost îndreptată împotriva polonezilor, cărora li s-a alăturat și Grațiani în lupta de la Țuțora (1620). Boierii îlucid pentru că le stricase relațiile cu turcii.

Așadar, conflictul dramei istorice *Gaspar Grațiani* este generat de prejudecăți naționaliste și religioase, care fac dintr-un suflet mîrinos și demofil o victimă. Desfășurarea acțiunii, logica faptelor și atitudinea implicită a autorului condamnă cu asprime atare prejudecăți, sădite de veacuri în conștiința oamenilor simpli de către clasele exploatare. Reînvierea unor evenimente din veacul al XVII-lea era, firește, numai un pretext, căci mesajul piesei era profund actual la apariția ei. În acest sens, semnificația ei se asociază mesajului umanitar, antișovin din nuvela *Crucile roșii*, o aspră critică la adresa politicianilor care cultivau dezbinarea dintre români și unguri și mențineau o atmosferă naționalist-șovină — și mai cu seamă din romanul *Mara*, unde dragostea dintre Persida și Națl ridică aceeași problemă, înfățișată cu mai multă maturitate și cu mijloace de expresie mai avansate.

BOGDAN-VODĂ

Manuscrisul acestei piese, prezentată pentru prima dată de noi în revista *Luceafărul* nr. 9/1 august 1960, se află astăzi la Biblioteca Academiei R.S.R., cu numărul *»2fc \$~1Sc

Piesa care sub raportul caracterului ei inedit interesează cel mai mult este *Bogdan-vodă*, considerată pierdută pentru totdeauna de însuși autorul ei, care mărturisea în lucrarea autobiografică *Închisorile mele*, pp. 143—144: „Scrisesem o dramă-n cinci acte, *Bogdan-vodă*, lucrare versificată. Unul dintre ginerii mei, locotenent de rezervă,

tunar la unul din forturile Bucureștilor, a luat manuscrisul ca să-l citească. Peste puțin a fost trimis în toată graba la Turtucaia, de unde a scăpat aruncându-se în Dunăre, ca să treacă râul notînd. Pierdut era și *Sogdan-vodă*. Mare pierdere n-o fi nici aceasta pentru literatura română, dar pentru mine era o pagubă".

Amărăciunea se adaugă altora care l-au urmărit toată viața. Căci altă dată, cu prilejul uneia din desele sale arestări i-a dispărut „manuscrisul privitor la educațiunea intelectuală și la cea profesională” și, odată cu acesta, a dispărut și „manuscrisul gata de tipar al *Sintaxei*".

Manuscrisele nici unui scriitor n-au avut soarta acelora ale lui Ioan Slavici, care, în timp ce autorul lor stătuse un an în temnița de la Vaț, în urma unui proces de presă, și în vreme ce, după aceea, trecuse prin atîtea alte închisori, se găseau la Siguranța Statului, de unde, în momentul eliberării sale, autorul, „cu mari greutate, intră în posesia unora din ele".

În subtextul frazei referitoare la pierderea manuscrisului dramei *Bogdan-vodă*, se simte o undă de amărăciune care ne vorbește și despre nestrămutata credință a lui Slavici că dramaturgia e chemarea supremă.

Manuscrisul are formatul unui caiet de 8°, confecționat de autor din hîrtie velină, neliniată. El numără 61 de pagini, scris cu cerneală numai pe recto. Pe copertă scrie: „*Bogdan-vodă*. Dramă. Cinci acte". Evident, întregul manuscris reprezintă o transcriere, fiind incredibil de îngrijit pentru o variantă asupra căreia autorul ar fi lucrat efectiv. Nu conține decît cîteva ștersături neînsemnate. Aceasta n-ar fi totuși un indiciu pe deplin în stare să susțină ipoteza unei copii făcute ulterior, deoarece, din mărturisirile intimilor lui Slavici, sîntem informați că procesul său de lucru era a rescrie întreaga pagină în momentul în care făcea o cît de mică ștersătură.

Pentru ca piesa *Bogdan-vodă*, în a cărei valoare credea cu toată ființa, să devină cunoscută, Slavici s-a zbatut mult, purtînd o lungă corespondență cu Iacob Negruzzi, redactorul revistei *Convorbiri literare*, unde intenționa să o publice. „Numai acuma îți pot trimite pe *Bogdan-vodă* — îi scrie el acestuia din București, la «15 mărțișor

¹ Am văzut împrejurarea în care Slavici credea că și-a pierdut manuscrisul *Bogdan-vodă*. Probabil pe baza ciornelor — și a notelor păstrate, autorul a realizat o nouă versiune, sau poate chiar prima a fost salvată și păstrată de ofițerul de tunari, care nu era altul decît profesorul Scarlat Struțeanu. Fiul său, scriitorul Alexandru Struțeanu, ne-a pus la dispoziție acest manuscris inedit, rămas împreună cu alte documente în arhiva lui Slavici, acum în posesia sa.

1876». Numai astăzi am izbutit a-l primi. Pentru aceea nici nu-ți puteam scrie pînă acum.

Dacă mai e cu puțință, ar fi bine ca *Bogdan-vodă* să fie publicat încă acum. Sunt curios cum îl va primi *Junimea*."

Pontifii *Junimii* o primesc cu răceală, căci Slavici se vede nevoit să revină, la 24 aprilie 1876, cu o scrisoare, în care să apere valoarea piesei. „*Bogdan-vodă* e o dramă bună, cel puțin mai bună decît tot ce am scris eu pînă acum. Cred că n-ai făcut bine de a nu o fi publicat. O vei publica însă și nu-ți va părea rău de a o fi făcut. Repet încă o dată, drama e bună. Vorbesc despre ea ca și cînd nu aș fi scris-o eu. Te rog, ia poveștile mele, novelele mele, comediile mele, pe *Safta* și apoi pe *Bogdan-vodă*, le ia și le pune alătura, le aseamănă și vei găsi aceleași vederi estetice. Aceasta îi dă pașaport literar. Este o dramă românească, ce în fel și chipuri nu are a face nici cu Shakespeare, nici cu Schiller, e, dacă își place, o școală rea, dar o școală deosebită, o școală fără viitor, dar o școală populară. Această popularitate consistă în temeiurile etice ale dramei." Spre sfîrșitul aceleiași scrisori, după o argumentată demonstrație estetică, Slavici insistă din nou pentru publicarea piesei, lăsînd a se înțelege că urmarea prin tipărirea ei o finalitate artistică bine gîndită, un clar mesaj etic și social:

„Atît de interesantă ca și *Iulius Caesar* e drama mea, și e bine că nu e mai interesantă; e atît de interesantă ca și o poveste, ca și *Popa Tanda*, atît de interesantă, încît o putem citi fără a fi siliți să pierdem impresiunea gîndind mereu la sfîrșit.

Limba? Să lăsăm generațiunea viitoare să aleagă ce va găsi bun. Nici Alecsandri nu rămîne întreg. Eu te rog să publici pe *Bogdan-vodă* cît mai curînd, cît mai curînd. Pentru ce cît mai curînd nu mă întreba."

Tendința socială a operei, caracterul ei adînc patriotic au nemulțumit, desigur, pe adepții „artei pentru artă" de la *Convorbiri literare*, care nu puteau să-i ierte lui Slavici faptul că, alegîndu-și un subiect din trecutul îndepărtat al istoriei Moldovei, avea, de fapt, în vedere realități sociale ale vremii.

Într-o scrisoare nedată, adresată lui Iacob C. Negruzzi, scriitorul exprimă rîspicat idee a că, prin subiectul împrumutat din evu

¹ Ioan Slavici, *Scrisoare către Iacob Negruzzi* în *Studii și documente literare*, Buc., 1932, voi. II, pp. 275-276.

² *Idem*, p. 277.

³ *Idem*, p. 278.

mediu românesc, se referă la probleme sociale contemporane lui „Sujetul dramei — scrie Slavici — e istoric. Bogdan-vodă, tatăl tui Ștefan cel Mare. Am ales această epocă fiind cea mai asemenea cu a noastră.”

Slavici avea, firește, în vedere situația care, prin aducerea în țară a Hohenzollernilor și instaurarea regimului burghezo-moșieresc, a statornicit o cruntă exploatare a maselor de către clasele asupritoare și a înlesnit pătrunderea masivă a capitalului străin în economia națională, răpindu-i României independența pentru care poporul vărsase atîta sînge de-a lungul îndureratei sale istorii. Politica antipopulară a burghezo-moșierimii, în frunte cu Carol I, care nici nu știa românește, a indignat masele muncitoare și a trezit adînci nemulțumiri în rîndurile scriitorilor noștri, care au condamnat-o cu modalități dintre cele mai diverse, de la alegoria istorică pînă la pamfletul fățiș, necruțător al unora ca Traian Demetrescu, A. Vlașuță, Delavrancea, Caragiale, Macedonski ș.a. B o epocă în care reprezentanții claselor exploatoare se întreceau în a scoate țara la mezat, aservindu-i bogățiile și independența capitalului străin numai pentru a-și asigura cîștiguri fabuloase și poziții sociale avantaajoase.

Acțiunea piesei se petrece „pe la 1455”, zice Slavici eronat, căc conform informațiilor istorice sigure, Bogdan al II-lea, eroul piesei, domnește între 12 octombrie 1449 și 17 octombrie 1453.

După glorioasa domnie a lui Alexandru cel Bun, numeroșii săi fii încep războaie feudale, fratricide. în Moldova e o atmosferă apăsătoare, plină de nesiguranță și vărsări de sînge. Boieri vicleni, nesățioși, pizmătareți, țes intrigi, dezbină domniile și aduc Moldovei multă osteneală și suferință.

„Atît amar de timp ne-am sfișiat,
Noi între noi mereu am sîngerat,
încît Moldova s-a sleit, și azi
Ne plîng de milă toți. Destul acum!

Dar nu din casa mea, o, nu din ea,
Ci de la voi, boieri nesățioși
Și răi și pizmătareți, a pornit
Urgia fără de frîu ce ne-a orbit...”

zice cu amărăciune, în scena a IV-a a primului act, Alexandru-vodă, unul din eroii centrali ai dramei lui Slavici.

i *Idem*, p. 292.

în scaunul Moldovei, la Suceava, se află acum Alexandrei, un tînăr în pragul a 17 ani', necopt pentru o asemenea sarcină și pentru vremuri atît de grele.

Una din referirile cele mai vechi privitoare la personajele și la epoca de care se ocupă Ioan Slavici o găsim în *Letopisețul de la Bistrița*, care scrie: „în anul 6957, luna octombrie în 12, venit-au Bogdan-voevod și au lovit pe Alexăndrel-voevod la Tămășani, aproape de Tîrgul Romanului, și i-au omorît o mulțime de boieri, între care pe Oancea, logofătul și pe Costea Andronic; și mulți alții au fost omorîți. în anul 6959, luna lui octombrie în 16, venit-au Petru-voevod la Răușeni, într-o vineri în zori de zi, și i-au tăiat capul”.

După toate probabilitățile, Ioan Slavici nu s-a inspirat din *Letopisețul de la Bistrița*, ci din *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche, de unde împrumută și cîteva erori: mai întîi, data de 1455, căci Ureche spune: „Văleatul 6962 (deci 1455), după doi ani a domniei lui Bogdan-vodă, scrie letopisețul cel moldovenesc c-au venit fără de veste Petru-vodă ce l-au poreclit Aron și au aflat pe Bogdan-vodă lăsatul Răușenii, din jos de tîrgul Sucevii, și l-au lovit, vineri în revărsatul zorilor, octombrie 16. Și acolo i-au tăiat capu lui Bogdan-vodă. Decii au stătut la domnie Aron-vodă”.

Păstrarea datei eronate, felul în care concepe Slavici unele personaje ne îndreptătesc să stabilim sursa de inspirație în Grigore Ureche. Astfel, de pildă, în manuscrisul lui Ureche se vorbește de Costea Andronic ca de două persoane, Costea și Andronic, cîtă vreme, așa cum se vede din manuscrisul de la Bistrița și cum s-a corectat ulterior și în Ureche, este vorba de aceeași persoană. Slavici introduce însă în piesă, sub influența erorii din Ureche, pe un Andronic postelnic, iar pe urmă hatman, și pe un Coste boier.

Observațiile acestea țintesc, firește, către o pătrundere mai intimă în procesul de elaborare a lucrării și nu intenționează a-l dojeni postum pe scriitor. Au procedat asemănător și Negruzzi, și Odobescu, și Davila. E știut că realismul operei, inspirată din trecutul istoric, nu constă atît în respectarea riguroasă a tuturor amănuntelor, cît

1 Faptul reiese din Însemnarea în limba latină — *Alexandri vsay (vo) de 1459 Iuit XVII annorum* — scrisă pe verso la o scrisoare către neguțătorii din Brașov, datată Vaslui, 3 august 1449. (Vezi Vasile Pârvan, *Alexăndrel-vodă și Bogdan-vodă, șapte ani din istoria Moldovei*, București, 1904).

2 Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, E.S.P.L.A., 1955, p. 82. Intimplarea reteritoare la sfîrșitul tragic al lui Bogdan e relevată pe larg și de Gh. Șineai în *Cronica românilor și a mai multor neamuri*, tom. II, ed. a II-a, Buc., 1886, pp. 29 — 34.

în sesizarea esenței sociale, a tendințelor generale, a legilor obiective de dezvoltare a societății în epoca respectivă. Aceste cerințe Slavici le-a respectat în grade diferite, urmărind însă cu consecvență să dea unor episoade din trecut funcții etice, exemplare pentru vremea lui. Felul în care sînt conduse personajele în subiectul și intriga piesei reliefează cu prisosință orientarea realistă a scriitorului în rezolvarea temei din drama *Bogdan-vodă*, și anume: lupta moldovenilor pentru independență.

Acțiunea începe în sala tronului de la curtea domnească din Suceava. Boieri, tîrgoveți, oșteni stau de vorbă, agitați de ideea că Alexandru-vodă a închinat „pe ascuns” țara „măritului Cazimir, crai al leșilor”. Moldovenii se opun, iar Alexandru-vodă se poartă despotic, amenință și pune „gura tuturor sub zăvor”. Presimțind pericolul care se apropie, oamenii din popor, oșteni simpli, stăruie pe lângă hatmanul Bogdan să i se opună domnitorului. Acesta, pentru început, respectînd dreptul divin al domnului, nu se lasă înduplecat. Dar insistența oștenilor e irezistibilă. Forța maselor e de neînfrînt, Slavici voind să spună, parcă asemeni lui Alecsandri, că „poporul e mai puternic decît boierimea trădătoare”. Prin atenția acordată maselor populare, piesa aceasta a lui Slavici ocupă una din pozițiile cele mai avansate. Chiar cînd Bogdan ezită, oștenii nu sparg tabăra și rămîn să se lupte cu lefegiii lui vodă Alexandru. Voința maselor se afirmă îndrăzneț și răspicat în scena a VII-a din actul III:

„COSTE

Acum e rîndul nostru să vorbim,
Pe vodă-n scaun nu-l mai suferim!

CODAC

Noi, oastea, pe hatman domn ni-l dorim.

(Voci)

UNA

Pe el!

ALTELE

Da, da. Pe el.

IAR ALTELE

Asa voim.

împins în acțiune de voința maselor și animat de un fierbinte patriotism, vădînd o tactică remarcabilă (amintind pe aceea a lui Vlaicu din piesa lui Al. Davila), hatmanul Bogdan se încumetă să înfrunte, totuși cu multă prudență deocamdată, hotărîrea domnitorului:

„Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat și-am înțeles
Ce vrei să știm, ce fel de gînduri ai.
Ascultă-acum să-ți spun și eu, aici,
În fața tuturor, ce zicem noi,
Moldova viiuă cum o vezi și-o știi,
Ești domn și n-ai stăpîn asupra ta,
Și orișice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut și pentru noi.
Tăcuți, supuși urmăm porunca ta.
Tu însă ești stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu ești, nu poți să fii,
Și dacă ne supunem toți, ți-o spun,
În silă, sîngerînd, o fac cei mulți.
Tu intri la stăpîn, și păzitor
Îi zici. Eu nu te însoțesc... Stăpîn
Nu am decît pe singur domnul meu,
Eu lui mă-nchin, mă plec, ș' numai lui
Iar altuia în veci nu mă supui.”

Adept al domniei despotice, disprețuind voința maselor, Alexandru-vodă întrerupe mîndru și brutal intervenția hatmanului Bogdan:

„Nu v-am chemat ca să vă-ntreb ce vreți,
Și nici nu țin s-o știu. Am spus ce-am spus,
Și grija mea de cel ce-i nesupus!”

Bogdan pare să împrumute în primul vers ceva din masca lui Vlaicu-vodă, care întrebese cîndva pe doamna Clara, prefăcut strategic: „Că te vrem pe veci stăpînă-naltă, doamnă, tot nu știi?” și îl încredințează pe domn de supușenie, dar nu și de dăruirea sa:

„Supuși suntem, supuși și umiliți,
Dar nu cu gîndul, nici cu inima,
O, nu! Cînd alții țara o păzesc,
Eu nu mai sunt legat de spada mea.
Ți-o dau! Hatman să-ți fie cine-o vrea.”

Credem că această franchețe a lui Bogdan, foarte lăudabilă sub raport etic, nu poate asigura conflictului piesei adîncimea necesară. Personajele tratează prea tranșant lucrurile, și totuși cu resemnare, în aceasta rezidă slaba consistență a conflictului.

Tot timpul acțiunii Bogdan se comportă conform unor principii etice care nu-l lasă să atace pieziș ca hatman, dar nici să realizeze momente cu adevărat dramatice ca erou literar.

Îl consideră pe Alexandru copil și-i face vinovați defapta sa doar pe boierii hrăpăreți și trădători.

Sub presiunile boierilor, printre care vicleanul Hulpe și perfidul Aron, domnitorul hotărăște să-l alunge pe Bogdan din funcția de hatman și cere să fie adus legat. Fidel principiilor sale, acesta nu protestează, considerînd acțiunea un drept al domnitorului. Ostașii, oameni din popor, sînt însă neclintiți "în credința față de Bogdan. Ei se luptă eroic cu lefegiii aduși de Alexandru împotriva acestuia și pătrund în curtea domnească. La îndemnul lui Hulpe, domnitorul fuge cu boierii săi să ceară ajutor de la Iași, căci tirania internă nu mai avea putere suficientă pentru a stăpîni poporul. E bine prinsă psihologia, mentalitatea și „filozofia" puterii tiranilor-exploatatori:

„ALEXANDRU-VODĂ

Să-1 țin cu frică, dar de unde iau
Puterea?

HULPE

Caut-o la cei ce-o au.
(*Tainic*)
Cînd vrea să-și mîne luntrea după plac,
Luntrașul nu își caută razămul
în luntre chiar, ci în afar' de ea.
Și domnul tot așa e îndrumat."

La sosirea oștilor străine, Bogdan cu moldovenii săi îi așteaptă într-o pădure la o trecătoare. Bogdan îi hărțuiește și-i uzează pe invadatorii pînă cînd, în cele din urmă, îi atrage în cursă cu ajutorul unui diac. Bogdan, acum domn al Moldovei, se adresează noului hatman:

„BOGDAN

Oricum ar fi, hatmane, sunt pierduți.
Se înăcrește vinul cel mai bun
Cînd stă-n bătaia soarelui lăsat,
Oșteanul, care e ținut în loc,
își pierde foarte în curînd și el
Avîntul de război și, înăcrit,
Se lasă-n voia întîmplărilor.

Noi grabă nu avem; să stea cît vor.

COSTE

Dar stăm, măria-ta, legați.

BOGDAN

Nu ei ne țin, ci noi i-am prins în laț
Și-i obosim, ca să-i putem muia.
Dar să vedem. Diacul e isteț,
Și dacă-i trage-n cursă,-i fugărim
De nu mai vin pe-aici cît mai trăim."

La observațiile lui Coste: „Suntem de tot puțini", Bogdan răspunde laconic și profund: „Puțini, dar noi" amintind, parcă, esența replicii lui Mircea cel Bătrîn, dată trufașului Baiazid, în *Scrisoareall* a lui Eminescu.

Bogdan iese învingător. Bunătatea și atitudinea sa tolerantă îl pierd, însă, căci Aron-vodă îl înfrînge după doi ani.

Figură de o reală frumusețe morală, Bogdan-vodă, deși e caracterizat, de alt personaj, ca o fire „năvalnică", e, totuși, un tip chibzuit de ambiții personale. E un personaj pe care-l împing mereu din spate oamenii din popor. Se urnește greu din pricina poziției lui sociale, în afară de ideea independenței țării, înțeleasă îndeajuns de abstract, el pare adesea că nu vrea nimic, pentru a nu știrbi autoritatea domnului. Dar mersul obiectiv al istoriei învinge reținerea sa și îl face un erou patriot. În figura lui Bogdan, autorul sădește un înalt ideal uman. El „e — cum însuși Slavici mărturisește — omul așezat, care numai anevoie se hotărăște la ceva, dar hotărît o dată, pune capul în pietri, e un *Popa Tanda*, e un *Petru Viteazul Greuruș*, nu e bufon. E «Frecățel», e în ultimă analiză «Dănilă Prepeleac», omul «care dă cu bota în baltă», e «hodorosc trosc, mazere de post», e «ist Mann, de Gutes ubt und Boses stiftet» (este omul care face binele și provoacă răul, care face răul și provoacă binele)".¹

Bogdan, în intenția lui Slavici, e mai mult o funcție, un simbol decît un personaj propriu-zis. De altfel, așa e înfățișat și rivalul său, Alexandru, care, fiind copil neexperimentat, nu poate acționa decît ca o unealtă a boierilor din preajma sa. „Se zbate — zice vicleanul boier Hulpe în scena V, actul III — ca să pară-a fi cum vrea, / Dar e mereu cum alții-1 fac".

¹ Ioan Slavici, *Scrisoare către Iacob Negruzii*, în *Studii și documente literare*, B u c., 1932, voi. II, p. 277.

Conflictul are loc de fapt între boierii trădători, care-l sprijină pe Alexandru-vodă, și între oștenii patrioți și masele populare, care-l sprijină pe Bogdan-vodă. Cei doi eroi par a fi două piese de șah cu care operează cele două forțe antagonice.

Arta lui Slavici constă, în această piesă, în redarea atmosferei și în înfățișarea mișcării maselor. Meritul său rezidă, de asemenea, în înțelegerea rolului maselor populare în făurirea istoriei. Oamenii din popor nu sînt prezentați ca niște simpli rezoneri, ci ca niște forțe vii, active, care au voință, dezbate probleme sociale și politice, se străduiesc să impună un punct de vedere patriotic. Revelatoare în acest sens este scena a II-a din actul al II-lea, cînd oștenii, dîndu-și seama de intrigile boierilor, își exprimă ferm punctul de vedere, mînuind cu abilitate ironia populară, persiflînd cu îndrăzneală instituții feudale și titluri socotite sacrosancte:

„CODAC

Umblă unii așa forfota prin tabără

LINTE

Pare-mi-se că iar se burzuluiesc.

CODAC

[Într-o expresie tipic populară, care a făcut obiectul unei interesante discuții a lui Coșbuc în revista *Vatra* — scoasă împreună cu Slavici și Caragiale — la rubrica *Vorba ăluia:*]

Ei și?! Ce-avem noi cu ei?!

Nici în clin, nici în mînece,

Nici la urcuș, nici la coboriș nu-njugăm. [S.n]

Ei cu vodă — țară; iară noi cu hatmanul—oaste.

VERIGĂ

Tocmai așa n-o fi, Codace. Boierii spun că vorba e să ne deie alt hatman.

CODAC

Apoi una ca aceasta nu se poate. Cum să ne deie altul cînd nu e decît el?!

400

LINTE

Uite, îl dă-ncolo, și pune vodă alt om în locul lui.

CODAC

Pune pe dracul! De unde să-1 puie dacă nu-1 are?!

VERIGĂ

Îl face vodă hatman pe acela pe care-l vrea.

CODAC

Haida-dee! Nu vezi, omule, că nu se poate? Hatmanul nu e doară vodă. Da, vodă faci pe cine vrei, fie slut, fie șchiop, fie chior, fie chiar și orb, cum a fost Iliăș. Dacă l-au făcut vodă, e vodă, și n-ai ce să-i faci. Pentru ca să fie însă hatman, trebuie să aibă ceva ce nu orișicine are, să fie cumva...

UN OȘTEAN

Așa-i! Asta nu se dă: o ai, dac-o ai.

ALTUL

Și n-o găsești dacă n-o ai.

IAR ALTUL

Nu calcă hatmanul ca alții. Alta îi este căutătura. Altul felul lui de a vorbi.

CODAC

Ei vezi, asta e! De ce zic eu că nu se poate?! Oi fi eu prost, cum vi se pare vouă, dar mai prost de cum m-a făcut mama n-o să mă faceți. Ce naiba?! Am văzut eu cum se bat cocoșii între dînșii, darmită hatmanii dac-ar fi mai mulți?!

UN OȘTEAN

He-he-he! Așa-i! Se bat cocoșii. Al naibii Codac!

ALTUL

Unde s-au mai pomenit mai mulți hatmani?!

401

L .

IAR ALTUL

Nu se poate, și dacă nu se poate, nu e cu puțință.

CODAG

Și dacă-1 dai pe gînsac între gîște care nu-1 cunosc, vai de capul lui, că-i spulberă toate penele.

UN OȘTEAN

Le spulberă.

ALTUL

Rămîne golaș, ca puiul de vrabie.

CODAG

Dar dacă-1 dai pe vier în turmă de care nu se ține?

UN OȘTEAN

Vai de pielea lui, că e-ncolțită din toate părțile-

CODAC

Nu se poate, măi Linte. Măi Verigă, nu se poate. O fi, n-o fi hatmanul a lui vodă, dar oastea e a hatmanului, și vodă o pate rău de tot dacă nu-și păzește treaba."

E o scenă profund semnificativă pentru atitudinea demofilă a ui Slavici, amintind într-o bună măsură acel act din drama lui Hasdeu *Răzoan și Vidra*, în care haiducii discută în codru cu o remarcabilă profunzime și vervă folclorică. De altfel, se pare că există apropieri sensibile între piesa lui Hasdeu și aceea a lui Slavici chiar în ceea ce privește concepția generală și structura lor. Ambele piese se înscriu în tradiția democratică a dramaturgiei noastre istorice de factură romantică. Din ambele răzbate o nemărginită simpatie pentru masele populare.

Ca și în *Răzvan și Vidra*, și din piesa lui Slavici se desprinde într-o imagine realistă triumful masei populare, al țării, cum le numește Slavici, care spunea în scrisoarea pomenită mai înainte: „Bogdan își iubește țara, țara îl iubește pe el: are succes. Alexandru e un om schimbăcios. De asemenea, își iubește țara. Rezultatul final nu e nici al lui Bogdan, nici al lui Alexandru: e un succes al țării, e întemeierea unui nou timp, e cîmpul deschis pentru Ștefan”.

Această idee democratică ce stă la baza întregii piese luminînd noi aspecte ale concepției artistice a lui Slavici, aduce fără îndoială o contribuție la înțelegerea mai deplină a personalității marelui prozator.

«
i

*

I

£
-k
|

și

TABLA ILUSTRĂȚILOR

Începutul comediei <i>Fata de birău</i> (<i>Convorbiri literare</i> , nr. 1 din 1 martie 1871).	96—97
<i>Toane sau vorba de clacă</i> (<i>Convorbiri literare</i> , nr. 11 din 1 februarie 1875).	96—97
<i>Polipul unchiului</i> (<i>Tribuna</i> , nr. 222 din 27 sept./9. oct. 1886).	96-97
<i>Gaspar Gratiani</i> (<i>Convorbiri literare</i> , nr. 1 din 1 aprilie 1888).	96-97
Titlul și personajele din drama <i>Bogdan-vodă</i> (ms. nr. 5922, Biblioteca Academiei R.S.R.).	288-289
Pagină din manuscrisul dramei <i>Bogdan-vodă</i> (ms. nr. 5922, Biblioteca Academiei R.S.R.).	288-289
Fragment din scrisoarea lui Slavici, din 24 aprilie 1876, către Iacob Negruzzi referitoare la drama <i>Bogdan-vodă</i> (ms. nr. S ₁₀ $\left(\frac{38}{LII}\right)$ Biblioteca Academiei R.S.R.) ..	288-289
Coperta ediției <i>Teatru</i> , 1963 care reunește pentru prima dată toate piesele lui Slavici	288—289

C U P R I N S

Fata de birău.....	7
Toane sau vorba de clacă.....	97
Polipul unchiului.....	165
Gaspar Grațiani, domnul Moldovei.....	199
Bogdan-vodă.....	283

N O T E

Fata de birău.....	372
Toane sau vorba de clacă.....	376
Polipul unchiului.....	377
Gaspar Grațiani, domnul Moldovei.....	381
Bogdan-vodă.....	391
<i>Tabla ilustrațiilor.....</i>	405

Lector : DACIANA VIȘA
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Apărut 1972. Tiraj 4.060 ex. legate 1/1. Hîrtie tipar
înalt A de 63 g/mf. Format 540x840/16. Coli ed. 13,69.
Coli tipar 25,5. Planșe tipo 4. A. nr. 4730/1972. C.Z. pen-
tru bibliotecile mari și mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 216
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”,
Piața Scînteii, nr. 1, București
Republica Socialistă Romînia